JUGGLERY EXPOSED.

PART I.

FOR THE EXTENTION OF CIVILIZATION,

COMPILED BY

Ichhashankar Amtharam Vyas.

AND PUBLISHED BY

Trikamlal Ichhashankar Vyas.

AT AHMEDABAD.

SIXTH EDITION

AHMEDABAD.

Printed at the "HITECHHU PRESS" in Khadia
by Hariprasad Pitamberdas Mehta.

A. D. 1911.

Price 2-8-0.

Registered [illegible] Act [illegible]

આ આવૃત્તિમાં કાંઇ પણ સુધારો વધારો કરવામાં આવ્યો નથી.

જાદુકપટ પ્રકાશ.

પુસ્તક ૧ લું.

સુધારાની શાખાઓ વિસ્તાર પામવા સારૂ

વ્યાસ પ્રભાશંકર અમથારામે

બનાવ્યું તે

વ્યાસ ત્રીકમલાલ પ્રભાશંકરે

છપાવી અમદાવાદમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું.

દોહરો.

કપટી કેરા કપટનો, નિર્મૂળ કરવા નાશ:
પ્રેમ જગાને વિશ્વનો. શોધ્યો કપટ પ્રકાશ. ૧

આવૃત્તિ ૨ જી. પ્રત ૩૦૦.

અમદાવાદ

ખાડીઆમાં સારંગપુર જવાની સડક ઉપર [illegible] પ્રેસમાં
ગણિપ્રસાદ પિતાંબરદાસ મહેતાએ પોતાના મકાનમાં છાપ્યું.

કિમત રૂપીઆ અરધો.

To,

T. B. Curtis, Esquire Secretary,

Gujrat Vernacular Society.

In Testimony of respect and Gratitude for his zealous endeavours in the diffusion of knowledge and of books.

This work is inscribed

By his humble admirer

THE AUTHOR.

આજમ મેહેરબાન ટી. બી. કર્ટીસ સાહેબ એસકવાયર

ગુજરાત વર્નાકયુલર સોસાઈટીના સેક્રેટરી.

એમની વિદ્યાવૃદ્ધિ કરવામાં મેહેનત અને પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં ઘણી ઉલટ જોઇને આ પુસ્તક તેના કર્તાએ તેમને પ્રીતીપુર્વક અર્પણ કર્યું છે.

પ્રસ્તાવના.

આપણા હિંદુસ્તાનના વહેમી લોકોને ઘણા કાળથી ધુતારા કપટ કરી ઠગીને નકામા પૈસા છોડી લે છે પણ કોઈએ આજદિન સુધી તેનું કપટ ભરતખંડમાં જાહેર કરી બતાવ્યું નથી. માટે મહારા મનમાં એવો વીચાર ઉત્પન્ન થયો કે આપણા દેશી ભાઈઓને કાજે એક "જાદુ કપટ પ્રકાશ" નામનો ગ્રંથ રચ્યો હોય તો કોઈ ભોળા લોકો ઠગાય નહિ, વાસ્તે સરવે લોકોને ઉપયોગમાં આવે અને કોઇ ભોળવાઇ જાય નહિ માટે આ ગ્રંથ મેં રચ્યો છે.

હવે તેમાં કીયા કીયા લોકો કપટી છે. તે લોકોનાં નામ નીચે મુજબઃ—
૧ વાદી. ૨ જતી. ૩ ભુવા. ૪ બાજીગર. ૫ કિમીયાગર. ૬ તેલીઆરાજા. ૭ માતા કહાડનારા બ્રાહ્મણો. ૮ સૈયદ. ૯ ફકીર. ૧૦ પુજારા ઇત્યાદી.

એવા એવા લોકો આખા જગતના ભોળા માણસને ભમાવી નાંખે છે, ને વળી એ લોકો સંપીલા હોય છે, જેથી કોઈ કોઇનું કપટ જાહેર કરતા નહોતા, તેથી લોકો ઠગાઇ જતા હતા. હવેથી કપટ વિદ્યાનો ગ્રંથ રચી પ્રગટ થયો તેથી કપટી માણસોનો રોજગાર ભાગી પડયા જેવો જણાશે. વળી આ ચોપડીમાં જે જે ખેલ દાખલ કરયા છે તે સર્વે હુ પણ જાણું છું, જેથી અમદાવાદ, કપડવંજ, વડોદરા, સુરત, મુંબાઇ વગેરે ઘણે ઘણે ઠેકાણે દેશીઓ તેમજ સાહેબ લોકોમાં સભા કરી મનરંજીત ખેલ કરી દેખાડ્યા છે. વળી કોઇને જોવા હશે તો બતાવવાની ઘણીજ ઉમેદ રાખું છું.

ધુતારા લોકો ભોળા માણસોને ઘણી ઘણી યુકિતઓ કરી ફંદમાં નાંખે છે, જેમ પારધી લોકો જનાવરને ફંદમાં નાંખે છે તેમને તેમનુ ધન ધુતી લે છે. તેથી મારા મનમાં દયા ઉત્પન્ન થઇ જે મહા મેહેનતે પેદા કરેલું ધન ધોળે દહાડે ધુતારા લોકો આંખમાં ધુળ નાંખી લઈ લે છે તે સારૂં નહીં. વળી ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યુ છે, કે જે કોઇ આદમી ઠગવા આવ્યો હોય ને જે જાણીતો જોડું હોય અને તે કહે નહિ તો તે જીવની પરમેશ્વરને ઘેર મુક્તિ થતી નથી. અને તે પ્રાણી પરમેશ્વરના ઘરનો ચોર થાય છે.

ઠગારા લોકોની પાસે જ્યારે હું શીખવા સારૂ ગયો ત્યારે ઠગારા લોકોએ મને ઠગી મારા સો બસેં રૂપીઆ ખાઈ ગયા છે. વળી કેટલાકને હું મારા હુન્નર શિખવીને શિખ્યો છું કેટલાકનો ચેલો થઇને, કેટલાંકને ઘરમાં મહિનો માસ રાખીને, કેટલાક યુરોપીયન લોકોનો તમાસો જોઇને, કેટલાક ફારસી લોકોના હુન્નર જોઈને આ હુન્નર હાથ કરી દોઢ વરસમાં સવાસો ખેલ શિખી તૈયાર કરીને આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે.

વળી આ ખેલની ક્રિયાઓ છ પ્રકારની છે તે, છનાં નામ નીચે મુજબ દાખલ કરી બતાવું છું:—

૧ હસ્તક્રિયા.	૪ આકર્ષણક્રિયા.
૨ રસાણક્રિયા.	૫ દ્રષ્ટિક્રિયા (નજર ચુકાવવાની)
૩ લોહચુંબકની ક્રિયા,	૬ સાધક સીધકની ક્રિયા.

આ પુસ્તક મારા પહેલવહેલા અભ્યાસનું છે માટે ઇબારત લુલી લંગડી હશે તે વિશે મારા ઉપર મેહેરબાની રાખવી. તેમજ આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં જે જે મારા મિત્રોએ આશરો આપ્યો છે તેમનાં નામ નીચે દાખલ કરૂં છું:—

શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર સેનાખાસખેલ સમશેર બહાદુર, મલ્હારરાવ મહારાજ, મહેરબાન કરટીસ સાહેબ, મહેરબાન હોપ સાહેબ, મેહેરબાન ટાગોર સત્યેન્દ્રનાથ, ડાકતર વાયલી સાહેબ, મેહેરબાન સ્કુલ માસ્તર હીલ સાહેબ, શેઠ લક્ષમીદાસ ખીમજી, શેઠ મંગળદાસ નથુભાઇ, શેઠ ગોકળદાસ તેજપાળ, શેઠ કેસવજી નાયક, શેઠ નસરવાનજી રતનજી ટાટા નવસારીવાળા, ડાકતર ભાઉદાજી, રાવસાહેબ ગોપાળરાવ હરી, રાવબાહાદુર ભોળાનાથ સારાભાઇ, રાવસાહેબ મહિપતરામ રૂપરામ, પ્લીડર વાસુદેવ જગન્નાથ, રાવસાહેબ ભોગીલાલ પ્રાણવલભદાસ, કવીશ્વર દલપતરામ ડાહ્યાભાઇ, પ્લીડર ભાઈશંકર નાનાભાઈ, શેઠ મોરલીધર જશોદાસ, હેડમાસ્તર કેસરાજી રૂસ્તમજી, એવા એવા સાહેબોએ મને મદદ આપ્યાથી આ ગ્રંથ રચ્યો છે. મારી ચોપડીઓ ખરીદ કરી છે તે સરવેનો હું ઉપકાર માનું છું.

સાંકળિયું.

જાદુ કપટ પ્રકાશ.

મંગળાચરણ.

દોહરો.

ઇચ્છા ઇચ્છારામની, કરવા કપટ પ્રકાશ;
પ્રથમ વિનવું પ્રેમથી, એ માટે અવિનાશ.

શાર્દૂલ વિક્રીડિત છંદ.

જે અંબે જગદીશ્વરી જગભરા જોગેશ્વરી જોગણી
ભક્તાધીન ભવાની મા ભગવતી ભદ્રેશ્વરી ભોગણી;
પ્રારંભુ કપટપ્રકાશ પ્રણુમી પ્રેમેથી પરમેશ્વરી,
ઇચ્છાશંકર વ્યાસની પુરી કરો ઇચ્છા ઉમા ઇશ્વરી. ૧

ગ્રંથના આરંભે અને અંતે મંગળિક વારતા લખવી એવો અસલના ગ્રંથકારોનો મત છે; માટે હું પણ પહેલવહેલો દીવા કરવાનો ખેલ લખુ છું મતલબ કે જેમ અંધારામાં કાંઇ જણુસ પડી હોય તે દીવો કરવાથી ઝટ જણાઇ આવે છે; તેમજ કપટ રૂપી અંધારામાં, એક વસ્તુને બદલે બીજી વસ્તુનો વેમ પડે છે તે વેમને પ્રકાશ કહેતાં અજવાળું થવાથી ઓળખી શકાશે, માટે મારા ગ્રંથને મેં કપટપ્રકાશ નામ આપ્યું છે.

ખેલ ૧ લો*

ચારે ખુણે ચાર દીવા કરીએ, ઓલવીએ અને પાછા પ્રગટે છે તે વિશે.

* કોઇ જોગી, જતી, ખાખી, ફકીર કે બાજીગર એ લોકો તરેહવારના

ઢોંગ કરે છે, માટે ઢોંગને ઢાંકી નાંખે એવો સામાન પણ તે લોકો પોતાની પાસે તૈયાર રાખે છે તેથી કોઇના કળ્યામાં કપટ આવતું નથી.

ચારે ખુણે ચાર દીવા કરાવે છે અને લોકોની પાસે રાણા કરાવે છે, તે એવી રીતે કે એકે એકે ઓલવવા, એટલે કોઇ માણસ દીવા ઓલવવા ઉઠે છે, અને વારાફરતી દીવા ઓલવે છે. જેમ જેમ પેલો માણસ દીવા ઓલવે છે, તેમ તેમ ઓલાએલા દીવા ઝડપોઝડપ એની મેળે પ્રગટાય છે. ઓલાએલા દીવા પોતાની મેળે ફરીથી સળગે છે, એવું જોઇને જોનારા લોકોના દીલમાં ખાત્રી થાય છે કે, આ કાંઈ નહાનોસુનો ખેલ નથી ગમે તો બાવાજીને દેવીનો હાથો હશે, અથવા આગીઓ સાધેલો હશે એમાં શક નથી; નહિ તો કેની મગદુર છે કે વગર દેવતાએ દીવા કરે.

લોકો પેલા સિદ્ધને હાથ જોડી પુછે છે, બાપજી સાચું બોલજો આતો કોઇ દેવનો હાથો છે, કે આગીયાના મંત્ર ઉપરથી આ કામ ચાલે છે? હવે પેલો સિદ્ધ લોકોના સામા ડોળા કાઢીને મગરૂબીથી બોલે છે, અબે [1]બાણુડે દેખો એસા કામ મંત્ર બિના બનેગા આગીયાબૈતાલ જીસકે બસ હોવે ઇશકા આગે અગ્નીદેવ હાથ જોડકર ખડા રહેતાહે. મેને બી આગીયા સાધાહૈ, તુમતો ચાર દીવેમેં ગુલતાન હોગએ પણ આકાશમાં રાતકુ દીવા દીખાંઉ, પાતાળમેં દીવા દીખાંઉ, ઝાડપર દીવા કરદું, પીપળાકે પતે પતેમેં દીવા દીખાંઉ, એવું સાંભળીને સરવે લોકોને મોટો ભ્રમ ઉત્પન થાય છે. અને લોકો બોલી ઉઠે છે કે, સાબાસ છે, રંગ છે બાવાજી કળજુગમાં પણ હજી આપ જેવા મોટા પુરૂષ છે ખરા, એવું સાંભળી બાવોજી બોલે છે—અરે ભાઇ કળજુગમે ૧૮॥ બિસા પાપકા ઓર ૧॥ બિસા સતકા હૈ. ઇનસેં ઇતના દેવકા આધાર અબીહૈ. પણ સાલે પાપી લોક અમારી નીંદા કરતાહે. ઈકતો ઇંગરેજી પઢેલા જીતનાહૈ ઇતના સબ લોક મંત્રકુ નહિ ગાંઠતાહૈં દુસરે પણ થોડે થોડે લોક હમકુ

[1] દુનિયાદાર.

નીંદતાહૈ તાકે નામ સુનો, સામીનારાયણકે મુંડીએ, ઔર છાપખાનાવાલે, ઔર સરકારી નિશાળ પઢાવનાર મહીંતે, એસે એસે લોક જાદુકું નહી ગાંઠતે, એવું સાંભળી લોકો હાજી હાજી કરે, અને બાવાજીને જે જોઇએ તે આપીને ખુશી કરે છે. અને પરસ્પર વાતો કરે છે કે, આ બાવાજી પાસે બાવન વીરની સાધના હશે તથા ચોસઠ જોગણીઓની સાધના હશે અને વશ કરવાની વિદ્યા તો હશેજ હશે; મોહની મંત્ર પણ જાણતા હશે એવું ધારી ધારીને ભોળા લોકો ઠગાય છે. હવે દીવા કરવાની રીત નીચે લખીએ છીએ જેથી બાવાજીનું ભોપાળુ ભડાક લેઇને ભળાશે.

પ્રથમ ગંધક લાવી તેને વાટીને ભુકો કરવો, અને એક સગડીમાં કોયલા સળગાવીને તે કોયલા ઉપર માટીની ઠીબ મુકવી, તે ઠીબમાં દીવાસળિયો કરવાનો ઉપર લખેલા ગંધકનો ભુકો નાખવો. હવે જોવું કે ગંધકનો પાણી સરખો રસ થયો એટલે તેમાં સુરોખાર વાટેલો નાંખવો તેની વિગત-ગંધક જેટલો હોય તેનો અર્ધ ભાગ સુરોખાર નાંખવો. જો રૂ૧) ભાર ગંધક હોય તો અરધા રૂપિયાભાર સુરોખાર. ગંધકને સુરોખાર એકરસ થાય એટલે તેમાં રૂની દીવેટો કરીને બોળી લેવી, અને એ દીવેટો રાખી મુકવી તે જ્યારે એવું દેખાડવું હોય ત્યારે એ દીવેટો કોડીઆમાં મુકીને દીવા કરવા. તેનું કારણ એ છે કે, દીવો કર્યા પછી ફુંકીને ઓલવીએ પણ દીવેટના મોગરામાં દેવતા રહે છે તેથી ફરીને ગંધક અને સુરોખારના જોરથી સળગી ઉઠે છે, એજ એનો મંત્ર છે બીજા મંત્ર નથી.

ખેલ ૨ જો*

પોતાની મેળે દીવો તથા ભડકા થાય તે વિશે.

કેટલાક ધુતારા તરેહવારથી ભોળા માણસોને ઠગે છે. તેમાં દીવાની વાત એક એવી કરેછે કે, અમારા દેવને દીવો કરીએ છીએ તેમાં અગ્નિ-

નું કામ પડે નહીં તથા દીવાસળી પણ જોઈએ નહીં, એતો મંત્રના જોરથી બધું કામ બને છે, એવું સાંભળી લોકોને આશ્ચર્ય લાગેછે કે, વગર અગ્નિએ દીવો કરે એવાતો ઇલમાં જેવલાજ હોય છે.

પછી પેલો ધુતારો બોલેછે, જો ભાઈ ઘેર ઘેર એવા ઇલમી પાકતા હોય તો વરસાદનું શું કામ પડે? અને બીજી વસ્તુનું પણ શું કામ પડે? જે જે જોઇએ તે દેવ લાવીને આપે, એમ કહીને જરા હસે છે, અને પાછો પોતે બોલે છે, ભાઇસાહેબ દેવ હોય તે જે જોઇએ તે મંત્રવાળાને હાજર કરે પણ દેવના હુકમ વિના અમારાથી રખાય નહી. ને જો રખાતુ હોય તો નાણાવટીની કોથળીઓ અમારા ઘરમાં શા માટે મંગાવીને ન રાખીએ એવી એવી વાતો કરીને પછે દીવો કરવાનું કોડિયું તથા તેલ કે ઘી મગાવે છે, અને દીવેટ સુદ્ધાં તૈયાર કરીને એક કાગળની ચીઠીમાં જંત્ર લખીને એ ચીઠીનુ પડીકું વાળીને ત્રાહીત માણસ પાસે એ પડીકું કોડિયાના મ્હો આગળ મુકાવેછે, પછે વેગળે બેશીને ફડ ફડ ફડ ફડ હોઠ હલાવે છે એટલામાં ભડક દઈને પેલું પડીકું સળગે છે અને તેથી દીવેટને એ ભડકો અડે છે એટલે ઝડપ દેઇને દીવો થાય છે એવું જોઈ જોનારા લોકો અચંબો પામે છે અને બોલે છે કે જુઓ ભાઇયો મંત્રનાં કામ કેવાં બને છે પેલી [2]રંડી બામણીનું છોકરૂ અંગ્રેજી ભણે છે એતો વળી મંત્રને ગાંઠતુ નથી પણ એનું ઘર બળે તો તરત માને એવું સાંભળી પેલો ધુત્તો બહુ ખુશી થાય છે અને બોલે છે કોહોતો જ્યાં ફુક મારૂં ત્યાં ભડકો કરૂં, કહોતો કુવામાં ભડકા દેખાડું કહોતો ગમે તેવા લીલા ઝાડને બાળીને ભસ્મ કરૂં એવા એવા ગપા લોકો સાચા માની લે છે અને વેમમાં કુટાયાજ કરે છે. હવે દીવો કરવાની યુક્તિ પ્રકાશ કરૂંછું.

ફોસફરસ નામની ઔષધી થાય છે, એ બુટી અંગ્રેજ લોકોએ ઘણી મેહેનતથી ખોળી કહાડી છે તે ફોસફરસ મુંબાઇમાં મળે છે, અમદાવાદમાં

---

૨ રાંડેલી.

પણ મોહોટા વેપારી વહોરા લોકોની દુકાને મળે. એ ઔશધી પાણીમાં રહેછે, માટે સીસામાં પાણી ભરીને તેમાં નાંખીએ ત્યારે રહી શકે છે.

ધુતારે ચીઠીમાં જંત્ર કરીને પડીકું વાળ્યું તેજ વેળા ફોસફરસની એક કરચ એ પડીકામાં ઘાલી હતી, પછે થોડીકવાર થઈ એટલે ફોસફરસથી આખું પડીકું સળગ્યું, અને પડીકું સળગવાથી દીવો થયો એમ જાણવું.

એ ઔષધીમાં એવો ગુણ રહેલો છે કે, પાણીમાંથી બહાર પડ્યા પછી થોડીકવારે ભડકો થાયછે. માટે ઉપર લખેલી વસ્તુથી દીવો થયો એમ સમજી લેવું, બીજી મંત્રની વાત તમામ જુઠ્ઠી છે.

ખેલ ૩ જો *

લુગડામાં દેવતા ભરવાનો.

કેટલાક ઢોંગી લોક સીદ્ધાઇ દેખાડવા સારૂ લુગડામાં દેવતા ભરીને લોકોને ઠગે છે. પ્રથમ ઢોંગી બોલે છે કે આ મારી પછેડીમાં ૧૧ વરસથી ધુપ કરૂં છું, હવે એક વરસ થશે એટલે બાર વરસનું તપ પુરૂં થશે તે સાંભળી લોકો પુછવા મંડી પડેછે, ભાઇ સાહેબ પછેડીમાં ધુપ શી રીતે થાય છે ? ત્યારે જાદુગર બોલેછે, કહોતો કહી દેખાડું અને કહોતો કરી દેખાડું, ત્યારે ભોળા લોકો બોલેછે જે કહેનારા તો ઘણાય મળે પણ કરે એનેજ અમે તો ગાંઠીએ છીએ. અમે કાંઇ ઓછી અક્કલના નથી, કાચા ગુરૂના મુંડેલા નથી, એવું સાંભળી ધુતારો મનમાં હરખાય છે, કે આ સાળા લોકો ઘેલફાડ્યા છે માટે મને ઠીક પડશે. ધુતારો એક તપેલી મગાવે છે તેને પોતાની પાસેના લુગડાથી બાંધવા જાય છે અને બોલે છે કે આ લુગડું દેવતાથી પણ બળશે નહિ ત્યારે કેટલાક લોકો વીચાર કરીને બોલે છે કે તમારૂં લુગડું મંત્રેલું હશે અથવા કાંઇ ચોપડ્યું હશે. માટે નહિ બળે એવી અમારી ખાત્રી છે, પણ અમારૂં લુગડું આપીએ અને એ લુગડું ન બળે ત્યારે તમારી વિદ્યા સાચી,

પછી બીજાનું લુગડું તપેલી ઉપર લપેટીને તપેલી ઉંધી પાડે છે, અને તપેલીના ઉપર ધખધખતા અંગારા થાળી ભરીને નંખાવે છે, તે અંગારામાં બત્રીસો ધુપ કરે છે. થોડીકવારે એટલે આશરે ૦ ઘડી થયા પછી અંગારા કાઢી નાંખીને લુગડું તપેલીથી છોડી લે છે પણ એક દોરડો એ બળતો નથી, એવું ને એવું સાજું લુગડું રહે છે.

લોકોને અત્યંત અજાએબ સરખું લાગે છે, અને જણાય છે કે, અગ્નિબંધન કરવાના મંત્રથી આ લુગડું બળ્યું નહિ જો આ મંત્રવાળો, ગઇ સાલે અણદા પટેલનો ઓયલો બાળ્યો તે વખતે હોત તો અગ્નિનો શો ભાર છે કે, એક સાંઠા સરખાને બાળત, ઓહો હો ! હો ! આતો ઇલમી જબરો છે. એ રીતે ભોળા લોકો ઠગાય છે, માટે હવે એ અગ્નિબંધનના મંત્ર નીચે લખું છું તે વાંચશો તેથી તમે પણ એ રીતે લુગડું બચાવી શકશો.

અગ્નિનું જોર વાયુથી છે માટે વાયુનો સંચાર બંધ થયો ત્યાં અગ્નિનું જોર નથી. ઉપર લુગડું ન બળ્યું તેનું એજ કારણ છે કે, તપેલી ઉપર ખુબ જોર કરીને લુગડું બાંધી અને તપેલી ઉંધી પાડી, તેથી તપેલીનું બુંદું અને લુગડું તેના વચ્ચે વાયુનો ભાગ રહેતો નથી, માટે લુગડું નથી બળતું, જો લુગડાની જરાક પણ કરચોલી રહે છે તો બળે છે, માટે એવી હીકમતથી બાંધવું કે કરચોલી રહે નહિ. એજ એના મંત્ર છે બીજા મંત્ર મિથ્યા છે.

કદાપી કરચોલી રહેવાથી થોડાક દોરડા બળે છે તો ઠગારા લોકો એવું બહાનું કહાનું કહાડે છે કે, કળજુગમાં એટલું દૈવત મંત્રમાંથી હટ્યું છે; તેથી જરા દાઝી ગયું.

ખેલ ૪ થો. *
લુગડામાં ધાણી શેકવાનો.

જ્યારે બાજીગર ભરચૌટાની વચ્ચે રમે છે, અથવા ભવૈયા લોકો રાત્રીએ

રમે છે, ત્યારે લુગડામાં ધાણી શેકે છે. ને બીજા માણસની પાસેથી લુગડું માગી લે છે, પછી એક આદમી પાસે સામો છેડો ઝલાવે છે અને એક તરફનો છેડો પોતે ઝાલી રાખે છે, અને એ લુગડાં હેઠે થોડોક દેવતા કરે છે અથવા દીવો રાખે છે, પણ એવો રાખે છે જે પેલા લુગડાને અગ્નિની આંચ લાગે નહિ. એ લુગડામાં ૧ વાંસની સુપડીથી જાર નાંખીને હલાવે છે, ત્યારે ફટ ફટ ફટ ફટ થઇને ધાણીનાં કાલાં પડે છે, અને એ ધાણી કોઇ માગે તો ખાવા આપે છે. એ ઊની ઊની તાજી ધાણી ખાનારા દંગ થઇ જાય છે, અને કહે છે રંગછેરે રંગછેરે રંગ છે; દેવતાની આંચ પણ કાંઈ થઇ નથી, ને કેવી ધાણી શેકી છે, પણ આ ખેલ ઘણું કરીને રાત્રીએ કરવામાં આવે છે, એવું સાંભળીને લોકો સમજે છે કે, આ તો આગીઓ વૈતાળ સાધેલો જણાય છે હવે ધાણી શેકવાની રીતી નિચે લખુંછું.

એ બાજીગર એક વાંસની સુપડી રાખે છે, તે સુંપડીમાં અંતરપડ રહે છે અને એ અંતરપડમાં ઝીણો કાગળ ઘલાવે છે. અને એવી રીતની સુપડી કરાવે છે કે એમાં શેકેલી ધાણીનાં કાલાં થોડાંક ભરે છે તે જ્યારે એ સુપડી ઊંધી વાળીને હલાવીયે ત્યારે તેમાંથી ધાણી લુગડામાં નીકળી પડે છે, તથા હલાવતી વખતે કાગળ કડ કડ કડ કડ બોલે છે એ સાંભળી તે જોનારા સમજે છે કે, ધાણી ફુટે છે. માટે કાચી જારના દાણા તરાઇત પાસે લુગડામાં નખાવે છે પછી એ જારમાં સુપડી વાંકી વાળીને હલાવે છે એટલે પેલી એની ભરી મુકેલી ધાણી છે તે જારમાં પડે છે અને ધાણીની જાત હળવી છે માટે જારને ઢાંકીને ઉપર રહે છે. લુગડાં હેઠે અગ્નિની થોડીક આંચ હોય તેથી ધાણી જરા ઊની થાય છે, એજ એનો ઉપાય છે અને એજ આગીઓ સાધવાનો ઉપાય છે, બીજા મંત્ર જુઠા છે.

ખેલ ૫ મો *

ભડાકે દસ દીવા પ્રગટ થાય તે વિશે.

કોઈ જાદુગર મનીશ ગ્રહસ્થ લોકોને ઘેર જાય છે ત્યારે આભલું ટુટી પડે એવાં નહાનાં નાહનાં ગપ્પાં મારે છે. અને પોતાને હાથે જે ક્રીયા બેઠી હોય છે તેનો ખેલ કરી બતાવે છે. એક સમે કોઈ શાહુકારને ત્યાંહાં ૧ બાજીગર આવ્યો, અને આવીને બોલ્યો કે મને અગ્નિદેવ પ્રસન્ન છે તેથી હું વગર અગ્નિએ રાંધી આપું. કહો તો વગર અગ્નિએ ભડકો કરૂં, દીવા કરૂં, એમ કહીને કોડીઆં દશેક મુકાવે છે એમાં તેલ તથા દીવેટ નાંખીને તૈયાર કરાવે છે, પછી વેગળો બેશીને પથરા ઉપર પથરો ઘસે છે એટલે પીસતોલના સરખો ભડાકો થાય છે અને તે વખતે જેટલાં કોડીઆં મુકયાં હોય તેટલામાં ઝડપો ઝડપ દીવા સળગે તે જ્યાં સુધી તેલ બળી રહે ત્યાં સુધી દીવા બળે છે, તે જોઇને લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા વગર રેહેતા નથી. એની સિદ્ધાઇ ઉઘાડી પાડું છું, ધીરે ધીરે વાંચશો તો તેમાં તમે પણ સિદ્ધ થશો.

જે કોડીઆં મંગાવીને તેલ પુર્યું તેમાં દીવેટો મુકી તે બાજીગરે પોતાને હાથે મુકી દરેક કોડીઆમાં દીવેટને મહોડે ૧ જારના દાણા જેટલો ફોસફરસનો કડકો મુકયો હતો તે કોઇના જાણવામાં આવતું નથી. એ ફોસફરસ અંગ્રેજી ઔષધી છે, તેમાં એવો ગુણ છે કે જળમાંથી કહાડીને બહાર મુકયા પછી થોડીકવારે એની મેળે ભડકો થાય છે, માટે એ દીવાના જોરથી દીવા પ્રગટાયા. હવે ભડાકાનું ભાષણ કરૂં છું; તે વાંચવાથી પણ જાણ્યો કોહોયડો કોડીનો થશે એમાં શક નથી.

કલેરાપોટાસ (અંગ્રેજી ઔષધી છે,) તેમાં આંબલસારો ગંધક એ વજને બરોબર લેઇને તેને વાટવાં, વાટીને એક ડાભડીમાં ભરી રાખવું. તે જ્યારે ખેલ કરવા હોય છે ત્યારે એ ડાભડીમાંથી ૧ ચપડી ભરીને પથ-

રા ઉપર મુકીને એના ઉપર એક નાહાના પથરથી વાટવું એટલે તેજ વખતે ધુંમ લેઇને ભડાકો થાય છે. માટે ઉપરનો ભડાકો પણ એ પ્રમાણે કર્યો અને દીવા પ્રગટ થયા એ પણ ઓસડથી એમાં કાંઇ મંત્રની સિદ્ધાઈ નથી. ભડાકો એ દીવા સાથે કેમ થાય? એવું કોઈ ધારે તો એ તો એમ છે જે, જ્યારે ફોસફરસ સળગવાની તૈયારી થાય છે, તે બાજીગર જાણે છે માટે તે વખતે ભડાકો કરે છે.

ખેલ ૬ ઠો *

લુગડાની ગાંઠ છોડવા વિશે.

કોઇક સભામાં, કચેરીમાં, રાજદ્વારમાં લાલભટ અથવા જાદુગર આવે છે; જેટલા ઢોંગી છે તેમાં બ્રાહ્મણ હોય તે લાલભટ કહેવાય છે, અને વાણિયા વગેરે મધ્યમ વરણવાળાને અંબાનો લાલ એમ કહે છે, બીજી વરણવાળાંને બાજીગર, વાદી, ગારૂડીઓ ખેલાઉ એમ કહે છે, માટે આ ચોપડીના આરંભથી ઈતી સુધી જે જે નામ આવે એમાં કોઇનું નામ ઉઘાડું સમજાય એવું આવી જાય તોપણ વાંચનારાઓએ નામને ઠેકાણે બાજીગર એવો અર્થ સમજી લેવો, પણ ફલાણા ગામનો ફલાણો એવું ન સમજવું, કારણ કે કોઇનું નામ પ્રસીદ્ધ રીતે લખીને નીંદા કરવી એવી ટેવજ ન રાખવી, એવી શીખામણ મને મારા ઉસ્તાદે આપેલી છે.

ઉપર લખેલા જાદુગરની સાથે એક બે ચેલા પણ હોય છે, તે જાદુગર હાથમાં ત્રીશુળ ઝાલે છે, માથે પાઘડી ઉપર ઘાટડી અથવા ચુંદડી બાંધે છે, અને કપાળમાં કંકુનો કંટેવાળો પણ ખાસો કરેલો રાખે છે.

રાજસભામાં જઇને પ્રથમ તો પોતાની રૂઢી પ્રમાણે રામરામ કરેછે. પછે સભામાં બેશીને જે જગંદંબા કહીને હાથમાંથી ત્રીશુળ હેઠું મુકીને

તેમાંથી બે ચાર સોપારીઓ એક હાથે ને એક હાથે કહાડે છે. તે જોઇને ભોળા માણુસોને અચંબો થાય છે, ને બોલી ઉઠે છે. ધન્ય છે મારી અંબામા અરે માવડી, હાજરા હજુર આવી છે કે શું ? એવું સાંભળી લાલ બોલ્યા અરે મારા સાહેબો આમાં તો તમો શું નવાઈ ધારોછો, પણ મારી પાસે એક ગ્રંથીછેદન મંત્ર છે, તે મંત્રથી લુગડાની ગાંઠ વાળેલી છુટી જાય છે. પછી સભામાં બેસનારા લોકો બોલી ઉઠે છે કે, અમને દેખાડો શી રીતે છોડોછો ? ભલા અમે પણ સું જાણીશું જીવ્યાથી જોયું એ સારૂં એવી ઘયડાની કેહેવત છે માટે આટલો ખેલતો કરી બતાવવો જોઇશે.

પછી લાલભટ તરાઇત આદમી પાસેથી એક વસ્ત્ર માગી લે છે, અને એ વસ્ત્રના સામસામા બે છેડાની બાજુ ગોળ કાકડી જેવી કરીને વાળે છે. એ ગાંઠ ઘણી સક્ત વળે છે, અને બે હાથે કરીને છેડા પણ ખેંચે છે. અને લોકોને બતાવે છે કે દેખો આ ગાંઠ કેવી મજબુત વાળી છે, ચટ દેઇને કોઇનાથી છુટે એમ નથી, તથા બે હાથે મથ્યા વિના છુટે એવું પણ નથી. પણ આ લુગડું વેગળુ મુકીશ અને મારા મંત્રથી આ ગાંઠ છુટે તો મારી વિદ્યા સાચી કે જુઠી ?

લોકો જવાબ આપે છે અહોહોહોહો એની મેળે ગાંઠ છુટે તારે તો પરમેશ્વરમાં ને તમારામાં ઝાઝો તફાવત શાનો કહેવાય ? એવું સાંભળી લાલભટ લુગડાનો દડો કરે છે, અને એ દડા ઉપર ત્રીશુળ કે બીજી વસ્તુ ફેરવીને હોઠ ફડફડાવે છે, લોક ધારે છે કે એતો મંત્ર સાધે છે. પછી કોઇ તરાઇત આદમીને બોલાવીને લુગડુ ખંખેરાવે છે, તો તેમાં ગાંઠ કે બાંઠ કાંઈ જણાતી નથી; છેડા છુટી ગએલા જોઇને લોકો વીસ્મે પામે છે. વાહરે વાહ ! રંગ છે લાલભટ ! આ કામ કાંઈ જેવું તેવું ન કહેવાય, તમારા મંત્ર તો રામબાણુ જેવા દેખાય છે.

મંત્ર કે બંત્ર કાંઇ નથી હાથની ચાલવણી છે તે નીચે લખી છે. જ્યારે લાલભટે ગાંઠો બાંધી ત્યારેજ જુગતી કરી છે, તે શી જુગતી

કરી છે તે એકે જે, એ છેડાને ખુબ આંગળીને એક છેડો હેઠે અને એક ઉપર એ રીતે ગાંઠયો વાળી, પણ એક હાથ તરફના છેડાની સેર ઉભી ચઢાવી દે છે અને બીજી સેર આડી રહે છે, પછી લોકોને પોતે દેખાડે છે પણ જોનારાના કળ્યામાં આવતું નથી. પછી પેલા લુગડાનો દડો વાળતી વખતે, એક હાથનો અંગુઠો અને અંગુઠા પાસેની આંગળી એ જોનારથકી ગાંઠ છોડી નાંખીને દડો વાળે છે, માટે પ્રથમથીજ ગાંઠ છોડીને લુગડાં મુકે છે, તો પછી ગાંઠ કયાંથી આવે મંત્રની વાત બોલેછે તે તમામ જુઠી છે, હસ્તક્રિયા સાચીછે. ઉપરનો ખેલ એવો સુગમ છે કે નહાના છોકરાના દેખતાં એક વખત કરીને સમજ પાડીએ તો તેના અંતરમાં પણ ચટ દઇને ઉતરે છે.

ખેલ ૭ મો.*

કાંકરાનો રૂપીઓ કરવા વિશે.

બાજીગર કાંકરાનો રૂપીઓ દેખાડે છે, તે એવી રીતે કે પ્રથમ તો ડાબા હાથની ખાલી મુઠી વાળે છે, અને જમણા હાથમાં એક વાંસળી રાખે છે, અને મુઠી ઉપર વાંસળી ફેરવીને કહેછે કે, જા, જા, જા, જા, જા, જા, એવું કહીને મુઠી ઉઘાડે છે તો ખાલીને ખાલી દેખાય છે.

પછી એક માટીનું પોડું કે ઠીકરૂં ડાબા હાથમાં લે છે અને સહુ લોકોને દેખાડે છે કે, દેખો યારો એ ઠીકરાકા કયા બનાઉ? કહો તો, મોતી બનાઉ, ઓર કહોતો હીરા બનાઉ, કહોતો સોનેકી મહોર બનાઉ, ઓર કહોતો રૂપીઆ બનાઉ, એમ કહીને પોતાની પાસે એક છોકરો રાખેલો હોય છે એને પુછેછે, એ છોકરાનું નામ જંબુરો કહેવાય છે. બાજીગર કહેછે અબે જંબુરે દેખ ઉસકા કયા બનાઉ? જંબુરો કુંબેઝરા

કેસદાર ઓર શાણુઠા સીક્કાવાળા, ઓર ખરા દુપેરકા પડેલા, એશા રૂપીયા કર દો, તો ઈલમકું રંગ દેઉગા, જો ચુક પડ જાય તો સબકે દેખતે તેરા નામપર થુકુંગા એવી રીતે કપોળકથા કરીને, હાથમાંથી ઝડપ લેઇને રૂપીઓ ખરેખરો દેખાડે છે. એ રૂપીઓ કાંઈ ખોટો હોતો નથી બરાબર ૧૬ આનાનો રૂપીઓ હોય છે, એવું ભાળીને જોનારા આશ્ચર્ય પામે છે કે, આતે શું થયું? ઠીકરૂં ક્યાં ગયું અને આ રૂપીઓ ક્યાંથી આવ્યો. વળી કેટલાક ડોડડાહ્યા વચમાં બોલી વળે છે, અરે રૂપીઓ ક્યાંથી એના બાપની ઘોરમાંથી? એ તો આપણી નજર બાંધી છે માટે આપણે ઠીકરાનો રૂપીઓ દેખીએ છીએ.

મુઠીમાં રૂપીઓ ક્યાંથી આવ્યો તેની વાત નીચે લખું છું તેથી ખુલાસો થશે.

ડાબા હાથની મુંઠી વાળે છે અને જમણા હાથમાં વાંસળી રાખે છે, જ્યારે વાંસળી હાથમાં રાખે છે ત્યારે વાંસળીવાળા હાથની હાથેળીના બેવનમાં રૂપીઓ રાખે છે. અને પછી વાંસળી ઝાલે છે, શામાટે જે વાંસળીના દબાણથી રૂપીઓ મજબુત રહિ શકે છે, પછી કાંકરાવાળી મુઠીમાં રૂપીઓ લે છે અને રૂપીઆવાળી મુઠીમાં કાંકરો લે છે, પણ કોઈના જાણવામાં આવતું નથી એવી રીતે આડાઅવળી વાત કરતાં નજર ચુકાવે છે, બાજીગરના હાથના જેવી બીજો કોઇ ચાલાકી કરવા જાય તો આવડવી મુશકેલ છે, એવી રીતે સાવધાન રહે છે.

જો કાંકરાના રૂપીઆ બનતા હોત તો એને ભીખ માગવાની વખત આવતજ નહિ, અને સરકારને ટંકશાળનું કામ પણ શું કરવા જોઇએ? એવા મંત્રવાળા એક બે માણસ રાખે એટલે હજારો ગાડાં ભરાય એટલા રૂપીઆં થઇ જાય, પણ ઇશ્વરે જે વસ્તુ કરી છે તેની બીજી વસ્તુ થાયજ નહિ. અને થતી હશે તો કાઇ અનુપાનથી બીજે રૂપે થાય જેમ હળદર પીળી છે અરે ખારો ધોળો છે પણ એ બેવાનાં ભેગાં થવાથી

કંકુ થાય છે માટે હરેક પદાર્થમાં બીજું પદાર્થ ભળવાથી ગુણ તથા રૂપ બદલાય છે એમાં શક નથી પણ જાદુની વાત તમામ જુઠી છે.

ખેલ ૮ મો.

પ્યાલામાંથી દડીયો ઉડાવે છે તે વિષે.

બાજીગર લાકડાની કંકાવટી સરખા ૩ પ્યાલા રાખે છે, તે ત્રણે પ્યાલા પોતાની આગળ જમીન ઉપર મુકે છે. અને એ ત્રણે પ્યાલાની આગળ સોપારી જેવડી લુગડાની દડીઓ મુકે છે. એ દડીઓ લુગડાના કકડાથી શીવી લીધેલી હોય છે, અને એ દડીઓ હાથેળીમાં સંતાડી શકે એવી નહાની હોય છે. એ દડીઓ એકેકી એકેકી ત્રણે પ્યાલા પાસે મુકયા પછી સઉ લોકના દેખતાં લેછે, પછી ચપટી ધુળ લેઇને બોલે છે કે, જા, જા, જા, જા, મેરે હુકમસેં ઉડજા. એવું કહીને કોઈના દીઠામાં ન આવે એ રીતે પોતાની કોથળીમાં નાંખી દે છે, અને પછી લોકોની સરત ચુકાવવા હાથની ખાલી મુઠીવાળી રાખે છે. લોકો બીચારા જાણે જે હજી દડી ઉડી નથી. પોતાની મુઠીમાંને મુઠીમાં હશે. પછી પેલો વાદી પોતાના ખોળા-આગળ મુઠી રાખીને કેહે છે કે, જા, જા, જા, અબે દડી તું તેરે ઘરમે પેઠજા, એવું કહીને એકે એકે ત્રણે પ્યાલા ઉપાડે છે. પછી લોકોના દેખતાં એક પ્યાલામાં મુઠી વાળી ઘાલી દેછે. તેથી જોનારા લોકોની નજરમાં આવે છે કે, પેલા પ્યાલામાં દડી ઘાલી છે ત્યારે ગારૂડી બોલે છે કે કીસમે દડી ઘાલી હૈ, ? ત્યારે છોકરાં અથવા બીજા લોકો બોલે છે કે છેલ્લો પ્યાલો વચ્ચે મુકીને મધ્યનો પ્યાલો છેલ્લો થયો તેને આંગળી અડાડે છે ને કહે છે કે આમાં ત્યારે લોકો બોલે છે ના, ના, વચમાં. એટલે વચ્ચેનો પ્યાલો છેલ્લો મુકીને પુછે છે આમાં ? એ રીતે કેટલીક

વાર માથાકુંટ કરીને છોકરાઓને ખુશી કરે છે. પણ જોનારા લોકોને ભ્રમ રહે છે કે, પ્રથમ મુઠીવાળીને જે પ્યાલામાં ઘાલી હતી તે પ્યાલામાંજ દડીઓ છે. એવું જાણીને મદારી બોલે છે ભાઈ તુમકુ એ પ્યાલાંમાં ભ્રમ હોય તો બરાબર ખબર રખીઓ એ પ્યાલાબી ખોલતા હું. એમ કહીને જે પ્યાલામાં ખાલી મુંઠી ઘાલેલી હોય છે એ પ્યાલો ઊંચો કરવા જાય છે, એટલે જોનારા સાવધાન થઇને રહે છે જે હવે દડીઓ નીકળશે, પણ દડીઓ ક્યાંથી નીકળે દડીઓ તો પ્રથમથીજ સંતાડીને પોતાની કોથળીમાં નાંખી દીધેલી છે. વળી કોઈ ભોળા લોકો બોલે છે કે ભાઇ એતો આપણી નજર બાંધીને બેઠા છે માટે આપણ તો એની આગળ આંધળાભીંત જેવા છૈએ. એ બાજીગર બધું દેખતો હશે પણ આપણ નથી ભાળતા વળી કોઇ વખાણે છે કે વાહરે વાઃ આટલામાંથી કેવી દડીઓ ઉડાવી દીધી છે ને કોઇને ખબર પણ પડી નથી કે, ક્યાં ગઇઓ. વળી કંઈ ભણેલા લોકો બોલે છે કે એમાં શું ભારે કામ કર્યું, લાવોને એવું તો હું પણ કરી બતાવું. કપટપ્રકાશમાં ઘણાક ખેલ લખ્યા છે, એ બધી હાથની ચાલાકી છે એમાં કાંઈ મંત્ર નથી. જે લોકો મંત્રની વાત કરે છે તે તમામ જુઠી છે.

એવામાં બાજીગર કોથળીમાંથી હાથમાં દડી લેઇને એક પ્યાલામાં ઘાલી દેછે. એમજ બીજા પ્યાલામાં બીજી દડી ઘાલે છે. ત્રીજામાં ત્રીજી દડી ઘાલે છે, પણ કોઇના દેખવામાં આવતું નથી. પછી હાથની ચાલાકીથી એક દડી લેઇને બીજા પ્યાલામાં મુકે છે, એટલે એમાં બે દડીઓ થઇ વળી ત્રીજી દડી પણ એ ભેળી મુકીને કહે છે અબે તીન દડીઓ કામકુ મીલકર બેઠી હો. સબ પોત પોતાકે ઘરમે પેઠ જાઓ, એમ કહીને વળી જુદી પણ પાડે છે.

લોક જોવા ઉભા હોય છે તેમના પગ તો થાકે છે પણ જોતાં જોતાં મન થાકતું નથી. પછી વળી કંઇક બોલેછે હેડો ભાઇઓ હેડો જો એ કાંઈ

દહાડો નહિ વળે રળશો તો મળશે. એ પણ રળવા આવ્યો છે; કાંઇ આ-પવા આવ્યો નથી. એમ કેહેતા કેહેતા લોકો વેરાઇ જાય છે.

દડીઓ ઉડાવવાનું કારણ એમ સમજવાનું છે કે એ હાથની ચ-પળતા એવી છે કે મોટા પંડીતથી પણ સહેજ કળી શકાય નહિ એવી ઝડપ મારે છે. જો એની આંખ્યો સામું જોઇએ છીએ તો ઝડપથી ચુ-કાવે છે, જો હાથ સામું જોઇ રહીએ તો પગે કરીને જણસ આઘીપાછી કરે છે. અથવા પોતાના સાગ્રીત હોય તે કાંઇ જોઇતું હોય તો લાવી આપે છે, અથવા કંઈ લેઈ જવું હોય છે તો ઝડપથી લેઈ જાયછે પણ લોકોના કળવામાં નથી આવતું માટે મંત્ર બંતર કાંઇ નથી સરવે હાથની ચપળતા છે એમાં કાંઈ ભુલ નથી.

ખેલ ૯ મો.

લાકડાની ચકલી ઉડાવવી તે વિશે.

ચાર આંગળ લાંબી એક વાંસની ખપાટ લેઇને તે ખપાટના ઉપર સુતરનો દોરડો અથવા ઝીણી સુતળી વીંટે છે, તે એવી રીતે કે આશરે દશબાર આંટા ફેરી વાળે છે. જેમ બ્રાહ્મણ જનોઇના છનું તાંતણા હાથ ઉપર વીંટે છે એમ એ ખપાટને પણ દશબાર દોરડાની આંટી પાડે છે. હવે દોરડા વીંટે છે તે પછી દોરડાના વચ્ચે વાંસની સળી દાતણની ચીરી જેવી પાતળી, અથવા બીજા લાકડાની સળી ઘા-લીને વાળી દે છે. જેમ રૂની ગાંસડી બાંધ્યા પછી દોરડાને લાકડું ઘાલી વળ દે છે એ રીતે વળ દે છે.

એનું નામ ચકલી કહે છે તે ચકલીને પોતાના સામી મુકીને બા-જીગર બોલે છે અરે લકડકી ચકલી! આઓ મેરે હાથમે, આઓ, આ-

ઓ, ક્યું નહિ આતી? જો ન આવે તો પીરાનપીરકી દુવાઇ હે. આગીઆ બીરકી દુવાઈ હે. એટલામાં પેલી ચકલી ઝડપ લેઇને ઉડતી કે બાજીગરના હાથમાં જાય છે.

લોકોને તો અચંબો લાગે છે કે આ લાકડાની ચકલીમાં ચૈતન ગુણ ઘાલ્યો છે આતે શું કહેવાય? રંગછે બાજીગરને એવામાં કાંઇક ડોસા ડોસીઓ બોલી ઉઠે છે, અરે ૧૦૦ જોસીને એક ડોશી, આવ બેટા તને એની ખબર પાડું. સાંભળ એણે તો મારે પીટે નજર બાંધી છે, એવું સાંભળી એક છોકરો બોલ્યો માજી નજર તે કેમ બંધાતી હશે? ડોસી બેટા સરત રાખીને સાંભળજે હો! જ્યારે બાજીગર જે ગામમાં રમવા જાય છે ત્યારે એ ગામને સામે છેડે એક ખીલો મંત્રીને ભોંયમાં ગોડી ઘાલેછે માટે આપણુ સરવે આંધળા ભીંત જેવાં થઇ ગયાં છીએ, એતો લાકડાની ચકલી ઉડાડી, પણ કીડીનો હાથી કરી દેખાડે તોએ શી નવાઈ? પેલાની વાત વાણ કહ્યું છે કે મંતરવાળો ધારે તે કરી શકે.

ચકલીનો મંત્ર નીચે લખું છું, તે સાવધાન થઇને વાંચજો, વાંસની ખપાટ ઉપર સુતળી વીંટી અને એ સુતળી વચ્ચે એક સળી ઘાલીને વળ દીધો છે, એ સળીને નમાવીને ખપાટના મ્હો આગળ આશરે એક બે વાલ મીણ રાખે છે, તે મીણના થકી ખપાટને સળી ચોંટી જાય છે.

પછી થોડીકવાર થાય છે એટલે વળના જોરથી ખપાટ મીણથી જુદી થાય છે એટલે સળી ઉછળે છે અને સળી ઉછળવાથી ખપાટની ચકલી કુદીને બાજીગરના સામી પડે છે. માટે ચકલી ઉડાડવાનો મંત્ર તે મીણછે એમ સમજવું. પણ મીણ સિવાય બીજા છુમંતર જુઠા છે.

એ ચકલીને ફરીને ઉડાડવી હોય તો વળી મુકે છે અને બોલાવી લે છે એ રીતે સવારથી સાંજ સુધી ખેલ કરે. તો એનોએ એકજ ખેલ ચાલે પણ ચકલી ઉડતાં થાર નહિ; કારણ કે મીણમાં સળી દબાવીને ખપાટ વેગળી મુકે, તે મીણ જરા નરમ પડે કે તરત ખપાટ ઉછળીને

વેગળી પડે છે. વળી ફેર એજ મીણુમાં સળી દબાવે છે ને ઉડાડે છે. ઉપરના ખેલમાં મીણથીજ કામ ચાલે છે પણ કાંઇ ઘોડાનો વાળ નથી બંધાતો. ઘોડાનો વાળતો રાત્રે બાંધે છે, શાથી જે અંધારે વાળ લોકોના દેખવામાં ન આવે. અને એ વાળથી રાત્રે પૈસો અને વીંટી બંનેને લડાવે છે, માટે ચકલીનો ખેલ તો મીણથીજ થાય છે.

ખેલ ૧૦ મો*

ઘડા ઉપર નાળીએર ભાગવું તે વિષે.

બાજીગર લોકો માટીનો ઘડો એક મંગાવે છે, તે ઘડો તરાઇત માણુસ કુંભારને ઘેરથી સારો પાકો જોઇને લાવે છે, એ ઘડાને બાજીગર સિંદુરનું ત્રીશુળ કરે છે તથા બીજા પણ થોડાઘણા ચાળા કરે છે. તેથી લોકોને ખરખરો ઉપજે છે કે, આ ઘડો મંત્રી નાંખ્યો, હવે કોઇનો ભાર નથી કે, એ ઘડો ફોડી શકે.

એક છાણું મગાવીને તેના કકડા ત્રણ કરે છે, તે કકડા ઘડા ઉપર મુકે છે તે શી રીતે મુકે છે તો, પાંશરી જમીનમાં ઘડો ઊંઘો પાડવો અને ઘડો ઊંઘો પાડવો તે જગ્યા પણ પોચી જોઇએ, અથવા રેતાળ જમીનમાં નહિ તો ધુળની ઢગલી કરીને તે ઉપર ઘડો ઊંઘો પાડે છે, પછી તેના ઉપર સદરહુ છાણાના કડકા ગોઠવીને મુકવા. કકડા ઉપર નાળીએર મુકવું, તે નાળીએર ત્રાંબા જેવું વગાડીને તરાઇત માણુસ પાસે મંગાવે છે, અને નાળીએરની ચોટલી તથા છાલાં કહાડીને બોડુંરોડું કરાવે છે.

એ નાળીએર અને ઘડાનું બુંદ, એ બંને અડે નહિ એવી રીતે છાણાના કકડા ઉપર શ્રીફળ ઠરાવીને કોકની પાસે ઘોયકણા સરખાં લાકડાથી નાળીએર ભગાવે છે. પેલો આદમી ઘોકો મારે છે તેને ચેતાવે છે

કે બરાબર નાળીએરના વચમાં વાગે એવો ઘા કરજે. પછી નાળીએરનાં કાચલામાં જુદાં થાય છે અને ઘડો આખો રહે છે. તે જોઇને ભોળા લોકો ભ્રમમાં ભરાય છે કે અલ્યા ભાઇઓ આ તે મંતર કે જંતર, કે નજર બાંધી એમ કહી કહીને બાપડા ઠગાય છે.

એ મંત્રનું મૂળ ઉખેડું છું કે, જેથી વાંચનારા મીત્રો ઝટ દેઇને દેખી શકે.

ઘડો ધુળ ઉપર ઊંધો પાડ્યો તેથી પૃથ્વીમાં કાના અથડાય નહિ, અને છાણાના કકડા મુકયા તે એ માટેજ કે, નાળીએરનો ધકો ઘડાને અડે તો ઘડો ફુટે.

ઘોકાનો ધકકો નાળીએરને વાગ્યો, અને નાળીએરનો ધકો છાણાના કકડાઓને વાગ્યો અને છાણાના કકડાઓનો ધકો ઘડાને વાગ્યો પણ છાણું મૂળ પોચુ માટે ઘડો ફુટતો નથી. ઉપરનો ખેલ સમજી લેવામાં તથા કરવામાં સુગમ છે માટે લંબાણ લખીને કાગળ ચીતરવાની મેહેનત નથી કરી.

ખેલ ૧૫ મો ❋

ઘડામાં ચોખા ભરવા અને તે ઘડો છરી ઘોચવાથી ઊંચો થાય તે વિશે.

કેટલાક બાજીગર ત્રાંબાનો એક ઘડો મગાવે છે, અને તે ઘડામાં સારા આખા ચોખા ભરાવીને એક છરી વચે ઘોચાવે છે તે છરી ઉપર ચોકું ક સિંદુર અથવા કંકુ વેરે છે. અને ઘડાને ગળે નાડાછડી વીંટે છે, તથા પેટે સિંદુરનાં ત્રીશુળ કરે છે. અને કોઈ માંદા માણસ ઉપર ઉતારીને એ ઘડો પડદાત્રાં મુકાવે છે, અને કહે છે કે આવતે સવારે જેવું હશે એવું

જણાશે. એમ કહીને રાત્રીએ ઘડા ઉપર ધુપ કરવા તથા ઘડાને મંતરવા સારૂ બાજીગર પડદામાં પેસે છે. પડદામાં એક કલાકને આશરે બેસીને પોતાને મુકામે જાય છે, અને ઘડો માંદા માણસના માટલાને ઓસીકે મુકતો જાય છે, અને સર્વેને ચેતાવે છે કે રાત્રીએ ઉંદર કોળ જાળવજો ઘડાને અડે નહી, અને જો ઘડો અભડાશે તો અવળુ પડશે.

પેલાં ભોળીયાં માણુસ આખી રાત ચોકી કરીને ઘડાને જાળવે છે, બાહાણામાં બાજીગરને બોલાવે છે, બાજીગર આવીને ઘરના માણુસ પાસે ઘડા વચ્ચે છરી ઘાલેલી હોય છે, તે છરીને હાથે ઝલાવીને બોલે છે, અલ્યા ભાઈઓ સાંભળજો. આ ઘડામાં છરી ચોંટી જાય છે, તો ભૂત વીંધાય છે, માટે જો તમારૂં ભાગ્ય પાંશરૂં થનાર હોય તો છરી ચોંટી હશે. હવે ઉપાડો એટલે પેલો માણુસ છરીનો હાથો ઝાલે છે તેથી દસશેર ચોખા ભરેલો ઘડો અદ્ધર થાય છે, એ ભાળીને એ ઘરધણી બાજીગરને પગે પાઘડી મુકીને બોલે છે. ભાઇસાહેબ મારા મડદાને તમો જીવાડવાજ આવી ચઢયા છો, નહી તો આ ભૂત ખસે એવી અમને આશા નહોતી, પણ તમારા મંત્રથી ભૂત સરાઇ ગયો હશે તેથી ઘડામાં છરો ચોંટી ગયો. હવે ઘડાને શું કરીએ? બાજીગર—કોઈ ઈલમીને આપી દેજો, અને જો ઇલમી વીના આપશો, તો આપનાર અને લેનારા બંનેનું રમડભમડ થશે. એવું સાંભળી ઘરધણી થરથર ધ્રુજે છે, અને બોલે છે, એ મારા બાપ! લેનારો તો કાલ મરતો તો આજજ મરે ના, પણ મારૂં ખેદાનમેદાન થઈ જાય માટે એ ઘડો તો તમેજ લઈ જાઓ, એ સાંભળી બાજીગર બોલે છે લઈ જઇને મને ભારે પડે કે ન પડે?

ઘરધણી—ત્યારે આનું શું થશે?

બાજીગર—શું થવાનું છે, સારાંવાનાં થશેઃ લાવો એક શ્રીફળ, તથા રૂપીઆ સવાપાંચ રોકડા, અને રૂ. ૧૧ ભાર ગોરમટી માટી, શું કરીએ ભાઇ કાંઈ લીધા વીના છુટકો છે? લાવો હુંજ લેઇશ.

ઘરધણી રાજી થઇને જે માગે તે આપે છે, પેલો બાજીગર લઇને

મારગે થાય છે. કહેવત છે કે, "વર મરો, કે કન્યા મરો પણ ગોરનું તરભાણું ભરો"

ઘડામાં છરી ચોંટવાનું કારણ.

પેલો બાજીગર પડદામાં પેઠો તે વખતે, ઘડામાં એજ છરાથી ચોખા ઠાંસવા માંડે છે. ઠાંસતે ખૂબ કઠીણતા પકડે છે એટલે ઘડાની વચ્ચે ઉભો છરો ઘોચી ઘાલે છે, અને ખાંડવાથી ઘડો ઊણો થાય છે તેટલા ચોખા બાજીગર પોતાની પાસેથી ઉમેરીને ઘડો ભરી દે છે, અને કંકુ, સિંદુર ફરીથી વેરે છે, એટલે કોઇના કળવામાં આવતું નથી.

છરો એટલા માટે ચોટે છે કે ચોખા ખાંડીને ભરવાથી ઘડામાં કઠીણતા થાય છે, તે જાણી એ ત્રાંબાના ઘડાને તળીએ જઇને અણી ચોંટી હોય એટલો બધો છરાનો એક જીવ થાય છે. બીજુ કારણ કાંઇ નથી, તેમજ મંત્રજંત્ર જુદા છે. હસ્તક્રિયા, રસાયણક્રિયા, આકશણક્રિયા, એવી ક્રિયાઓ સાચી છે.

ખેલ ૧૨ મો *

પાણીનો ભરેલો ઘડો એક લોટાની જોડે વળગે છે તે વિશે.

પાણીનો ઘડો મહોડા સુધી છલકાતો ભરે છે, અને એ ઘડા ઉપર એક ખાલી લોટો મુકે છે પછી ઘડાને કાને લીલી માટી ચોપડીને લોટો ઊંચો કરે છે ત્યારે ઘડો પણ લોટા સંગાથે ઊંચો થાય છે. એવું જોઇને ભોળા લોકો ધારે છે કે, અહા! હા! હા! શો ઇલમી છે, ભાઈ દસશેર પાણી હશે અને ઓછામાં ઓછો ત્રણશેરનો ઘડો હશે, એટલો બધો બોજો એક લોટાને તળે વળગી ગયો છે. એવું સાંભળી ડાહ્યા કાકો બોલી

ઉઠે છે. અલ્યા છોકરાઓ! આમાં તમે શું અચંબો પામો છો, મેં ઘરડાં-ઓના મોહેડેથી સાંભળ્યુંછે કે, દીલ્લીમાં એક બાવો લોટ માગવા ગયો ત્યારે કોઈક નઠારી બાયડી દળવા બેઠેલી તેણે ઉઠીને બાવાને લોટ આપ્યો નહિ, પછી ઉઠવા ગઇ અને બાવો તો ઘંટી મંત્રીને ચાલી ગયો.

પેલી બાયડીની ઘંટી તો સજડ થઇ ગઇ, એકે આંટો ફરી વળે એવું ન રહ્યું. હવે પેલી બાયડી ઉઠવા ગઈ તો ગાંડે પાટલો વળગ્યો આવ્યો અને બાયડીએ એના ધણીને બોલાવીને કહ્યું કે મારી ગાંડે પાટલો ચોંટી ગયો, તમે જુદો કરો. ધણીએ આવીને પાટલાને ઝાલીને ખેંચ્યો પણ મંત્રેલો પાટલો કાંઇ જુદો થાય? પાટલો જુદો થવાની વાત તો રહી પણ વચમાં ત્રીજું ટીંખળ જાગ્યું; તે શું તો બાયડીની ગાંડે પાટલો ચોંટયો અને પાટલાને આદમીના બે હાથ ચોંટયા. ધણીધણીઆણી ઘણાંએ મથ્યાં પણ પાટલો ઉખડયો નહીં, એતો બેજણાં સુતારને ઘેર ગયાં અને બોલેછે અલ્યા ભાઈ સુતારને ગમે તો રૂ૨) લે પણ આટલો પાટલો ઉખેડી આપ્ય. સુતાર વાંસલો અને વીંઝણું લઇને પાટલાને છોલવા લાગ્યો, પાટલાને જેવું વીધણું અડકયું કે તરત વીંઝણુંતો વજરલેપ થઈ ગયું ધણી ધણીઆણી બે હતાં અને ત્રીજો સુતાર પણ ચોંટી ગયો. સુતારે સુતારણને બોલાવી અલી દોડજે દોડજે, એટલામાં સુતારણ આવી અને વાંસલાને હાથ અડાડે છે એટલામાં સુતારણ પણ ચોટડું થઇ ગઈ.

ચાર જણાં ચોંટી ગયાં લોક તો જોવા એટલાં ભેગાં થયાં કે ચૌટામાં હૈએ હૈયાં દળાવા લાગ્યાં, આખી દીલ્લીમાં જયાં ત્યાં એજ વાત ચાલી એતો લકડકકડ ચારે જણાં બાદશાહ પાસે ફરિયાદે ગયાં. બાદશાહ બોલ્યા અરે કાયકુ એસા ઢોંગ મચાયા હે? સાલે નફટ લોકકુ લાજ્જ્જ્જ નહીં આતી હે, દેખોને નુરખાં, ધુળખાં એ લોકકુ જુદા કર દો. એવો બાદશાહનો હુકમ થતાં જમાદાર બોલ્યા. બંદેનિવાજ એ સાલે ચારૂંભી ચોટ ગયે હે. ઓર મેભી ચોંટ જાઊંગા તો મેરે ગરીબ આદમીકા કયા

હાલ ? બાદશાહને ઘણોગુસ્સો થયો અને પોતે સિંહાસન ઉપરથી ઉઠીને પેલાં ચાર જણને જુદાં પાડવા ગયા. એવામાં તો બાદશાહ સુદ્ધાં પાંચ જણ સજ્જડ થઇ ગયાં, બધી દલ્લીની કચેરી ઝાંખી થઇ ગઈ, અરેરે ગજબ થયો હવે શી વલે થશે, એવું એવું સરવે લોકો બોલવા લાગ્યા.

હવે પેલે બાવે વિચાર કર્યો જે બાદશાહ પણ ચોંટી ગયા માટે હવે તો મંત્ર છોડું, પછી જ્યારે બાવે આવીને પાંચે ઉપર ધુપ ધુમાડો કર્યો ત્યારે જુદા થયાં. એ બાવાને બાદશાહે મોટો શીરપાવ આપ્યો, તે દિવસથી આજ સુધી દીલ્લીની બાયડીઓ બાવાઓથી બીહીતી રહે છે, અને બાવાને ભાળીને ઝટોઝટ લોટના વાડકા ભરી ભરીને આપે છે, જો લોટ નહિ આપીએ તો ગાંડે પાટલો ચોંટશે. માટે અસલ તો એવા એવા મંત્રવાળા હતા, તમે લોટાને ઘડો ચોંટયો એમાં શી નવાઇ માનોછો ?

એવાં ડાહ્યાકાકાનાં વચન સાંભળીને છોકરાંઓ તો દીંગ થઇ ગયા કે, અહોહો ! મંત્રનાં કામ તો ભારે ભારે બનતાં દેખાય છે, હવે લોટા સાથે ઘડો ચોંટવાનો ઉપાય નીચે લખું છું તે વાંચવાથી માલમ પડશે.

માટીનો અથવા ત્રાબાનો ઘડો પાણીથી છલકાતો ભરીને ઉપર લોટો મુકવો. એ લોટાને તળીએ પણ ઘડાનું પાણી અડવું જોઇએ, અને જો લોટો પાણીથી એક કાગળવા પણ ઊંચો રહે છે તો ઘડો નહિ ઉપડે. માટી લીંપવાનું કારણ એ છે કે વાયુનું રૂંધન થાય છે, વળી જો માટી લીંપતાં પણ જરાકે વાયુ સંચરે એવું રહી જાય તો ખેલ રદ જશે. ચોંટવાના બેજ ઉપાય છે, તે એજ કે લોટાને તળીએ પાણી અડવું જોઇએ તેમજ ઘડાના ગળામાં માટી હીકમતથી લીંપવી કે, લોટો અને ઘડાના કાના એક થઈ જાય પણ વચ્ચે વાયુ જાય એટલી તડ ન રાખવી, એજ એનાં કારણ છે, બીજાં મંત્રનાં પોથાં તે થોથાં છે.

ખેલ ૧૩. મો *

ઘડા ઉપરથી કોયડો કુદે તથા પૈસો કે કાંકરો ઘડામાં પડે તે વિષે.

એક ઘડો તથા લુગડાનો આંબળીને કોયડો કરવો તે કોયડો આશરે એક ગજનો લાંબો અને કઠણ ઉભો રહે એવો સખત વણવો. હવે ઘડા ઉપર અથવા માણુ હોય તો માણુ ઉપર કોયડો ઉભો ઠરાવવો, તે કોયડાના ઉપર રૂપીઓ, પૈસો, કે કાંકરો મુકવો, પછી પોતાના હાથમાં એક લાકડાનો દંડો આંકણી સરખો લેઇને પેલા ગોટીલાને વચ્ચે મારવો, એટલે એ ગોટીલો (કોયડો) પાંચ હાથથી પણ વધારે વેગળો જઇને પડે છે, અને એની ટોચે રૂપીઓ કે કાંકરો મુકયો હોય છે તે ઘડામાં આવીને પડે છે.

ઉપરનો બનાવ દેખીને લોકોને ભ્રમ ભાસે છે કે, મંત્ર વીના પોતાની મેળે પૈસો કે કાંકરો માણુમાં પડે ? અને કોયડો પણ એટલે છેટે જાય ? એવું કહી કહીને વેમમાં પીટાય છે, માટે આ ખેલમાં સાફ જણાયછે કે, ધોકો મારવાની હીકમત છે. અને કોયડો સીધો મુકવો, જો ધોકો મારવામાં કંઇક ચુકે છે તો પૈસો ઘડામાં પડતો નથી માટે અભ્યાસથી એવી કળા આવડવી જોઇએ કે ધોકો મારવાથી કોયડો ઉડે અને પૈસો ઘડામાં પડે એજ એનો ઉપાય છે. કોઈ મંત્રનો જંત્ર કે એનો વેમ રાખશો નહિ.

ખેલ ૧૪ મો. *

લીંબુ કાપવાથી લોહી નીકળે છે તે વિશે.

એક લીંબુ ચૌટેથી મંગાવવું, તે પોતાની પાસે એક છરી ઉતરાવેલી ઝઘઝઘાટ રાખવી, તે છરીને કપાસનાં રાતાં ફુલના રસમાં બોળીને સુ-

કરવી, એ રીતે પાંચ સાત ફેરા સુકવવી, અને રસમાં બોળવી. જો રસમાં બોળવાનો જોગ ન બને, તો એ કપાસનાં ફુલ છરી ઉપર મસળવાં અને મસળ્યા પછી સુકવીને વળી મસળવાં, એમ આશરે સાત-આઠ વાર કરવું. એ છરીથી લીંબુ કાપીએ છીએ એટલે પેલાં ફુલનાં રસનો પટ લીંબુનું પાણી લોહીની માફક જણાય છે. એ લીંબુ કાપવામાં તો ઠગ લોકો તરેહવારની જુગતીયો ઉઠાવે છે. તેમાંની થોડીક વાત લખુછું. જ્યારે કોઈ જુવાન માણસ માંદો પડે છે, ત્યારે તેના ઘરનાં માણસ એના ઉપર દાણા ઉતારીને તે દાણા ભુવાને કે જતીને, કે એવા છુમંતરવાળા બીજાને દેખાડે છે. દાણાનો વધાવો કે વાચા એવું બે ચાર ફેરા જોઇને, પેલો દાણાનો જોનાર બોલે છે, અહો હો ! આ તો કોઈ દુશ્મને કામણ કરેલાં છે.

એવું સાંભળીને પેલા માંદા માણસનાં સગાઓના મનમાં મોટો ધ્રાસકો પડે છે કે, અરેરે ! કોઇ કાળામહોંને ધણીએ ગજબ કર્યો, અને કામણ કરયા તે ઘડીકમાં મટનાર છે ?

અક્ષત દેખાડનાર માણસ ઘેર જઇને ઘરનાં માણસોને સંભળાવે છે. છાનેમાને બોલે છે હાય હાય ! આતો ઘર ઘાલ્યું, દાણામાં તો કામણ બોલે છે. એવું ધારીધારીને પછી એ કામણને કહાડનારા લોકોની પાસે ફેરા ખાવા માંડે છે. અને બોલે છે ભાઇસાહેબ આટલું કામ તો કરવું પડશે, એવું જેટલું ખરચ થશે તે જખમારીને આપીશું, પછી પેલો ધુત્તો બે ચાર રૂપીઆનો તો સામાન મંગાવે છે, ધુપ નાળીએર, ચુંદડી વગેરે સામાન લેઇને માંદા માણસના ખાટલાના ચાર પાઇએ ચાર લીંબુ બાંધે છે, અને પછી એક લીંબુ માંદાના ઉપર ઉતારીને વાઢે છે, એ વાઢવાની વીધી પ્રથમ લખી છે એજ છે, તેથી લોકો ઠગાય છે માટે લીંબુમાંથી લોહી નીકળતું નથી એ તો છરીનો પાસ રાતો હતો તેમાંથી ખટાશના જોરે રંગ વછુટે છે. માટે લોહી જેવો રંગ દેખાય છે, એ ખેલ

કરવો હોય તો સેહેજ થઇ શકે એવો છે. બીજી જાદુની વાત તમામ જુદી છે.

ખેલ ૧૫ મો.*

હાથમાં ભડકા ઝીલવા વિશે.

બે ચાર ચીથરાં લેઈને તેનો એક જાડો કાકડો કરવો, અને આશરે શેર ૦। તેલમાં બોળીને તે કાકડો સળગાવવો, પછી તે કાકડો નીચે નીતરતો રાખવો એટલે એમાંથી ભડકા થતાં ટપકાં પડેછે, તે ટપકાં હાથમાં લેઈએ પણ દઝાતું નથી. શા માટે નથી દઝાતું? તેની રીતી જે મીઠાનું પાણી કરી મુકવું તે પાણી હાથે ચોપડીને કાકડાનાં ટપકાં ઝીલવાં અને બે હાથ મસળતા રહેવું; જેમ જેમ ટપકાં હાથમાં પડે તેમ તેમ પેલું મીઠાનું પાણી હાથે ચોપડતા જવું, એ રીતે જ્યાં સુધી કાકડો બળી રહે ત્યાં સુધી હાથમાં ટપકાં પડે અને ભડકા થતા જાય છે. પણ હાથ દાઝે નહિ તથા ફોલ્લા પણ પડે નહિ, એવો મીઠાના પાણીમાં ગુણ રહેલો છે. એ જોઇને લોકોને જાદુનો વહેમ જણાયછે કે, આ બાજીગરે આગીઓ સાધેલો છે તથા અગ્નીથંભન કરવાના મંત્ર પણ એની પાસે હશે. પણ એમાં મંત્ર કે જંત્ર કાંઇ નથી. મીઠાના પાણીથી હાથમાં ટપકાં ઝીલી શકાય છે. જેઓને જોવું હોય તેઓએ નહાની સરખી દીવેટનું ટીપું હાથમાં પાડી જોવું તેથી મોટો કાકડો સળગાવવાની હીંમત ચાલશે.

ખેલ ૧૬ મો.*

માટીના લોટામાંથી પાણી ઢળીને ફરી કહાડવા વિશે.

એક માટીનો લોટો કિસબી કુંભાર લોકો ઉતારે છે, તે લોટામાં

આશરે બશેર પાણી માય છે, તે લોટામાં સઉના દેખતાં બાજીગર પાણી ભરેછે; અને કહેછે કે દેખો યારો ઉસમે ઇતના પાની હે પણ ફેર પીછા નીકસેગા. એમ કહીને લોટાને ફુંકે છે, એટલે લોટામાંથી પાણી ભટભટ થઈને બહાર નીકળેછે. વળી બંધ રાખે છે અને લોટો ઉંધો પાડે છે પણ એક ટીપા સરખું પાણી નીકળતું નથી, ને જ્યારે લોટાને પેટે ફુંકે છે ત્યારે વળી ભટભટ થઇને પાણી ઉભરાઈ જવા લાગે છે. એ રીતે પાણી કાહાડે છે અને વળી લોટો ઊંધો પાડે છે તે જોઈને લોકોને આશ્ચર્ય લાગે છે કે, આતે ખરેખરૂં જાદુ છે, આમાં કાંઇ મીનમેખ નથી ને જો જાદુ ન હોય તો ત્રણ ચાર ફેરા લોટામાંથી પાણી નીકળ્યું અને વળી બંધ થયું એ વાત બને નહિ.

હવે એ લોટામાં શું છે તે જણાવુંછું, માટીનો લોટો કુંભાર કરે છે, તે ભોટવાનો આકાર લોટાના સરખોજ હોય છે. પણ એવો જુગતીથી બનાવેલો હોય છે કે, એમાં પાણી ભરતી વખતે એકદમ પાણી ભરાય છે પણ પાછું પાણી કાઢવુ હોય તો એક વખતે ઊંધો પાડવાથી બધું પાણી બહાર નીકળી શકતું નથી. રૂશનાઇ ભરવાના ખડીઆં ત્રાંબાના થાય છે, એ ખડીઓ ઊંધો પડે પણ માંહીથી સઇ ઢળતી નથી. એવી રીતનો એ લોટો હોય છે પણ વેગળા બેશીને જોનારા લોકોને માંહેલા અંતરપડની શી ખબર પડે? વળી એ લોટાને પેટે એક કાણું ઝીણું હોય છે, તે ઉપર બાજીગર કાણે આંગળી દેઇ રાખે છે, જેથી કાણું કોઇ દેખી શકે નહીં. અને એ કાણે ફુંકે છે એટલે લોટામાં વાયરો જાય છે તેથી ભટભટભટ બોલે છે. તેમજ એ લોટામાં પણ પાણી બોલે છે, અને વાયરો માંહી પેઠો એથી પાણી ઉભરાઈ જાય છે એજ એનું કારણ છે બીજી કાંઇ જાદુની કારીગીરી નથી.

ખેલ ૧૭ મો.

ચારણીમાં પાણી ભર્યું રેહેવા વિશે.

પીતળની અથવા ત્રાંબાની, એક ચારણી લેવી, તે ચારણીને કાણાં ઝીણાં હોય તો ઘણું સારૂં.

લોઢાની ચારણી કલાઇવાળા પત્રાની થાય છે. એમાં એ ખેલ બીલકુલ નહિ બને શામાટે જે એ ચારણી બે તરફથી સુંવાળી નથી ખાંચા ખદબાવાળી હોય છે, માટે ઉપર અને તળે હાથ ફેરવીયે પણ સાફ હોય એવી ચારણી પીતળની કે ત્રાંબાની લેવી. બે કળશીઓ પાણીનો ભરીને તે કળશીઆ ઉપર ચારણી ઊંધી પાડવી. અને પછી ચારણી સુદ્ધાં કળશીઓ ઊંધો વાળવો એટલે ચારણી સમી થાય છે, તે વખત ચારણીને પછવાડે પાણીઆળો હાથ કરીને ફેરવી દેવો એટલે કળશીઆમાં પાણી રહેશે પણ ચારણીમાં થઇને નીકળી જશે નહીં.

તેનો દાખલો એક આપુંછું, પાણીનો લોટો કે ઘડો ભર્યો હોય છે અને એના મ્હો ઉપર ભીનું ગરણું તાણીને બાંધીએ છીએ તો એ પાણી બંધ રહે છે ને નીકળી જતું નથી, શા માટે જે ગરણું બાંધવાથી, વાયુ બંધ થાય છે અને વાયુ બંધ થયો એટલે પાણી નીકળી શકતું નથી તેમજ ચારણીના વેમાં હાથ ફેરવવાથી પાણી ભરાઈ જાય છે એટલે લોટાની અંદર વાયુ જઈ શકતો નથી તેથી લોટાનું પાણી બંધ રહે છે પણ ચારણીમાં થઈ નીકળી જતું નથી. આ ખેલનો એટલોજ ઉપાય છે, બીજી લાંબી માથાકુટ નથી. અને જે કોઈ જાદુની વાત કરેછે તે જખ મારે છે: તે વાત જુઠી છે.

ખેલ ૧૮ મો.

સોગટી સુવાડીએ પણ બેઠી થાય તે વિશે.

બોરડીના ઝાડ ઉપર કોશંટો જનાવર થાય છે, તે જનાવર પોતાને રહેવા સારૂ સોગટીના આકારે એક ઘર કરે છે. તે ઘર ઝાડેથી લાવીને હેઠેથી એક પાઈ જેટલું કાપવું, એ કાપ્યું તે ઠેકાણે ઠીકરૂં ઘશીને કુકો બેસતો કરવો, અને એ કોશંટાને સોગટીના જેવો રંગ ચઢાવી રાખવો, જેથી કોઇના કળ્યામાં આવે નહિ.

એક સાચેસાચી સોગટી હાથીના દાંતની કે ગમે તે લાકડાની પોતાની પાસે રાખવી જોઇએ, કદાપી કોઈ જોવા માગે તો કોશંટાને બદલે આપવા થાય.

એ કોશંટાની નીશાની છે કે ગામડામાં કોળી, સીપાઈ, અને રજપુત લોકો એની વાઘચડીથી છરીના મેનને ચાપડા પાડે છે એ સોગટીને આડી પાડીએ પણ તરત ઉભી થાય છે, ગમે તો એક હજાર ફેરા આડી રાખીએ પણ હાથ લીધો કે તરત ઉભી થાય છે, બાજીગર લોકો બોલી કરે છે કે, અરે સોગટી સોજા, એમ કરીને સુવાડે છે પણ ઝડપ લઇને બેઠી થાય છે. એમ પાંચ સાત ફેરા કરીને છેલે ફેરે પેલી ખરેખરી સોગટી, સુવાડે છે એટલે આડીજ પડી રહે છે, ત્યારે બાજીગર બોલે છે દેખો અબ સોગટી, મેરે ઇલમસે કેસી કેસી સો રહી હે, અબતો સોરહેગી એ સોગટી બદલવાની એવી ચપળતા છે, કે જોનારાને સરતજ રહેતી નથી એવી ઝડપથી કોશંટાની સોગટી બદલીને લાકડાની સોગટી મુકી દે છે. એ ખેલ કોશંટાથી ચાલે છે એમાં કાંઈ જાદુનું જોર નથી.

ખેલ ૧૯ મો.

લાકડાની પાવડીઓ પગે ચોંટે તે વિશે.

ભવાઇયા રમત કરે છે તેમાં વાદીનો વેશ કાઢેછે ત્યારે લાકડાની પાવડીઓ લાવીને મુકે છે, અને એક છોકરાને કહેછે અબે જંબુરે તેરે ઈલમસેં એ પાવડીપર ચઢકર ચલ. પછી છોકરૂં પાવડીઓ ઉપર ચઢેછે પણ પગે ચોંટતી નથી, એટલે છોકરૂં બોલેછે મેરે ઈલમસેં મેં ચઢ ચુકા અબ તેરા ઇલમ દીખલાવ. પછી વાદી પગ ધોઈને મંત્ર ભણવાના જેવો ઢોંગ દેખાડીને પાવડીઓ ઉપર ચઢીને ચાલવા જાય છે કે પગે ચોંટી જાય છે, એવું કૌતક ભાળીને લોકો વિચારમાં પડેછે અને બોલેછે. આ મંત્ર કેવા હશે કે લાકડાની પાવડીઓ પગે ચોંટી ગઇ. અને પેલા છોકરાને પગે તો કાંઇ ચોંટયું નહિ, માટે આ આદમીની પાસે મંત્ર ખરા છોકરૂં મંત્રમાં શું સમજે?
હવે એનું કારણ સાફ રીતે દેખાડું છું જેથી આ ચોપડી વાંચનારા સર્વે એ વાદીના ગુરૂ થઇ પડશે.

બાવળનો ગુંદ વાટીને પાણીમાં પલાળીને લાકડાની પાવડીઓ ઉપર ચોપડીને પાવડીઓ સુકવે છે. પેલો છોકરો પાવડીઓ ઉપર ચઢી ચુકયો પણ એના પગે ચોંટી નહિ શા માટે જે છોકરાના પગ કોરા હતા, અને પેલા આદમીએ પગ ધોયા, એથી ભીના પગે ગુંદાળી પાવડીઓ ચોંટી ગઈ, એજ એનો ઇલમ છે, બીજો ઇલમ કે બીલમ કાંઈ નથી.

ખેલ ૨૦ મો.

આંગળી ઉપર થાળી ફરે છે તે વિશે.

એક મ્હોટી થાળી કે કથરોટ લેઈને હાથની આંગળી ઉપર ઓછામાં

ઓછું આશરે એક મહિના સુધી ફેરવવાની કસરત કરેછે. એટલે એ મા-ણસનો હાથ ઠરેછે પછી આંગળીઓ ઉપર ફેરવતાં ફેરવતાં પાળીની અ-ણી અથવા સોયા ઉપર ફેરવે છે. ઢાલ ફેરવેછે, તાંસળુ ફેરવેછે, થાળી કથરોટ એટલાં વાનાં ફેરવેછે. વળી બે હાથોમાં બે થાળીઓ એકે વખતે સાથે ફેરવેછે, એ પણ કસરતથી બે હાથ અને બે પગ ચાર ઠેકાણે સાથે થાળીઓ ફેરવે છે, એ પણ કસરતથી, વળી આંગળીઓ ઉપર થાળી ફરતી જાય છે અને હાથની આંગળીઓ; બદલતો જાય છે એ પણ કસરત થી. વળી ફેરવતાં ફેરવતાં થાળી ઉછાળી ઝીલેછે, અને પાછી ફેરવતો જાય છે એ પણ કસરતથી, કસરતથી શી વસ્તુ ન બને? ઘોળેરામાં કસરતે ચઢેલા વેતરા એકેકો આદમી ૧૮ મણ બોજો ઉઠાવેછે. હિંદુસ્તાનમાં કસરતે ચ-ઢેલા ચોબા એકેકો આદમી, અમદાવાદના તોલના ચોખા ૨૦ શેર તે રાં-ધીને જમી જાય છે. મારવાડી કાશિદ એકેકે દહાડે ૫૦) ગાઉ સુધી ચાં-લેછે. માટે કસરતછે એ કાંઇ જેવી તેવી વાત નથી એ પણ એક ઇલમ. છે. અને એજ ઇલિમથી થાળી ફરેછે, એમ જાણવું, પણ બીજી કરામત નજર બંધીની કે જાદુની નથી.

ખેલ ૨૧ મો*

વાદી લોકો આંબો કરે છે તે વિશે.

એક ગોટલો કેરીનો લાવી એને વચેથી ફાડીને એમાં આંબાની કુંપળ ઘાલીને જાણે નવો આંબો ઉગેછે એવો ડોળ દેખાડે છે, અને આંબાના મુળને ઠેકાણે કોઇક ભાજીનાં મુળીયાં ગોટલામાં ઘાલેછે, અથ-વા પુવાડીયાંના છોડ થાયછે તે પુવાડીયાં બારેમાસ પાણીવાળી ભેજાળી ધરતીમાં રહેછે, એ પુવાડીયાંનાં મુળ અથવા વડ કે પીંપરની વડવાઇ એમાં મુળ ગોઠવી દેછે.

જ્યારે ચોમાસુ હોય છે ત્યારે તો ઉગેલો આંબો તૈયાર હોય તે પોતાની પાસે રાખે છે. તે એવી રીતે બતાવે છે કે એક ટોપલીમાં માટી મંગાવે છે અને તે માટીમાં આંબો ગોટલા સુધાં સંતાડી રાખે છે. ને આંબાનાં ડાળાં પણ માટીમાં કે ધુળના ઢગલામાં સંતાડી રાખે છે અને એક ખાલી ટોપલી મગાવે છે તે ખાલી ટોપલી ઊંધી પાડી રાખે છે, શા માટે જે એ ટોપલી ઉપર લોકોને ભ્રમ આવે છે કે એમાં આંબો સંતાડયો હશે, પણ ટોપલીમાં તો કાંઇ સંતાડતો નથી.

જે આંબો કરનાર જાદુગર હોય છે, તેનો શિષ્ય (સાગરીત) લુગડું ધરીને પડદો કરી નાંખે છે, શા માટે જે પેલી માટીમાંથી જાળવીને આંબાને જે જે વખતે જોઇએ એવો કરી રાખે તે સારૂ. હવે વાદી પડદો ખોલીને લોકોને બતાવે છે, દેખો યારો એ માટીમેં કુછ હે? પીછે તુમ કહોગે કે માટીમેં ઝાડ છુપાયા થા, એવામાં કોઇ બોલી ઉઠે છે, અરે માટીમાં તો કાંઇ નથીજ તો, પણ પેલી ટોપલી ઊંધી પાડી છે એના ઉપર શક આવે છે. એવું સાંભળી વાદી ટોપલી ઊંધી કરીને હાથમાં ઝાલીને જમીન સરશી પછાડે છે અને બોલે છે, ઓ ટોપલીમે તુમકું વેમ આતાથા? એમ કરીને વાદી પડદામાં જાય છે, જઇને પેલી માટીવાળો ટોપલો છે તેમાંથી થોડે થોડે માટી જમીન ઉપર અથવા ધુળના ઢગલામાં પાથરે છે, તેમાં પ્રથમથી નહાનો આંબો તૈયાર કરી રાખ્યો હોય છે તે પાણી છાંટીને દેખાડે છે.

બાજીગર—દેખો યારો ગોટલાકા આંબા ઉગ રહ્યાહે, અબ આંબા બધતા જાયગા ઓર મોંર આવેગા, ઓર કેરીઆં બેઠેગી તો ઇલમકુ સચા માનીઓ.

લોકોને ભ્રમ ઉપજે છે કે પ્રથમ ગોટલો હતો તે ગોટલામાં સણગો ફુટયો અને આંબો એક વેહેતનો થયો, હવે તે મોરો કેમ કરીને કરશે? એવામાં ફરીને પડદામાં જાય છે, અને એ નહાંનાં પાંદડાં ઉપર એક મોટી

ડાળખી પાંચ સાત પાંદડાંની ખોશીને વળી દેખાડે છે, એ ડાળખી માટીમાં સંતાડેલી હતી તે.

પેલાં આંબાનાં પાંદડાંને પાણી છાંટ છે. તેથી પાંદડાંને ખુબ ચળકાટ મારે છે, જાણે ખરેખરો ચોમાસામાં ઉગેલો આંબો હોય એવો ડોળ દેખાય છે, એમ કહીને વળી પડદો કરે છે, ને પડદામાં જઇને આંબાનું ડાળુ આશરે એક હાથનું હોય છે તે ધુળમાં ખોશીને પેલો નહાનો આંબો ધુળમાં સંતાડે છે, અને પડદો ખોલીને દેખાડે છે દેખ લો યારો આંબા મહોટા હો ગયા. અબ ઇસકેપર મોંર બેસારતાહુ, એમ કહીને પડદો કરે છે, એ પડદામાં જઇને શીઆળો હોય ત્યારે તો ઘણું કરીને આંબે મોંર હોય છે, માટે આંબાના મોંર સુધાં ડાળું લાવી મુકીને ધુળમાં કે માટીમાં સંતાડેલું હોય છે તે ગોડવી દે છે. અને જ્યારે આંબે મોંર ન હોય એવી રૂતુ હોય ત્યારે અરીઠાના ઝાડનો મોંર અથવા એવી કોઈ વનસ્પતીનો મોંર આંબાના મોંરને મળતો આવે એવો મોંર લાવીને રાખી મુકે છે તે પેલા આંબાના ડાળાને ગુંદથી ચોટાડે છે, અથવા સુળો ઘોચીને ચોંટાડે છે, ને પછી ઉઘાડો આંબો કરીને બતાવે છે, દેખ લો યારો એ આંબેકું મોંર લગ ગયા. અબ કેરીયાં બેઠેગી, વળી પડદો કરીને કેરીયો વળગાડે છે, જો કેરી તક હોય તો તો ખરેખરી કેરીઓ એ ડાળે બાવળની સુળોએ કરીને ચોંટાડે છે. કદાપી કેરીઓની રૂતુ ન હોય ત્યારે બીલીનાં બીલાં અથવા આકડાના આકુલાં, અથવા એવી કોઇ બીજી વનસ્પતીનાં ફળ લાવીને રાખી મુકે છે તે આંબાના ડાળાને ટાંકણીઓથી ચોંટાડી દે છે એટલે વેગળેથી કેરીના મરવાનો ડોળ દેખાય છે. પછી પડદો ખોલીને સહુને દેખાડે છે કે દેખલો યારો એ કેરીયાં કેસી લટક રહી હે, કોઇ ઇનામ દેણે વાળા હોવે અને સુનાકા કડા ઓર હાથી ઘોડા દેગા તો, એ આંબાકું બડા ઝાડ બનાયદુ. જેસા વડકા ઝાડ હોતા હે એસા ઝાડ બનાયદુ એવાં એવાં ગપ્પાં ખુબ મારે છે.

એવામાં કોઇ બોલી ઉઠે છે કે, અમારે એ કેરી ખાવાની મરજી છે. ત્યારે જાદુગર બોલેછે હા સાહેબ ખાણેકી મરજી હોવે તો કેરી ખાકર ખટા મહો કરનેમેં કયા માલ હૈ? મથુરાકા પીંડા, સુરતકી બરફી, મુંબઈકા હલવા, બડોદાકી જલેબી, ખંભાતકી સુતરફેણી, અમદાવાદકે માણેકચોકકી મરફી, એસા એસા પકવાન ચહાય ઇતના માંગલો, એક ધડીકા છહા ભાગમેં મંગાયદુંગા.

એવો થોડોક લવારો કરીને પેલે ડાળેથી એક મરવો તોડીને છરીથી તેના પાંચ સાત કકડા ઝાલર જેટલા કરેછે. અને પોતાની પાસે લીલી આંબાહળદર રાખે છે તેના કકડા બીજા હાથમાં રાખેછે, પછી આંબાહળદરના કકડા લોકોને વેહેંચે છે તે ખાતાં આંબાના નહાના મરવાનો સ્વાદ લાગેછે; અને તે ખાઇને લોકો ધારે છે કે, આતો જરૂર આંબાની કેરીના મરવા છે.

પેલે ડાળેથી ફળ લેઇને કકડા કરયાછે, એ કકડા તો પોતાની પાસે રાખે છે પણ આપતો નથી. આ ખેલ ખરેખરો તો રાતેજ શોભે છે, પછો દિવસે પણ ધણાય બાજીગર કરી બતાવેછે, પણ રાત્રીએ બહુ સરસ શોભા આપે છે.

વહેમી લોકો ધારે છે કે; ફલાણોતો આંબો કરી બતાવે છે, માટે એની પાસે વીરવિધા છે, તે વાત સાચીછે શું ? તો બાજીગરની પાસે બીજાં માણસ હોય છે તે જણસ લાવી આપેછે. તથા જણસ ઉડાવેછે માટે વીર શબ્દનો અર્થ સાગ્રીત સમજવો. એજ વીરવિધા, બાકી બીજા આકાશમાંથી વીર આવે એ વાત નરાતાળ જુઠી છે.

ખેલ ૨૨ મો *
મેથીની ભાજી વાવી દેખાડે છે તે વિશે.

એક ટોપલીમાં માટી ભરીને તે માટી ભેળી મેથીની ભાજી સંતાડે છે, તે કોઈના દેખવામાં આવતી નથી, એ માટી જ્યાં રમવાની જગો હોય ત્યાં લાવીને નાંખે છે, પછી એક મુઠી મેથીના દાણા લેઈને લોકોને બાજીગર બતાવે છે દેખો યારો એ સુકી મેથીકા દાણા હે, એ મેથી હાલ મેરે ઇલમસે ઉગેગી ઉસકી તરકારી સારા ગામકું પહોંચે ઈતની હોવેગી. એમ કહીને સહુને પોતાનાં લુગડાં દેખાડે છે, જુઓ ભાઈઓ મારી પાસે કાંઇ નથી, એમ કહીને લુગડું હોડી પડદો કરે છે.

પડદામાં પેશીને પેલી માટીમાં પાણી છાંટેછે, અને પડદો ઉઘાડીને બોલે છે દેખલો દેખલો મેથીકી ભાજી હોગઈ, એટલામાં લોકો જોવા મંડી પડે છે, તો ભાજી બાજી કાંઇ ન મળે એટલે સરવે ખડખડખડ હસવા લાગે છે. તેથી બાજીગર બોલે છે અરે કોઈ નાપાક સખસકા પડછાયા પડ ગયા, નહિતો મેરે મંતરસે મેથી ઉગેબિન કયું રહે. પાછો પડદામાં વાદી પેસેછે અને પેલી મેથાની ખરેખરી ભાજી માટીમાં સંતાડી હોય છે તે જોડેજોડે રોપી દેછે અને ઉપર પાણી છાંટે છે, અથવા પાણીમાં ધોઇને સાફ કરીને બએ આંગળને છેટે ચટચટ રોપી દે છે. પછી પડદો ખોલે છે તો લીલીછંમ મેથી જોઇને લોકો આશ્ચર્ય પામે છે, અને કહેછે કે એ મેથી અમને દેખાડો, ત્યારે બાજીગર એ મેથીની ભાજીનાં બે ચાર તયણાં લોકોને આપે છે; લોક જોવા જાય છે તો ખરેખરી ભાજી માલમ પડે છે તેથી ઘણા ભ્રમમાં ભરાઈ જાય છે કે જાદુની કરામત જગતમાં ન હોય તો આવાં આવાં કામ શાથી બને? નજ બને.

ભોળા લોકોના મનમાં વહેમનો વાસો રહેછે, પણ જેણે સારા પુરૂષ નો સમાગમ કીધો હોય છે, જેને સુધારાનાં પુસ્તકો વાંચ્યાં હોયછે જેણે

સમજુ માણસનાં ભાષણો સાંભળ્યાં છે, તેના મનમાં કોઇ દહાડો વેમ રહેતો નથી.

ખેલ ૨૩ મો*

માથા ઉપર ચુલો સળગાવવા વિશે.

એક માણસના માથા ઉપર ચુલો મુકીને માંહી કાકડા સળગાવે છે, અને ચુલા ઉપર કડાઇમાં તેલ આશરે નવટાંક પુરે છે, તે તેલ કાકડાના સળગાવાથી કડકડકડકડ થઇને ધુમાડાવાળુ થાય છે. પછી બાજીગર પેલી કઢાઇમાં થોડાક છાંટા પાણીના છાંટે છે એટલે વધારે કડકડાટ થાય છે, પછી બાજીગર બોલે છે, દેખો યારો આગીઆ બૈતાલકા ખેલ. આ મરદકા માથાપર ચુલા ચઢાઇ દીઆ હે, ઔર ચુલેપર તેલકી કડાઈ ધરી હે, પણ એ મરદકું કછુ ઇજા નહિ આતી. એસા એસા ખેલતો મેરી પાસ બહોતહે પણ કોઈ દેખનેવાલા સોખી નહિ, ને જો હોવે તો મજેકુ સુનાકે કડે ઓર બેઠનેકુ હથ્થી દેવેગા તો એ મરદકુ જલાદુ, ઓર કહો તો એ કડાઇમાં ભજીએ તળદું, ઔર પુરી, પાપડ, શુંવાળી શેકી દુંગા, એવું એવું લવાકષ્ટક કરીને તાકુડે એક બે પુરીઓ કરી હોય, અથવા પાપડ, ભજીઆં જે હાજર હોય તેને તળે છે. તેથી લોકો નકી સમજી બેસે છે કે, એતો મંત્રવિદ્યા છે, પણ મંત્ર નથી, અને જો મંત્ર કહીશું નો મંત્ર પણ ખરા છે, શા માટે જે મંત્ર શબ્દનો અર્થ એવો છે કે, જે છાનું કામ હોય તેનું નામ મંત્ર માટે જેટલા ખેલાડું છે એટલા તમામ છાનેમાને ક્રિયા કરી લે છે માટે આવા કારણને લેઇને મંત્રવાળા કહીએ તો કોઈ બાધ નથી.

હવે માથા ઉપર કાકડા સળગાવ્યા પણ માથાનો ધણી બળ્યો નહિ તેનું કારણ કહી સંભળાવું છું, જેથી વાંચનારા મીત્રો ઢોંગીનો ધીક્કાર કરશે.

જેના માથાં ઉપર ચુલો ચઢાવવાનો હોય છે, તે માણસ પ્રથમથી ચેતીને બેસે છે, તે શી રીતે ચેતે છે તો પોતાની પાસે એક ભીની માટીનો તવો કરી રાખે છે, તે તવો જ્યારે બાજીગર ચુલો માથા ઉપર મુકવા આવે છે ત્યારે ચુલો મુકીને તરત એ ચુલો ઉપાડનારના ઉપર એક લુગડુ ઢાંકી દે છે. એટલે પેલા માણસને લાગ મળે છે ને તેની પાસે જે ભીની માટીનો તવો હોય છે, તે પોતાના માથા ઉપર એકદમ મુકી દે છે એટલે તેના ઉપર ચુલો રહે છે માટે પોતાના માથાને ઊંનાસ પણ લાગતી નથી, તો બળે કયાંથી ?

એવી કળાથી લોકોને ઠગે છે, અને લોકોને જાદુ વિદ્યાનો વહેમ ઘાલે છે, માટે જાદુની વાત બીલકુલ જુઠી છે.

ખલ ૨૪ મો.

હુક્કામાંથી પાણી ઊંચુ ચઢાવવા વિશે.

નાવડાના આકારે એક લાકડાનું પાત્ર સુતાર પાસે કરાવે છે, તે પાત્રમાં આશરે શેર ૧) પાણી માય છે. અને એ લાકડાના પાત્ર ઉપર લાકડાની ખપાટ અથવા વાંસની ખપાટ આડી મુકે છે, તે ખપાટ નાવડાને સજડ કરે છે, અને એ ખપાટના વચ્ચે એક કાણું હોય છે. એ નાવડામાં પાણી રેડે છે, પછી એક હુકકો મેર સુધાં લેઇને તે હુક્કાની ને કાઢી નાંખવી, અને હુક્કામાં આશરે અદશેર પાણી રાખવું, તે પાણી રાખવાનું માપ એવું છે કે મેર ઊંધો નમાવીએ અને હુક્કામાં ને રેહેવાની જગો થકી એક આંગળ નીચે રેહે એટલું પાણી રાખવું, કાંઇ અદશેરનો મેળ નથી.

હવે ઉપર લખેલું તમામ કામ તૈયાર થયા પછી, હુક્કાનો મેરેછે તે

નાવડા ઉપર ખપાટમાં કાણું છે તેમાં બેસાડે છે. મેરનો હેઠલો છેડો ખપાટમાં થઇને નાવડાના પાણીમાં આશરે એક તસું બુડેછે, એટલે શુમારે મેર બેસાડે છે.

જો ખપાટમાં મેર મજબુત નથી બેસતો તો હુક્કો હેઠો પડી જાય છે, મોહો ખપાટમાં બરાબર બેસે એવી જુક્તિ કરે છે. જ્યારે મેર ખોસ્યો તે વખતથી નાવડાનું પાણી ઉંચે મેરમાં ચઢવા માંડેછે, એ પાણી મેરમાં થઇને હુક્કામાં આવે છે, અને હુક્કામાં ભરાતે ભરાતે પીવાની ને રેહેવાની જગો સુધી પાણી આવે છે એટલે તરત હુક્કાને કાણે થઇને પાણી બહાર આવે છે.

પાણી ભરવાની તૈયારી થાય છે એટલે બાજીગર બોલેછે, અબે હુક્કા! મજેકુ પ્યાસ લગી હે પાની દે, એટલે પાણી હુક્કામાંથી વછુટેછે, એ પાણી એક વાટકીમાં ઝીલી લેછે તે આશરે નવટાંકથી પણ વધારે પાણી આવેછે, પાણી આવી રહેવા થાય છે, એટલે બાજીગર બોલેછે બસ, બસ, બસ, એટલે પાણી બંધ થાય છે, એ પાણી પાછું પેલા નાવડામાં રેડેછે એટલે ફરીથી એજ પાણી ઊંચું ચઢવા લાગેછે. વળી પાણી માગી લેછે એટલે આવે છે, અને બસ બસ કરતાં બંધ થઈ જાય છે, એવું જોઈને સરવે લોકો વિસ્મય પામે છે. હવે થોડુંઘણું કારણ તો કહી ચુકયોછું તોપણ હજુ કેટલુંક બાકી છે, તે નીચે લખવાને કલમ સાવધાન થાય છે.

હુક્કામાં પ્રથમથીજ પાણી ભરયું હતું તેથી નીચેના પાણીને પોતા ભેળું ખીંચી લીધું. વળી તેનું પણ કારણ એ છે કે, હુક્કામાં પેટે કાણું છે તે કાણેથી વાયુનો સંચાર થાય છે માટે ઉંચુ ચઢે છે. ને જો હુક્કામાં કાણું ન હોય તો મેરમાં પાણી ઉંચું ચઢે નહીં. આવ આવ કહેવાથી પાણીની ધાર છુટી, અને બસ બસ કહેવાથી રહી ગયું, એવું કારણ એ છે જે પાણી ચડતે ચડતે હુક્કાને કાણે નિકળવાની તૈયારી

થાય છે એટલે બાજીગર જાણેછે કે હવે પાણી આવવાની વખત થઇ એ વખતે પાણી માગે છે, ને જો એ વખતે બસ બસ કહે તેથી પાણી આવતું બંધ થાય નહીં, એતો જેટલું પાણી નાવમાંથી મેરમાં ચઢયું છે તે પ્રમાણે આવી રહે તારેજ બંધ થાય છે.

જ્યારે પાણી આવી રહેવાની વખત આવે છે ત્યારેજ વાદી બસ બસ કરે છે, ને એ વખતે આવ આવ કરેતો કાંઈ કહેવાથી આવે નહિ

આ ખેલમાં ઘણુંકરીને તંત્રખ્યાલ છે અને હસ્તક્રિયાનું બળ થોડું છે, અને જે ખેલમાં હસ્તક્રિયાનું બળ વધારે હોય છે તો તેમાં તંત્ર વિધા થોડીજ જોઇએ છીએ.

ખેલ ૨૫ મો.*

ઘડાની તળેથી પાણી કાઢવા વિશે.

એક ઘડો કોરો લાવીને તેની નીચે એક કાણું સોયના નાકા જેવડું પાડવું. અને એક કાણું ઘડાને ગળે પણ એવડુંજ પાડવું. પછી તે ઘડામાં પાણી ગળા લગી ભરવું, અને ઘડાનું મહો પલાળેલી માટી તથા લુગડાના કકડાથી બંધ કરવું. જે રીતે વૈદ લોકો ભટ્ટીમાં ઘાલવાનો ઘડો કુપડમીટ કરેછે, એને જેમ ખાંડ કે સાકરનો ઘડો બાયડીઓ લીંપી લેછે એ રીતે એ પાણીનો ઘડો લીંપી લેવો, અને મહો બંધ કરવું અને નીચે કાણું પાડેલું છે ત્યાં મીણથી દબાવી રાખવું, પછી લોકોને દેખાડવા બોલીએ જુઓ ભાઇ આ ઘડાને નીચેથી જેટલું પાણી માગીએ એટલું નિકળે છે.

ઘડો સીધો રાખીએ તો સરસરસર પાણીની શેર ચાલે છે. અને એ શેર બંધ કરવી હોય તો ઘડાને ગળે જે છીદ્ર પાડેલું છે તે છીદ્ર

ઉપર આંગળી દાબવી એટલે પાણી આવતું ઝટ બંધ થાય છે, અને જરાક ઘડો વાંકો કરવો પડે છે. ઘડો વાંકો કરવો તથા છીદ્રને દબાવવું એ એજ વાનાં કરવાથી પાણી બંધ રહે છે. વળી જ્યારે કોઇ પાણી માગે ને કાઢવું પડે તો ઘડો સાધો કરીને ગળેથી આંગળી ખસેડવી, એટલે પાણીની સેર ચાલશે, જેમ ઉનાળામાં મહાદેવ ઉપર જળાધારીમાંથી પાણી ચાલે છે એવી રીતે ચાલે છે.

ગળે આંગળી દેવાથી છીદ્ર રોકાય છે એટલે વાયુનો આવરોજાવરો બંધ થાય છે માટે પાણી બંધ રહે છે, પણ એ છીદ્ર બંધ કરવું તથા ઘડો વાંકો વાળવો અને કોઇના જાણવામાં આવે નહિ, એવી ચપળતા તો બાજીગર વિના બીજાના હાથમાં ભાગ્યેજ હોય છે.

આ ખેલ હવાના બંધારણનો છે એમ સમજવું પણ બીજી કશી જાદુ વિધા નથી.

ખેલ ૨૬ મો.*

જીભ વચ્ચે દોરો તથા સોઇઓ કાઢવા વિશે.

જીભ વચ્ચે સોઇઓ અથવા દોરો સુંસરો કાઢે છે ને લોકો જાણે છે, જે મંત્રના જોરથી જીભમાં લોહી આવતું નથી, પણ એ વાત તો જુદી છે, વળી જીભમાં સોઇઓ ઘાલે, તો તો મરેજ તો! સુતરનો પાકો દોરડો અથવા ઝીણી સુતળી પોતાની જીભ તળે બે આંગળ જેટલી દબાવી રાખે છે, અને એક છેડો નીચે રાખે છે તથા એક છેડો ઉપર રાખે છે, એ બે છેડા બે હાથથી ઉપર નીચે ઝાલી રાખેછે, પછી બે દાંતની વચ્ચે જીભને રાખે છે. તે જોઇને સર્વેને એવું લાગે છે કે આ દોરો જરૂર જીભના સુંસરો નીકળ્યો છે. પણ એ દોરો જીભમાં આરપાર નથી થયો જો દાંત

ઉઘાડીને જીભ જોઈએ તો પડાક લેઇને કપટ પકડાય છે તેમજ વળી લોઢાનો સોઇઓ એક જાતનો થાય છે, એ સોઇઆનો આકાર ——Ω—— આવો હોય છે, અને એક બીજો સોઇઓ ખરેખરો શીવવાના કામમાં આવે એવો પોતાની પાસે રાખે છે.

જ્યારે ખેલ દેખાડવાનો હોય છે, ત્યારે પેલો સારો સોઇઓ હાથમાં ઝાલીને લોકોને દેખાડે છે અને બોલે છે, જુઓ ભાઇઓ આ સોઇઓ લોઢાનો છે. પછી કહેશો કે બીજી વસ્તુ હતી, માટે આગળથી ખાત્રી કરી આપુછું એમ બોલતાં બોલતાં એ સોઇઓ પોતાના પેરવાના કપડામાં ઘોંચી દે છે અને પેલો પ્રથમ લખેલો કપટી સોઇઓ હાથમાં લે છે તે એવી રીતે પકડે છે કે જેથી એ સોઇઆનો વાંક કોઇના દેખવામાં આવતો નથી. જેમ લખવાની લેખણ હાથમાં પકડીએ છીએ તેમ તે સોઇઆને પકડે છે. એટલે એ સોઇઆનો ખાંચો, અંગુઠા પાસેની મહોટી બે આંગળીઓના ટેરવાઓથી ઢંકાય છે, અને સીધો તારની માફક દેખાય છે.

એ સોઇઓ એવી રીતે રહે છે કે, એક ખુણો હેઠો રહે છે. અને એક બીજી અણી ઉપર રહે છે, સોઇઆનો વચલો ભાગ મોહોડામાં રહે છે. દાંત દાબે છે અને જીભ બહાર કહાડે છે તેથી દેખનારા લોકો જાણે છે કે, આ સુઇઓ જીભમાં આરપાર થઈ ગયો છે.

આ ઉપરથી કેટલાક ધારે છે કે આણે તો પીરનો પ્યાલો પીધો છે તેથી જીભ વીંધી છે પણ હમણાં સાજી થશે, તેણે પ્યાલો કે બ્યાલો કાંઈ પીધું નથી, જો એનું મ્હો પહોળું કરાવીને પાસે જઇને જોઇએ તો તરત કપટ વરતાઈ આવે.

સોઇઓ જીભમાં ઘાલતી વખતે મ્હો ઉપર લુગડું અથવા આડો હાથ રાખે છે, મતલબ કે કોઈ પેલા સોઇઆનો ખાંચો દેખી જાય નહિ એવા પડપંચ કરીને લોકોને ઠગે છે. એમાં કાંઈ મંત્ર કે જાદુ નથી.

ખેલ ૨૭ મો*

પાણીના ઘડામાંથી કોરા રંગ કાઢવા વિશે.

એક કોરા ઘડાને બાજીગર લોકો દેખાડે છે. દેખો યારો એ કુંભારકા ઘરકા ઘડા ઓર તમેરા કુવાકા પાની, ઉસમે મેરા કુછ નહિહે એમ કહીને ૪ જાતના રંગનાં પડીકાં ૪ ઉકેલીને દેખાડે છે, અને પછે પીળા રંગનું પડીકું છોડીને એ રંગ ઘડામાં નાંખે છે. પછી વળી લીલો રંગ પણ નાંખે છે, એ રીતે ચારે રંગ ચાર ફેરે થઇને ઘડામાં નાંખી દેછે. પછી વળી ઘડામાં એક બે બાચકા ધુળના નાંખે છે, અને બોલે છે દેખોં એ ઘડેમે ૪ રંગ શેરભેળ હો ગયા હે ઓર દુસરી ધુલભી ડાલી હે અબ તમેરી મરજી હોવે તો ન્યારે ન્યારે રંગ નીકાલદુ.

એવું સાંભળી લોકો ઘણા રાજી થાય છે, કે શેળભેળ થઈ ગયેલા રંગ કેમ કરીને જુદા કરશે? અને વળી અધુરામાં પુરૂ છેલીવારે ધુળ નાંખી છે, તેથી સહુને ખરખરો રહે છે કે, રંગ નિકળે ત્યારે જાણે નિકળ્યા, મતલબ જે એ રંગ હવે કોરા થનાર નથી.

પછી બાજીગર કોક બીજો માણસ પાસે ઘડામાં હાથ ઘલાવે છે, અને કહે છે કે જુઓને રંગ કોરા થયા હશે, માટે મુઠી ભરીને કાઢી લ્યો તે ઉપરથી કોઇ માણસ ઉઠીને ઘડામાં હાથ ઘાલી જુએ છે તો મુઠીમાં કચરો ને કાદવ જેવું ચારે રંગે મીશ્રીત એવાથી હાથ ભરાય છે તે જોઇને બીજા લોકો ઠીઠીઠીકી હસવા મંડી પડે હે. હવે જાદુગર ઘડા પછવાડે બે ચાર આંટા ફરે છે, અને મહોડામાં હળવે હળવે જીભ હલાવીને હોઠ ફરડાવે છે, તેથી લોકો ચેતે છે, અલ્યા જો એણે મંત્ર ભણવા માંડ્યા ખરૂં ન્હારૂં?

બાજીગર—દેખો યારો આ ઘડેમેંસે કોરાકોરા રંગ નિકાલતા હું, એમ કહીને એ હાથ ખંખેરીને સારો ચોખો ખાલી હાથ ઘાલે છે, પછી મુઠી વાળીને કહાડે છે, એ મુઠી ઉઘાડે છે એટલે કોરો ઉડીને આંખે વળગે એવો રંગ મુઠીમાંથી નીકળે છે, એ રીતે ૪ ફેરે થઇને ચારે રંગ કોરા કાઠી બનાવે છે. એવું જોઇને ગમે તેવો ડાહ્યો માણસ હોય, તે પણ વિચારમાં પડે છે કે, આ કોરા રંગ પાણીમાંથી શી રીતે નીકળ્યા; હવે તે રંગ કોરા નીકળવાનું કારણ નીચે લખુ છું.

ઘડામાં પાણી ભરીને મહી રંગનાં પડીકાં તથા ધુળ નાંખી અને તેમાં તરાઇત માણસ પાસે હાથ ઘલાવ્યો, ત્યાર પછી નજર ચુકાવીને એ ઘડામાં ૪ કોસંટા નાખી દીધા. એ કોસંટાની હકીકત સોગટીના ખેલમાં આપેલી છે, તે કોસંટો અંદરથી પોલો હોય છે, માટે પાણી ઉપર તરેછે. એ કોસંટામાં રંગભરીને જ્યાં કાંણો કર્યો હોય છે તે જગોએ જરા મીણ દાબી દે છે. એવી રીતે ચારે કોસંટામાં જુદા જુદા રંગ ભરીને મીણથી છાંદી દેઇને ઘડામાં નાંખી દીધા હતા. બાજીગરે ઘડામાં હાથ ઘાલ્યો એટલે કોસંટા ઉપર તરતા હોય છે, તેમાંના ૧ કોસંટાના મીણની ડગળી કાઢી નાંખીને તેમાંનો રંગ હાથમાં કાઢી લીધો. પછી લોકોને બતાવ્યો જો મહોટા મહોવાળું માટલું હોય, તો બે હાથ સાથે ઘાલે છે એટલે તો સારી પેઠે રંગ કાઢી લેવાનું બને છે. કદાપી બે હાથ આવે એવો ઘડો ન હોય તો એક હાથે પણ કામ નીભાવી લે છે. માટે ચારે ફેરે થઇને જુદા જુદા રંગ કહાડી બતાવ્યા તેનું કારણ કોસંટાજ છે, બીજું કાંઇ નથી. કદાપી કોસંટાની અછત હોય તો મીઢળમાં રંગ ભરી લે છે પણ કોસંટા જેવું મીઢળથી કામ બનતું નથી. માટે આ ખુલાસાથી જણાશે કે, જાદુથી નીકળે છે તે તમામ જુઠું છે.

ખેલ ૨૮ મો.*

પાણીનું દુધ કરવા વિશે.

બાજીગર એક રૂમાલ અથવા ગરણું ગજ ૧ પહોળું તથા ગજ ૧ લાંબુ રાખેછે તે રૂમાલને દુધના પટ ૧૦ અથવા ૧૫ સુધી કરે છે, તે શી રીતે કરેછે તો એ રૂમાલ દુધમાં પલાળીને સુકવી દેછે, એ રીતે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ૧૦ પટ દેછે.

કોઇ ઠેકાણે દુધનો ખેલ કરવો હોયછે; ત્યારે એક લોટો ભરીને પાણી મગાવેછે, અને તે લોટા ઉપર પોતાનો રૂમાલ ઢાંકીને સહુને કહેછે જુંઓ ભાઈઓ આ લોટામાં કાંઇ નાંખ્યું છે ? અને પેલા લોકોને વળી લોટો દેખાડીને ખાત્રી કરાવેછે, કે લોટામાં તો કાંઇ નાંખ્યું નથી.

પછી એક થાળી અથવા તપેલું મગાવીને તેમાં લોટાની ધાર પાડે છે. તે લોટાનું પાણી પેલા રૂમાલમાં ગળાઇને નીકળેછે એટલે દુધનો રસ થઇને પાણીની દુધ જેવી સાફ ધોળી ધાર પડેછે તે જોઇને સરવે જોનારા લોકો ધારે છે કે જરૂર આતો જાદુનો ખેલ છે, આમાં કાંઈ ડહાપણુ ચાલે નહિ.

કદાપી દુધના પટ દીધેલો રૂમાલ ગંધાયછે તેથી કાંઈ વરતીલે એ માટે ગંધને ઢાંકવા સારૂ રૂમાલમાં જરા અત્તર છાંટી રાખેછે તથા પોતાના કાનમાં પણ અત્તરનાં પુમડાં રાખેછે, જેથી બીજી વસ્તુનો સોરમ ઢંકાઈ જાય, જો દુધ કહાડયું એમાં અત્તરના સુગંધથી જોનારા પુછે કે આં શું મેહેકે છે ? તો બાજીગર કહેછે જે મારો રૂમાલ અત્તરવાળો હતો પછી કોઇ ઝાઝીવાર પઢપુછ કરતું નથી.

સાંભળવામાં આવેલું છે કે કોઇક શક્તિપંથી ઉંચી વરણનો માણુસ દારૂ પીતો હતો, એવામાં કોઇક તરાઇત માણુસ જઇ ચઢયો, અને

તીરસ્કાર કરીને દારૂ પીનારને ઠપકો દેવા લાગ્યો, કે મારા ભાઇ તમ જેવા હાવો કીસબ કરવા બેઠા ત્યારે બીજા લોકો અધર્મ કરે એમાં શી નવાઇ? તે ઉપરથી પેલા દેવીના ભકતે દારૂના સીસા ઉપરં લુગડું ઢાંકીને એક પ્યાલામાં કહાડી બતાવ્યું તો દુધ થઇ ગયું.

માટે સમજી રાખવું કે એ દુધ પણ ઉપર પ્રમાણેજ બને છે, પણ કંઇ પરમેશ્વરની પાસેથી આવેલો કોઇ નથી, જેટલા લોકો આવાં આવાં કામ કરી સિદ્ધાઇ દેખાડે છે તેટલા તમામ હાથ ચાલાકીવાળા છે એમ જાણવું.

ખેલ ૨૯ મો*

પેટમાં પાળી મારવા વિશે.

બાજીગર પોતાની પાસે બે પાળીઓ રાખે છે, અને તે બે પાળીઓ સરખીજ હોય છે, અદલ બદલ થાય તોપણ કોઇનાથી ઓળખાય નહીં એવી હોય છે. પ્રથમ રમતી વખત એક ખરેખરી પાળી હોય છે તે લોકોને દેખાડેછે. જુઓ આ પાળી મારા છોકરાના પેટમાં મારૂંછું, અથવા મારા પેટમાં મારૂંછું, એ રીતે કહીને સઉને સંભળાવે છે.

હવે જે પાળી લોકોને દેખાડી હતી તે પાળીને છુપાવવા તથા બીજી પાળી લેવા સારૂ બાજીગર પછેડી ઓઢેછે, અને પછે છુરીઓ અદલ બદલ કરી દેછે તે કોઇને ખબર પડવા દેતો નથી. ને બીજી પાળી હાથમાં લેઇને પેટમાં મારે છે, ત્યારે લોકોનાં દેખવામાં આવે છે જે આના પેટમાં આખી પાળી જતી રહી, પેટમાં પાળી પેસતીજ નથી એક કાગળવા છરી પેટમાં નથી ઉત્તરતી, તો પણ એવું દેખાયછે એનું કારણ નીચે લખુંછું.

એ છરીનો હાથો ગોળ જાડો અને આશરે ૭ તસુ લાંબો હોય છે. એ હાથામાં છરી બેસારેલી હોય છે, પણ હાથો બેસારનારે એવી હીકમંત કીધી છે કે, છરી પણ હાથા જેવડીજ લાંબી હોય છે, તે છરી ઊંધી રાખીએ તો હાથમાંથી બહાર નીકળીને બધી ઉઘાડી લબડે છે, અને જે વારે છરી ઝડપથી પેટમાં મારવા જાય છે તે વેળા આખી છરી હાથમાં પેશી જાય છે.

લોકો જાણે છે કે આ બાજીગરે રફઇનો પ્યાલો પીધો છે તેના પ્રતાપે છરીનો ઘા ખમી શકે છે, પણ હથીયાર કોઇના અંગને કાપ્યા વીના છોડે? એ તો જરૂર આંતરડાં કાઢી નાંખે.

જે ઠેકાણે પાળી મારે છે તે ઠેકાણે પોથીના રંગનાં બેચાર ટપકાં કરી દેછે તેથી સર્વને ખાત્રી થાય છે કે થોડુંક લોહી નીકળ્યું. એ છરી કાઢી લેઇને લોકોને પેલી બીજી છરી દેખાડે છે, કે જુઓ આ છરી પાછી કાઢી આ ઠેકાણે ઘણું કરી પેલી કપટવાળી છરી દેખાડે છે. શા માટે જે એ છરીનો ઘાટ એવો થાય છે જે કોઇને ખબર નથી પડતી કે, આ છરીમાં દગલબાજી હશે.

વળી લોકો બોલવા લાગે છે કે, અરે ભાઈ! શું કરે બાપડો, પેટને અર્થે આટલો દુખી થાય છે, વળી કેટલાક જરા પંચાતિયામાં ખપનારા હોય છે એતો એવો દાખલો આપે છે, કે પેટ કરાવે વેઠ, પેટ પરદેશ કાઢે માટે બાજીગરને પણ બીચારાને પેટ વળગ્યું છે. માટે સર્વે પેટના પડપંચ છે પણ એવું કોઈ નથી બોલતા કે પેટના પડપંચ સારૂં આ હસ્તક્રિયાથી આપણી નજર ચુકાવે છે અને તંત્ર ખ્યાલથી આટલું કરી બતાવે છે. માટે એ મંત્ર નથી તથા રફઇનો કે બીજા પીરનો પ્યાલો પણ નથી પીધો એતો ફક્ત છરીનો હાથો તથા છરી બનાવનાર કારીગરની કરામત છે.

ખેલ ૩૦ મો.*

આંગળીમાંથી દુધ કાઢવા વિશે.

બાજીગર લોકોને ઉપરનો ખેલ કરવો હોય, ત્યારે પોતાની પાસે રૂનું પુમડું દુધમાં પલાળીને રાખી મુકે છે તે પોતાના કાન ઉપર છુપાવી રાખે છે. જો પુંમડું ન રાખે તો વળી એમ કરે છે કે, ડાકટર લોકો વાદળીનો કકડો રાખે છે. તેની વાદળી દુધમાં બોળી રાખે છે, એ વાદળીને અંગ્રેજીમાં ઈસપીંજ કરીને કહે છે, ટાઇપના તથા શીળાના છાપખાના-વાળા લોકોને એનું કામ પડે છે. માટે એ લોકો સારી પેદે એના માહી-તગાર છે.

કોઇને ઘેર જાય છે ત્યાં અથવા ખેલ કરતી વખતે બાજીગર કોઈક આદમીની છાતીમાંથી અથવા હાથની આંગળીમાંથી ઢોરને દુવે છે એ મા-ફક દુધ કાઢી બતાવે છે. પોતાના હાથની હાથેળીમાં પુમડું કે વાદળી લઇને આંગળી હાથમાં લઇને પછી દુવે છે એટલે દુધની ધારા વછુટે છે.

લોક તો આંગળીમાંથી દુધ આવતું જોઈને અચંબો પામ્યા વગર રહેતા નથી, પણ કોઈના વરતવામાં નથી આવતુ કે એ બાજીગરે પોતાની પાસે દુધનું પુમડું રાખેલું હતું તેમાંથી દુધ નીકળ્યું. જો એમ દુધ નીકળતું હોય તો બાજીગરનાં છોકરાં સારૂ દુધ ચૌટેથી લાવવું ન પડે, પણ ઇશ્વરી નિયમજ એવો છે કે, આદમીની ધાઈઓમાંથી તથા આંગળીઓ-માંથી દુધ નિકળે નહિ. માટે દુધ કાઢવાનો ઉપાય એજ છે એમાં કાંઈ જાદુ વિદ્યા નથી.

ખેલ ૩૧ મો *

પાણીના માટલામાંથી રૂપિયા કહાડવા વિંશે.

કુંભારને ઘેરથી એક કોરૂં માટલું મગાવીને તેમાં બાજીગર પાણી

રેડાવે છે; પછી લોકોને કહે છે ભાઈ કોઇને વહેમ આવતો હોય તો આ માટલામાં તપાસી જુઓ, પછી કોઈ હુંશીઆર માણસ ઉઠીને માટલામાં સંભાળે છે તો પાણી ને માટલું બે વાંનાં સીવાય બીજું કાંઈ જણાતું નથી. હવે બાજીગર કહે છે, દેખો યારો મેરી પાસે કુછ હે ? એમ કહીને પોતાંનાં બે હાથ ખંખેરીને દેખાડે છે અને પછી કહે છે, મેરે હાથમે કુછ નહિ હે, ઓર માટલેમે પાની બીન દુસરા કુછ નહિ હે, પણ મેરા ઇલિમકા જોરસે એહી માટલામેસેં જો શીક્કાકા રૂપીઆ તુમ કહો ઓ શીક્કાકા રૂપીઆ નિકાલું. કહોતો મુંબાઇગરા ઓર કહો તો સીકાઇ, ઓર કહોતો સુરતી, ઓર કહોતો બાબાસઇ, ઓર કહોતો ચીતોડી ઓર કહોતો નગરકી કોરી. એવું સાંભળીને કોઈ બોલે છે, ભાઈ તમારી નજરમાં આવે એવા કહાડો; એટલે માટલામાં હાથ ઘાલીને જરા ખશીઆણો થઇને ઠાલો હાથ બહાર કાઢે છે, અને બોલે છે અરે ઇતના આદમીમેં કોઇક નાપાક મરદ હે, ઉસકા પડછાયાસેં મેરા ઇલમ જુદા હો ગયા. એટલે જોનારા લોકો ખુશી થાય છે કે હવે એ બાજીગરની આબરૂના કાંકરા થશે એમાં શક નથી, એટલામાં ફરીને માટલામાં હાથ ઘાલે છે અને જરા હોઠ ફડફડાવે છે, મતલબ લોકોને વહેમ ઠરે કે બાજીગરે ફરીને મંત્ર સાધ્યા.

હાથ ઘાલીને માટલામાંથી તકતકતા રૂપીઆ બે ચારેક કાઢીને દેખાડે છે, પછી બોલે છે દેખોં દુસરા નિકાલતા હું, એમ કહીને વળી બાબાસઈ સીકાઈ કે સુરતી એવા કાઢી બતાવે છે, એ રીતે આશરે આઠ દસ રૂપીઆ જુદા જુદા શીકાના મળીને કાઢી બતાવે છે. એ રૂપીઆ ખરેખરા હોય છે પણ કોઇ ખોટો કે ખાડાવાળો નથી હોતો, એવું ભાળીને ભોળાં લોકોના મનમાં તો એટલો બધો ભાર પડે છે કે આ જાદુગરે તો જરૂર મંત્રના જોરથી કોક નાણાવટીની કોથળીમાંથી રૂપીઆ મંગાવ્યા છે. પણ એ રૂપીઆ ક્યાંથી કહાડ્યા તેનું કારણ નીચે લખ્યું.

ખેલ કરની વખતે પોતાના સાગ્રીતને કુંભારને ઘેર માટલું લેવા મોકલે છે. અને એની સાથે કોઠ તરાઈત માણુસને પણુ મોકલે છે કે તમો બંને જણ જઇને સારૂં તયડવિનાનું એક માટલું અણબોલે લેઈ આવો પેલા બંને જણુ કુંભારને ઘેર જાય છે મારગમાં પેલો સાગ્રીત કાંઇક વાતનું મીશ કહાડીને પેલા માણુસને કહે છે કે મારે ઉતારે અમુક કામ છે માટે હમણાં કરતા જઇશું કે આવતી વખતે ? એમ વાતો કરતે પોતેજ એવી જુગતી કહાડે છે કે હીંડો માટલું લઇને આવતે જઇશું તમે જરા ઉભા રહેજો એટલે હું જઈ આવીશ.

એમ વાતો કરતાં કુંભારને ઘેર જાય છે, જઇને એક માટલું સારૂં વગાડીને લે છે, પછી પેલો સાગ્રીત બોલે છે ભાઇ તમારે મારગમાં કોઇ સાથે બોલવું પડે, માટે લાવો હુંજ લેઉ કે અણબોલે રહીશ. કુંભારને ઘેરથી માટલું લેઇને પોતાને ઉતારે જાય છે ત્યાં માટલું અદલબદલ કરે છે. માટલુ કુંભારને ઘેરથી લાવે છે તે પોતાને ઉતારે જેવું માટલું હોય તેવીજ રીતનું લાવે છે.

માટલુ બદલેલું લાવીને બાજીગરને આપે છે માટે તેમાંથી રૂપીઆ નીકળે છે. હવે કોઈ અશંકા કરે કે એ માટલામાં રૂપૈઆ શી રીતે રાખતો હશે, તો તેનો ઉત્તર પણુ નીચે આપુ છું.

બાજીગર ફીસબી કુંભાર પાસે પાંચ સાત એવાં માટલાં કરાવી મુકે છે કે, જેની અંદર દસ આઠ રૂપીઆ ભરાઈ રહે, માટલુ ઘડે છે તેજ વખતે પેટાને ઉપલે ભાગે કાનાથી હેઠે મહીલી કોર હારે હારે રૂપીઆ, લીલા કાચા માટલામાં દબાવે છે, અને તે એવી રીતે ગોઠવે છે કે, માંહેલી કોરનું બહુજ પાતળું પડ રહે છે, તે જાદુગર હાથની આંગળીઓના નખથી ઉખેડી શકે છે.

જો એમ નહિ તો બીજી રીત છે, બીજી રીત એ છે જે ઉતારા ઉપર માટલુ રાખે છે એમાં મીણુથી દસ આઠ રૂપીઆ ઉપલે પાસે

દબાવી રાખેછે, એટલે કાઢીને એ રૂપીઆ દેખાડેછે.

તરાઇત માણુસ હાથ ઘાલીને કાંઇ એવી બારિક શોધ કરવો નથી કે એ ઉપલે પાસે હાથ અડાડીને જુએ, એતો બસ એટલુંજ જુએ છે કે પાણીમાં રૂપીઆ કાંઈ ઘાલ્યા છે.

માટે રૂપીઆતો એવી રીતે નીકળેછે, અને જો એમ સરાફની કોથળીઓમાંથી રૂપીઆ લવાતા હોત ત્યારે તો કોઇ સરાફની દુકાનમાં નાણું રહેતજ નહિ, અને બાજીગર લોકો તમામ સરાફની દુકાનો કહાડત, પણ એમ કોઈ કાળે થતુંજ નથી.

ખેલ ૩૨ મો.*

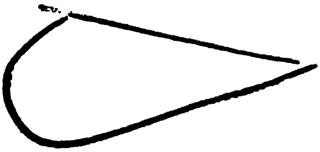
રકેબીમાંથી રૂપીઆ કુદીને બહાર પડે છે તે વિશે.

બાજીગર લોકો રકેબીમાં અથવા થાળીમાં પાણી ભરે છે, અને તે રકેબી આદમીના માથા જેટલે ઉંચી જગોએ તરાઈત માણુસ પાસે મુકાવેછે, અને પછી પોતાની પાસેના અથવા કોકની પાસેથી માગી લેઇને આઠ દશેક રૂપીઆ પોતે હાથમાં લેઇને તે થાળીમાં મુકે છે રૂપીઆ મુકયા પછી થોડીકવાર થાય છે એટલે થાળીમાંથી રૂપીઆ ઉછળીને હેઠા પડે છે, થાળીમાંથી પાણી ઢળતું નથી પણ જરાક છાંટા ઉડે છે ખરા.

આવો ખેલ ભાળીને જરૂર શક ઉપજેછે કે આ કાંઈ જાદુ વિના જુગતી ચાલે એવો ખેલ નથી, પણ એ રૂપીઆ ઉછળવાનું જાદુ નીચે જણાવું છું.

એક લોઢાની ચાંપ થાયછે તેનો આકાર આ

ચીત્ર જેવાં હોયછે, એ ચાંપમાં મીઠાની કાંકરી ઘાલેછે એટલે બધ રહેછે. માટે થાળીમાં રૂપીઆ મુકતી વખતે, જાદુગર પોતાની પાસે હાથની હથેળીના દબાણમાં ચાંપ રાખે છે. તે ચાંપ થાળીમાં પ્રથમ મુકેછે અને ત્યાર પછી એ ચાંપ ઉપર રૂપીઆની ઢગલી કરે છે. જ્યારે મીઠું ઓગળતે ઓગળતે છેક નાની કાંકરી રહેછે એટલે ચાંપની કમાન ઉછળેછે, તેના ધકાથી રૂપીઆ ઉછળીને હેઠા પડે છે.

એ ચાંપમાંથી મીઠાની કાંકરી ઓગળી જાયછે ત્યાર પછી ચાંપનો આકાર આ ચીત્રના જેવો થાય છે જેમ હુકાના ચીપીઆના બે પાંખા હમેશ પોહોળાં રહેછે પણ એ પાંખાને ભેગાં કરીને મીણથી ચોંટાડી રાખીએ, અને પછી એ ચીપીઓ તડકે મુકયો હોય તો તડકે ધીરે ધીરે મીણ ઉકળીને નરમ પડે કે, ચીપીઓ ખણંગ લેઇને વેગળો ઉછળીને પડે છે. એ રીતે ચાંપની કમાન ઉછળે છે માટે રૂપીઆ થાળીમાંથી ઉછળીને હેઠા પડયા એનું એજ કારણ છે એમાં કાંઈ જાદુ વિદ્યા નથી.

ખેલ ૩૩ મો.*

ગળામાં પાળી મારવા વિશે.

મદારી લોક ગળામાં પાળી ઘાલે છે, તથા ભવઇઆ લોક વાદીના વેશમાં એ ખેલ કરે છે, એનું એમ છે, કે રમનાર લોકો પોતાની પાસે બે પાળીઓ રાખે છે, તે બે પાળીઓ લંબાણમાં સરખી, તેમજ એ પાળીઓના હાથા પણ સરખા હોય છે.

પ્રથમ તો ખરેખરી પાળી લેઇને લોકોને દેખાડે છે અને બોલેછે

દેખો યારો આ છરી લડકેકા ગળેમેં ડારતા હું, ઔર એ લડકેકા જાન જાયગા, તો પીછે ઇસકી મા રોવેગી, સો પાપ તુમકું હોયગા એવું સાંભળી ઘણાક બોલી ઉઠે છે, ના ભાઈ અમારે લેવા દેવા નહી, તું જાણે અને તારૂં કરમ જાણે ? તારા પેટના સારૂ આટલા પડપંચ કરે છે, એમાં અમને શાનો દોષ ? પછી બાજીગર હસે છે. નહી નહી સેઠ ફીકર મત રાખીએ લડકા સલામત રહેગા.

એમ કહીને પેલી ખરેખરી પાળી ઝગઝગતી હાથમાં લે છે, અને છોકરાને લુગડું ઓઢાડીને સુવાડી દે છે. પછી પેલી છરી છોકરાની સોડમાં અથવા ઓશીકે મુકીને બીજી છરી છોકરાના ગળામાં બેસાડે છે. નહિ તો એ ખેલ કરવાની છરી છોકરો પોતાના ગળામાં ઘાલીનેજ સુઇ જાય છે, તો પછી બાજીગરને બીજી તસ્દી લેવાની કાંઈ જરૂર રહેતી નથી.

છોકરા ઉપરથી લુગડું ખસેડી લે છે એટલે જાણે ખરેખરી પાળી છોકરાને ગળે બેસાડી છે એવું દેખાય છે, એનું કારણ એ છે કે, એ પાળી વચ્ચેથી વાળેલી હોય છે, અને હાથાના થડમાં આશરે બે તસુ સુધી ધાર દેખાય છે, તથા અણીની તરફથી તસુ ચાર અથવા એથી પણ વધારે ઉઘાડી દેખાય છે, બાકીની મધ્ય ભાગની છરી છોકરાના ગળામાં બેઠેલી છે, એવી જોનારા લોકોની ખાત્રી થાય છે. એ છરીનો આકાર આ ચીત્રના જેવો હોય છે, એટલે ગળામાં ઘાલવાથી એક હાથની તરફ હાથો રહે છે અને બીજા હાથની તરફ અણી રહે છે, અને વળેલો ભાગ પછવાડે ગરદન તરફ રહે છે. સુઇ રહે છે એટલે છરીનો વળેલો ભાગ જમીન તરફ રહેવાથી એવુંજ દેખાય છે કે જાણે આખી પાળી ગળામાં ઘાલી છે, વળી પોથીનો રંગ થોડાક ગળા ઉપર નાંખે છે તેથી જણાય છે કે, જાણે લોહીની ધારા વછુટી છે.

એ છોકરો હાથ પગ વેરી નાંખે છે, અને શ્વાસ ઘુંટીને સુઇ રહે છે; તથા આંખ્યોનાં ચણીયારાં પણ ફેરવી નાંખે છે. તેથી જણાય છે કે જાણે હમણાં મરી જશે કે મરી ગયો હશે. એવું ભાળીને લોકોને ઘણી દયા ઉપજે છે અને પેલા બાજીગરને કહે છે કે, ભાઈ બે આના જોઇતા હોય તો લે પણ છોકરાને ગળેથી પાળી કાઢી લે, પછી બાજીગર વળી એક લુગડું ઢાંકીને પેલી પાળી કાઢી લે છે, અને ખરી પાળી હોય છે તે હાથમાં લે છે અને તે ખરી પાળીને પણ થોડો રંગ અડાડે છે, તેથી લોકો ધારે છે કે આ છરી ગળામાંથી તાણી કાઢી માટે લોહીઆળી થઈ છે. એ રીતે ગળામાં છરી મારે છે, તે શીવાય બીજો ઉપાય નથી.

ખેલ ૩૪ મો.*

લખોટા દોરામાંથી પરોવેલા છુટી જવા વિશે.

બે સુતળીની દોરીઓ એક જાતની લાવે છે. અથવા ૪ હાથને આશરે સુતળી કે એવી બીજી સુતરની દોરી લેઇને તેના બે કકડા વચ્ચેથી કાપીને કરે છે.

હવે બે કકડા થયા છે તેમાં વળી એકેકી દોરી બસરી વાળવી.

આ ચીત્ર કર્યું છે એ રીતે બે કકડા બસરા વાળે છે. પછી બે વાળેલાના વચ્ચે સુતરનો દોરડો કાચો, બે ત્રણ આંટા ફેરવી વાળે છે, ત્યાર કેડે ત્રણ લખોટા લાકડાના રાખેછે, તેને પેલી સુતળીમાં પરોવે છે, મધ્યનો લખોટો સુતરનો ત્રાગડો વેંટયો છે એના ઉપર રહે છે, બીજા બે લખોટા એક એક સુતળી ઉપર કરે છે.

ત્રણે લખોટા પરોવીને બાજીગર બોલે છે, દેખલો! અબ તુમ દેખ

લો એ તીન ચોરકું પકડકે બાંધતા હું પણ તુમ ખબરદારી રખીયો નહિ તો સાલે ભાગ જાયગા. એમ કહીને ત્રૈણે લખોટાને સુતળીને એક શેર કરીને ગાંઠ વાળે છે, પછી બે માણસ તરાઇત ઉઠાડીને તેમના હાથમાં પેલી દોરી આપે છે, પેલા બે આદમી પોતાના હાથમાં સુતળીના બબે છેડા ઝાલીને ઉભા રહે છે, બાજીગર હાથમાં એક ધોકો લે છે અને લખોટા સામું જોઇને બોલે છે, સુનો બે ચોર ! તુમ બહોત બુરે કામ કરને વાલે હો. ઉસવાસ્તે તુમકું એસી સજા મેને દીની હે, પણ મીજેકું ભરપૂર ભરૂસા હે કે તુમ ભાગ જાઓગે.

પેલા દોરી ઝાલનારા લોકોને પણ કહે છે ખબડદાર પકડીઓ હો ! નહિ તો તુમેરી ઇજત જાયગી એમ કહીને ૧ ધોકો લખોટા ઉપર મારે છે, તેથી પેલા સુતરના ત્રાગડા તુટી જવાથી ત્રણે લખોટા હેઠા પડે છે, અને સુતળીના બબે છેડા અકેક જણાના હાથમાં રહે છે, તે એવી રીતે કે અકેકી સુતળીના હાથમાં આવે છે.

માટે એમાં કાંઇ બીજી કળા નથી એતો સુતળી વચ્ચે સુતર વેંટયું હતું ને તેમાં લખોટા હતા તે સુતર તુટવાથી એ લખોટા હેઠા પડયા એમ સમજવું.

ખેલ ૩૫ મો*

સાપ પકડવા વિશે.

સાપ કાંઈ એક જાતનાજ હતા નથી, લીલા રંગના, પીળા રંગના, વાદળી. રંગના, કાળા, ભુરા એ વગેરે રંગવાળા સાપ હોય છે તેમ તેઓનાં નામ પણ જુદાં જુદાં કહેવાય છે, સાપ, ધામરાળા, પયડવાં, ડીંડા, કોડીયાળા, ચીતરા, અજગર એ વગેરે એની જાતનાં નામ છે.

ઉપર લખેલા સાપોમાં લાલ, વાદળી રંગના એ બે સાપની ડાઢમાં

બહુ ઝેર રહેલું છે, જેને કરડે છે તેને સો મણ રૂની તળાઇમાં સુવારી દે છે તે ફરીને જાગતાજ નથી, એવી રૂપાળી ઊંઘ આવે છે.

ચીતરો સાપ જે માણસને કરડે છે, તો તે માણસનું અંગ જ્યાં સાપનો ડંખ લાગ્યો હોય છે ત્યાંથી ધીરે ધીરે કહોતું જાય છે ને એમ કરતાં કરતાં આખું શરીર સડી જાય છે, અને છેવટ એ માણસને ઘરડાઓની હજુરમાં જવાની જરૂર પડે છે.

સાંભળવામાં આવ્યું છે કે સાપના દાંતમાં ઝેર છે પણ સાપ ડંખ મારીને ઉલટ મારે છે, ત્યારેજ એનું ઝેર અસર કરે છે. નહિ તો સાપના કરડેલા ઘણા લોકો જીવતા ફરે છે, પણ બધા લોકો મરી જતા નથી, માટે એ વિશે એમ અનુમાન થાય છે કે જે જીવતા રહે છે અને બરાબર ઝેર નથી ચઢતું તેનું કારણ એજ કે કરડ્યા પછી સાપે પોતાની ડોક નીચી વાળેલી નહિ.

હવે તો પાછા રસ્તે પડીશું, આતો વાદીની વાતમાંથી દાક્તરના ડહોળમાં ભળી જવાયું.

જે સાપ ઝાઝા ઝેરી નથી, તે સાપજ ઘણું કરીને પકડવામાં આવે છે, તેમાં જે સાપના ઉપર લીલો રંગ હોય છે અને લાંબો પણ હાથ ૧॥ અથવા બે હોય છે એ સાપ સહેજમાં પકડાય છે, એ સાપ પાણીમાં રહે છે. એ સીવાય કાળા રંગના પણ પકડવામાં આવે છે, ચીતરા, ધામરાળા, એ પણ પકડાય છે.

હવે પકડવાની રીત કહીએ છીએ, સાપને પુંછડેથી દબાવીને પછી એનું મ્હોં દબાવીને પકડી લેવું, મ્હો દબાવવું પણ જો સાપનું મ્હો બે તસુથી વધારે ખુલ્લું રહી ગયું, તો વાંકુ જોતો કે અથવા ડોક મરડીને ભડાક કરડે છે, માટે એના મ્હો ઉપર પકડી લેવો, પ્રથમ પુછડું દબાવાનું કારણ એટલુંજ છે કે, કદાપી સાપનું મ્હો તો પકડાયામાં આવે છે પણ પુછડું છુટું રહેતો આદમીને હાથે વેંટાઇ જતો કે ચુડ ભરવી દે છે અને

તે ચુડ એટલું દબાણ જણાવે છે કે, નહાના બાળકનો હાથ હોયતો તેના હાડકાના કકડા થઇ જાયછે, માટે પ્રથમ પુંછડું એક હાથમાં લેઇને બીજે હાથે ડોક ઝાલવી.

પુછડું તથા ડોક ઝાલીને સાપને દસ આઠ ફેરા હીલોળવો એટલે એના ગાત્ર નરમ રેશમ જેવાં થઇ જાય છે પછી પુછડું મુકી દીધું હોય તોપણ કાંઇ ચુડ ભરી શકવાને શકતી રહેતી નથી. વળી કેટલાક લોકો સાપને પકડતાં એક લાકડાના ડંડાથી પ્રથમ એનું મ્હો દબાવીને પછી હાથમાં એની ડોક ઝાલી લે છે, અને તરત પુછડું વગર ઝાલે હીલોળે છે એ રીતે પણ ઝાલે છે. ખરેખરી વાતતો એજ છે કે, હીંમત અને હીકમત એ બે વાનાં મુખ્ય જોઇએ બીજી કાંઈ જરૂર નથી, અને એ બે વાનાંથી શું થઈ ન શકે તે કાંઇ કહી શકાતું નથી.

ખુબ જોરથી મ્હો પકડેલું હોયછે. ત્યાર પછી તે સાપના મ્હોડામાં લહોઢાનો વાળો ઘાલીને મ્હો પહોળું કરવું ત્યાર કેડે સાણશીવતે એના તાળવામાંથી ઝેરી દાંત ઉખેડી લેવા. સાપના મ્હોમાં પહોળા અણીદાર દાંત બધાએ હોય છે પણ જે દાંતમાં ઝેર છે તે દાંત કાળાશામ રંગી હોય છે અને બીજા દાંત ધોળા હોય છે એ એની નીશાની છે.

ઝેરી દાંત પાડયા પછી સાપને રમતો મુકીએ પણ કોઇને કરડતો નથી. ને જો કરડે તોપણ ઝેર ચહડતું નથી. વળી કાંઈક વાદી લોકો સાપના બધાએ દાંત ખેંચી કાઢે છે, પછી પેલો સાપ બીચારો સુકાઇ સુકાઇને મરવા પડે છે, શા માટે જે એનાથી દાંત વીના ચારો ખાઇ શકાતો નથી. દાંત પાડેલો સાપ એકાએક કરડતો નથી પણ ફુફવારો એવો ઝડપથી કરે છે, કે જેથી હિંમતવાળાના પણ ટાંટીઆ નરમ થઇ જાય છે.

સાપને ઝાલીને વાદી લોકો કંડીયામાં ઘાલી લે છે, અને બાજીગર લોકો પાળી પણ શકે છે, અને પછી ગુચ્છળું વાળીને સંતાડી મુકે છે તો

પણ એ સાપ રહે છે. અથવા નહાનો સાપ હોય તો અંગરખાના ગુંજામાં પણ રહે છે તથા કોથળીમાં પણ રહે છે.

સાપ પકડવો એના તો મંત્ર જોઇએ નહિ તો કરડયા પછી ઉતરાવો એવું બોલનારા ભુલે છે એમાં શક નથી. મંત્ર એવી વસ્તુ આ દુનીઆમાં છેજ નહિ, એવી પાકી ખાતરી કરીને હું તો બેઠો છું. તેમજ સાપ કરડે છે અને સાપ કરડેલા માણસને જાદુવાળો માણસ મંત્ર ભણીને પાણી છાંટે છે એથી સાપ બોલીને ઉતરે છે. એ વાત પણ તમામ જુઠી છે.

એનું તો એમજ છે જેને સાપ કરડે છે તે માણસના મનમાં એવો વહેમ પ્રથમથીજ રહેલો હોય છે કે સાપ કરડયા પછી બોલેછે. માટે એવા વહેમના શકથી એ માણસ ધુણે છે.

અને દાકતર લોકોનો એવો મત છે કે, સાપ કરડેલા માણસને આંખ્યોમાં પાણી છાંટવાથી ઝેર ઉતરે છે, માટે જો સાપનું ઝેર બરાબર વ્યાપી ગયું ન હોય, તો આંખ્યોમાં પાણી છાંટવાથી જરા સુખ થાય છે એમાં શક નથી. લોકોના ગપાટા સાંભળીએ છીએ તો તેમાં કાંઈ મણા રહેતી નથી, શું તું ફલાણો મંત્રવાળો ફકીર, બાવો, ગોરજી એતો સાંઠો મંત્રીને તેના કકડા કરે છે એટલે સાપના કકડા થઇ જાય છે અથવા ચારે દીશાએ ચાર સાંઠાના કકડા મંત્રીને નાંખે છે એટલે ચાર નોળીઆ આવે છે, એ નોળીઆને મંત્રવાળો હુકમ કરે છે કે જાઓ જ્યાં આ કરડનારો સાપ હોય ત્યાંથી તેડી લાવો પછી તે નોળીઆ સાપને તેડી લાવે છે તે એવી રીતે કે સાપના ઉપર સ્વાર થઇને સાપને લાવે છે.

એ સાપને જાદુવાળો હુકમ કરે છે કે તું તારો ડંખ ચુસી લે, ત્યારે સાપ પોતાનો ડંખ ચુસી લેછે.

એવી એવી વાતો સાંભળીને મારા કાન બહેરા થઈ જવા આવ્યા છે, કાંઇ સાંભળવામાં કસર નથી રહી, પણ મારા અનુભવની વાત એજ

કરી છે કે, મંત્રથી કામ કશું બનતું નથી, તમામ કામ હસ્તક્રિયા વગેરે ક્રિયાઓનું છે.

ખેલ ૩૬ મો.*

પારશી પાઘડીમાંથી સાપ કાઢવા વિશે.

બાજીગર જ્યાં જાયછે ત્યાં પોતાની પાસે એક સાપ અથવા વીછી રાખી મુકે છે, તે સાપને છુપાવી રાખવાની રીત એ છે જે, એક કોથળીમાં નહાનો સાપ ભરી રાખેછે, અને તે કોથળી પોતાની બે સાથળો વચ્ચે રાખે છે, અથવા એ કોથળીમાંથી સાપ કહાડીને, ફકત એકલો સાપજ ગુંછળું વાળીને બે પગ વચે ધોતીઆમાં રાખેછે, તે પોતાની બે સાથળોમાં બીડવી રાખે છે, બીજા માણુસને તો અમથુ સહેજ સાપ જેવા જાનવરને પગ અડી જાય તોપણ ચીતરી ચઢેછે, અને બાજીગર તો સાપને લઇને કોટે ભરાવી મુકે છે તોપણ તેને ખોટું લાગતું નથી.

જ્યાં રાજસભા કે માણુસની મંડળી બેઠી હોય ત્યાં એ બાજીગર જાયછે. જઇને મહોડાની મોળ ભાગે એવા મન માન્યા તડાકા મારે છે, કહોતો આ ભાઈની પાઘડીમાંથી બરફી કહાડું, કહોતો સોપારીઓ કહાડું, કહોતો નાળીએર કહાડું, કહોતો સાપ કહાડું.

એ સાપ કહોતો નદીમાંથી બોલાવું, કહોતો પાતાળમાંથી બોલાવું, કહો તો કુવામાંથી બોલાવું, કહો તો આબુના રાફડામાંથી બોલાવું, કહો તો કોઇના ઘરમાંથી બોલાવું, અને કહો તો દરમાંથી બોલાવું.

સારા સારા માણુસો બેઠા હોય છે તે તો આવું સાંભળીને બહુ હરખાય છે જે જોઈએ તો ખરા શીં રીતે સાપને બોલાવે છે, અને વળી બધાએ એક એકના કાનમાં વાત કરે છે, જો જો! ઉપર નેવામાંથી

સાપ પડશે, ખબડદાર થઇને સરવે સાવધાન રહેજો નીકર કોકની પાસે સાપ આવી જશે, એમ કહી સરવે બાજીગરના સામું જોઈ રહે છે:

પેલો જાદુગર ધીરે ધીરે માણસના વચે ફરવા માંડે છે અને બોલે છે, આ પેલી પાઘડીમાં સાપ આવ્યો, એ પેલા ભાઇના અંગરખાની બાંહ્યમાં સાપ હાલે, એમ કરી કરીને સરવેને ચમકાવી મુકયા જેવું કરે છે. એટલામાં ઝડપ લેઇને કોકના માથેથી પાઘડીને જમીન ઉપર નાંખી દેછે, અને એ પાઘડી ને પોતાની પાસેનો સાપ એ બંને એકેજ વખત પડતાં નાંખેછે, તે શી રીતે તો પાઘડી લેઈને પોતાના પગ તળે પછાડે છે અને સાપ પણ પગની વચેથી હેઠો પડે છે, માટે જોનારા લોકોની નજરમાં એવું લાગે છે કે, આતો પાઘડીમાંથી સાપ પડયો.

સાપ પડતાં વાતજ નાસાનાસ કરવા લાગે છે એટલામાં તો આદમી ઉઠી ઉઠીને ભરરરરરર વેરાઇ જાય છે, ખડખડખડખડ બધી સભા હસવા લાગેછે, પેલી પાઘડીવાળાને બાજીગર બોલેછે, લ્યો મારા ભાઇ પાઘડીમાં આખો સાપ રાખી મુકોછો! તમને ચીતરી નથી ચડતી? તમે તો જબરા દેખાઓ છો, એવું સાંભળી લોકો હીહીહીહી દાંત કાઢવા મંડી પડે છે.

ઉપરનો બનાવ દેખતાં ભોળા લોકોને નકી લાગે છે કે જાદુના જોરથી આ સાપ કહાડયો, કેટલાક લોકો જાણે છે, કે આતો આપણી નજર બાંધી છે તેથી આપણને સાપના જેવી ભ્રાંતી પડે છે પણ એ તો સોવસા ચામડાની પાટી હશે, શામાટે તો આપણા બાવાજી વાત કરતા હતા કે, કામરૂદેશમાં આવા આવા મંતર છે, એજ મંતર આ બાજીગર પાસે આવેલા જણાય છે.

હવે પેલા સાપને જાદુગર પકડી લે છે. અને લોકોને કહે છે કે, આ સાપને વગડામાં મુકી આવીશું માટે લેઇ લઊં છું, એમ કરીને પોતે અથવા પોતાના સાગ્રીતને હવાલે કરે છે.

બાજીગરને સરવે વખાણે છે, રંગ છે રે રંગ છે ઘણીવાર તમને રંગ દેઇએ છીએ, હજી સુધી કળજુગમાં પણ મંત્ર આધીન દેવ છે ખરા.? નહિતો આ કામ કીનો ભાર છે તે ભજવી જાણે.

માટે ઉપર પ્રમાણે સાપ નીકળવાનો જોગ બને છે પણ મંતર કે બંતર મુદલ નથી.

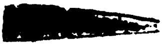
ખેલ ૩૭ મો.

દોરાની દડી બાળીને પાછી કહાડવા વિશે.

મદારી લોક અથવા બીજો કોઈ એવો ધંધો કરતો હોય છે તે સુતરની અથવા નાડાછડીની બે દડીઓ પોતાની પાસે રાખી મુકે છે, તેમાં એમ છે કે ઘણું કરીને તો બે દડીઓ સરખી કુદરતથી વીંટે છે, અથવા એક દડી ગબડ સબડ વીંટે છે. અને એક દડી જુગતીથી વીંટે છે, એ રીતે બે દડીઓ રાખે છે.

જ્યાં ખેલ કરવાનો હોય ત્યાં પેલી બે દડીઓમાંથી ૧ દડીને બાળી દે છે. તે સઉના દેખતાં થાળીમાં કે નેવામાં દેવતા મુકીને તેમાં સળગાવી દે છે, એ દડીની રાખ લે છે તે રાખમાં, અધોળેક પાણી નાખી હલાવીને સર્વેના દેખતાં એ રાખાળું પાણી પી જાય છે, અને પેટ ઉપર હાથ ફેરવે છે, અને બોલે છે કે હવે એ દડીનો દોરો પેટમાંથી ખીંચી કહાડું છું. એમ કહીને એક છરી લેઇને તે છરીની અણી વતે જરાક પેટમાં ખોતરીને લોહીની અસર જેવું દેખાડે છે, અને એ લોહીઆળી જગો ઉપર પોતાનો હાથ દબાવી દે છે, એ હાથમાં પેલી જુગતીથી વીંટેલી દડી સંતાડી રાખે છે, તે દડીનો માંહેલો છેડો કાઢીને ૧ તરાઇત માણસ પાસે ખીંચાવે છે, પોતાના હાથની આંગળી વચ્ચેથી ૧ દોરડો નિ-

ફળતો જાય છે, અને પેલો માણુસ ખેંચી કાઢે છે. એ રીતે એ દડીનો આખો દોરડો ઉકલી રહે છે ત્યાં સુધી પેટ ઉપર હાથે દબાવી રાખે છે અને એ દોરડો પણ આશરે ૨૦ હાથનો તો હોય છે.

હવે દડી વીંટવાની જુગતી જણાવવાની રહી ગઈ છે માટે એ દોરડાઓની દડી વીંટવાની વીગત લખું છું. એક લોઢાનો શોઇઓ અથવા લાકડાનો કડકો તે એવો સોઇઓ જોઇએ કે, તેનો એક છેડો જાડો અને એક છેડો અણિવાળો આ ચીત્ર જેવો, તે સોઈઆ ઉપર દોરડો વીંટવો અને એ દોરડાની દડી (કોકડી) કરવી. તે દડી પણ એવી રીતે થાય છે કે, એનો અંદરનો છેડો પ્રથમથી ખેંચીએ એટલે બધી કોકડી ઉકલી જાય છે, માટે એ દડીનો દોરો અંદરથી ખીંચો એટલેજ બધી દડી ઉકલી ગઇ.

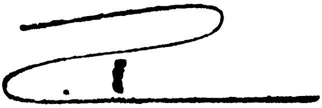
એ દડી શી રીતે પેટ ઉપર ઠરાવી તેમ પુછશો તો એતો એની હાંથેળીના બેવનમાં રાખે છે તે કોઇના દેખવામાં આવતું નથી, માટે હાથની ચપળતા અને દડીની જુગતી એ બે સીવાય આમાં બીજું કાંઈ વિશેષ બતાવા જેવું નથી, બસ એટલાથી આટલો બધો ડોળ દેખાણો.

ખેલ ૩૮ મો.*

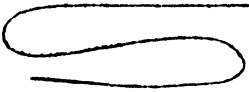
કાપેલો દોરો આખો થવા વિશે.

એક દોરો વાદી લોકો બીજા પાસે કપાવે છે અને પાછો આખાને આખો દેખાડે છે, તેની રીત ભાત નીચે પ્રમાણે છે.

એક દોરો આશરે ગજ બેનો લેઇને તે દોરાને ત્રણ સેરો કરે છે, એ ત્રણે સેરોના બંને છેડા પોતાના બે હાથમાં ઝાલી રાખે છે એવી રીતે કે એ ત્રણ સરો દોરો પણ એને. છેડા તો બેજ હોય છે, આ-

 ચિત્ર પ્રમાણે એનો ડોળ થાય છે, તેમાંનો ૧ દોરાનો છેડો અંગુઠા તથા આંગળી વચ્ચે દબાવી રાખે છે.

પછી બાજીગર બોલે છે દેખો યારો એ દોરાકાં ટુકડા કરડાલતા હું ઓર પીછા આખાકા આખા હોયગા.

કોઈ તરાહત માણુસ પાસે છરીથી પેલી ત્રણ સેરોમાંથી ૧ સેર કાપી નંખાવે છે, તે કંઈ સેર કપાવે છે તો જે શેરનો છેડો અંગુઠા તથા આંગળી વચ્ચે જેનો ૧ છેડો લબડે છે, તેને કપાવે છે એટલે એ દોરાનો આકાર આ ચીત્ર જેવો થાય છે. પછી વચલી સેરમાં પેલા નહાના કકડાને ઉલટાવીને બે છેડા ચપટીમાં ઝાલી દેખાડે છે અને એક હાથમાંથી મુકી દઈ બે છેડા લબડતા દેખાય છે, એ રીતે ચાર છેડા જુદા જુદા દેખાડે છે.

લોકોને બાજીગર સંભળાવે છે દેખો ! એ દોરા આખાકા આખા હો જોયગા, એમ કહીને એ દોરા ઉપર લુગડું ઢાંકીને તેમાંથી એક છેડો નહાનો હોય છે તે ફેંકી દે છે, અથવા ગમે તે રીતે છુપાવી દે છે, અને જે લાંબો દોરો રહ્યો છે તે દોરો ખીંચાવે છે, પછી દોરો મોટો હતો એ-વડોજ દેખાય છે, તે જોઇને લોકોને વહેમ ઉપજે છે કે આતો ખરેખરો મંત્ર વાળો છે, ને જો મંત્રવાળો ન હોયતો કાપેલો દોરો આખો થાય ?

એ દોરાનો છઠ્ઠો ભાગ ઉરાડી દે છે અને પાંચ ભાગ આખા રહે છે, ત્રણ સેરો કરી તેમાંથી પણ અરધી સેર કાપ્પામાં ગઈ માટે એટલું ઓછું થવાથી ચટ લેઇને કોઇના જાણ્યામાં આવતું નથી.

જો દોરો ભરીને આપ્યો હોય અને પાછો ફેર પણ ભરી જુવે તેને ખબર પડે છે કે છ ઈંચ હોય તો પાંચ ઈંચ રહે છે, એટલે કપટ પકડાય; નહિં તો ખબર ન પડે. તેથી જાદુના વહેમનાં પડી લોકો ગોથાં ખાય છે પણ તપાસ કરી જોશે તેને માલુમ પડશે

ખેલ ૩૯ મો *

વાદી લોકો મુઠ ચોટ સામા સામી રમે છે તે વિશે.

કોઈ એક શેહેરમાં વાદી લોકો રમવાને આવે છે ત્યારે ભર બજારની વચ્ચે પોતાનો કંડીઓ કે કોથળી રાખે છે તેમજ વગાડવા સારૂ ઢોલ તથા મોરલી વગેરે સામાન રાખે છે તે સાથેજ લેતા આવે છે.

પ્રથમ ત્યાં નુકતા કરે છે, ઢોલ વગાડે છે, સાપ દેખાડે છે, અને લોક ભેગા કરે છે. પછી પોતાની પાસે એક છોકરો રાખેલો હોય છે તેને જંબુરો કહે છે તે ઢોલક વગાડવામાં ઘણો કાબેલ હોય છે, તે ઢોલ વગાડવા માંડે છે કે સો બસે આદમી એકઠાં થઈ જાય છે.

દસ પાંચ નુકતા કરે છે એટલામાં એક ખાત્રી ત્યાં આવે છે તે ખાતરીનો ડોળ એવો હોય છે કે કપાળમાં સિંદુરનો ચાંલ્લો કાળી બંદગી કે રાખનું ટપકું કરે છે. તેના હાથમાં એક ટોપરાની કાચલી લેતો આવે છે, ને તે જુએ છે કે હવે લોકની ઠઠ સારી મળી છે તે વખતે લોકોને દુર ખશેડી પેલી ટોપરાની કાચલી મદારીના સામે મુકી તેના ઉપર સિંદુર ભભરાવી તેમાં રૂ. ૦ાા મુકી મદારીને કહે છે કે જો તારી જાદુ વિદ્યા સાચી હોય તો આ મારી કાચલી ખાઇ જા ને રૂ. ૦ાા પણ તારો નહિ તો આ તારો તમામ સામન મુકી મારા શેહેરમાંથી જતો રહે એવી હોડ પાડે છે.

પછી પેલો બાજીગર બીજી રમતો પડી મુકીને તે કાચલી સામો થયો, પછી જેવી કાચલી લેવા જાય કે ખાતરીએ એક ચપટી ધુળ લેઈ તેના સામી ફેંકી કે વાદી ત્રણ ગોઠમડાં ખાઇ ગયો ને પોતાની પથારી આગળ લોહીના કોગળા નાંખ્યા એ રીતે સામસામી ચોટમ ચોટા થાય છે, પછી વળી બાજીગર બોલે છે કે જંબુરે તું કાચલી ખાજુ મેરેસેતો નહિ ખવાતી હે પછી જંબુરો જેવો લેવા જાય છે કે, તે પણ અમળાઈ જાય છે ને ઢોલક પણ બંધ થઈ જાય છે, વાજું વાગતું હોય તો વાજું

પણ બંધ થઈ જાય છે એ રીતે સામસામી થયા પછી છેવટ વાદી તે કોચલી ખાઈ જાય છે તેથી લોકો દંગ થઈ જાય છે ને કહે છે કે, બાજીગર પાસે સાચી જાદુ વિદ્યા છે. હવે એ જાદુ નીચે લખું છું.

વાદી તથા ખાત્રી બંને સહીઆરીજ હોય છે ને પ્રથમથી તાલ જોડ કરી રાખે છે ને તેથી લોકોનો જમાવ થયો કે ભાઈ સાહેબ આવીને કાચલી ગોઠવે છે, હવે એ વાતનો તમામ ઢોંગ છે વાદી ગોટમડાં ખાઈ ગયો ને મહોમાંથી લોહી નિકળ્યું તેનું એ છે કે વાદી ગોટમડાં ખાતો ખાતો પોતાના બીછાના ઉપર ગયો ને ત્યાંથી પોથીનું પુમડું મહોમાં ઘાલી તેમાંથી રંગ કહાડે છે. લોહી બીલકુલ નીકળતું નથી મુંડ ચોટ મારવાની વિદ્યા ઉપરના ખેલ પ્રમાણેજ સમજવી.

ખેલ ૪૦ મો.

આંખમાં સોઇયો મારવા વિશે.

એક લોઢાનો સોઇઓ પાતળો સળી જેવો જાદુગર તથા વાદી લોકો પોતે રાખે છે, ને લોકોને બતાવે છે કે જુઓ ! આ સોઇયો મંત્રથી મારી આંખ્યમાં ઘોચુ છું, પણ મારી આંખ્ય ફુટશે નહિ. એમ કહીને પેલો લોઢાનો સોઇયો આશરે આઠેક આંગળનો હોય છે તે ઝીણો સોયના જેવો હોય છે, તેને હાથમાં ઝાલીને સરવેને દેખાડે છે, દેખો યારો ! એ સોઇયો મારી આંખમાં ડાલતા હું. એમ કહીને મહોડા ઉપર લુગડાનો છેડો ઢાંકે છે અને લોકોને કહે છે કે મેં તો મંત્ર પઢતા હું, એવું બાનું કાઢીને પેલો સોઇયો છે તે પોતાની હાથેળીમાં છુપાવે છે, તે શી રીતે તો, એ સોઇઆની અણીનો ખુણો વચલી આંગળીને અડીને રહે છે, અને ના-

કાવાળો ખુણો છે તે અંગુઠાનાં થડમાં રહે છે, અને હાથ છે તે ચતોને ચતો રહે છે, અને સોઇયાની નહાની એક તસુ જેવડી કરચ છે તે આંખ્યના ખુણામાં ભરાવી મુકે છે.

પોતાનો હાથ આંખ્ય ઉપરથી ઉઠાવી લે છે એટલે આંખ્યમાં સોઇઓ પેઠેલો છે એવું જોનારા લોકના દેખવામાં આવે છે, પણ જે મહોટો સોઇયો હતો તેતો હાથેળીમાં છુપાવી રાખ્યો છે, તે કોઇના દેખવામાં આવતો નથી.

પછી બાજીગર પોતાની આંખ્ય લોકોને દેખાડે છે કે દેખો યારો! એક વહેંતકા સોઇયા મેરી આંખ્યમે પેઠ ગયા હે, ઓર કહેતે હોતો ફીરકર નિકાલું. એવું બોલીને પેલો સોઇયો છુપાવેલો હાથ પોતાની આંખ્ય ઉપર ઢાંકી દેછે અને બીજા હાથની ચાલવણીથી પેલી આંખમાં કરચ છે તે ચપટીમાં લેઈ લે છે.

જે ચપટીમાં કરચ પડી છે તેજ ચપટીથી સોઇયો ઝાલીને ખીચી કાઢે છે અને એક હાથ આંખ્ય ઉપર ઢાકેલો રહે છે, તેથી જણાય છે કે જાણે આંખ્યમાંથી સોઇયો કાઢે છે, પણ એવું કોઇના જાણવામાં નથી આવતું જે આતો હાથમાં છુપાવી રાખેલો સોઇયો કાઢે છે, અને આંખ્યમાંતો એક નહાની કરચ ઘાલી હતી એવું વરતવામાં આવતું નથી.

ઉપરનો ખેલ જોવાથી વેહેમી માણસો એવો સાર લે છે કે, આતો ખરેખરો મંત્રવાળો છે, તથા રફાઇનો પ્યાલો આ બાજીગરે પીધેલો હશેજ માટે પ્યાલાના જોરથી અને પીરના પ્રતાપથી આંખ્ય ફુટી નહિ.

આ ખેલ બંગાળા મુલકમાંથી પ્રસરેલો માલુમ પડે છે, પણ એવો સેહેલો છે કે એક નહાનાં છોકરાને કરી બતાવીએ તો તેને પણ આ ખેલ કરતાં આવડે એવો સુગમ છે.

હિંદુ કરતાં મુસલમાન લોકો આવા ખેલ બહુ કરે છે, અને પછી તડાકા હાંકે છે જે આતો પીરનો પ્યાલો પીધો છે તેથી આટલું દૈવત

અમારામાં છે. એમ કરી કરીને બીચારા પીરને ફજેત કરે છે. પણ એવી વાંતો કરનારા ઉપર તો પીર કોપતો હોય એવું માસ તો સમજવામાં છે કારણ કે માણસ પડપંચ કરીને પછી દેવને માથે નાંખી દે છે, એ કાંઈ દેવનો દોષ કહેવાય નહી, જેમ નવરાતરમાં ધુણનારા વાઘરી લોકો, મને કાળકાદેવી આવી છે. તથા મને બેહેચરાજીમાતા આવી છે. એમ કરીને એક બોકડો અથવા એક પાડો માગે છે તથા દારૂનો શીસો પણ માગે છે, માટે એવા એવા ઢોંગ કરીને માતાની ફજેતી કરે છે, એના કરતાં બીજો અધર્મિ કોઈ જાણવો નહિ.

જો માતાને બોકડો જોઇતો હોય તો શ્રાવકવાણીઆના દેહમાં અથવા ઢુંડીઆ પુજના દેહમાં, અથવા વૈષ્ણવ બ્રાહ્મણના દેહમાં આવીને માતા કેમ ધુણતી નથી ?

માટે દેવનું નામ અને કપટીનું કામ એવી વાત છે એમાં શક નથી, આંખ્યમાં સોઇયો ઘાલવામાં હાથ ચાલાકી સીવાય બીજું કાંઈ નથી.

ખેલ ૪૧ મો.*

કંકુનો ઘડો ભરવા વિશે.

કંકુ કાઢવાનો ખેલ વડાદરા બ્રાહ્મણ કરે છે, પણ આ ખેલ તો બાજીગરજ ઘણું કરીને કરે છે, અને બ્રાહ્મણ કરે છે પણ થોડા કરે છે તો પણ આ કંકુનો ખેલ બ્રાહ્મણને સારો શોભે છે માટે બ્રાહ્મણનું નીશાન લઇને લખુ છું.

કોઈ જગાએ ઉતારો કરીને, પોતાનું મકાન ઠરાવીને, કાંઇ સામાન મકાનમાં મુકીને, થોડા ઘણા સાથે લઇને એક સાગ્રીત સહીત મહારાજ પોળમાં કે ગામડું હોય તો ગામમાં જાય છે.

કોઈ રાજા અથવા અમીર, પટેલ, દેશાઈ, અમીન એવા આગરૂ-દારની ખડકીમાં કે સભામાં જઇને જમીનપરથી ધુળની ચપટી એક ભરે છે અને પછી લોકોને કંકુના ચાંલ્લા કરવા માંડે છે એક ફેરો ધુળની ચપટી ભરે છે તેના પાંચ સાત જણાઓને ચાંલ્લા થાય છે. ધુળની ચપટી ભરીને કંકુના ચાંલ્લા કરે છે, એટલે લોકો ચેતી જાય છે ખરા, કે આ કોઈ કામણટુમણિયો છે.

બીજા લોકો બોલે છે મહારાજ ! ક્યાં રેહેવાં ? કાંઇક ચમત્કારીક દેખાઓ છો એટલે લાલ બોલ્યા—હા ચમત્કાર તો હશે પણ ગમતકાર કોઈ નથી, એટલે કોઈ બોલી ઉઠે છે—મહારાજ ! ગમતકાર કોણ ? એટલે લાલ બોલ્યા—આ કોણ તે અમારી પાસે ખેલ હોય તે કરાવે ને અમારી પરીક્ષા કરીને પછી પાકી રસોઇનું સીધું આપે. એટલે અમે પ્રસંન્ન થઇએ, એ ગમતકારનો અર્થ, હવે સમજ્યા ?

પછી વળી કોક બોલી ઉઠે છે કે, એવી ગમત તો અમે પણ કરાવી શકીએ. પાકું સીધું આપવું એમાં શું ભારે ખરચ છે.

એટલામાં તો પાંચ સાતેક સોપારીઓ અને કાંઈ લવીંગ અને ઇલાયચી થોડીક સાકર એવી એવી જણસો કાઢવી શરૂ કરી એટલે પેલા સભામાં બેસનારા તો એક એકના સામું જોઇને ડંગ થઇ ગયા, કે આ ક્યાંથી કાઢે છે ? એ કાંઈ ખબર પડતી નથી. પછી કોઇક ઉતાવળીઓ આદમી બોલે છે—લાલભટ તે તમારૂં નામ કે ? એટલે ભટ બોલ્યા-અરે લાલભટ જેવા તો અંબાના આગળ બાણું લાખ સેવક છે. ચોક લોકની કરામત તો એકલો હુંજ જાણું છું, અને જુઠું લાગતું હોય તો લાવ્ય એક ઘડો.

ધરધણી—ઘડાને શું કરશો ? લાલ—આજ વરસનો વચલો દહાડો છે, માટે એક ઘડો કંકુનો ભરી આપું. કહે તો હોય તો એક ગાલ્લું ભરાય એટલું કંકુ કાઢી આપું, કાંઈ આંબાના ઘરમાં ખોટ છે ?

ઘરધણી—અરે મહારાજ આપણે તો એક ઘડો ભરી આપશો એટલે ઘણુંએ છે. તમને બ્રાહ્મણના દીકરાને એટલી બધી વધારે તસ્દી દેવી એ કોણે કહ્યું છે. એમ કહીને એક ઘડો માટીનો મગાવીને લાલને આપ્યો.

હવે ઘડો હાથમાં લઇને પેલો લાલભટ જુએ છે, તે શું જુએ છે. તો એમં જુએ છે કે, આ ઘડો મારા કામનો છે કે નહિ; (એનું કારણ આગળ સમજાશે) જો એ ઘડો પોતાના કામમાં આવે એવો હોય છે તો એજ ઘડામાં કંકુ ભરી દે છે, અને જો કાંઇ વહેમ હોય તો બીજો ઘડો કુંભારને ઘેરથી મગાવે છે. પછી કુંભારને ઘેરથી એક કોરો ઘડો મગાવીને એ ઘડો સૌને દેખાડે છે કે, જુઓ ભાઇઓ આ કુંભારના ઘરનો કોરો ઘડો છે, આમાં કાંઈ કંકુ ભરી રાખેલું નથી. એમ કહીને ઘડો ઊંધો પાડીને માંહિથી રાખ ખંખેરી કહાડે છે, અને ઘડો પણ દેખાડે છે.

પછી એ ઘડો લેઇને એક પછેડી ઓઢે છે એટલે કોઇ બોલી ઉઠે છે કે તમારી પાસે કંકુ હશે. પછી લાલ લુગડાં ખંખેરીને સર્વેને ઝાડો આપે છે. અને પછી રજા માગી લે છે કે, આટલી પછેડી તો મારે ઓઢવી જોઇએ, શા માટે જે કોઈ મેલો હોય, ઘેલો હોય, દેવીનું કામ; પરછાંયો પડે તો ગજબ થઈ જાય.

એવું સાંભળતાં પેલા લોકો કહે છે કે સુખેથી એક પછેડી તો ઓઢો અમને શક નથી એતો તમારા બોલવા ઉપરથીજ અમોએ જાણી લીધું છે કે તમારી પાસે ઠગવિદ્યા નથી સાચી વિદ્યા (જાદુ) છે. પછી લુગડાં ઉતારી વેગળાં મુકીને એક ધોતીયું પહેરેલું રાખી પછેડી ખંખેરીને એ પછેડી ઓઢી લે છે. પડદામાં ઘડો લેઇને પેસે છે, અડધીક ઘડી થાય છે એટલે ઘડો કંકુનો ભરીને લોકોને કહે છે દેખો ભાઇઓ ! માજીએ તમારી અને અમારી બધાયની પત રાખી. પછી વળી કોઈ બોલી ઉઠે છે કે, ઘડો કંકુ તે કયાંથી હોય ? ઘડાના મ્હોમાં કંકુ છે અને હેઠળ તો કોડીયું ઢાંકેલું હશે. પછી ખાત્રી કરી આપવા લાલભટ એક છરી મગાવે છે, એ પછી ઘડાના ગળામાં કંકુની વચ્ચે ઘોચે છે એટલે છરી સરરરરર માંહિ

ઉતરી પડે છે. અને પછી ખેંચી કાઢે છે ત્યારે સર્વે લોકોને ખાત્રી થાય છે કે, આતો ખરેખરો અંબાનો લાલ છે, અને આને દેવી પણ હાજરા હજુર છે એમાં શક નથી.

પછી લાલભટ એ કંકુમાંથી એક બે પડીકાં થાય એટલું એ ધરધણીને આપે છે અને કહે છે જાળવજે. આ ચીજ દહાડી દહાડી મળવાની નહીં, માટે ધનતેરશને દહાડે આ કંકુએ ધન પુજજે. ભારેવાઈ બાયડી પીડાતી હોય તો આ કંકુના ચાંલા ત્રણ ખાટલાની જમણી ઇસે કરજે, તરત સારૂ થશે. એવું એવું બકીને એ કંકુ આપી પછી બોલે છે, હવે તો કંકુ માજીના દરબારમાં મોકલીશું, એ તો આદ્યના હુકમ પ્રમાણે કામ ચાલે છે; કામ ખાંડાની ધાર જેવું છે કાચું પોચું ધારવું નહિ. હવે લાવ્ય, તને જે પહોંચે તે દક્ષણા.

પછી પેલા જોનારા લોકો પૈસો, કોઈ પાઈ, કોઇ બેઆની, કોઇ બાયડી હોય તે તો કાનની જણસ આપે છે. કોઇ શેર એક દાણા આપે છે, એ રીતે ચાર ઘડીમાં પાંચ સાત રૂપીઆનું ભક્ષ પાકે છે પેલો ઘડો છે તે પછેડીમાં ઘાલીને ઉતારે લાવે છે, એ રીતે કંકુનો ખેલ કરે છે. હવે એ ખેલનો પ્રકાશ કરીએ છીએ.

પ્રથમ ધુળમાંથી ચપટી ભરીને કંકુના ચાંલ્લા કર્યા તેની રીત એવી છે કે કંકુની પાણીમાં નહાની નહાની ગોળીઓ કરીને રાખમાં રગદોળીને સુકવી રાખે છે, એ ગોળીઓ પોતાની પાસે રાખે છે તે મારગમાં જતાં આગળ ફેંકતો જાય છે, અને પછી હેઠો નમીને પેલી ગોળી ચપટીમાં લઇને મસળે છે એટલે રાખ ખરી પડે છે અને કંકુ નિકળે છે તેના ચાંલ્લા કરે છે.

સોપારી, લવીંગ, સાકર એ પણ પોતાની પાસે રાખે છે, તે લોકોની નજર ચુકાવીને કાઢી આપે છે, એવા ખેલની રીત પ્રથમ ગઇ છે, અને વળી આગળ આવવાની છે, માટે આ ઠેકાણે લખવાની જરૂર નથી.

કુંભારને ઘેરથી ઘડો મગાવવાનું શું કારણ છે ? એનો ઉત્તર એ છે કે, એ ખેલાડું માણસ જેટલા ખેલ કરી જાણે છે તેટલા તમામ ખેલની સામગ્રી પોતાની પાસે તૈયાર રાખે છે. માટે કંકુ કાઢનારા પોતાની પાસે અદશેર અથવા પાશેર કંકુની પોતે પગ વચ્ચે લબડતી કોથળી રાખે છે, તે બે સાથળની દબાણમાં રહે છે.

તેમજ ઘડાના મ્હોમાં બેસતી આવે એવી એક વાંસની ખપાટવાળી મુકે છે, તેનો આકાર બાયડીઓના બલૈયાના જેવો થાય છે, પછી તેને કાગળ અને ગુંદે કરી એક તરફ મઢી લે છે જેમ ડાબડી વગાડનારા ખંજરી ચામડાની રાખે છે, એ આકારે એ ખપાટની ચુડ કરી રાખે છે; અને તેનું માપ પણ ભરી રાખે છે કે, આટલા માપે ઘડાનું મ્હો પહોળુ હોય તોજ એ ખપાટ એ ઘડામાં આવી રહેશે.

માટે પેલા ઘરધણીનો ઘડો નહાનો મોટો હોય છે તેથી પોતાના સાગ્રીત પાસે કુંભારને ઘેરથી ઘડો મગાવે છે, અને એ સાગ્રીત પણ જાણી રહેલો છે કે આવો અને આવડો ઘડો જોઇશે માટે સાગ્રીત જેવો જોઇતો હોય છે એવો ઘડો લાવી આપે છે.

ઘડો આવ્યા પછી પેલી પછેડી ઓઢી તે વખતે એ ઘડાને મ્હોડે ખપાટ બેસાડીને ઉપર અદશેર કંકુ પોતાની પાસે હોય છે તે ભરે છે. એટલે જાણે બધો શેર પાંચ કંકુનો ઘડો ભર્યો છે એવું દેખાય છે, પછી છરી ખોસે છે પણ એ કાગળના આધારથી કંકુ ઘડામાં પડતું નથી, અને છરી કાગળનું પડ ચીરીને ઘડામાં ઉતરી શકેછે, આ ઘડો ભરીને કંકુ કરવાનો ખેલ પુરો થયો. એમાં માતાએ નથી ને પીતાએ નથી એતો હસ્તક્રીયા છે.

ખેલ ૪૨ મો.

પાઘડીમાંથી રૂપીઓ કાઢવા વિશે.

ખેલ કરનાર માણુસ કોકની પાસેથી એક રૂપીઓ માગી લે છે; પછી તે રૂપીઓ હાથમાં ઝાલીનેં સર્વેને બતાવે છે કે જુઓ સુરત રાખજો કોઈ નજર ચુકશો નહિં, આ રૂપીઓ જાય છે. એમ કહીને એ રૂપીઓ એક હાથમાં રાખે છે અને બીજા હાથમાં નાખી દે એ રીતે ઝડપ મારે છે, અને જે હાથમાં રૂપીઓ નહોતો એ હાથની મુંઠી વાળી દે છે તે મુંઠી વાળતાં આંગળીઓમાં એવી ચપટી બોલે છે કે, જાણે સામા હાથમાંથી જોર ભેર આ મુંઠીવાળી હાથમાં રૂપીઓ જઇને પડયો છે, એટલો કડાકો બોલે છે, એ બીજા હાથમાં કડાકો બોલે છે એટલુંજ, પણ રૂપીઓ તો પ્રથમથી જે હાથમાં લીધો હતો તે હાથમાંજ રહે છે, અને એ રૂપીઆવાળો હાથ પછી ઊંધો રાખે છે. એટલે હાથેળીના દબાણમાં રૂપીઓ રહે છે પણ કોઇના દેખવામાં નથી આવતો. જોનાર લોકો તો પેલી કડાક દેઇને મુંઠી વાળી એ હાથ ઉપર વહેમ રાખે છે કે, આ મુંઠીમાં રૂપીઓ છે.

બાજીગર બોલે છે કે કહો ભાઇઓ ! રૂપીઓ કયાં છે? ત્યારે કોઇ બોલે છે કે આ મુંઠીવાળી છે એ હાથમાં અમને તો ભરૂસો છે કે એમાંથી નીકળશે, માટે બે હાથ પહોળા કરીને દેખાડો જોઇએ ત્યારે પેલો રૂપીઓ હાથમાં હોય છે તે ખોળામાં નાંખી દે છે, તે કોઇના દીઠામાં આવતો નથી, અને બે હાથ પહોળા કરીને ખાલીખમ દેખાડે છે. એટલે વળી કોઇક બોલી ઊઠે છે કે, તમે ઉભા થઇને બતાવો તમારી નીચે રૂપીઓ છે. ત્યારે ઉઠતી વખતે રૂપીઓ ખોળામાંથી પાછો હાથમાં લે છે, તે પણ ખબર કોઇને પડતી નથી, અને ઉભો થઇને પોતાના બેઠાની જગો દેખાડે છે તોપણ રૂપીઓ કોઇને દીઠાનો જોગ બનતો નથી. પછી વળી હેઠો

બેશાને એ રૂપીઓ પોતાના પગ તળે અથવા પગની પાસે સંતાડેછે, કદાચી લાગ આવે તો પાઘડીમાં પણ ઘાલી દેછે.

વળી કહે છે કે આ ભાઈના ધુંભામાંથી રૂપીઓ કહાડું, કહોતો પેલા ભાઇની પાઘડીમાંથી કહાડું, કહોતો પેલા ગોખલામાંથી કહાડું, એમ કહીને જે તે પ્રકારે પેલા લોકોની નજર ચુકાવી દેઇને પાછો પોતાના હાથમાં રૂપીઓ લઇ લેછે. પછી ઝડપ લેઇને કોકની પાઘડી ઉપર હાથ નાંખતો કે રૂપીઓ હેઠો પાડેછે, અને આદમીની આગળ બોલેછે, લ્યો મારા ભાઈ સારા આદમી દેખાઓ છો અને આવા કીસબ કરોછો? લોકોના રૂપીઆ ચોરીને પાઘડીમાં ઘાલો છો? અથવા પાઘડી માથેથી ઉપાડીને એક હાથમાં ઊંધી મુકેછે, અને હાથમાંથી રૂપીઓ પાઘડીમાં મુકી દેછે, એ રીતે પણ કરેછે. એવો ખેલ જોઇને સરવે બાજીગરને રંગ દેછે, કે આટલા આદમીઓની નજર આગળ આવો ખેલ દેખાડયો.

જે સમજી રહ્યા હોયછે એતો જાણેછે, કે આપણી નજર ચુકાવીને આ રૂપીઓ કહાડી દેખાડયો માટે આની હસ્તક્રિયા સારી છે, અને જે ઘરડા કાકા અથવા બાવાઓની મંડળીમાં બેસનારા એવા હોય છે તે તો નક્કી સમજે છે કે આ તો કામરૂદેશના મંત્ર છે, એટલા માટે વીર વિદ્યાથી આ રૂપીઓ ઉડાવીને ભાઇચંદભાઈની પાઘડીમાંથી કહાડયો, તે નજરબંધીનો ઉપાય હશે. તોપણ મંત્રના જોરથીજ આવાં કામ થએ જાય છે, એવું સમજે છે. પણ એમાં મંત્ર કે જાદુ નથી.

ખેલ ૪૩ મો*

એક દોરાના આઠ કકડા થાય, અને એજ દોરો પાછો આખો થાય છે તે વિશે.

એક દોરો સુતળી જેવો જાડો લેવો, અને તેને વચેથી ગાંઠ વાળવી,

તે દોરો આશરે બે ગજ લાંબો લેવો, એ દોરાની વચ્ચેથી એક આંટી નાંખવી અને અંગુઠા તળે પેલી ગાંઠ આવે અને બીજા અંગુઠા તળે પેલી આંટી આવે. એ દોરાની ચાર સેરો કરવી, અને પેલી આંટીને ગાંઠ છે, એ બે હાથોના અંગુઠા તળે દબાવી મુકવી, પછી કહેવું જે જુઓ ભાઈઓ આમાં કાંઇ કપટ છે? અને દગો હોય તો કહેજો, એમ કહીને કોક તરાઈત માણસ પાસે એવા બે અંગુઠાની વચ્ચે સેરો ચાર મગથી કપાવવી, એટલે ચાર કકડા ડાબા હાથમાં અને ચાર કકડા જમણા હાથમાં એવી રીતે દેખાય છે. અંગુઠાની ચપટીમાં રહે છે તે સહુને દેખાડવા કે જુઓ! આ આઠ કકડા થયા પણ તે સંતાઈ જશે એમ કહીને પેલા આંટીના ચાર કકડા હોયછે તે છાનામાના કાંઈકિ છુપાવી રાખવા, અને પેલા દોરા રહ્યા તેની દડી જેવું કરીને હેઠું નાંખી દેવું.

તરાઈત માણસ પાસે એ હેઠા પડેલા દોરા જુદા કરાવવા, જુદા કરવા જશેતો આખો એક દોરડો ઉકલી આવશે, જોનારા તો ખરેખરો અચંબો પામશે કે, આતો મંત્રમાં મણાજ નથી,

આ ખેલ નજરે દેખ્યા વિના ચોપડી ઉપરથી સાફ સમજાવવાને ઘણું લખાણ કરવું પડે તોપણ સઉના સમજવામાં બરાબર આવે એવું નથી. પણ સારાંશ એ છે કે એક તરફના તે કકડા થાય છે અને બીજો વધારે ભાગ વચ્ચો તે આખો રહે છે, એવી રીતે એ આંટી અને ગાંઠની ગોઠવણી છે એમાં જાદુનો શક આવે છે તે નથી.

ખેલ ૪૪ મો.

લાકડાનો સીપાઇ, લાકડાના હરણને તીર મારે તે વિશે.

મદારી લોકો પોતાની પાસે એક વહેંતનો લાકડાનો આદમી રાખેછે.

એનું નામ સિપાઈ કહેવાય છે, અને એક વહેંતનું લાકડાનું એક હરણ કરી રાખે છે, તે હરણના પગને ઠેકાણે ચાર વાંસની સળિયો ગોઠવેલી હોય છે. એ સળિયોના પગ એવા ગોઠવેલા હોય છે કે જરા અડીએ તો તરત પડી જાય છે.

લાંકડાના સિપાઇના બે હાથ હોય છે તેમાં જે જમણો હાથ છે તે લાંબો હોય છે, અને ડાબો હાથ ઠુંઠો હોય છે, જમણા હાથમાં એક કમાન વાળેલી કામઠી હોય છે, તે કામઠી હાથની સાથે બાંધી લીધેલી હોયછે; ડાબા હાથમાં એક તીર લાકડાનું આપે છે, તે જેમ માણસના હાથમાં ચડાવેલું કામઠું હોય ને જે રીતે તીર ખેંચે છે, એ રીતે એ સિપાઇના હાથમાં કમાનનો ડોળ કરે છે.

બાજીગર ઉભો થઇને એ ચાર ફેરા એ લાકડાના સિપાઇના પછાડી ફરેછે અને વાંસળી વગાડે છે, અને વળી બોલેછે, અબે લકડેકા સિપાઈ એ હરણ અગાડી ખડાહે ઉસકું તીર લગાદે, એમ કહિને લોકોને સંભળાવેછે. દેખો યારો! એ લકડેકા સિપાઇ હરણકુ મારતા હે, એમ કહિને વળી સિપાઇને કહેછે કે અબે કાયકુ તીર નહિ છોડતા? છોડ, છોડદે એમ કડાકુટ કરે છે એટલામાં તડાક દેઇને તીર વછુટે છે, તે હરણના પગમાં વાગે છે એટલે તુરત હેઠું પડી જાય છે, એ જોઇને લોકને તો ખુબ વહેમ આવેછે કે આતો અધિક મંત્રવાળોછે, બીજા ઢોંગી જગમાં ઘણાય છે, પણ આ તો રામબાણ ખરેખરો ખેલ છે. હવે એ તીર વાગવાનું કારણ નીચે લખું છું.

લાકડાના સિપાઈના ડાબા હાથમાં ૧ કાણું હોય છે, એ કાણામાં તીરનું પુંખલું ઘોચી ઘાલેછે, એ તીર શાથી હાથમાં રહી શકેછે, તેનું એમ છે જે, એ સિપાઇના હાથના કાણામાં મીણ ઘાલેલું હોયછે તે મીણના જોરથી તીર તથા પણછ (દોરી) ધીરે ધીરે જોર કરે છે એટલે થોડી વાર થયા પછી પેલું મીણ નરમ પડેછે એટલે તરત તીર

છુટે છે, જ્યાં સુધી મીણુની કઠીણુતા હોયછે, ત્યાં સુધી તીર છુટતો નથી. તીર બરાબર પગમાં જઇને કેમ વાગ્યો? બીજા અંગમાં ન વાગ્યો તે કેમ એજ જુગતી કરી હતી કે હરણુના પગમાં વાગે એવું ધારીને બરાબર તપાસ કરીને સિપાઇના હાથમાં તીર આપેછે, તેથીજ પગમાં વાગેછે પણુ બીજી જગ્યાએ વાગતો નથી.

કદાપી હરણુના પગમાં તીર ન વાગ્યો ને ખાલી ગયો તો ગારૂડી બોલેછે કે મારા મંત્ર ભણુવામાં ચુક થઈ ગઈ, માટે ફરીથી મંત્ર ભણી જાઉંછું. એવું બહાનું કહાડીને બીજી વાર ખેલ કરે છે, એટલે કાંઇ વારે વારે તો ચુક ન પડે? માટે મંત્ર ને બંતર કાંઇ નથી, હાથની ચાલાકી છે એજ ખરી છે; મીણુથી છુટવું એમાં જાદુ કાંઇ નથી.

ખેલ ૪૫ મો.*

ગાંસડીમાંથી છોકરો ઝાડ ઉપર જતો રહે છે તે વિશે.

વાદી લોકો એક જાતની જાળી ગુંથે છે, તેમાં એક જંબુરાને ઘાલે છે. જંબુરો એટલે નાના છોકરાને બાજીગર લોકો જંબુરો કહે છે.

તે જંબુરાના હાથ પગ બાંધેછે, અને પેલી જાળમાં ઘાલે છે, એ જાળને મ્હોડે ત્રણુ ગાંઠયો વાળેછે. પછી એ છોકરાની ગોળમટોળ ગાંસડી કરીને, એક વાંસની ઝાંપી રાખેછે તેમાં એ ગાંસડી નાંખેછે. તે ઝાંપી આશરે દોઢ ગજ લાંબી, અને એક ગજ પહોળી હોયછે. તે છોકરો એવો ભણાવી મુકેલો હોય છે, જે જ્યારે ઝાંપીમાં ઘાલે ત્યારે એ ઝાંપીમાં માય પણ નહિ, ઊંચો ને ઊંચો રહેછે પછી તેના ઉપર એક ખાદીની ચાદર ઓઢાડે છે, એટલે પેલો છોકરો ઝાંપીમાં ઊંચો ને ઊંચો રહે છે.

વાદી હોય છે તે લોકોની નજર ચુકાવવા સારૂ બેઠા હોય ત્યાંથી વેગળે ઝાડ હોય તેના સામી આંગળી કરીને બતાવે છે, દેખો જંબુરા ઉડ ગયા: ઓ પેલા ઝાડપર બેઠ ગયા, લોકો તો ઝાડ સામી નજર કરી જુએ છે તો ખુરેખરી વાત છોકરો ત્યાં દેખાય છે.

એ છોકરો ઝાડ ઉપર દેખાયો તે કાંઇ પેલી ગાંસડી બાંધીને નાંખ્યો હતો એ છોકરો નથી, એક બીજો છોકરો એના જેવડોજ અને એના સરખાં કપડાં પહેરાવેલાં હોય છે, તેને ઝાડ ઉપર પ્રથમથીજ ચડાવી દીધેલો હોય છે, તે છોકરાને દેખીને લોક ભુલવણી ખાય છે.

પેલા ઝાડપર છોકરો હોય છે એને વાદી ઘાંટો પાડીને બોલાવે છે, અરે જંબુરે તું કીધર ભાગ ગયા હે ? જંબુરો મેં તો ઝાડપર બેઠા હું. વાદી કીસકે ઈલમસેં ઉડ ગયા ? જંબુરો—મેરે ઈલમસેં મેં ઉડકર આયા હું. વાદી—અરે બચ્ચા ઇધર આવ, ઇધર આવ, જંબુરો મેં તો નહિ આઊંગા, એ ઝાડકું લેકર જંગલમેં ઉડ જાઊંગા.

લોક તો આવી વાતો સાંભળીને દંગ થઈ જાય છે કે, આ છોકરો ઝાંપીમાંથી કયમ કરીને ઝાડ ઉપર બેઠો ? અને વળી શું બોલે છે ?

પેલી ઝાંપી ખાલીખમ જેવી દેખાય છે, શાથી જે પેલો છોકરો ઝાંપીના એક પસવાડામાં લપાઈ રહે છે, તે કોઇના દીઠામાં પણ આવે નહિ; એ રીતે માંહીનો માંહી સમાઈ રહે છે.

પછી પેલો વાદી બોલે છે, અરે એ જંબુરેકું મેને જાલમેં બાંધાથા, ઓર ઝાંપીમેં ડાલાથા ઓર ઢાંકણુ બી ઢાંકાથા, ઓર ચદરબી ઓડાઇથી, ને દેખો કીસ બખત સાલા ભાગ ગયા. અબ મેરા ઇલમ જુઠા પડ ગયા, જંબુરેકા ઇલમ સચા પડા, અબ મેં કયા કરૂં ? એમ કહી કહીને ઘણું કલ્પાંત કરે છે. પછી પેલી ઝાંપીને આગળ પાછળ ઠોકી પણ જુએ છે, પછી તેના ઉપર ઢાંકણું ઢાંકે છે. પાછી ચાદર ઓઢાડે છે, પછી પેલા લોકને કહે છે, દેખો અબ મેરે ઇલમસેં ઓ ઝાડપર જંબુરા બેઠા હે,

ઉસકું એ 'ઝાપામે' બોલાતા હૂં એવું કહીને પાછો હાથમાં ડુગડુગી લેઇને વાંસળી વગાડે છે, અને કહે છે કે પીરાનપીરકી આજ્ઞાસેં આઓ, ઓર નારસીંગાકી આજ્ઞાસેં આઓ, ઓર આગીઆ બૈતાલકી આજ્ઞાસેં આઓ, એવી રીતે દેવતાઓનાં નામ દે છે.

વાદી—અબે મેરે ઇલમસેં આઓ, ઇહાં આઓ એ રીતે કહે છે, એટલે લોકો ઝાડ સામી નજર ચુકીને ઝાંપી સામું જોવા લાગે છે, એવામાં પેલા ઝાડ ઊપરનો છોકરો ઉતરતો કે નાશી જાય છે.

પેલી ઝાંપીમાં જે છોકરાની ગાંસડી બાંધીને નાંખ્યો હતો ને છોકરો ખદબદ ખદબદ હાલવા લાગે છે, લોક તો હસવા મંડી પડે છે કે, ઝાડ પરથી મંત્રન બળે આ તો પાછો આમાં આવ્યો દેખાય છે, અને છોકરો ઝાંપીમાં ઉછળે છે એટલે વાદી બોલે છે, દેખો દેખો અબ તો આયા હે, એવું કહીને જોનારાઓને બતાવે છે.

પાછા વાદી જંબુરાને બોલાવે છે; અબે જંબુરે! એ જંબુરે! એમ પાંચ સાત ઘાંટા પાડે છે પણ પેલો ભણાવી મુકેલો હોય છે તે શું કરવા બોલે. જવાબ પણ ન આપે. પછી વાદી કહે છે કે ઇતના ઘાંટા પાડ્યા તોપણ સાલે લડકા નહિ બોલતા તો દેખો અબ ઉસકી બાત. એમ કરીને ઉઘાડી તરવારો ત્રણ કરે છે, અને એ છોકરાને વાગે નહિ એ રીતે ઝાંપીમાં એક એક તરવાર ઘોંચે છે.

એક ડાબી તથા એક જમણી બાજુ એ તરવારો ઘોંચે છે. પછી એક તરવાર વચોવચ ઘોંચે છે; એ છોકરાને ભણાવી મુકેલો હોય છે; તે જે વખતે જ્યાં તરવાર ઘોંચવાની હોય છે એ જગોએ ખશીને પાંગથીમાં જતો રહે છે, અને છેલ્લી તરવાર ઘોંચે છે તે વેળા જંબુરો બુમે બુમો પાડી મુકે છે, અરરરરરર મેરેકુ કીને મારારે; અરે કોઈ મહાજન લોક મીજેકુ છોડાવરે. મેં મરજાતા હું, એ રીતે બુમરાણ કરી મુકે છે, અને પછી બોલતાં બંધ પડે છે, એટલે તરવારો ઘોંચી હોય છે ત્યાં લોહીના

રેલા ચાલ્યા આવે છે, એ જોઇને જોનારાએની ખાત્રી થાય છે કે આ છોકરાનું લોહી આવ્યું.

છોકરો દૈવનો ખાધેલો એવો હોય છે કે જોનારાઓને બધાંએને મારીને છેલ્લી વારે પોતે મરતાં પણ જરા વાર લગાડે એવો હોય છે માટે પોથીના રંગની શીશી ૧ અગાઉથી ઝાંપીમાં મુકેલી હોય છે તે શીશીનો રંગ તરવારોને લગાવે છે એટલે બહારની તરફ લોહી જેવું દેખાય છે.

પછી જરા વાર પછી એ છોકરાને ઝાંપી ઉપાડીને કહાડે છે એટલે બહાર આવીને સભાને સલામ કરે છે, એવું જોઇને ભલભલાઓને ભ્રમ લાગે છે કે, આવું નજરે દેખીએ છીએ અને આપણે જાદુને કેમ જુઠું કહેવાય? માટે આવા આવા ખેલ હસ્તક્રિયા અને નજરચુકવણીના છે પણ જાદુબાદુની વાત જુદી છે.

ખેલ ૪૬ મો*

કોથળીમાંથી મરઘીનું ઇંડું ઊડાડવા વિશે.

એક ઈંડું મરઘીનું પોતાની પાસે બાજીગર લોક રાખે છે, તે એવી રીતે કે, જાડી ખાદીના લુગડાની સીવેલી કોથળી બેવડા પડની એટલે એ કોથળીને બે ખાનાં હોય છે, પણ એક ખાનું અંદર હોય છે તે કોઇના દેખવામાં આવતું નથી. પછી સર્વે લોકોને એક ઇંડું બતાવે છે, ને કહે છે જે જુઓ આ ઈંડું હમણાં વગર પાંખો આવે ઉડવાની તૈયારીમાં છે. એમ કહીને એ ઈંડાને પેલી કોથળીમાં નાંખે છે, અને એ કોથળીમાં હાથ ઘાલીને મુઠી વાળીને બહાર કાઢીને કહે છે, જે પેલે ઝાડપર ઉડજા, એ ભાઇકી પઘડીમાં પેઠ જા, એ મીઆંકે પેટમાં પેઠ જા, ઓર ચાંડીયાકા કાનમે પેઠ જા, ઓર લડકેકે નગારખાનેમે પેઠ જા. એવું એવું

કહીને એ મુંઠી બગલમાં ઘાલી દે છે, અને એ ઇંડું છે તેને કોથળીના બીજા ખાનામાં નાંખી દીધેલું હોય છે, પછી કોથળી અવળી કરીને સૌને દેખાડે છે ને કહે છે જે ઈંડા તો ભાગ ગયા, ભાઇઓ ! કોઇકી પાસ આયા હોય તો મીજેકુ દેદ્યઓ, એ ઈંડા સાલા બહોત લબાડ હે, મેં મુઠીમેં રાખતા હું તો બી ઉડ જાતા હે, અબ મેં કયા કરૂં ?

એ ઈંડું તો કોથળીના પડદામાં ઉતરી ગયું હોય છે તે કોઇને ખબર પડતી નથી, અને એ કોથળી તો ઊંધી વાળી વાળીને ખંખેરી છે તથા એ કોથળી ખુબ હાથ ઉપર પછાડે છે, પણ એવી રીતે હાથ ઉપર પછાડે છે કે જેથી એ ઈંડા ઉપર થપડાક વાગે નહિ. ને બીજે ઠેકાણે હાથ ઉપર પછાડે છે એવું ઘણીવાર કરીને એ કોથળી ભુંઈ ઉપર નાંખી દેછે અને કહે છે કે દેખો ભાઈ અબ તો ઈંડા ભાગ ગયા.

પછી જંબુરાને પુછે છે. અબે જંબુરે ! ઓ ઈંડા કીદર ગયા ? ત્યારે જંબુરો બોલે છે કોઇકી પઘડીમે પેઠ ગયા હોયગા, પછી જોનારા લોકોને એવો શક આવેલો હોય છે જે પેલે બાજીગરે મુઠી વાળીને બગલમાં ઘાલી હતી; માટે બગલમાં ઈંડું હશે, એવી જોનારાઓની ખાત્રી હોય છે અને વળી ભુલવવા સારૂ તથા વેહેમ પડાવવા સારૂં બગલ ત્યાં સુધી સજજડની સજજડ રાખે છે માટે બગલમાં છે એમ જાણે છે.

કોઇ જોનારો બાજીગર પ્રત્યે બોલે છે કે તારી બગલમાં ઈંડું છે, એટલે બાજીગર બોલે છે, અબે ઈંડે બગલમેસે ભાગ જા, એમ કહીને બગલ ખુલ્લી કરીને દેખાડે છે. પણ બગલમાંથી ઈંડું કયાંથી નીકળે.

હવે પેલી કોથળી ભુંઈ ઉપર પડી હોય ત્યાંથી પાછી હાથમાં લેછે, અને પછી કોઇક ગરીબ ઘરનો છોકરો આવ્યો હોય એ છોકરાને ઉપાડી લેઇને જો નાગું છોકરૂં હોય તો ઠીકજ છે. નહિ તો એ છોકરાને નાગો કરીને એની ગાંડ આગળ પેલી કોથળી ધરીને પછી કોથળીના અંતર પડમાંથી ઈંડું બહાર કહાડીને સઉને એ ઇંડું દેખાડે છે, અને બોલે છે દેખો

એ લડકેકી નગારખાનેમાંસે ઇંડા નીકાલા,• જોનારા લોકો ખડખડ ખડખડ દાંત કહાડેછે, અને પેલો છોકરો બીચારો લજવાઇને ખશીઆણો પડેછે, અને કોઈ પોચાકપાળનું હોય તો રોવા પણ લાગેછે, ને જો રાંડીરાંડનો છોકરો હોય તો ગાળો ભાંડવા મંડી પડેછે, "રાંડીપુત્ર શાહજાદા" એ કહેવત ખરી છે. રાંડીરાંડનો દીકરો બહુ વઠકારો હોય છે.

જોવા આવેલા લોક ખુશી ખુશી થઇ જાય છે તો પણ બીચારા બાજીગરનું કરમ પાતળું હોયછે, માટે રૂગા થતાં પણ આકાશ ને પૃથ્વિ એક થઇ જાયછે (ઘણા કાલાવાલા કરેછે ત્યારે એટલું થાયછે.) આ ખેલ જોઇ ભોળા લોકો વહેમમાં ભરાયછે કે અહાહાહા! મારે બેટે શા ભાઇ મંત્ર ભણી નાંખ્યા કે છોકરાની ગાંડમાંથી ઈંડું કહાડી આપ્યું. ને જે સુધરેલા છે તે તો સમજે છે કે એ સરવે નજર ચુકાવીને એવું દેખાડ્યું અથવા તો વસા તો એ કોથળીમાં કાંઇક અંતરપડ જેવું હશે એવી અટકળ ડાહ્યાના •દીલમાં આવે છે.

ખેલ ૪૭ મો.*

ત્રણ આંકડાની સાંકળ કરવા વિશે.

એક લહોડાની સાંકળના ત્રણ આંકડાઓ કમાડની સાંકળ જેવા હોયછે તેને એક ફુંક મારીને ઉછાળેછે, કે એકઠા થઇને સાંકળ થાય છે. તેની રીત એ છે જે પ્રથમ તો સાંકળના ત્રણે કકડા સર્વ લોકોને બતાવેછે, કે દેખો યારો એ સાંકળકા તીન ટુકડા હે, અબ મેરે ઇલમસે કહો તો એકઠા કર દેઉ. તેનો એક તરફનો ખુણો કાપેલો હોય છે, તે કોઈના દીઠામાં આવતો નથી; ને દાંતાને ચપટીમાં રાખીને પહોળો કરેછે, તે વેળા પેલી બે સાંકળનાં કકડા તુરત પેલા કકડામાં બેસારી દેછે ને તુ.

રત તેને ઢંછાળી દેછે. પછી તે સાંકળ હેઠી પડેછે, પછી વાદી લોકોને દેખાડેછે કે જુઓ! આ તીન ટુકડા એક હો ગયા, તે વેળા જાણે ત્રણે ટુકડા એકઠા કર્યા હોય એવા દેખાયછે.

પછી એ સાંકળ હાથમાં ઝાલીને ખેંચેછે, અને કહેછે કે અબ એ સાંકળ ટુટ જાતી હે એમ કહીને ઓચીંતાની સાંકળ હાથમાં ઊંચી રખતો કે પેલા વચલા આંકડાને વળી ચપટીથી દબાવેછે, અને ઉપર એક ચપટી ધુળ નાંખેછે એટલે એક દાંતો પહોળો થઈને સાંકળો નીકળી પડેછે, પછી કોઈ માણસ સાંકળના આંકડા જોવા માગે તો પેલો કપાએલો આંકડો આપતો નથી. પણ એને બદલે બીજો આંકડો આપેછે એટલે પોતાની પાસે ચાર આંકડા રાખેછે, તેમાં ત્રણ આંકડા આખા હોય છે, અને એક આંકડો મ્હોડેથી કાપેલો હોય છે.

આ સાંકળનો ખેલ છે તો સુગમ સરખો પણ જોનારા લોકો વહેમી હોય તે તો જાણે ખરેખરા મંત્ર છે કે આ તો જાદુનો ચમત્કાર છે પણ જાદુ એવી વસ્તુ જગતમાં નથી.

ખેલ ૪૮ મો*

વાંસની બે ભુંગળીઓમાંથી દોરો કાઢવા વિશે.

બાજીગર લોકો વાંસની બે ભુંગળીઓ રાખેછે, તે ભુંગળીઓ બે એક સરખી હોયછે, ને એકેક હાથની લાંબી હોયછે, વળી તે વચેથી પહોળી હોય છે, તેમાં એક જાતનો દોરો એમાં બરાબર રાખેછે. તે દોરીને છેડે ભુંગળીમાં લોઢાની અથવા શીસાની ગોળી બાંધેલી હોય છે, બે ભુંગળીમાં બે દોરી અને દરેક ભુંગળીમાં એકેક ગોળી એ રીતે હોય છે,

દોરી ભુંગળીથી બહાર હોય છે, વે છેડે ફુમતું હોય છે, વાંસની ભુંગળીઓ એવી હોય છે કે, એક તરફ પોલાણનું મ્હો અને એક તરફનો છેડો બીડેલો હોયછે, જેથી પેલી શીશાની ગોળીઓ નિકળી પડે નહિ એ વાંસના નીચેના છેડા બંને હાથની મુઠીઓમાં રાખેછે, અને પછી બે ભુંગળીઓમાં એક ભુંગળીનું મ્હો ઊંચું રાખેછે, અને એક ભુંગળીનું મહો નીચું રાખે છે, અને બે ભુંગળીઓના બીજા છેડા એક એકને અડાડે છે, એટલે જાણ્યે બે ભુંગળીઓમાં એકજ દોરો પરોવેલો છે એવું દેખાય છે.

જે ભુંગળીનું મહો ઉચું રાખેછે એ ભુંગળીમાં દોરીને છેડે શીસાની ગોળી છે તે નીચી નમી જાયછે એટલે ઉપરની દોરી ભુંગળીમાં ઉતરેછે; અને જે ભુંગળીનું મહો નીચું રાખેછે, એમાંથી દોરી બહાર નિકળેછે, કારણ કે એ ભુંગળીમાંથી પેલા શીસાની ગોળી નમીને મહો તરફ આવેછે, એટલે દોરી હેઠી ઉતરી જાયછે, માટે એવું દેખાયછે, કે જાણે આ ભુંગળીમાંથી દોરી ખેંચાયછે અને પેલી ભુંગળીમાં નિકળેછે, વળી એ રીતે ઉલટું કરે એટલે બીજી ભુંગળીમાંથી દોરી ખેંચાઇને બહાર હોય તે અંદર જાય છે.

એવું દેખીને જોનારાઓને લાગે છે કે, આ બે ભુંગળીઓના કાણું એકમેક હશે એટલે એની એ દોરી આવજાવ થાય છે, પછી બે હાથમાં બે ભુંગળીઓ જુદી જુદી દેખાડેછે કે દેખો ભાઈ કોઈને વહેમ આવતો હશે કે આ એક દોરી કળાથી એક ભુંગળીમાંથી બીજી ભુંગળીમા આવે છે પણ એમ નથી. આ તો મારા મંત્રનો પ્રતાપ છે.

લોકો બીચારા જોઈજોઇને વહેમનો આફરો ખાય છે જેથી પેટ ઢમઢોલ થઇ જાયછે, પછી વળી કોઈ આવી વૈદકની ચોપડી શીખ્યો હોય તો જરા ચપટી ભરીને ઉપદેશરૂપી અજમો આપેછે તો આફરો ઉતરી જાય છે. નહિતો ભ્રમણાના દરીઆમાં ગોથાં ખાયાજ કરે છે.

ખેલ ૪૯ મો.*

પાઘડી બાળીને સાજી કરવા વિશે.

બાજીગર પાઘડી બાળીને સાજી કરે છે, તથા ભવાઇઆ લોકો પણ વાદીના વેશમાં એ ખેલ કરે છે, તે જ્યારે એ ખેલ કરવો હોય છે ત્યારે અગાઉથી એવી ગોઠવણ કરેછે કે, ઘણું કરીને જોનારા લોકો કેવા રંગની પાઘડીઓ બાંધેછે, જો શેહેર હોય તો તેમાં રાતી પાઘડીઓવાળા ઘણા હોય છે અને ગામડું હોય છે ત્યારે તેમાં તો ધોળી પાઘડીઓ બાંધનારા ઘણા હોયછે. માટે જે જાતની પાઘડીઓ વધારે બંધાતી હોય તે જાતની પાઘડીનો કકડો એક આશરે ચાર હાથનો વાદી પોતાની પાસે રાખે છે.

તે એવી રીતે રાખે છે કે પોતાના અંગરખાની બે બાંહ્યોમાં એ પાઘડીનો કકડો રહે છે, અને પછવાડે બયડા ઉપર ખભામાં પણ એ કકડો સળંગ રહે છે.

પછી એ વાદી ખેલ કરતાં કરતાં કોઈકની પાસેથી પાઘડી માગી લે છે ને કહે છે જરા કામ છે પાઘડી આપો, એટલે એ માણસ પાઘડી આપે છે એ પાઘડી હાથમાં લેઇને વાદી બોલે છે કે, આ પાઘડી નાળે કકડા કરીને પાછી આખી કરી આપું, જો જોનારા સાહેબોની ખુશી હોય તો, પછી જોનારા લોકો બોલેછે કે, પાઘડી કાપો જોઇએ તોખરા?

પછી પેલી પાઘડી હાથમાં લેઇને, પેલો કકડો બાંહ્યમાંથી કહાડીને એક હાથમાં પાઘડી રાખીને જયમ ત્યમ ઉડળગુંડળ કરીને પોતાની બાંહ્યમાંનો છેડો કહાડીને તૈયાર કરેછે, પછી કોઈક તરાઇત આદમીપાસે છરીથી એ છેડો કપાવે છે, અને લોકોને વળી સંભળાવે છે કે જુઓ આ પાઘડી કાપુછું, તમને કોઇને કાંઇ શક હોય તો બોલજો, પેલા બિચારા

ભોળા લોકો શું જાણે જે બાંવમાંથી પાઘડીનો કકડો કહાડીને કપાવશે માટે જેમ કહે છે તેમ હાજી હાજી કરે છે. પછી પેલો કકડો વચ્ચેથી અથવા છેડેથી કપાવે છે. અને વળી દીવે ધરીને કાપેલા બે છેડા બાળે છે, પણ ખરો આ ખેલ રાતેજ થાય છે. શાથી જે પેલી મોટી આખી પાઘડી બદલે બીજી પાઘડીનો કકડો બાળવો તે ઉઘાડું પડી જાય, માટે દીવશે આ ખેલ કરવામાં નથી આવતો.

જોનારા તો જાણે છે જે પેલી પાઘડીને વચ્ચેથી કાપી અને બાળી પણ છે એવામાં વાદી પેલા બળેલા છેડા તથા આખી પાઘડી બધો લોચો વાળીને ભેગો ઝાલે છે. અને બોલવા લાગે છે કે અરરરરર આ પાઘડી આ ભાઇએ કાપી નાંખી એ બહુ ખોટું કર્યું, પાઘડી તો સારી હતી પણ હવે શું કરીએ ? પેલા ભાઇ છરી લેઇને કાપવા આવ્યા એ-ઓએ પણ વિચાર ન રાખ્યો. હવે આ પાઘડી કપાણી તથા બાળી તે કાંઇ સંધાતી નથી.

એવું સાંભળતાં પેલો પાઘડીનો ધણી જો હિમત વિનાનો અથવા કૃપણ જેવો હોય છે તો મનમાં પસ્તાવા લાગે છે કે મારા ક્યાં ભોગ લાગ્યા કે આના હાથમાં પાઘડી આપી. એવામાં પાછો વાદી બોલે છે કાંઇક સીરપાવ મળે તો આ પાઘડી આખી થાય એટલે વળી કોઇ બોલે છે અથવા એ પાઘડીવાળો બોલે છે. હા જો પાઘડી સાજી હતી એવી કરી આપો તો તમને રાજી કરીશું, એટલે એ વાદી છે તે પેલા બાળેલા કકડા પોતાની બાહ્યમાં ઘાલી દે છે અને એ પાઘડી પાછી આપે છે, અને કહે છે કે જુઓ ભાઇ સાહેબ સંભાળી લેજો.

પછી પેલો પાઘડીનો ધણી બે છેડા પ્રથમ તો સંભાળે છે અને ત્યાર કેડે વચ્ચેથી ચોપાવીને જુએ છે તો જેવી પાઘડી હતી એવીને એ-વીજ હોય છે પણ કાંઇ ડાઘ સરખો પણ થતો નથી. એવું જોઇને એ પાઘડીનો ધણી તથા જોનારા બીજા લોકો સરવે ખુશી થઇ જાય છે,

અને વાદીને વખાણે છે કે, રંગ છે. આના મંત્રે તો હદ વાળી નાંખી, મારા ભાઇ આખી પાઘડી વચ્ચોવચ્ચથી કાપી, અને પાછી સાજી પણ કરી નાંખી, એ બધું વીરવિદ્યાનું કામ હશે, ને જો વિરવિદ્યા નહિ હોય તો નજરબંધી હશે, એમ કહીકહિને વહેમમાં કુટાતાજ રહે છે.

માટે વિચાર કરવો જોઇએ કે વળી કપાએલી પોતાની મેળે સંધાય ? ને બળેલું પાછું સાજુ થાય ? એ તો એવા એવા ખેલ ગમે તેટલા કરે છે પણ સરવે ઠગાઇનું કામ છે.

ખેલ ૫૦ મો.*

સાકારનું મીઠું થાય તે વિશે.

કોઈ ગહસ્થને ઘેર અથવા રાજદરબારમાં હાથ ચાલાકીવાળો (બાજીગર) જાય છે ત્યારે પોતાની પાસે કેટલોએક સામાન તો અખંડ રાખે છે. કેટલોએક સામાન પાઘડીમાં રહે છે, કેટલોક સામાન અંગરખાના ઘુંજામાં રહે છે, કેટલોક સામાન પોતાની પાસે એક બે સાગ્રીત હોય તેની પાસે રહે છે. બાજીગર એટલે કાંઇ એમજ સમજી લેવું, કે મુસલમાન પેલો ચકુલે ચકુલે ધુળવાળીને રમે છે, અને ચપટી ચપટી દાણા માગી લે છે એ, પણ ઘણાખરા લોકો એ ધંધો કરે છે તે ગાડીએ અને ઘોડે બેશીને ફરે છે અને મોટા ગ્રહસ્થના સરખો આડંબર રાખે છે, માટે રાજસભામાં જાય છે ત્યાં પણ સારા સારા માણસો સતકાર કરીને બેસવાનું આસન આપે છે.

એ ખેલ કરનાર પોતાની પાસે ઘણું કરીને તો નીચે લખેલી ચીજો તૈયાર રાખે છે.

સોપારી. પાન. ફુલ. ૧, ૨ વીંછી.

લવીંગ.	થોડાક રૂપીઆ.	ફોસફરસ.	૧ નાનોસરખો સાપ.
ઇલાયચી.	કાંઇક છુટા.	૧ ચાકુ.	૧ ઠંકુની કોથળી.
જાયફળ.	પતાસાં.	૧ સોય.	એ ચાર રૂમાલ.
અત્તરની શીશી.	બરફી.	અફીણ	થોડાક દોરડા.
	પેંડા.	મીઠું.	

એ વગેરે કેટલોક સામાન હમેશ પાસે રાખે છે, અને જ્યાં રમત કરવી છે એવું ધારીને જાય ત્યારે તો પોતાને જેટલા ખેલ આવડતા હોય એટલા તમામ ખેલ કરી શકે એટલા સામાનની એક પેટી ભરી રાખે છે તે પેટી સાથે લઇ જાય છે.

જ્યાં દશવીસ માણસ એઠાં હોય છે ત્યાં જાય છે, એટલે ઘણું કરીને તો લોકોને ખબર હોયજ કે, આ અંબાના લાલ આવ્યા, પછી પેલા લોકોમાંના કેટલાક બોલી વળે છે, આવો લાલ ! કાંઈ પાનસોપારી સંગાથી આપશો કે? લાલ—અરે પાનસોપારીનો શો ભાર છે. જે જોઇએ તે માગી લ્યો, કાંઈ અંબાના ભંડારમાં ખોટ નથી. કહો તો લવીંગ આપુ, કહો તો જાયફળ, જાવંત્રી, ઇલાયચી, તજ, કેસર, કસ્તુરી, દ્રાખ, ચારોળી, સાકર, બરફી, પેંડા, જે જોઇએ તે મગાવી આપું. એવું સાંભળી લોકો તો વિચારમાં પડે છે કે, આની પાસે તો કાંઈ દેખાતું નથી અને આટલી બધી ચીજો ક્યાં રાખી મુકતો હશે ?

એવામાં તો દસવીસ સોપારીઓ કહાડે છે, અને વળી કોઇની પાઘડીમાંથી લવીંગ, કોઇના હાથમાંથી જાયફળ, કોઇના કાનમાંથી અત્તરની શીશી એ રીતે ઝડપો ઝડપ કાઢી કાઢીને બીછાનામાં મુકી દે છે.

એ રીતે કહાડે છે તે તો એમ કરે છે જે પોતાની પાસેની જણસો નજર ચુકાવી ચુકાવી કહાડી દેખાડે છે, એવામાં કોઇને હાથે વીંટી કે વઢ હોય છે તે માગી લે છે લાવોને જોઇએ, એટલે પેલો આદમી વીંટી કે વેઢ કાઢી આપેછે, પછી બીજા ગપાટા મારતે મારતે નજર ચુકાવીને, એ

વીંટી પેલા સાગ્રીતને હવાલે કરે છે અથવા પોતાની પાસે છુપાવી દે છે, અને પછી હાથમાં સાકરની ૧ કાંકરી લેઇને મુઠીવાળીને પેલા માણુસને કહે છે કે લ્યો તમારી વીંટી તેથી પેલો માણુસ હાથ ધરે છે. એટલે તો હાથમાં સાકરનો કાંકરો જણાય છે પેલો માણુસ તો વિચારમાં પડે છે, કે મારી વીંટીને બદલે તો સાકર આવી પણ વીંટી કયાં ? એટલે લાલ બોલે છે મારા સાહેબ મહો તો ગળ્યું કરો, એમ કહીને પોતે પેલાના હાથમાંથી સાકરની કાંકરી લેઇને તેને બદલે એક મીઠાની કાંકરી પેલા માણસના મહોડામાં નાંખે છે. પેલો તો થુથુથુથુ કરે છે, એટલે બધી સભા ખડખડખડખડ દાંત કાઢે છે, અને પુછે છે અલ્યા ભાઈ તમે સાકર ખાવા ગયા અને થુંકોછો કેમ ! એટલે ખાનારો બોલે છે કે મારા મોઢામાં ખારૂં ખારૂં ઉસ જેવું કાંક નાંખ્યું હતું. તેમ તેમ બહુ હસે છે.

પછી પેલી વીંટી છે, તે પાછી આપે છે, માફ કરજો ભાઇ સાહેબ આ તો ખેલ કહેવાય માટે આ વાતનો કાંઇક ખરખરો લાવશો નહિ એ રીતે પાછો એને રાજી કરે છે.

આવી રીતે પારકા મોહોડામાં મીઠાની કાંકરી નાંખવી તે સાધારણ પક્ષના માણુસના મ્હોડામાં નાંખે છે. કાંઇ સારા આદમીની સાથે એવું કામ કરતો નથી. અથવા ઘણું કરીને જ્યાં દસવીસ બાયડીઓ બેઠી હોય છે ત્યાં જઇને કોક બાયડીનો કાંટો ઉડાવે છે અને પછી સાકરને બદલે મીઠું ખવરાવી દે છે.

એ હાથની ચપળતા છે જે, એક જણુસ હાથમાં દેખાડીને મુઠી વાળે એટલામાં તો એ મુઠીવાળા હાથમાં જણુસ અદલ બદલ કરી નાંખે છે એવી રીતે માણુસની નજર ચુકાવે છે.

ખેલ ૫૧ મો.

અફીણના કકડાનો માટીનો ગાંગડો કરવા વિશે.

કોઇક ગામમાં લાલભટ જાયછે ત્યારે પ્રથમ તો કોઈ જગાએ ઉતારો કરીને, પછી ગામને ચોરે માણસ એઠાં હોય છે ત્યાં જાય છે, જતેાાત ભુંઈથી ધુળની ચપટી ભરીને પહેલો પોતાના કપાળમાં ચાંલ્લો કરીને, પછી પેલા લોકોમાં બે ચાર ડાહ્યા હોય તેને પણ ચાંલ્લો કરે છે.

એટલા ઉપરથી લોક તો સમજી જાય છે કે આતો વિરવિદ્યાવાળો લાલભટ હશે. હવે લાલભટ પોતાના હાથમાં એક કાંકરો લેઈને બોલે છે કયમ છે પટેલા આ જુઓ મારા હાથમાં કાંકરો છે, હવે એ કાંકરાનું તમે કહો એ કરી આપું, તમારી શી ઇચ્છા છે? એવું સાંભળવામાં કાકા (કણબી) તો હુકાહુક કરી રહે છે. અહોહો! આજતો આપણા ગામમાં લાલભોટ આવ્યા, એમ કહિને પટેલ બોલે છે પટેલ—તાચુ લાલભોટ તમારી વિદ્યા તો વખાણુશે પણ અમે હું જાણીશું? અમારા લાલદાહ કાકાને, ઉજમદાહને, અમારા જેઠુજી મુખીને તમારી વિદ્યા વતાઓ તાણે અમે જાણીએ તે લાલભોટ ખરા.

લાલભટ—પટેલા તમારે શું જોઈએછે, અમને તો અંબાજી માતા હાજરા હજુરછે, માટે જે જોઇએ તે કરી આપીએ. એવું સાંભળી પટેલ બોલ્યા—અરે અમારે તો બીજું કાંઈ જોઇતું નથી શેર બશેરેક અફીણ કરી આપો, એટલે એક દાહાડો ગામના અફીણીઆને દીવાળી થાય.

લાલભટ—અહોહો! અફીણમાં તે શું કરવુંછે લ્યો આ એકેકો અફીણનો ગાંગડો મુઠીમાં દાબી રાખો, એમ કહીને સહુની મુઠીઓમાં એક એક માટીનો ગાંગડો આપતો જાય છે અને કહેતો જાય છે કે,

જો કોઇ મુઠી ઉઘાડીને જોશો તો તેના ઘરમાં ભટ્ટાભુટ થશે અને આંખે પણ જોખમ લાગશે, માટે આંખ્યો પણ મીંચી દેજો. એમ કહિને મ- હોડેથી થોડુક બડબડે છે હે નારસીંહાવીરા હે આગીયાવૈતાળ! હે ચુ- વાલના ચોકવાળીમા! હે અંબેઆરાસુરી! સહુના હાથમાં અશીણની ગાં- ગડીઓ આપી છે તે સાકર કરી નાંખજે, અને સરવેનાં મહો ગળ્યાં ક- રાવજે, એમ કહિને પછી કહેછે જે સહુ સંગાથે મુખમાં મુકો અને જે અંબે કહિને ગળ્યાં મહો કરો. અને ચટ દઈને ચાવવા વળગજો, માતાની પ્રસાદીનું મહાતમ ઘટી ન જાય.

એવું સાંભળતાંમાં પેલાં બીચારાં અજાણ્યા માણસ, ભોળીયા, વિ- શ્વાસી તે મ્હોમાં કાંકરો નાંખીને ચાવવા જાય છે, એટલે માટીનો ગાં- ગડો દાંત તળે ભચડ ભચડ થવા લાગે છે, કે થુ થુ થુ કરતા ઉઠી ઉઠી- ને વેગળા થુંકવા જાય છે.

ચોરાનું રાવણું દાળજી, ડુંગરદાહ, ભુખણદાહ, દવારકાદાહ, હવાલદાર, મુખી સરવે અચંબો પામી ગયા કે આ શું થયું! સાકરને ઠેકાણે માટી ક્યાંથી? પછી મુખી બોલે છે.

મુખી—અરેરે લાલભોટ! આંમ ચમ કરયું આ, બધાંયને ચમ માટી ખવરાવી? એટલે લાલભટ બોલ્યા—હું શું કરૂં તમારા ઉપર મા- તાનો કોપ થયો, માટે હાળે તોલું તોલું ઘાલી આપો તો હું માતાનું નૈવેદ્ય કરીને ગામમાં અમીના છાંટા નંખાવું.

મુખી—લાલભોટ! ગમે તો તોલાનાં બએ તોલાં લ્યો પણ ગામની વેળા તો વાળવી પડશે.

લાલભટ—ત્યારે બોલાવો તલાટીને, એટલે મુખીએ હવાલદારને મોકલીને તલાટીને બોલાવ્યો, તલાટીએ આવીને ચોરાને રામરામ કહ્યા અને લાલભટને પજે નમું કહ્યું.

મુખી—વખતા શેઠ! આ લાલભટને આપણા ગાંમમાંથી હાળે

તોલુ તોલુ બાજરી કરી આપો, અને કાગળ, ત્રાજવાં અને કડાવાળો દહશેરો લેઇને તમે સાથે જઇને અપાવો.

• તલાટી વાહ વાહા બહુ સારૂં, વીવાહથી રળિઆમણું નાસતે પણ ગાય ચરેછે માટે મારા શા ભોગ છે કે હું લાલભટના કામમાં આડી જીભ ઘાલીશ. તલાટીના ઘરમાં છોકરાની વહુને જંન વળગ્યો હતો માટે તલાટીના મનમાં જે હું લાલભટને રાજી કરૂં તો લાલભટ વહુને આયણુ કાયણુ કરશે, માટે એટલું નમતું બોલ્યો. નહિતો વાણીયાની વાત તો એક કોરેજ મુકવાની છે, લાલભટના બાપની ચોટી મંત્રી જાય એવા વાણિયા તો હોયછે. જીવના પાજી અને વહેમીના તો શિરોમણી હોય છે.

લાલભટ—શેઠ! બેસો બેસો, આ પટેલિયાઓને જરા માતાજીનો પ્રસાદ આપીએ, અને પછી આપણ તોલાં ઉઘરાવવા જઇએ.

પછી લાલભટે એક ખોબો ભરીને પટેલના હાથમાં સાકર કહાડી આપી. તથા પતાસાં શેર એકને આશરે લુગડું ઢાંકીને કહાડયાં, પાશેરેક કંકુ કહાડયું સરવેને ચાંલ્લાં કરીને લાલભટે સાકર વહેંચી, પતાસાં તો ઘેર તોલાં ઉઘરાવવા જાય ત્યારે બાયડીઓને આપવા રાખ્યાં.

પછી લાલભટને દાણા પચીસ ત્રીસ મણ એક દિવસમાં થાયછે, અને પાકાં સીધાં લેઇને રસોઇ જમેછે. ગામમાં ઘેર ઘેર લાલભટ અકેકો નકતો કરતા જાય અને ફરતા જાય.

પછી લાલભટ ગામને આશીરવાદ દેતા જાય છે, હે મૈયા ચાચરના ચોકવાળી, માનસરોવરવાળી, તોડાની ધણીઆણી, આ ગામમાં અમીના છાંટા નાંખજે, એમ કહીને ગામને આશિર્વાદ દે છે. પછી ગામમાંથી દાણાનું ગાડું ભરીને લાલભટ વિદાય થાયછે, પેલા ભોળા લોકો બાપડા મંત્રને સાચા માનેછે અને એવા વહેમી લોકો જાદુવાળાથી બીહિ મરેછે, જાણેછે કે રખેને ઘરમાં ઘરમાં વીર કે દેરૂં મુકશે તો મરી જઇશું, પણ એવા એવા ભોળા લોકો આજથી વીસ વરસ સુધી રહેશે,

પછી તમામ લોકો પક્કા ધંટ જેવા થવાના એવી પ્રશ્નોત્તરી થઇ છે.

ખેલ પર મો.

પાનની બીડીનો વીંછી થવા વિશે.

જાદુગર માણસ જ્યાં જાય છે ત્યાં બે માણસ બેઠાં હોય તો એક ઘડીમાં સો માણસ થઈ જાયછે, એટલો બધો લોકોને ખેલ જોવાનો શોખ હોય છે.

જાદુગરની સાથે એક બે સાગરીત તો હોય છેજ, મારી ચોપડીમાં ખેલાડું માણસને જાદુગર એવું નામ આપ્યુંછે તે અસલના લોકની રૂઢી પ્રમાણે પણ કાંઇ જાદુવિદ્યા સાચી હોય અને તેને જાણનાર માટે જાદુગર એવી ધારણાથી જાદુગર નામ નથી લખ્યું. પછી એ જાદુગર પાનની બીડીઓ દસ વીસ પુરીને લેતો આવેલો હોય છે, તે બીડીઓ પોતાના રૂમાલમાં રાખેછે, પછી એક ખોઓ ભરીને બીડાં કોક આદમીના હાથમાં લુગડું ઢાંકીને આપે દેછે, એટલે લોક ધારી બેસેછે કે આ બીડા બીચારા પાનવાળાની દુકાનમાંથી વીર પાસે મંગાવ્યા હશે પછી કોઈક બોલી ઉઠેછે, કે પાનબીડાં પોતાની પાસે રાખેલાં હશે તે ખોબો ભરીને કહાડી બતાવ્યાં, નહિતો મંત્ર ને બંતર એતો તુતમ તુતા છે. એટલે પેલો જાદુગર, એવું બોલનારને બરાબર ઓળખીને સરત રાખી મુકેછે.

પછી લાલભટ એ બીડાં વહેંચવા લાગેછે; એ બીડામાં કાથો, ચુનો, સોપારી, લવીંગ એલચી વગેરે સામાન નાંખેલો હોય છે. બીડાં સરવેને આપ્યા પછી લાલભટ બોલેછે, ભાઇ સહુ સહુનાં બીડાં ખુલ્લાં કરીને ખાજો, શા માટે જે આતો અંબાંનો પ્રસાદછે, કદાપી અંબાની કોઈ માણસ ઉપર કફા નજર થઇ તો.એવું ભુંડું થયા વિના રહે નહિ.

અને જો માતાજી જેને પ્રસન્ન થાય, તો પાનના બીડામાંથી મ્હોર નીકળે એમાં પણ શક નથી.

પછી સહુ સહુનાં બીડાં જોઇને સરવે મુખમાં મુકે છે. અને પેલો જાદુને નિંદે છે એ માણુસ જ્યારે હાથમાં ઝાલીને બીડું ઉકલે છે તો, માંહિથી વીંછી નીકળે છે, એટલે એ મારા બાપલીયારે કરતો કે બીડું નાંખી દે છે, અને એ આદમી કુદે છે, એ વીંછી કોકના ઉપર જતો કે પડે છે એટલે વળી એ પણ ઉછળે છે.

એ જોઇને સરવે ઠીઠીઠી હસવા મંડી પડે છે, અને બીજા લોકો બોલે છે કે, પેલો મંત્રને નથી ગાંઠતો પણ કેવો ઉછળ્યો છે, હવે જખ મારીને મંત્રને સાચા કહેશે, એટલે લાલભટ બોલે છે—અરે આમાં શું તમે નવાઈ ધારોછો પણ અધવા બેસે ત્યાં ઝાડાવાટે એક આદમીમાંથી બસેં વીંછી કહાડું. મેં કાંઈ મારા મનમાં એ બાઇનું ભુંડું ચીતવ્યું નથી, પણ મારે માથે દેવી છે તે દેવી મારી લાજ રાખે છે. મેંતો તમારા સહુના હાથમાં પાનની બીડીઓ આપી હતી પણ માતાજીએ વીંછી કરી નાંખ્યો એમાં હું શું કરૂં, જો બીજીવાર એવું એવું બોલશે તો વળી ધુંજામાંથી સાપ નિકળશે, કે પાઘડીમાંથી ઘો નીયળશે, માટે અમારા સામું જોઇ વિચારીને બોલજો.

પછી પેલો વીંછી તો જ્યાં હોય ત્યાં દોડતો ફરે છે એટલે લોકો પણ દોડાદોડ કરી મુકે છે એટલામાં લાલભટ હાથેળીમાં લેઇ લે છે, પછી પોતાના સાગ્રીતને આપે છે કે આ વીંછી કોઇને કરડે નહિ એવે ઠેકાણે નાંખી આવો. એટલે સાગ્રીત હોય છે તે વીંછી લેઇને જરા વેગળો ઓઠે જઇને ધુંજામાં ઘાલી દે છે, અથવા પાઘડીમાં રાખે છે, જો ન રાખે તો બીજો વીંછી પાછો જોઇએ ત્યારે કયાંથી લાવે ?

હવે પાનની બીડીનો વીંછી શી રીતે થયો તે લખુછું. પાનનાં બીડાં કરેયાં ત્યારેજ એક બીડામાં વીંછી ઘાલીને એ બીડાને કાંક નીશાની

કરી રાખેલી કે આ બીડામાં વીંછી છે, એવી નીશાની રાખે છે.

જાદુગર તપાસી જુએ છે કે આટલા આદમીઓમાં મારૂં ધસાતું જે બોલે તેને વીંછીનું બીડું આપું, એવો ઠરાવ પ્રથમથીજ કરી રાખે છે, માટે એ બીડું લાલભટે ઓળખીને એને આપ્યું હતું, તેથી વીંછી નિકળ્યો પણ બીજું જાદુઆદુ તો દુનીઆમાં છેજ નહિ.

ખેલ ૫૩ મો.*

કેળાંની લુમ કહાડવા વિશે.

જે જે ઠેકાણે લાલભટને ખેલ કરવો હોય છે, તે તે ઠેકાણે પ્રથમથી પોતાના સાગ્રીતોની પાસે, તરેહવારનો સામાન મુકાવે છે, પોતે ત્યાં જઇને દસ વિશેક ફુલ વેરી આવે છે, એ ફુલ ચારે દિશાએ નાખે છે; એટલે લોકો સમજી લે છે કે આ આપણી નજર બાંધી ગયો.

પછી સભામાં જઇને ઘણા ઘણા ખેલ કરે છે. તેમાંના કેટલાક આગળ લખાયા છે, અને વળી લખાશે, તેમાં એક કેળાં વિશેનો ખેલ લખવાની શરૂઆત થાય છે.

એ બાજીગરનું અંગરખું જોઇને લોકો બોલે છે કે આ અંગરખાના ઘુંજામાં કે બાહ્યમાં કાંઇક સામાન છુપાવી રાખ્યો હશે, માટે તમારૂ અંગરખુ ઉતારો એવું જોનારા બોલે છે, પછી સઉના દેખતાં અંગરખુ કહાડીને વેગળું મુકે છે.

પછી વળી બીજો કોઈ બોલે છે કે, અંગરખુ ઉતારયું, પણ પાઘડી મોટી છે જેમાં પાંચ નાળીએર હોય તો સમાઇ જાય એવડી મોટી છે. માટે પાઘડી ઉતારીને વેગળી મુકો, અને પછી ચીજો કહાડવા માંડો ત્યારે તમારા વીર સાચા, એટલે લાલભટ પોતાની પાઘડી પણ સાગ્રીતને આપે

છે, તે સાગ્રીત લેઇને વેગળો જઇને ઉભો રહે છે. પછી ફક્ત એક ધોતીયું પહેરી લીધેલું હોય છે તેજ પાસે રહે છે અને એક શાલ ઓડવાની તે અંગ ઉપર ઓઢેલી રહેવા દેછે.

વળી કોઈ બટકબોલો હોય છે તે બોલી ઉઠે છે. કે શાલ ઓઢેલી છે તે વેગળી મુકો ત્યારે અમને પતીજ આવે, એટલે લાલભટ બોલે છે કે, ઉઘાડી પુઠાડી જણુસ કહાડવાનો હુકમજ માતાનો નથી, શાથી જે કોઈ મેલો હોય, કોઇ ઘેલો હોય તેનો પરછાયો પડે તો કામ ધુળ મળી જાય; એતો દેવીનાં કામ તમે જાણોછોને, અને તમોને વહેમ હોય તો જાઓ આ શાલ જોઇ લ્યો, એમ કહીને શાલ ખંખેરે છે એટલે જોનારાઓને ખાત્રી થાય છે કે શાલમાં તો કાંઈ નથી. પણ આતો પરછાયો પડે તેજ કારણથી એક વસ્ત્ર ઓઢતા હશે એવું ધારી કોઈ ઝાઝી ચાપા ચીપ કરતા નથી.

પછી કોકની પાઘડી માંથેથી ઝડપ લેઇને હેઠી પાડી નાંખે છે. અને એ પાઘડી ઉપર દસ પંદર કેળાંની એક લુમ પડેલી દેખાય છે, જોનારા તો વિસ્મે પામી જાય છે કે, આની પાસે કાંઇ હતું નહિ અને આ કેળાની લુમ ક્યાંથી નિકળી ?

પેલા ધણીની પાઘડી પાછી આપે છે, તે વખતે બોલે છે લ્યો મારા ભાઈ ! તમે આવડી મોટી કેળાંની લુમ પાઘડીમાં રાખી મુકોછો, તમને ભારે નથી લાગતો ! એટલે લોકો ખડખડખડખડ દાંત દહાડે છે.

જે વહેમી હોય છે અને મંત્ર જંત્રને સાચા માને છે તેનાં શરીર તો હરખમાં ફુલી જાય છે. અને પરસ્પર વહેમી વહેમી વાતો કરવા લાગે છે. વહેમી—ફલાણા ભાઇનો છોકરો મંત્રને ગાંઠતોજ નથી પણ આ વેળા હોત તો એની આંખ્યોનાં પડોળ ઉઘડત ખરાં, જે જગમાં ઇલમી હજી છે. મારા ભાઈ કોઇને બદ્દવું નહિ એ તે શું ? મંત્ર જુઠા, દોરા જુઠા ચીઠીઓ જુઠી, માંદળીઆમાં ઘાલવાના જંત્ર જુઠા, એ બધુંએ જુઠુ ત્યારે અંગ્રેજી ચોપડીઓ ક્યાંથી સાચી હશે ?

એટલે વળી બીજો વહેમી એના સામો બોલે છે-અરે મારા બાઇ અમારી ખડકીના મેડા ઉપર અંગ્રેજી ભણનારાં છોકરાં સાત આઠેક સુઈ રહે છે, તે આખી રાત આની આ વાત કરે છે, અસલના લોક તો ભોળીઆ હતા. માટે કાંઈ સમજતા નહોતા, મંતર બંતર ખોટા છે, ભુત ભુત કાંઇ નથી એતો વહેમ છે, નજર બજર કાંઇ નથી. એતો થાળીમાં વાડકો છાણુ માટી ને દેવતાથી ચોટે છે, નવરાતરમાં વાધરી ધુણે છે એ પણ ઢોંગ છે. વીરવિદ્યા પણ જુઠી છે, ડેરાં અને મેલડીઓ અને ઝાંપડીઓ એ સર્વે ખોટાં છે.

એવી એવી વાતો કરીને મારાં બેટાં આખી રાત ઉજાગરા વેઠે છે. પણ એટલી અક્કલ એ છોકરામાં નથી કે, અસલના મંત્ર છે તે જુઠા કયમ હશે. એવું એવું વહેમીનું બોલવું સાંભળીને પેલો ખેલાડું બહુ રાજી થાય છે કે, આ બાપડા બે ચાર ડોસા મારી તરફ ખુબ ખેંચે છે, માટે એને કાંઇક આપું તો ઠીક. પછી લાલભટ પેલા વેહેમી ડોસાઓને ખોબો ધરાવીને બોલે છે કાકા લ્યો ! માતાજીની પ્રસાદી એમ કહીને શેરેક બરફી અને પીંડા એવું એવું આપે છે. પેલા વહેમી બોલે છે ભાઇ આમાં કાંઈ કપટ તો નથી ? હોય તો કહેજો. એટલે લાલભટ બોલે છે. કાકા ! આમાં તો કુડે નથી અને કપટે નથી, માતાજીએ તમને પ્રસન્ન થઇને થાળ આપ્યો છે, માટે ઘેર લેઈ જઇને બધી ખડકીમાં પરસાદી વહેંચજો. એવું સાંભળી પેલા ડોસા થોડાં થોડાં ગળ્યાં મ્હો કરે છે અને બીજું છોકરાઓને સારૂં બાંધી લે છે. એવા એવા ઢોંગ આખા જગતમાં ચાલ્યા જાય છે, પણ કોઇને ખબર પડતી નથી, એકલા સુધરેલા સમજી જાય છે. હવે કેળાંની લુમ શી રીતે નીકળી તે વાત લખું છું.

બાજીગર પોતાના નાના ધોતીઆમાં બે સાથોળની દબાણમાં એક કેળાની લુમ રાખે છે તે કોઇના દેખવામાં આવતી નથી. ખાસી રીતે

હરેફરે પણ પગ વચ્ચેથી લુમ પડી જતી. નથી. એવો સાથળનો કબજે રહે છે, પછી જેની પાઘડી લેતો કે પોતાના પગમાં પછાડી, તેજ વખતે કેળાંની લુમ પણ પછડતી નાંખે છે તે પાઘડીની સાથેજ પડે છે. એટલે સહુને એવી ખાત્રી થાય છે કે આ કેળાં વિરવિઘાથી આવ્યાં.

ખેલ ૫૪ મો.*

ભવૈઆ લોકો રમે છે ત્યારે મીઠાઇ મગાવે તે વિશે.

ભવૈઆ લોકો કોઇ ઠેકાણે રમે છે ત્યારે વાદીનો વેશ મુકે છે, તે વેશ એવો હોય છે કે, જેમ જેમ અજાએબ જેવા વધારે ખેલ કરે, તેમ તેમ તે વેશ વખાણાય છે.

એ વેશમાં બે ભવૈઆ વાદી બને છે, એકનું નામ લાલવાદી અને બીજાનું નામ ફુલવાદી, તે બંને જણ થઇને ઘણાક ખેલ કરે છે, તે ખેલ આ ચોપડીમાં પ્રથમ લખેલા છે અને વળી લખાશે, એ રીતે ખેલ કરતાં મીઠાઈ મગાવવાનો ખેલ કરે છે, ત્યારે એ વાદી પ્રથમ તો સભાની વચ્ચે થઇને આવે છે, તે વખતે પોતે કંડીઓ પણ લેતા આવે છે તથા તપેલા પણ લાવે છે, કાંઇ પડદો રાખતા નથી. આવીને હાથમાં બે કાકડા તેલના સળગાવીને આંગળીયોમાં ભરાવે છે એટથે હાથેળીમાં રાળનો ભુકો મુકેલો હોય છે, તે રાળને કાકડા અડે છે એટલે પેલી રાળના ભડકા ઝબક ઝબક થાય છે. એ રાળ વિશેની વાત મોટા આદમી તો ઘણા ખરા સમજી ગએલા છે, પણ નહાનાં છોકરાઓને એ વાત ઘણી અજાયબી લાગે છે, પછી પેલા કંડીઆ તથા તપેલાં જે લાવ્યા હોય છે, તેને ઊંધાં પાડી મુકે છે, શાથી જે લોકોને ભરમ ઉત્પન્ન કરવા સારૂં કે, આ કંડીઆઓમાં કાંઇક ભરેલું છે.

વાદી પોતાની પાસેથી તમામ લુગડાં ઉતારીને ફક્ત એક પંચીયું પેહેરેલું રાખે છે, અને ઉતારેલાં લુગડાં વેગળાં મુકે છે અને વળી એક લુગડું ઓઢવા સારૂ પંચીયા સીવાય રાખે છે, અને પોતાનો સાગ્રીત હોય છે એનું નામ કુત્રવાદી કહેવાય છે, તે પણ પાસે રહે છે. બીજા બે ત્રણ આશામી પાછળ બેસે છે તે કોઇના દેખવામાં આવતા નથી. પહેલી તો આંખ્યો મીચીને ગપો મારવા માંડે છે. વાદી બોલે છે—અરે કહો તો ઇહાં નદી કરૂં, કહો તો રાત છે પણ દિવસ કરૂં, કહો તો ઇહાં સમુદ્ર તેડાવું, કહો તો ઇહાં દેવને બોલાવું, કહો તો ઇહાં કામરૂ દેશ લાવું, એવો ઘણો લવારો કરે છે. પછી કેટલાક ખેલ કરીને મીઠાઈ કહાડવાનો ખેલ કરે છે.

એક વાંસનો કંડીઓ તેના ઉપર ઢાંકણું હોય છે, તે ઢાંકણાની વચે પરબીડીઊં રાખે છે, તેમાં મીઠાઈ મેવો જે ખાવાની ચીજો કહાડવી હોય તે રહે છે. તેમાં બરફી, પીંડા, પતાસાં, સાકરીયાચણા, એવું એવું માંહીં કંડીયામાં ભરી રાખે છે તે કોઇના દેખવામાં પ્રથમ આવતું નથી.

હવે વાદી પોતે એક બનાત કે જાડી ચાદર ઓઢીને ઉભો રહે છે ત્યાં બોલે છે દેખો અબ સુરતકી બરફી કહાડતા હું, ઓર મથુરાકા પીંડા બી કહાડતા હું, એ રીતે પકવાનોનાં નામ દેછે. એવામાં જોનારા લોકો-માંનો કોઇક બોલી ઉઠે છે કે, પેલું તપેલું ઊંધું પાડેલું છે એમાં હશે, મારે એ ઊંચું કરીને દેખાડો, એટલે વાદી પેલું તપેલું ઊંધું હોય છે તે સમું કરીને દેખાડે છે, તો તપેલામાં કાંઇ હતું નથી.

જોનારા તો વિચારમાં પડે છે કે, આપણી નજર તપેલા ઉપર ઠરી હતી કે એમાંથી પકવાન નીકળશે, પણ આ તો ખાલીખમ નીકળ્યું, હવે ક્યાંથી કહાડશે એવી વાતો કરવા લાગે છે.

પછી વાદી એક રકેબી મગાવે છે, કહે છે જે એક રકેબી લાવો મારે મગાવીને લોકોને વહેંચવા જોઇશું, એટલે એક રકેબી બીજો ભવૈઓ

આપે છે, પછી એ રકેબી લેઇને પડદો કરે છે, એ પડદામાં પેંશીને રકેબી તપેલાં ઉપર ગોઠવે છે અને પેલા કંડીઆમાંથી પકવાન કહાડીને રકેબી ભરી દે છે, તે એવી રીતે ગોઠવે છે, કે જોનાર લોકો એવું ધારી શકે, કે આ તપેલું ટોકા ટોકય પકવાનથી ભરેલું છે. પછી પડદો ખોલે છે એટલે જોણે કે દસશેર પેંડા માય એવું તપેલું દેખાય છે, તે જોનારા જોઇને વખાણવા લાગે છે, કે રંગ છે લાલવાદીને, આ કોઠ કંદોઇનું રમહુડીયું વાળી નાંખ્યું હો! મતલબ એવી કે કોઠ શેહેરમાં કંદોઇની દુકાનમાંથી વીર પાસે પકવાન મગાવ્યાં હશે. એવી રીતે જોનારા લોકોના મનમાં નિશ્ચે થાય છે. હવે એ પકવાન શી રીતે રકેમીમાં મુકયું તે નીચે લખુ છું.

પોતાની પાસે જે કંડીઓ હતો તે કંડીઆના અંતર ઢાંકણામાં આશરે શેર પકવાન રાખી મુકે છે, તે કોઇને ખબર પડતી નથી. જો કોંઈ કંડીઓ ઉઘડાવે તો ઉપરથી ઢાંકણું લેઇને ખાલીખમ કંડીઓ દેખાડે છે, એ કંડીઆનું જે ઢાંકણું છે તે ઢાંકણાના હેઠલે ભાગે એક બીજું ઢાંકણું છે તેમાં એ ખાવાનો સામાન રહે છે તે ઢાંકણું ઉપાડીએ તો એ પણ ઉપડે છે.

એ કંડીઆનું ઢાંકણું વાદી લોકો ઘાંચા પાસે એવું કરાવી મુકે છે, ને જે દીવસે રમવાનું હોય તે દીવસે કંડીઆમાં પકવાન ભરી મુકે છે, તે કંડીઆમાંથી એ તપેલાં ઉપર જે રકેબી તેમાં ભરી દે છે.

પેલો વાદી તપેલા ઉપર પકવાન સામો હાથ કરીને લોકોને કહે છે, કે આતો એક તપેલું ભરાય એટલું પકવાન કહાડયું, પણ કોઈ સોનાના કડાં આપનાર હોય તો દસવીસ મણ પકવાન કહાડું. પણ કોઇ કડાં આપનાર મળતોય નથી અને દસ મણ પકવાન મગાવી શકતો પણ નથી. પોતાની પાસે જેટલો સામાન હોય તેટલો સામાન કહાડી દેખાડે છે, તે પછી બાજો વધારે સામાન કહડાવીએ તો તરત કપટ કળાઈ જાય છે, પણ

એવી હીંમત કોની હોય કે વાદી સાથે તકરાર લે, અને જે જાણનારા હોય તે તો મનમાં સમજે છે, કે આ બધુ તુતમ તુતા છે, માટે આટલા માણુસમાં ભવૈયાને ફજેત કરવો એ કામ કાંઇ સારૂ નહિ એમ ધારીને એવા લોકો બોલતા નથી.

કદાપી કંડીઓ ન હોય તો પોતાની સાથળોના દબાણમાં ધોતીયામાં પણ શેરેક પકવાનની એક કોથળી રાખે છે. એમ છતાં જો એ ધોતીયું બદલવું પડે તો બીજું પહેરી લે, પણ એ કોથળી હેઠી પડી જતી નથી. અને પછી ચાદર ઓઢીને એ કોથળીમાંથી તપેલા ઉપર ઢાંકેલી રકેબીમાં નાંખે છે અને બતાવે છે.

માટે એ સરવે વાત કપટના ખ્યાલ છે, એમ પકવાન મગાવતાં હોય તો ભવૈયાને શા સારૂ નાચવા જવું પડે, દરરોજ ઉની ઉની તાજી રસોઇઓ વીર પાસે મગાવીને બધા ઘરના માણુસ ખાય. પણ આતો એવું દેખાતું નથી. પણ અંગ મહેનત કરી લોકોને રીજવીને કાંઈ રૂપીયો લાવે છે એમાં એનુ ગુજરાન ચાલે છે. એજ પકવાન કહાડવાનો ખેલ.

ખલ ૫૫ મો.*

લાકડાની મોઘરીમાંથી હાથો નીકળવા વિશે.

વાદી લોકો સુથારની પાસે એક લાકડાની મોઘરી ઘડીયાલ વગાડવામાં જેવી ઘડાવીને પોતાની પાસે રાખે છે, તે જ્યારે કાંઇક ઢોંગ કરવાનું હોય છે ત્યારે એ મોઘરી બધી સભાને દેખાડે છે, કે જુઓ ભાઈ! આ મોઘવારીમાં હાથો સજ્જડ બેઠાલો છે તે કોઈ આદમી આવીને આ હાથો ખીંચી જુઓ. એટલે કોઇ આદમી ઉઠીને પછી એ મોઘવારીના હાથાને ખુબ ખીંચે છે પણ વજરલેપ થઇ ગએલો હોય છે, તે નિક-

ળવાની શી આશા ! વાદી અને પેલા તરાઇત માણસ સામાસામી ખી-ચ્યાંજ કરે છે, પછી પેલો માણસ બોલે છે, કે આ હાથો તો સુથાર પણ બે ઘડી મથે ત્યારે વાંસલા વીંધણાથી નિકળે એવો મજબુત બેઠેલો છે.

પછી વાદી બોલે છે, કે દેખો ભાઇ હવે મારા મંત્રના જોરથી આ મોધરીમાંથી હાથો કહાડું છું, એમ કહીને એક ચપટી ધુળ લેઇને પેલી મોધરી ઉપર નાંખે છે, અને મ્હોડે થોડું બડબડે છે, અને મોધરી નીચે નમાવે છે એટલે માંહીથી તડાક લેઇને હાથો નિકળી પડે છે.

લોકો તો આવું કૌતક ભાળી ઘણાજ રાજી થાય છે, કે આ શા મંત્ર ભાઇ પેલો આદમી અને વાદી બે જણા મથ્યા તોપણ જરા હાથો ડ-ગ્યો નહિ, અને હવે એની મેળે નિકળી પડયો માટે આ વાદીના મંત્ર માં તો મણા નથી. હવે એ મોધરીનું કપટ ઉઘાડું કરૂં છું.

એ મોધરી જ્યારે સુથારને ઘેર કરાવે છે ત્યારે એમાં એક ખીલી મરાવે છે, તે ખીલી એવી રીતની હોય છે જે હાથો નીચો રહે છે એટલે નિકળી જાય છે; અને હાથો ઊંચો અને મોધરી હેઠી રહે છે, એટલે કળ બેસે છે, પછી તાણવાથી પણ નથી નિકળતો.

માટે મોધરી ઘડનાર સુથારની એ કારીગરી છે, પણ એમાં કાંઈ બીજી બાબત નથી, અને મંત્ર કરીને એમ થાય એવું કોઇ દિવસ કોઈ એ સમજવું નહિ.

જો એ મોધરીનું કપટ જોવું હોય તો એ મોધરી પોતાની પાસે માગી લેઇને, પછી તેને ઊંચા નીચી કરી જોતાં તરત હાથો નિકળી જશે, અને હાથો નિકળે એટલે એ હાથાને સંભાળીશું તો તરત એમાં શાર પડેલો અને ખીલી બેસવાનું છીદ્ર જણાશે, એમાં શક નથી.

ખેલ ૫૯ મો*

ભુવા લોકો ધુણાવે છે એ વિશે.

કેટલીક સ્ત્રીઓને વહેમ હોય છે તથા કેટલીક તો પાખંડી હોય છે તેમને જાણી જોઇને ધુણવાનું મન થાય છે, અને કેટલાકએક પુરૂષોને પણ વહેમ થાય છે અથવા વાયુનો રોગ થાય છે, તે રોગ રતનાગર નામે વૈદકનો એક મોટો ગ્રંથ છે તેમાં ૧૬૯ જાતના સનીપાત ગણાવ્યા છે તે સનીપાતનાં જુદાં જુદાં લક્ષણો છે, કોઇક સનીપાતમાં માણસ આખો દીવસ ને રાત ગાયાંજ કરે છે, અને ખાવા પીવાનું કાંઇ ભાન રહેતું નથી. કોઇક સનીપાતમાં માણસ રોયાંજ કરે છે, અને બીજી વાતની કશી ખબર રહેતી નથી. કેટલાક સનીપાતમાં માણસ નાગુ થઇને નાચતું ફરે છે અને દુનિયાંથી છેક જુદી રીતે વરતે છે, એવા રોગવાળા માણસોને ભુવા લોકો ડેરાં વળગેલાં છે એવું ઠરાવી સેસે છે.

કેટલીક બાયડીયો તો જાણી જાણીને ધુણે છે. કારણ કે એ બાયડીઓને સારૂં સારૂં ખાવાનું જોઇતું હોય, અને દેરાણી, જેઠાણી, નણુદી, સાસુ વગેરેની બીકથી કાંઈ છાનેમાને ખવાય નહિ, ત્યારે ઢોંગ લેઇને બેશે છે, કે મારા શરીરમાં શીકોતર છે.

એ ઢોંગ કરનારને એનો ફાયદો સારો મળે છે તે શો મળે છે તો એ બાયડી સુંઈ રહે છે, તો ઘરના લોકો કહેશે છો સુઇ રહી એનું શરીર ભારે થયું હશે. એમ કહીને એની પાસે કોઇ કામ કરાવતું નથી.

ઘરમાંથી કાંઇ વસ્તુ છાનેમાને ખાય છે, અને કદાપી ચોરી પકડવામાં આવે છે તો પણ એવો અર્થ નિકળે છે, કે એ બીચારી બાયડી તો કાંઇ ખાય તેવી નથી; પણ શું કરે એના શરીરમાં શીકોતર છે તે ખાઇ જાય છે, એવી એવી રીતે એ ઢોંગવાળી બાયડીને ઘણો ફાયદો થાય છે.

પણ જેનો આદમી બાયલો હોય છે. અથવા ગાંડીઆ સરખો હોય છે, એની બાયડી એવો ઢોંગ કરીને ધુણે છે, પણ બીજાની ધુણતી નથી.

• આપણા લોકમાં ઘણું કરીને એવો ચાલ છે, કે કોઈ માણસ માંદુ થાય છે, એટલે તેના ઉપર અક્ષત ઉતારીને ભુવા વગેરેને દેખાડે છે. દાણા જોનાર લોકો જેમ મળતું આવે એ રીતે બોલે છે, એટલે ઘર ધણીના મનમાં અદલ નિશ્ચે થાય છે, કે ખરેખરી વાત મળતી આવે છે. માટે આ દાણો જોનાર તો પરમેશ્વર જેવો છે, પણ એવું નથી સમજતો જે આ કંબખતની પાસે આવ્યો છું, એજ મોટી ભુલ ખાધી છે.

હવે દાણા જોનાર પ્રથમ તો માંદા માણસનું નામ પુછે છે, તથા તે કયારે માંદો થએલો એ વગેરે ઘણી ઘણી તપાસ કરી લે છે અને જેમ મળતું આવે તેમ બોલીને કહે છે, કે આના શરીરમાંતો કહેવાનું છે. માટે મેલું કામ છે તેથી ફલાણા વાઘરીને કે ફલાણા ભુવાને બોલાવીને ઘરમાં ડાકલુ બેસારો, એટલે ધુણીધુણીને ચોખુ થશે.

ભુવા લોકો અને દાણા જોનારા જતી વગેરે લોકોને સૈયારૂ હોય છે, જેમ વૈદ અને ગાંધીને સૈયારૂં હોય છે એ રીતે, માટે એ દાણા જોનારો મોટો આભલા જેવડો વહેમ ઠોકી બેસારે છે.

પછી પેલો વહેમી માણસ જતીના કહેવાથી ભુવાની પાસે જાય છે, ત્યારે ભુવો પણ વાચા વધાવા જોઇને કહે છે કે ખરેખરૂં, કારણ (ભુત) છે.

ભુવો—આજ કાલ કરતાં ત્રણ વરસ થઇ ગયાં તોયે તમો ચેત્યા નહિ માટે તમારી ભુલ તમને નડી હવે તો કારણનો સારી પેઠે જમાવ થયો છે. તમારી દીકરી જમવા ગઈ હતી ત્યાંથી આવતે ઠેસ વાગી, અને તે ઠેસ વાગતાં જરા ઝબકી ત્યાંથી તરત આંબલીવાળો જંન વળગ્યો છે, હવે તો જીવ લીધે છુટકો થવાનો.

પેલો દાણા દેખાડનાર તો બાપડો રોવા જેવો થઇ જાય છે, જીવ લીધે છુટકો થશે, એવું દાણામાં તો બોલે છે, માટે રખેને જીવ

જાય નહિ; એવું ધારીને ભુવ.તા પગમાં પાઘડી મુકીને પેલો ઘરધણી બોલે છે—ભાઈ સાહેબ જાણે આટલી છોડીને તમે જીવાડી, અને હું જીવીશ ત્યાં સુધી તમારો ઉપકાર ભુલીશ નહિ. માટે પાંચ રૂપીઆ ખરચ થશે તો જખ મારીને કરીશું, પણ આટલું કામ તો હાથ લીધા વિના નહિ ચાલે.

ભુવો—જ્યાં સુધી દેહીમાં જન છે ત્યાં સુધી છોડી પણ સાજી નહિ રહે, અને તમારૂં ઘર પણ રગડાશે, માટે હું નહિ તો મારો ભાઈ, ગમે તેની પાસે પણ આ જન તો કહાડવજો. માટે નહિ કહડાવો તો મારા શું જવાનું છે? હુંતો તમારા વાસ્તે કહું છું. હવે જો મારે હાથે કહડાવાનો બાપનું શું જવાનુ છે? હુંતો તમારા વાસ્તે કહું છું. હવે જો મારે હાથે કહડાવાનો વિચાર હોય તો સાંભળો! આશરે વીશ રૂપીઆ ખરચ થશે પણ તમારા ઘરમાંથી વળગણ માત્ર કહાડીને ઘર ચોખું કરી આપું, અને શીસામાં ઉતારીને ભુંઇમાં ખોદી ઘાલું.

ઘરધણી—હાહાહાહા. એટલુંજ કામ છે તો, રૂપીઆ ગધેડીનાનો શો ભાર છે, રૂપીઆને માણસ પેદા કરે છે; પણ કાંઈ માણસને રૂપીઓ પેદા કરતો નથી. માટે શો શો સામાન જોઇએ, તે મને લખાવો, હું સામાન લેઇનેજ ઘેર જાઉ, અને આજ મંગળવારછે માટે સાંજે ડાકલુ બેસારો.

જુવો—સામાનનો શો મેળ? એક હજાર રૂપીઆનો સામાન હોય તોએ ઓછો પડે, એતો દેવના કામમાં શું ન જોઈએ? સાંભળો!

૧ પહેરવાનું લુગડું.	૭ ટોપરાની કાચલીઓ.	૩ કપડાં. (૨ રાતાં ૧ ધોળું).
૭ શ્રીફળ પાણીચાં.	૭ દારૂના શીસા (વાઘરી લોકોને) પીવા.	શેર ૧૧ ખાંડ.
૭ ગજ ચાદરપાટ.		શેર ૧૧ ખારેકો.
૨૧ હરમાનની મળી.	શેર ૧૧ સિંદુર.	બત્રીસો ધુપ.
૭ મરચાં, ડુંગરપરી.	શેર ૧૦૦ ચોખા.	પાકુ તેલ નવટાંક.
૫૦ પાન.	શેર ૫૧ સુખડી.	શે. ચાની પુરીઓ.

૩ ધજાઓ. . શેર ૨ા નાં વડાં.

૧ ચંદરવો મશરૂનો. શેર ૨ા ના ખાકળા.

• તમે ગરીબ છો માટે એટલે સામાને ચલાવીએ છીએ, અને જોજો હોપેલ્લા રૂ. ૨૦) તો નગદ રોકડા જોઇશે. હવે ઉઠો પેલો સામાન તૈયાર કરો અને લાવો રૂ. ૫) બાનાના, બાનું લીધા વગર અમે કોઇનું કામ કરતાં નથી.

પછી પેલી છોડીનાં માબાપ બાપડાં ગરીબ હોય છે, તો પણ વહાલામાં વહાલી જણુસ કોઇને ઘેર મુકીને એ ઉપર રૂ. ૩૦) ઉપાડે છે, તેમાંથી સામાન લાવે છે અને બીજા રૂપીઆ રોકડા ભુવાને આપવા રાખે છે, અને ઘરમાં તો જઇ એકની સેલડી જોઇતી હોય તો છોકરાં આઠ દહાડા રૂવે પણ પૈસો શેનો થાય છે ? એવી વખત હોય છે.

જો બીજી વરણ હોય તો પોતાને ઘેર ડાકલું મંડાવે છે, અને બ્રાહ્મણ કે વાણીયો એવી ઉત્તમ વરણ હોય છે તો ભુવાને ઘેર માંદા માણસને સામે પગલે લેઈ જાય છે. ભુવાને ઘેર પણ ચંદરવો, પડદો અને દીવા તથા ધુપ ધુંવાડી એવો ઢોંગ કરી રાખેલો હોય છે, ત્યાં પેલી છોડીને તેડી જાય છે, સાથે એ છોડીનાં માવીત્ર તથા એના ભાઈ ભોજાઈ હોય છે તે પણ જાય છે. એ ડાકલાનું કામ રાત્રીએ કરે છે.

એક પાટલો મુકે છે તે પાટલા ઉપર થોડાક અડદના દાણા અને દીવો કરીને મુકે છે, એ પાટલાને જઇને પેલી છોડી હાથ જોડીને પગે લાગીને પલાંઠી વાળીને બેસે છે, પછી ભુવો પરસાદી આપે છે, લ્યો બહેન આ માતાજીની પરસાદી ચોખી બ્રાહ્મણીયાં છે તે ખાઓ. મોટા મોટા નાગર લોકો પણ અમારી પરસાદી ખાય છે, અમારી માતા તો બ્રાહ્મણી છે, એને કાંઈ પાડા નથી ખપતો. પેલી બાઇને પરસાદી આપી એમાં થોડીક માજમ હોય છે, અથવા ધંતુરાનાં ચાર પાંચ બીજ એ પરસાદીમાં વાટીને નાંખેલા હોય છે, પછી ઓરડામાં ડાકલુ લેઇને બે ચાર ભુવા બેસે છે.

આગળ બે ચાર દીવા ઝગઝગઝગઝગ બળે છે. તે ઠેકાણે ભુવો ગાય છે. તેના બોલ નીચે લખુ છું.

એ મેલડીનીરે માતા મોંઘી તું મળી, મરેરેરેરે, મને તારો ભરૂસો ભરપૂર, આવે ઉત્તરમાંથી એકલી. ૧॥ સારીજ પેરનું શુરરે ઝડપટ આવે ઝાંપડી, હોહોહોહોહોહો. એમ કહીને ડાકલુ વગાડે છે, દોરો ખીંચી ઝાલે છે એટલે દુંગદુંગદુંગદુંગ બોલે છે, અને દોરો ઢીલો મુકે છે એટલે ધુહ ધુહ ધુહ બોલે છે.

એવી એવી બેચાર સાખીઓ બોલે છે એટલે પેલી બાઈ મુળ તો વાયુના રોગ વાળી છે અને વળી મહાજમની કેફ આવી એટલે વાયુ ઉપડે છે, તેથી એનો જીવ ઠેકાણે રહેતો નથી, પછી શરીર હાલવા માંડે છે, અને વળી એમ છે, કે એ ડાકલાનું વાજુ સુરનું છે, તે કોઈ સાજો આદમી હોય ને બે ઘડી ડાકલુ વાગે તેની પાસે બેસે, તો એનું શરીર પણ જરા જરા હાલી જાય, તો પેલી બાઈ ધુણે એમાં શી નવાઈ !

હવે પેલી છોડીનું કાળજુ ઠેકાણે નથી માટે નજરમાં આવે એમ લવે છે, તેથી એના માવીતરને ખચીત ખાત્રી થાય છે, કે મારી છોડીને આંબલીમાંથી ભુત વળગ્યું છે, જેમ ઊંઘેલું માણસ ગમે તેમ ઊંઘમાં લવે છે, એ રીતે એ છોડી બેભાન થઇને લવે છે.

પછી કોઈ મુવેલા માણસનું નામ દે છે, કે હું ફલાણો ભુત છું, અને હુ ફલાણી ડાકેણ છું; હું આ છોડીનો જીવ લેવા આવી છું, એવું એવું એ છોડી વેહેમમાં બોલે છે. પણ બીચારી કાંઈ તોફાન કરતી નથી, એના ઘરના માણસોએ ભુત ઠરાવ્યું, એટલે એ પણ શું કરે ! પણ એ છોડી બાપડી કાંઈ નથી જાણતી કે હું આ શો લવારો કરૂ છું, અને મારા બાપને શીદ ખરચ કરાવું છું, એટલી સમજ એનામાં હોતી નથી.

વગર ભણેલી સ્ત્રીઓ વહેમમાં ભરાય એમાં નવાઇ નથીજ, શા માટે તો ભણેલા આદમીઓ પણ ચાર પગાની પંગતીમાં ભળે એવા ઘણાય છે તો એતો અબળા જાતી છે.

એ રીતે આખી રાત ધુણાવે છે પછી ધુણતે ધુણતે થાકે .એટલે હા-રીને ધુણવું પડયું મેલે છે, પછી ભુવા લોકો બોલે છે, આ ભુત હવે ગયું. બીચારા ગરીબ માણુસના ઘરમાં એટલું ખરચ કરાવ્યું, તેમાંથી બે ચાર રૂપીઆની મતા પેલા દાણા જોનારા ગોરજી હતા, તેને ભુવા આપે છે. પેલો સામાન જે મગાવ્યો હતો તે તમામ માતાના દીવા આગળ મુકીને ભુવો ઉઠાવી લે છે, પછી પેલી બાઇ અને એનાં માવીતર ઘેર જાય છે.

હવે પેલી છોડી પણ વહેમી હોય છે માટે રાત વરત એ ભુવાને ઘેર જાય છે અને કહે છે, કે મારી સાસુને મારે ઉભાં રહે બનતું નથી માટે મારી સાસુ વઢે નહિ, એવો એક દોરો કરી આપો. પછી ભુવો બોલે છે, દોરો કરૂં પણ રૂપીઆ સવાપાંચ ખરચ થશે, માટે પૈસા લાવે તો હાલ કરી આપું, પછી પેલી છોડી પોતાની પાસે કાંઈ દા-ગીનો હોય તે કાઢી આપે છે, અને કહે છે કે ભાઇ સાહેબ ખુબ મંત્ર ભણીને મને એક જંતર કરી આપો. એ જંતર હું મારા માદળીઆમાં ઘલાવીશ જેથી મારી સાસુને ને મારે રાગ ચાલે.

ભુવો એક દોરો કે ચીઠ્ઠી કરી આપે છે અને પાંચ સાત રૂપીઆનો કાંક દાગીનો પચાવી પડે છે. પેલી છોડી માવીતરને કહે છે, કે મેં તો ફલાણી જણુસ ખોઈ, પેલા માવીતર બે ઘડી પશ્ચાતાપ કરીને રહે છે અને છોડી મનમાં સમજીને રહે છે, જે મારે હાથે કરીને હું આપી આવીછું.

એવી એવી રીતે ધુણાવાના ઢોંગ ચાલ્યા જાય છે, પણ હમણાં એવા ઢોંગનું બળ કાંઇક ઘટતું જાય છે ખરૂં.

ખેલ ૫૭ મો*

ડાભડીમાં ગંજીફાનું પતું ઊડાવવા વિશે.

એક લાકડાની ડાભડી વાદી લોકો ખરાદીને ઘેર જઇને ઉતરાવે છે. તે ડાભડીને બે તરફ ઢાંકણા હોય છે, અને વચ્ચેથી પડદો હોય છે. એ ડાભડીને સારે રંગે કરીને રૂપાળી ચીત્રાવે છે. તે ડાભડીને ખાંના બે હોય છે, તેમાં પરાયા આદમીની પાસે ગંજીફાનું પતું એક નખાવે છે, તે નાંખનારા આદમીને બાજીગર ચેતાવે છે, કે જોજે ભાઇ બરાબર સુરત રાખીને નાંખજો, ભુલી જતા નહિ, શાથી જે મારા મંત્રથી હમણાં એ પતું ઉડી જશે. ત્યારે સઉ લોકો પેલા પત્તા સામી નજર રાખે છે, કે જોઇએ તો ખરા, આપણે હાથે પતું નંખાયું છે, અને ઉપર ઢાંકણું દીધું છે હવે એ પતું શી રીતે ઉડે છે ?

પછી પેલો વાદી લોકોને પુછેછે. ભાઇઓ ! પતું કેવા રંગનું છે, તે જેવા રંગનું પતું હોય એ રંગની નીશાની રાખજો, ત્યારે લોકો નીશાની રાખે છે. પછી પેલો બાજીગર કહે છે જા, જા, જા, જા, ઇસમેસે મેરે મંત્રસે પત્તા ઉડજા, એમ કહીને ઢાંકણું ઢાંકયું હોય છે તે લોકોને ઉઘાડીને દેખાડે છે. પછી કહે છે જુઓ અબ પત્તા કહાં ગયા ? એમ કહીને સર્વેને ખાલી ડાભડી દેખાડે છે. તેમાં પતું બતું મળે નહિ.

જોનારા લોકો તો વીસ્મય પામી જાય છે કે આતે શું થયું ? પતું કયાં ગયું ? આપણ સર્વે જોઇ રહ્યા છીએ એમાં હાથ ઘાલીને કાઢી લીધું પણ નથી, તથા એ આદમી ઉઠીને પણ કહિં ગયો નથી, અને આટલામાંથી કયાં ગયું ?

વળી કોઈ બીજો બોલે છે અલ્યા ભાઇ રહો હું ડાભડી જોઈ આવું જઇને ડાભડી જુએ છે તો ખાલીખંમ ભાળીને પાછો બોલે. છે—અલ્યા ભાઇ આતો જેમ ઊંટના શીંગડાં ગયાં તેમ ડાભડીમાંથી પતું ઉડી ગયું.

તમાસગીર બોલે છે અરે પત્તુ ગયું ગયું શું કરોછો, જુવો હમણાં પત્તું આવે છે, લોક એવું સાંભળીને બોલે છે ત્યારે તારી પાસે હશે, નહિ તો કયાંથી આપીશ ? એટલે તમાસગીર બોલે છે અરે ભાઈઓ એ પત્તુ તો હાલ ગીરનારની ગુફામાં જઈને પડયું છે, પણ દેવતાનું કામ દેવતા કરશે એમાં શી નવાઈ છે.

એમ કહીને પેલું પત્તું વચલા પડમાં નાંખ્યું હતુ તે પાછું ડાબડીના ઉપરના પડમાં મુકીને સર્વેને કહે છે, જુઓ આ પત્તું કે બીજું ? પછી પત્તું દેખીને લોકો ઘણા ખુશી થાય છે, કે રંગ છે બાજીગરને, કે આટલા માણસ જોતાં પત્તું ઉડાવ્યું, વળી પાછું હતું ત્યાંને ત્યાં આવ્યું, એટલામાં વળી કોઈ પંચાતીયું માણસ બોલે છે, અરે એતો આપણી નજર બાંધી છે, માટે આપણે ભાળ્યું નહિ, નીકર પત્તું તો એ ડાબડીમાંજ હશે. હવે એ પત્તું ઉડાવવાની રીત ઉઘાડી થાય છે.

ડાબડી એકજ છે પણ તેને ઢાંકણાં બે છે ને એ ડાબડી પોલી છે તેની વચ્ચે પડ છે, ને પત્તું નાખતી વેળા ડાબડી અવળી કરી હતી, અને પત્તું જે વેળા એણે કહાડયું, ત્યારે સવળી કરી નાંખી, માટે એ ડાબડી ઉલટ સુલટ કરવાની જુગતી છે, પણ બીજા મંત્ર નથી, જે ખેલનો અંત આવે છે ત્યાં મંત્ર ખોટા છે એવું વારમવાર લાવવાનું કારણ એ છે જે, કોક વહેમી લોક એકજ ખેલ વાંચે અને સાંભળે તોપણ જરા જ્ઞાન ઉઘડે તો સારૂ એટલા માટે ઉપર પ્રમાણે આવે છે.

ખેલ ૫૮ મો*

જમીન ઉપરથી સોપારીનાં કાડચાં ઉડાવવા વિશે.

કોઈ ઠેકાણે ચાર પાંચ આદમી બેઠા હોય છે ત્યાં જઈને જાદુગર

માણુસ પોતાનો વાટવો કહાડે છે, અને પછીથી પાન, સોપારી, લવીંગ, ઇલાયચી લોકોને ખવારે છે, એવામાં કોઈ માણુસ બોલી ઉઠે છે કે વાહ વાહ ! સોપારી તો કેળ દેખાય છે.

વહેમી—લાલભટ કોઇ દહાડો અમને તો તમે કાંઈ ખેલ. કરી દેખાડયો નહી, ભલા અમે પણ શું જાણીશું. જે, લાલભટ અમારી પોળમાં પધારચા હતા.

મનીબાઈ વાટ જોઇને રહ્યાં હોય, અને વળી દુધ દેખાડીએ તો કેવાં પુછડી ટપટપાવતાં દોડયાં આવે છે, એ રીતે થયું, તો લાલભટ બીચારા જીવ વાટ જોતા હતા, કે આપણુને કોઈ બોલાવે, તો તેને સિદ્ધાઈ બતાવીએ એવામાં તો વેમી ભાઇએ વખાણ્યા, એટલે લાલભટ તો ફુલીને બંમ થયા.

લાલભટ—અલ્યા શેઠીઆ ! તારે અંબાના લાલનો ખેલ જોવો છે? બેશ બેશ અકળાઇશ નહી, અંબા સરવેનું સારૂં કરશે. એમ કહેતે કે સોપારીનાં ફાડચાં ચાર વાટવામાંથી કહાડ્યાં અને લોકોને દેખાડ્યાં, અને કહ્યું અલ્યા ભાઇઓ ! આ સોપારીનાં ફાડચાં કેટલાં છે? ત્યારે કોઇક બોલી ઉઠે છે, કે ચાર છે, ત્યારે લાલભટ બોલ્યા કે આ ચારે હાથ હાથને છેટે ચતાં મુકો જોઇએ.

પછી પેલાં ચાર ફાડચાં હાથ હાથને છેટે ચોખંડાં મુકયાં ત્યાર પછી લાલભટ બોલ્યા જુઓ મારા હાથમાં કાંઇ છે, એમ કહીને પોતાના હાથ ખંખેરીને સઉ લોકને બતાવે છે. પછી કહે છે, કે જુઓ ! જુઓ ! એક એકમાં ઉડીને આવશે. પછી તે ફાડચાં ઉપર લાલભટ પોતાના હાથ ઢાંકે છે, અને ઉપર ફુંક મારે છે, એટલે એક ફાડીયું હોય છે, તે બે ભેળા થઇ જાય છે. વળી બીજે ફેરે પણ એક ફાડચામાં બીજું ભળીને બે થઈ જાય છે.

ચાર ઠેકાણે ચાર ફાડચાં હતાં પણ આતો બે ઠેકાણે થઇને ચાર

થઇ ગયાં, બબે ભેગાં થઇ ગયાં, એ જોઇને લોકોને ભ્રમ ઉપજે છે કે, આતો વીરવિદ્યા વિના આવી વાત હોય નહીં.

વળી એ ફાડચાં ઉપર હાથ મુકયા એટલે ચાર ખુણે ચાર કરી આપ્યાં, એટલે તો ખરેખરો ભાર પડી ગયો, કે આતો આગીઆ વૈતાળનું કામ હશે, જેમ વિક્રમરાજાને આગીઓ પ્રસન્ન હતો તે જે કરવું હોય તે રાજાનું કામ કરી જતો, માટે લાલભટના ખેલમાં અને વિક્રમની વાતમાં કાંઇ ઝાઝો ફેર નથી. એ ફાડચાં ઉડવાનું કારણ નીચે લખું છું.

જ્યારે વાટવામાંથી સોપારીનાં ફાડચાં ચાર લીધાં ત્યારે તેની જોડે પાંચમું ફાડચું પણ લાલભટે લીધું હતું પણ તે ફાડચું હાથેળીના ખેવડમાં દબાવી રાખ્યું હતું. માટે બે હાથ પેલી સોપારીનાં બે ફાડચાં ઉપર ઢાકયા ત્યારે જે હાથમાં ઝાલેલું એક ફાડચું હતું તે પેલાં ફાડચાં ભેળું મુકયું, એટલે એ બે થયાં, અને જે એક ફાડચું ભુંઇ ઉપર હતું એના ઉપર હાથ ઢાંકયો, એ વખતે એ ફાડચું એ હાથની હાથેળીના ખેવડમાં લેઈ લીધું. એટલે એવું દેખાણું કે જાણે બે હાથ તળેનાં ફાડચાં મંત્રથી ભેગાં થઈ ગયાં, એ રીતે બીજીવાર કરયું, એટલે બબે ફાડચાં થઈ ગયાં અને એક ફાડચું પાંચમું વધ્યું તે હાથેળીના ખેવડમાં રહ્યું.

ફરીને પણ એ ફાડચું હાથેળીમાંથી ભુંઇ મુકયું, તેમજ બે ભેગાં હતાં તેમાંથી એક ફાડચું ઉડાવ્યું, એ રીતે બે વાર કરયું એટલે પાછાં ચાર ફાડચાં જુદાં જુદાં થઇ ગયાં, અને એક ફાડચું હાથેળીની ખેવડમાં રહ્યું. એ રીતે હાથની ચાળવણી છે, પણ વહેમી લોકો આવી બાબત ઉપર જાદુ ઠરાવે છે, તે જુઠી વાત છે, જેમ ફાડચાં ઉડાવ્યાં એમ બીજી વસ્તુ પણ ઉડી શકે છે.

ખેલ ૫૯ મો.

લવીંગ તથા ઇલાયચી કહાડવા વિશે.

કોઈ બાજીગરને દેખીને એ ચાર જણા વિચાર કરીને બોલાવે છે, ભાઇસાહેબ એક ફેરો લવીંગ, ઇલાયચી તો ખવરાવો, ત્યારે બાજીગર બોલે છે–કહોતો એક ખોબો કહાડું, કહોતો પાંચશેર કહાડી આપું, કહો તો દશશેર કહાડી આપું, કહોતો અહીંઆં એક ઢગલો કરી નાંખું, એવું સાંભળી પેલા લોક બોલે છે—નાના અમારે એવડી બધી ખપ નથી, આપણે તો એક ખોબો ભરી આપશો એટલે ઘણુંએ છે.

પછી બાજીગર પોતાની પાસે એક શેલું, શાલ, કે અંગવસ્ત્ર રાખે છે, તે અંગવસ્ત્રને પેલા પરાઆ આદમીના હાથ ઉપર નાંખીને પેલા આદમીને કહે છે, કે તમારો ખોબો ધરો, એટલે એ માણસ બે હાથે ખોબો વાળીને ધરી રહે છે.

પછી પેલો જાદુગર પેલા વસ્ત્રમાં બે હાથ ઘાલીને બોલે છે, કે હે જોગમાયા આવજે, બાનાની લાજ રાખજે મારી મા ! એમ કહીને પોતાના બે હાથ, પેલા આદમીના ખોબામાં મુકીને કહે છે, આઓ, આઓ એમ કહીને પેલાના હાથમાં પોતાના હાથ પછાડે છે, અને પછી લુગડું ઉઘાડે છે, જુઓ ! જુઓ ! કાંઇ આવ્યું ? પછી પેલા લોકો બોલે છે ના ભાઇ ના ! કાંઈ નથી આવ્યું.

વળી પાછું હાથ ઉપર લુગડું ઓઢાડે છે, ને કહે છે જોજો આવે છે એ આવ્યું, એ આવ્યું એમ કરતો ને ઢબ લેઇને ખોબામાં લવીંગ અને ઇલાયચી નાંખી દે છે, લૂગડું ઉપરથી લીધું તો ખાસાં તાજાં લવીંગ અને ઇલાયચી; પણ મનમાન્યા તે ખોબો ભરાઇને રહે છે.

પછી લુગડું હોય છે તે હાથ ઉપરથી લેઈ લે છે, અને બાજીગર

બોલે છે. આ એક ખોબામાં શું ભારે કામ હતું, પણ વડોદરામાં સરકારની આગળ સવામણ લવીંગ કહાડ્યાં હતાં એ પણ હુંજ કે નહી?

જોનારા તો દંગ થઈ જાય છે, કે સવામણ લવીંગ શી રીતે કહાડ્યાં હશે? પછી વળી કોઇ બીજો માણસ બોલે છે—અરે જેની પાસે વીરસાધન હોય એને તે શી ખોટ? એવી એવી વાતોના તડાકા ચાલી રહે છે. હવે લવીંગ ક્યાંથી કહાડ્યાં તેની રીત લખું છું.

પોતાની પાસે એક કોથળીમાં લવીંગ તથા ઇલાયચી રાખે છે, તે પોતાના ઘુંજામાં રાખે છે, અથવા બગલમાં રાખે છે, અથવા પોતાનો સાગ્રીત હોય એની પાસે રખાવે છે. પછી પેલું લુગડું હાથ ઉપર ઢાંકીને પોતાના બે હાથ લુગડામાં ઘાલે છે, એ વખતે એક હાથ લુગડામાં રહે છે, અને બીજે હાથે એ કોથળી જ્યાં હોય ત્યાંથી લેઇને પોતાના ખોબામાં ઠાલવે છે. કદાપી પોતાની પાસે ન હોય તો પછવાડેથી પગ વચ્ચે થઇને પોતાનો સાગ્રીત લવીંગની કોથળી ખસેડી મુકે છે, માટે નજર ચુકાવવાની કળા એ લોકમાં બહુજ હોય છે, કે પડાઇ લેઇને ગમે તેવા ચંચળની નજર પણ ચુકાવે છે.

ખેલ ૬૦ મો.*

ગંજીફાનું પતું ધારેલું કહાડવા વિશે.

ગંજીફો ૯૬) પત્તાંનો થાય છે, અને બીજો ગંજીફો ઈંગ્રેજ લોકોએ કર્યો છે તેનાં ૫૨) પત્તાં છે, તે ગંજીફો રાણી સાહેબનો કહેવાય છે, એ બન્ને ગંજીફામાંથી ગમે તે ગંજીફાનો જથાબંધ પત્તાં લેવાં, પછી હાથમાં થોકની થોક લેઈ સૌ લોકોના સામી ધરવી, અને આપણી છાતી આગળ હાથ

ધરીને તે હાથમાંથી એ ગંજીફાનાં પત્તાં। થોડે થોડે હેઠાં પાડવાં, અને સામાં માણસોને કહેવું, કે તમે મારા હાથમાંનું ગમે તે પત્તું ધારો, હું કહી આપીશ, એમ કહીને પછી આપણા હાથ સામું જોવું નહિ, એટલે આપણો હાથ પેલા લોકોના સામો ધર્યો હોય તેમાંથી અરધાંપરધાં પત્તાં તો હેઠે પાડી નાંખ્યાં છે, અને જે હાથમાં પત્તાં છે તેમાંનું એક પત્તું પેલા લોકો ધારે છે, એટલે વળી પત્તું ધારનારને કહેવું જે, હું બધાંએ પત્તાં શેળભેળ કરૂં છું, જોજો બરાબર નીશાની રાખજો, ભુલશો નહિ, એવી રીતે ચેતાવવા.

પછી પેલાં હેઠાં પડેલાં પત્તાં છે તેને આપણા હાથમાંને હાથમાં પેલાં રહેલાં પત્તાંના ભેગાં કરવાં, સઘળાં એકઠાં થાય એટલે પછે તે પત્તાંને પાછાં ચીપવાં, પછી સહુ લોકોને કહીયે જે જુઓ બે ચારવાર ચીપ્યાં ખરાં ! હવે તમારૂં ધારેલું પત્તું કહાડી આપું, ત્યારે લોક હશીને બોલે છે, જે લ્યો કહાડી આપો જોઇએ.

પછી પેલાં પત્તાં કહાડતાં, ધારેલું પત્તું હાથમાં આવીને ઊભું રહે છે અને સહુ લોકોને દેખાડે છે, તો તેજ પત્તું આવેલું હોય છે લોકો તો જોઇને વિસ્મે પામે છે, કે જે રંગનું પત્તું આપણે ધર્યું હતું તેજ પત્તું શોધી કહાડ્યું, માટે કાંઈક મંત્રવિદ્યાનો આધાર છે ખરો. નીકર જાદુ વિના એ પત્તું કેનો ભાર છે જે ખોળી કહાડે ? એવી એવી વાતો કરીને આશ્ચર્ય પામે છે. હવે એ પત્તું ખોળી કહાડવાની કળા દેખાડું છું.

જે વેળા હાથમાંથી થોડાં ઘણાં પત્તાં પડી ગયાં, અને સામાવાળે એક પત્તું ધાર્યું, તેજ વેળા ભુંઈ પડેલું પત્તું મનમાં ઓળખી રાખીને પાછું હાથમાં મુકવું, તે પેલું પત્તું ધારેલું છે તેના ઉપર મુકવું. પછી ગમે તેમ પત્તાં ચારચાર પાંચપાંચ ભેગાં લેઈ લેઇને શેળ ભેળ કરી દેવાં અને ચીપવાં, ચીપી રહ્યા પછી હાથમાંથી ઓળખી ઓળખીને એકએક હેઠાં નાંખવાં, એમ નાંખતે નાંખતે પેલું આપણે ધાર્યું હતું એ પત્તું આવે એટલે આપણને ખબર છેજ કે આ પત્તાં નીચે જે પત્તું છે તે પત્તું સામા

વાળે ધારેલું છે, એવી રીતે નીશાની રાખવાથી પત્તું ધારેલું કાઢી શકાય છે. એજ રીત છે એમાં મંત્ર કે જાદુ નથી.

ખેલ ૬૧ મો.*

કાગળની કડાઇમાં ભજીઆં તળવા વિશે.

બાજીગર લોક જ્યારે રમવા આવે છે, ત્યારે પોતાની પાસે એક કાગળની કડાઇ રાખે છે, પછી જે ઠેકાણે રમવાનું હોય છે ત્યાં તે કડાઇને કાઢે છે, પછી જંબુરાને બોલાવે છે. અબે જંબુરા ! ત્યારે જંબુરો બોલે છે અબે કયા કહેતા હે ? એટલે પછી વાદી બોલે છે, દેખબે આ કાગદકી કડાઈ હે, ઉસમે કહે તો ખીચડી પકાઉંગા, ઓર લબસી પકાઉંગા, ઓર કહે તો ચાવલ પકાઉંગા; ઓર તેરે જે ખાણા ખાણેકા દીલ હોય સો ખાણા પકાયદુ. એટલે જંબુરો બોલે છે, મેરેકું તો ગરમગરમ ભજીએ પકાયદો તો મેં ખાઉંગા.

પછી પેલો ત્રણ ઈંટો લેઇને એક ચુલો કરે છે, તે ચુલા ઉપર પેલા કાગળની કડાઇમાં તેલ ભરીને ચઢાવે છે, પછે નીચે એક ચીથરામાં દેવતા મંગાવીને પેલો જંબુરો સળગાવે છે, થોડાંક છોડીઆં પણ નીચે સળગાવીને મોટો ભડકો કરે છે.

પણ પેલી કાગળની કડાઇને લગારે ઇજા નથી આવતી, પછે પેલું તેલ ઉકળે છે તેમાં ભજીઆં, પુરીઓ વગેરે જે જે વસ્તુ કરવી હોય છે, તે સર્વ ચીજ એક કાગળની કડાઇમાં તળી શકાય છે, પણ કાગળની તાવડીને ઇજા આવતી નથી.

તાવડીમાં તેલ કડકડકડકડ. થાય છે એટલે એમાં ભજીયાં તળીને જંબુરાને ખાવાને આપે છે, જંબુરો ફુંકતો જાય છે અને ખાતો જાય છે.

આ ખેલ જોનારા લોકો બહુજ અચંબો પામે છે, કે આતે શા મંત્ર! મારા ભાઈ કાગળને ઇજા નથી આવી અને ભજીઆં તળી નાંખ્યાં, માટે આતો કામરૂદેશની વિદ્યા હશે એમાં શક નથી. પણ એ કામરૂદેશની વિદ્યા. હું પ્રકાશ કરૂં છું તે જુઓ.

એક જાડો કાગળ લાવીને તેને કડાઇના આકારે લાઇ વડે ચોડે છે, પછી તે કાગળ જાડો થાય છે, તેના ઉપર સારી પેઠે તેલ ચોપડે છે ને તે તેલના ઉપર રાખ ચોપડે છે, જેમ તપેલાને પાણીનો કંટેવાળો કરે છે તેમ કાગળને પાણી ન અડાડવું, તેને તો તેલનોજ કંટેવાળો કરે છે.

પછી તે કડાઇમા તેલ પુરીને તે કડાઇને ચુલા ઉપર ચઢાવે તો એક રંજ માત્ર કાગળ દાઝતો નથી, એમાં કાંઈ મંત્ર નથી પણ તંત્ર છે તે ખરો છે.

આ ખેલ જેને જોવો હોય તેઓએ પોતે કરી જોવો, સુખેથી થશે, બરોબર કરવો એમાં કાંઇ મુસ્કેલ નથી.

ખેલ ૯૨ મો.

પારસી પાઘડીમાંથી અતરની શીશી કાઢવા વિશે.

બાજીગર પોતાની પાસે અત્તરની શીશી રાખીને કોઇને ઘેર જાય છે અને જ્યાં બે ચાર આદમી બેઠા હોય છે ત્યાં જઇને લોકોને પુછવા લાગે છે, કે આ સુગંધી કયાંથી આવે છે? ત્યારે લોક જવાબ દે છે, કે અમારી પાસે તો સુગંધી આવે એવી વસ્તુ નથી, અને તમને શી રીતે સુગંધી આવી?

લાલ—અલ્લાભાઇ કોઇના કાનમાં અત્તરનું પુમડું હશે તે સોઢવા લાગ્યું છે. બીજા માણુસો—ના ભાઈ અમારી પાસે તો અત્તરનાં પુમડાં નથી, તમારી પાસે હોય તો તમે જાણો.

પછી લાલ બોલે છે, જુઓ ભાઇઓ મારી પાસે તો કાંઈ નથી એમ કહીને પોતાનાં લુગડાં બધાંય ખંખેરીને દેખાડે છે, અને અંગરખાંનું ધ્રુજું તથા બાંહ્યો અને અંગવસ્ત્ર સુદ્ધાં સહુને દેખાડે છે. પછી ગમે તે આદમીની પાઘડીમાંથી અત્તરની શીશી કાઢે છે, અને એ શીશીનો દાટો ઉઘાડે છે, એટલે મહ મહ મહ મહ સુગંધીના ધાણુ છુટે છે, તે જોઇને પેલા લોકો તો દીગમુઢ થઈ જાય છે, કે આ અત્તરની શીશી ફલાણાની પાઘડીમાંથી નીકળી, માટે મંત્ર વિના આવો નકતો કોઇએ કર્યો છે ? એમ કહીને એક એકના સામું જોયાં કરે છે.

લાલ બોલ્યા—કયમ છે ? કહેતા હતા ને અમારી પાસે તો કાંઈ નથી, અને આ અત્તરની શીશી તો પાઘડીમાંથી નિકળી. માટે સારા માણસ થઈ જુઠું બોલો છો, એમ કહીને લોકોને હસાડે છે. હવે એ શીશી શી રીતે નિકળી તે નીચે લખું છું.

અત્તરની શીશી લાલે (લાલભટે) પોતાની પાસેજ રાખેલી હતી, પણ એવી રાખેલી હતી કે કોઇના દેખવામાં ન આવે, એ શીશી પોતાની પાઘડીના તોરા નીચે ઘાલેલી હતી, તે જ્યારે લુગડાં ખંખેરીને દેખાડી રહ્યા ત્યાર કેડે પોતાના હાથમાં એ શીશી લીધી, તે શીશી હાથેળીના બેવડમાં રહે છે.

કદાપી કોઈ શીશી શુંવાળી હોય, અને હાથમાંથી લપ્સી જાય એવી હોય તો એ શીશીને બાવળનો થોડો ગુંદર પલાળીને એક તરફ અથવા ચારે તરફ ચોપડે છે, પછી સુકાય એટલે હાથમાં રહી શકે છે, માટે એ શીશી તો જાદુગરની પાસેજ હતી, પણ હાથની ચાલાકીથી બીજાની પાઘડીમાંથી કહાડી.

આવા આવા ખેલ જોઇને બીચારા ભોળા લોક ગોથાં ખાઈ જાય છે, (વખતે ભોળાપણાને લીધે પાંચ પચીસ રૂપીઆ ખોઇ બેસે છે,) પણ આ ચોપડી છપાઇને બહારં પડ્યાથી ઘણાજ લોકોને આનો લાભ

મળ્યા વગર નહિ રહે એવી મારી ઉમેદ છે, તે ઇશ્વરને કહું છું, કે તે પુરી પાડજે.

ખેલ ૬૩ મો

કામઠા ઊપર લખટા ચડાવવા વિશે.

કોઈ પરદેશી વાદી લોકો વસ્તીમાં જ્યારે રમવા બેસે છે, ત્યારે નવી નવી જાતના ઘણા તમાસા કરે છે, તે કોઈ લોકોના કળ્યામાં આવતા નથી, અને હરકોઇના જાણવામાં પણ આવતા નથી. ભોળા લોકોતો એમ જાણે છે, કે એની પાસે નજરબંધી છે, તે ખેલ કરતાં કરતાં એક કામઠાનો ખેલ કરે છે, તે ખેલ જોવા જેવો સારો દેખાય છે, તે શું કરે છે, તો એક કામઠું પોતાની પાસે હોય છે, તે કામઠાને પણછ નથી હતી, અને પણછને બદલે સુતરની દોરીઓ ત્રણ ત્રણ આંગળને છેટે બાંધી હોય છે, તેના ઉપર મોટા લીંબુ જેવડા અથવા નહાના કોઠ જેવડા લાકડાના ગોળ રંગીત લખટા એ કામઠાની દોરીઓ ઉપર મુકે છે. અને પછી ફેરકુદડી ખાતો જાય છે, અને હાથમાં કામઠું ઝાલી રાખેલું હોય છે. એ કામઠા ઉપર લખોટા પણ રહે છે, અને ફરતો જાય છે અને કહેતો જાય છે, કે ચલ ચલ તેરે ઘરકુ જાકર બેઠ, એવામાં એક લખોટો દોરી ઉપર દોડયો દોડયો જાય છે. વળી બોલાવે છે કે અબે લખટા ઇધર આવ, આવ, તોપણ એ લખોટો પાછો આવતો નથી, અને એટલી જગામાં ફેરકુદડી કામઠું હાથમાં ઝાલીને ફરતો જાય છે. જેમ ઢેડ લોક સુતરની ફાળકી ઉકેલતાં ફરે છે. એ રીતે ફરતો જાય છે. પછી પોતાની કહેડમાંથી બીજો લખરો કહાડીને કહે છે, કે અબે લખટા ! આ તેરા ભાઈ કામઠેકે સામે છેડેપર હે, તુંભી ઊંચા જાકર બેઠ, એમ કહીને એ

લખટાને દોરી ઉપર દશાવે છે, એટલે એ લખોટો પણ ખરખરખર દોરી ઉપર દોડગો જાય છે, અને પેલા પ્રથમના લખટા ભેળો મળી જાય છે.

વળી ત્રીજાને કહેડમાંથી કહાડીને દોરી ઉપર મુકીને કહે છે, આ દોનું તેરે ભાઈ ઊંચાં હે, ઉસકી પાસ તુમભી જાઓ; પછી પેલો ત્રીજો પણ દોરી ઉપર ચાલે છે, એટલે વાદી બોલે છે, અબે દો લખટે ? સુનો આ તીસરા લખટા તુમારી પાસ આતા હે, પણ કેહેવત હે કે તીન ટેખળ, ઓર હળમેખળ, માટે એ તીસરેકુ તુમારી પાસ મત આણે દો. એટલે પેલા બે લખટામાંથી એક લખરો પેલા ત્રીજાના સામો આવે છે, અને આવતો કે તડાક લેઇને અથડાય છે, એટલે ત્રીજો લખરો પાછો આવે છે, અને પેલો ફરીને પોતાને ઠેકાણે જાય છે.

પછી એ લખટાને ઠપકો દે છે, કે સાલે પાજી ! કાયકું નાઠકર પીછા આયા. જાઓ ફેર ઉસકી સાથ ખુબ લડકર પીછા આઓ; એમ કહીને પાછો તે લખટાને મોકલે છે, એટલે વળી એમના એમ લડવા લાગે છે, એ રીતે ત્રણે લાકડાના લખટા સામાસામી તડાક તડાક અથડાયાંજ કરે છે, જેથી વચલા લખટાને બે તરફથી માર પડે છે.

જોનારા લોકોનું હશી હશીને પેટ દુખવા આવે છે એટલા બધા હશી પડે છે, કે આ લાકડાના લખટા શા આધારથી લડી મરે છે, કાંઈ દોરી સાથે બાંધેલા પણ નથી, જે આ બાજીગર દોરી અણસારે કરીને લડાવી મારે માટે આતો ખરેખરા મંત્ર છે, એમાં મીનમેખ નથી. ગમે તો નજર બાંધી હશે તેથી આપણને આવું દેખાય છે, પણ કાંઈ કાવતરૂં છે ખરૂં એવી રીતે વાતોના તડાકા ચાલવા માંડે છે.

એમાં મંતર કે બંતર કાંઈ નથી, એતો હાથની કળા છે. જેથી ફેરકુદડી ખાય પણ ફેર ચઢે નહિ, અને ત્યાં લખટા એની મેળે જાય આવે એવો અભ્યાસ કરેલો છે, માટે અભ્યાસથી એના હાથમાં એવી કળા બેઠેલી છે, તેથી એ રીતે થઈ શકે છે.

લોક નજરબંધી કહે છે એનો અર્થ કરવા જઇએ છીએ તો એ

શબ્દ પણ ખરો છે. કારણ કે સહુની નજર ચુકાવી દે છે, એવી હાથે ચપળતા છે. માટે એવી ક્રિયાને નજરબંધી કહીશું તો એમાં કાંઇ બાધ નથી. માટે આવી મતલબથી નજરબંધી કહીશું તો કાંઇ હરકત નથી. પણ આતો નજરબંધીનો એવો અર્થ લોક કરે છે, કે ગામના સીમાડે એક પુતળું બાજીગર ઘાલીને તે પુતળા ઉપર ધુપ ધુમાડો કરીને ગામમાં આવે છે, એટલે લોક આંધળા ભીંત થઇ જાય છે. અને એ બાજીગર જેમ બોલે તેવીજ રીતે જોનારા લોકો દેખે, એવો અર્થ નજરબંધીનો કરે છે. માટે એવો અર્થ કરીશું ત્યારે તો નજરબંધી બીલકુલ જુઠી છે.

ખલ ૬૪ મો.

ખાંડનો ભડકો કરવા વિશે.

કેટલાક ઢોંગી લોકો ખાંડનો ભડકો કરીને લોકોને ઠગે છે, તેની વાત નીચે લખુ છું.

કોઇ શેહેરમાં કે ગામડામાં, જ્યાં લાલભટ જાય છે. ત્યાં જઇને થોડાક ખેલ કરી બતાવે છે, તેમ તેમ લોકોને એના ઉપર વધારે આસ્તા બેસતી જાય છે, પછી કોઇ માણસ પ્રશ્ન પુછવા આવે, તે એવી તરેહનો પ્રશ્ન હોય, કે બાયડીનો ધણી પરદેશ ગયો હોય, તે દસ વરસથી આવતોજ ન હોય અને એ બાઇ પણ ભરજુવાનીમાં હોય. એમ નહિ તો દીકરો પરદેશ ગયો હોય અને એનાં માવીતર વરસાદની માફક વાટ જોતાં હોય, પછી એવો પ્રશ્ન પુછેછે, કે લાલભટ ! આટલો પ્રશ્ન કરો પરદેશ ગએલો માણસ કયારે આવશે ?

એટલે લાલભટ બોલે છે. ઉભા રહો, જરા સબુર કરો. મારી મા-

તાને પુછીને જેવું હોય તેવું કહુ છું. એમ કહીને પોતાના ત્રીશુળ સામું જુએ છે, અને પછી બોલે છે, કે માતાનો હુકમ એવો થાય છે, કે એક મુઠી ખાંડ લાવો, એ ખાંડ ઉપરથી અગમનીગમ ઉકલશે.

પેલી બાઇ હોય તે એક મુઠી ભરીને ખાંડ લાવીને આપે છે, એટલે ખાંડની નીચે ઢગલી કરે છે, તેમાં છાનેમાને અંગ્રેજી દવા ક્લેરાપોટાસ થાય છે, તે થોડોક ભેળવી દે છે, પણ કોઇ માણસને ખબર પડતી નથી, કે આમાં કાંઇ ભેળવી દીધું.

પછી એક શીશી લઇને માંહીથી પાણી કહાડ્યું, અને લાલભટ બોલ્યા, જુઓ ! આ માતાજીનું ચરણામૃત છે તે ખાંડને છાંટીશ, અને જો પંદર દિવસમાં જરૂર આવનાર હશે, તો ખાંડનો ભડકો થશે. એમ કહીને પેલી શીશીનું પાણી ખાંડમાં છાંટ્યું, કે તરત ઝબ લેઇને ભડકો થયો.

પેલું પ્રશ્ન પુછનાર માણસ તો દંગ થઈ જાય છે કે આતો માતાનો હાંથો હશે તેથી માતાજીએ પડછો આપી પંદર દાહાડાની અવધ ઘાલી માટે હવે પંદર દાહાડાની વાર છે, પછી પરદેશમાંથી આપણે ઘેર આવશે. એવું ધારીને લામભટને પુછેછે, હવે તમને શું આપીએ તમારો ઉપકાર તો અમે જીવીશું ત્યાં સુધા નહિ ભુલીએ.

પછી લાલભટ વિચારે છે, કે મ્હો એવી લપડાક, એટલે ગરીબ ઘરનું માણસ હોય, તો તેની પાસે હલકી ચીજ માગે અને તવંગર માણસ હોય તો તેની પાસેથી વધારે માગી લે છે.

હવે ખાંડમાં ક્લેરાપોટાસ નાંખ્યો પણ પેલું પાણી છાંટ્યું તેની બાબત રહી ગઇ છે, માટે ને પણ બતાવીએ છીએ.

ખાંડને ક્લેરાપોટાસ ભેળવીને રાખી મુકવી, અથવા ખાંડ તરાઇત પાસેથી મગાવે છે તો પોતાની પાસેનો ક્લેરાપોટાસ એમાં ભેળી દે છે. પછી ઊંચા ગંધકનો તેજાબ એ ખાંડ ઉપર છાંટે છે, એટલે ભડાક લેઇને ભડકો થાય છે, માટે એજ એનો ઉપાય છે, ખાંડ, ક્લેરાપોટાસ, અને

ગંધકનો તેજાબ, એ ત્રણ વસ્તુ ભેગી થવાથી ભડકો શી રીતે થતો હશે? એવું કોઇએ ધારવું નહિ.

જેમ હળદરનો રંગ પીળો છે, ને ખારાનો રંગ ધોળો છે, લીંબુના પાણીનો રંગ પાણી જેવો છે, હવે એ ત્રણેવાનાં ભેગાં થવાથી કંકુ કયમ કરીને બને છે? અને રાતો ચોળ રંગ કંકુમાં કયાંથી આવે છે? માટે ઇશ્વરી નિયમ એવો છે કે એક વસ્તુમાં બીજી વસ્તુ મળે એટલે એનો ગુણ તથા રંગ બંને બદલાય છે, વળી તે બેમાં ત્રીજી વસ્તુ ભળે તો તેનો રંગ તથા ગુણ જુદો થાય છે. માટે એ શધી વગેરેથીજ આખી દુનીઆનો વ્યવહાર ચાલે છે, તો ઉપરની ત્રણ વસ્તુઓ મેળવેથી ભડકો થાય એમાં શી નવાઇ છે.

ખેલ ૬૫ મો.

એક કાગળનાં સતર વાનાં બનાવવા વિશે.

વાદી લોકો રમવા આવે છે ત્યારે પોતાની પાસે એક કાગળ રાખે છે, તે કાગળ જાડો જોઇએ, અને એ કાગળને બેવડો કરીને તેને ચીપે છે, ચીપીને બેવડ વચે ઉલટો સાંધો એ કાગળને નાંખે છે પછી તે કાગળના બે છેડા હોય છે તે ગુંદરે કરીને સાંધી લે છે, પછી જ્યાં રમવાનું હોય છે ત્યાં એ કાગળ સભામાં કહાડે છે.

પછી પોતાની બોલીમાં બોલે છે, કે દેખો યારો! એ કાગળકી કેસી કેસી ચીજાં બનતી હે, એમ કહીને એ કાગળને હાથેવતે ઉકેલવા માંડે છે તેમાં પ્રથમ બોલે છે, દેખો તાડકા પત્તા, અને હાથની ચાલવણી કરતો જાય છે, દેખો ઘોડા ઉપરકા કાઠડા, ઓર દેખો દરીઆકી છીપ,

ઓર સીપાઈ, લોકુંકી ખીસી, ઓર તંબાકુ રખનેકી ડબ્બી, પછી હાથની ચાળવણી ફેરવે છે.

ઓર દેખો પવન ખાણેકા પંખા, ઓર આઇમાઇકી રોટી, ઓર દેખો ગાડીકા પૈડા, ઓર સીપાઈ લોકુંકી ઢાલ, ઓર રોટી પકાનેકા તવા, એવું એવું કહીને બેવડું પડ હોય તે કહાડે છે ઓર દેખો ઉનાળેકી છત્રી, ઓર દેખલો બડે લોકકી પીકદાની, ઓર ફીર દેખો તો કમળકા ફુલ, ઓર દેખો તો લશ્કરકાં તંબુ, આધી પલટન ઇધર સોવે, ઓર આધી પલટન ઇધર સોવે.

વળી હાથની ચાળવણી કરતો જાય છે, ને કહે છે, ઓર દેખો તો દાણે ભરનેકી પાલી, ઓર દેખો તો મીઠાઈ વાલેકા ખુમચા રખનેકા, ઓર દેખો તો સાહેબ લોકુકા ખાણા ખાનેકા, ઓર લશ્કરમેં લડનેવાલે સીપાયુંકી ટોપી, ઓર બંગાળા દેશકી ટોપી, ઓર દેખો તો દાદુપંથી બાવાકી ટોપી, એવું કહીને કાગળનું પાસુ તરત પાછું ફેરવીને કહે છે.

ઓર દેખો લાલીએ કુંભારકે ઘરકી ખીચડી પકાવનેકી હાંડી, ઓર ઘી ભરો, ગુડ ભરો લડુ ભરો, મીઠાઇ ભરો, જો ચાહેશો ભર લો.

ઓર દેખો તો બાયડીયુંકા દાણા ઝડકનેકા સુપડા, દો ચાર મીલકર જો બેઠી હોવે તો દાણેકા સત્યાનાશ નિકાલે, ઓર દેખેતો સુતરકી આંટી ઓર દેખો તો ફીર કાગદકા કાગદ.

એવી રીતે એ કાગળનાં વાનાં બને છે, તે કંઈ મંત્રવિદ્યા નથી. એતો એ કાગળ વાળવાની ચતુરાઇ એવી છે, અને કાગળ વાળી મુકયો એટલે નહાનો છોકરો હોય અને જો એ પણ કાગળને ચુંથે તો એની મેળે ભાત ભાતના ઘાટ દેખાય છે.

પ્રથમ એવું લખ્યું છે કે સતર વાનાં બને છે, પણ તે સીવાય બીજા ઘાટ પણ દેખાઇ આવે તે ઉપર જણાવ્યું.

• સતર સીવાય બીજા ઘાટ બને છે, ત્યારે સતરનો આંક બદલીને

કયમ વધારે આંક ન કર્યો ? કોઈ એમ ધારે તો એનો તો એ ઉત્તરછે, કે સતરવાનાં તો ખરેખરાં બને છે, અને પછી બીજા ધાટ બને છે પણ ધુળધાણી, ખરેખરા દેખાતા નથી, તેથી સતર રાખ્યા છે.

ખેલ ૬૬ મો.*

વેઢ કુવામાં નાખીને પાછો કહાડવા વિશે.

કોઈ ખેલાડું માણસ હોય છે, તે કોઇક ગ્રહસ્થને ઘેર અથવા રાજ સભામાં અથવા દસવીસ માણસની મંડળીમાં જ્યારે જાય છે ત્યારે પ્રથમ તો કાંઇક બોલીને વાતચીત કરે છે, પછીથી પોતાનું પોત પ્રકાસવા માંડે છે, કહેવત છે કે નાચનારનો પગ ઝાલ્યો ન રહે. એ રીતે નખરૂં કરે ત્યારેજ નીરાંત થાય, માટે જે ખેલાડું માણસ છે, તે જ્યાં હોય ત્યાં લોકને સિદ્ધાઈ દેખાડતો ફરે છે.

માણસ બેઠાં હોય છે તેની વચ્ચે થોડીક સોપારીઓ, પાન, લવીંગ, ઇલાયચી, અફીણ, વળી ઉપર બારભંજણું, એવાં એવાં વાનાં ઝટાઝટ કહાડીને આપે છે, તેથી લોકોને તો ખાત્રી થઈ જાય છે, કે આ વીર વિદ્યા વાળો છે.

પછી લાલભટ બોલે છે કયમ ! આ પદાર્થ કયાંથી આવ્યો છે ? પછી ખાનારા બોલે છે, જાણીયેજ છીએ તો કોક ગાંધીની દુકાનમાંથી વીર પાસે મગાવ્યું, એટલે લાલભટ ફહફહફહફહ હસે છે, અને વળી બોલે છે—અલ્યા તમે પણ આ વાત જાણી દેખાય છે.

પછી વળી કોઈ બટકબોલો હોય છે તે બોલે છે, કે મારા હાથમાંથી ઉડાડો તો તમારી વિદ્યા સાચી, એટલે લાલભટ બોલ્યા, હા, કહેતો હોય તો તારી આંગળીઓમાંથી વેઢ ઉડાવું ને ગમે તો તારે હાથે જઇને તારો

वेढ के एक रुपीओ कुवामां नाखी आव्य, अने पाछो मगावी आपुं तो एक पाघडी आपीश ?

त्यारे पेलो चडाऊ माणुस होय ते हा पाडे छे, जाओ पाघडी खरी, पण मारी हाथे जइने हु मारी मेळे कुवामां नांखु. अने जो ए कुवामांथी पाछो वेढ न आवे तो ए वेड रुपीआ त्रीसनो छे, ते तमारी पासेथी रुपीआ त्रीस लेउ, अने त्रीसना जमान आपो.

पछी लालभट पोतानी पासेथी शालनुं फरद, के कोटमांथी उतरी कहाडीने आपे छे, ले जो तारो वेढ तो त्रीस रुपैडीनो हशे, पण एने बदले सो रुपीआनुं जोखम सोंपु छुं, जो वेढ कुवामांथी निकळशे तो पाघडी रुपीआ बारनी लेइशुं. ने जो नहि नीकळे तो आ शाल खोइए छीए, बेमांनुं एक थशे. वळी आटला आदमी साहेदी पण छे.

पछी केटलाक जण बोले छे, कांई होड पाडवामां कांई माल नथी अने केटलाक बोले छे, के कांई हरकत नथी, लावोने शालनुं फरद मारी पासे, पछी लालभट पण जाणे तो खरा, के माथाना मळ्याता. एवी रीते बोलाबोली थतामां जकी माणुस हाथेथी वेढ कहाडी मुठी वाळीने मुठीमां घालीने बेसे छे, वळी वारे वारे जोतो जाय छे, के रखेने उडी जाय नहि !

पछी लालभट बोले छे, भाई ! एकवार हुंए वेढने तथा रुपीआने मंतरु, त्यार पछी बीजी वात, माटे तु तारी मेळे कांक नीशानी करी मुकय, वळी पछी तकरार पडे नहि.

पेला जकी माणुसना मनने खात्री थइ छे, के शालनुं फरद मने आप्युं छे, माटे वेढ तथा रुपीओ पाछा आवशे एमां शक नथी, एवुं धारीने रुपीआने कानसथी के छरीथी एक आंको करी दे छे, अने वेढ तो पोतानी पासे हमेश रहेतो हतो, माटे ओळखाण वास्ते कांइ नीशानी करतो नथी, ने लालभटना हाथमां वेढ तथा पेलो रुपीओ बन्ने सोंपे छे

લાલભટ એ વેઢને હાથમાં લેઇને ફુંક મારે છે, પછી કહે છે, કે એક પાણીનું પવાલુ આપણા ઘરમાંથી ભરી મગાવો, પછી પવાલું આવ્યા પછી તે પવાલામાં પણ જરા ફુંક મારે છે, ફુંકવાની મતલબ એટલીજ કે લોકોને મંત્ર ભણવાની ખાત્રી થઇ જાય એટલા માટે ફુંકે છે. પછી તે પવાલામાં વેઢ તથા રૂપીઓ નાંખીને એ પવાલું કે ગ્લાસ, વેઢના ધણી પાસે ઉપડાવીને કુવા ઉપર જાય છે.

લોકો તો જોવા ભેગુ થાય છે તેનો પાર પણ રહેતો નથી, પછી કુવા ઉપર જઇને લાલભટ બોલે છે, જુઓ ભાઇ! પવાલામાં રૂપીઓ ને વેઢ છે કે નથી? પછી વળી કહેશો જે કુવામાં તો એકલું પાણીજ રેડાવ્યું હતું, અને વેઢ તો લાલભટે વેળાસર ઉડાવ્યો હતો, એવો અભિશ્રાપ મને ઓઢાડશો.

પછી પેલો ભોળો આદમી પવાલામાં હાથ ઘાલીને જોવા જાય છે, એટલે લાલભટ હાથ ઝાલે છે, ઉભો રહે! હાથ બાથ ઘલાશે નહિ હાથ ઘાલ્યા વિના જો. અને હાથ કે અડાડીશ તો મારા મંત્ર જુઠા પડશે, એટલે વેઢ અધર ઉડશે તારા હાથમાં નહિ આવે.

પછી બીજા લોકો ડાહ્યા હોય તે હાજી હાજી કરે છે, અને પેલા માણસને કહેવા લાગે છે, કે હાથ ઘાલવાની આપણે શી જરૂર છે? એટલે એ ભોળાયો બીચારો આંખેથી જોઈ લે છે, અને ખાત્રી કરે છે, કે મારો વેઢ અને રૂપીઓ આ પવાલામાં છે એમાં શક નથી, એવું ધારીને ગ્લાસ કે પવાલું જે હોય તે વેઢ તથા રૂપીઆ સુદ્ધાં કુવામાં ઠલવે છે, એટલે કુવા ઉપર જોનારા લોકો બોલે છે, કે એ વેઢ પડયો, પડયો, પડયો, અને રૂપીઓ પણ કુવામાં એ જાય, એ જાય, એમ બોલી ઉઠે છે.

લાલભટ જરા જાણીને, ઝાંખા જેવો થાય છે. એટલે લોકો ધારેછે, કે લાલભટે કરતાં તો કરાવ્યું પણ હવે પસ્તાતા દેખાય છે. પછી લાલભટ

જે અંબે જે અંબે કરતા કરતા આવે છે, અને બીજા લોક તથા વેઢનો ધણી એ પણ લાલભટની પછાડી ઘેર આવે છે. પછી લાલભટ પેલા વેઢના ધણીને કહે છે, કે લાવો પાઘડી.

વેઢનો ધણી—પાઘડી તે પહેલી ? મારો ત્રોસ રૂપીઆનો વેઢ આવશે તો પાઘડી ગપેડીનો શો ભાર છે.

લાલભટ—લાંચ ભાડું અને દક્ષણા એનો ઉધારો થાય નહી, અને અજાણ્યો હોય તો પુછ આ ઘરડા ડોસાને.

વેઢનો ધણી–ત્યારે કાંઈ વેઢ આવ્યા વિના પાઘડી બાંધવાની આશા છે કે શું ? એવી અયડાચયડ કરતામાં કોઇક ત્રીજો જણુ બોલી ઉઠે છે, કે લાલભટની શાલ મારી પાસે લાવો, અને રૂ. ૧૨ ની પાઘડી પણ મારી પાસે લાવો. જો વેઢ કુવામાંથી નિકળીને આવશે, તો શાલ તથા પાઘડી બંને લાલભટને આપીશું ને જો વેઢ નહી આવે, ત્યારે તો લાલભટને ઊંનો ઊંનો (ડામ) આપવો જોઇએ.

પછી ત્રીજા માણુસને હવાલે શાલ તથા પાઘડી બંને થયાં, એટલે લાલભટે લુગડુ ઓઢીને મુડી વાળેલી કાઢી, અને બોલ્યા, બાઇએ આબરૂ રાખી ખરી, લે ભાઈ ઓળખી લે, આ વેઢ છે તારો કે બીજા કોઇનો ? અને આ કાનસે ઘસેલો રૂપીઓ તારો કે બીજો છે ? બોલ ઝટ લેઇને અમારે જવાની વેળા થઇ છે. એટલે પેલો જકી માણુસ હાથમાં લેઇને જોવા લાગે છે, તો એજ વેઢ અને એજ રૂપીઓ, પછી બોલે છે. રંગ છેરે લાલભટ, તમારે તો નારસીંગો હાજરા હજુર દેખાય છે હો ?

લાલભટ હસતા જાય છે અને જરા મુછો પણુ મરડતા જાય છે, પછી શાલને પાઘડી બંને લાલભટને તાબે કરયાં, એટલે ઝડપ દેતા કે ઉઠયા, ભાઇઓ હવેતો ઘણીવાર થઈ જઇશું, એમ કહીને રસ્તે થાયછે.

લોકો તો નહાનું અને મોહોટું અચંબો પામી જાય છે, કે અહાહાહા ! લાલભટ તે લાલભટ, કુવામાં નાંખેલો વેઢ પાછો મંગાવ્યો, આ સમામાં વિરવિદ્યા વાળો તો એવો બીજો કોઇની માએ નથી જણ્યો.

હવે એ ગિરવિદ્યા ભણવી હોય તો જરા કાળજું ઠેકાણે રાખી નીચે લખેલું વાંચી જુઓ.

લાલભટ એવો ખેલ કરવાના હોય છે ત્યારે પોતાની પાસે પીતળના વીસ પચીસ વેઢ, તથા ત્રાંબાના ડબલ પૈસા, જેમાં રાણીનો શીકો હોય છે, તેવા પૈસા પણ બે ચાર રાખે છે. જે માણસની પાસેથી વેઢ લે છે, ત્યારે તેવીજ રીતનો પીતળનો વેઢ, બદલીને પેલા પાણીના પવાલામાં નાંખે છે, અને ત્રાંબાના પૈસા ઉપર કલાઈ ચઢાવેલી હોય છે, માટે તે પૈસો રૂપીઆને બદલે પાણીના પવાલામાં નાંખી દે છે.

જે ખરેખરો વેઢ તથા રૂપીઓ તે પોતે લેઇને ધુંબામાં કે એવી રીતે બીજે ઠેકાણે છુપાવી રાખે છે, અને જે પવાલામાં વેઢ તથા રૂપીઓ નાંખે છે તે ખોટાં નાંખે છે.

કદાપી રૂપીઓ પોતાની પાસેથી ખરેખરો પવાલામાં નાંખે તો પણ શી ચીંતા છે ? રૂ. ૧૨ ની પાઘડી આવનારી છે, માટે જાણે અગીઆ-રની આવી હતી. એવું ધારીને કોઈ ઠેકાણે ખરેખરો રૂપીઓ આ કુવામાં નાંખે છે, અથવા ત્રાંબાના પૈસાને રૂપાનો ગીલ્ટ ચઢાવી રાખે છે તે પૈસો પણ રૂપીઆને બદલે નંખાવે છે.

કુવામાં જે વેઢ પડયો તથા રૂપીઓ પડયો, તે બંને વાનાં લાલ-ભટનાં કુવામાં પડ્યાં, અને પેલો વેઢ તથા રૂપીઓ પાછાં આપ્યાં તે પોતાની પાસે લીધાં ત્યારથીજ હતાં.

પાણીમાં કાંઇ વસ્તુ નાંખીએ છીએ તો એનો આકાર કાંઇક ભીન્ન-પણે થઇ જાય છે, માટે પાણીમાં વેઢ નાખે છે, એ પીતળનો વેઢ છે પણ સોનાના સરખો દેખાય, કુવા ઉપર સાથે જવું પડે છે તેનું એજ કારણ, કે મારગમાં જતાં પેલો માણસ હાથ ઘાલીને જુએ તો કપટ વરતાઇ જાય.

એવાં એવાં પાખંડ હજારો રૂપીઆ ખાઈ જાય છે, માટે આ ખેલ વાંચનારને હવે કોઇ ઠગે એવું રહેશે નહિં.

કદાપી આવી રીતે ખેલ બને, અને જો તે કુવો ગળાવીને જુએ તો એ કુવામાંથી પીતળનો વેઢ તથા ત્રાંબાનો રૂપીઓ નીકળે, એટલે લાલભટની સીધાઇ જતી રહે એમાં શક નથી.

ખેલ ૬૭ મો.*

બે ચાર આદમીઓની પાઘડીઓ ઊડવા વિશે.

કોઈ સમે જાદુગર રાજ સભામાં જાય છે, તે વેળા પોતાની પાસે સામીત સુર પુરા ઘણાજ હુંશીઆર રાખે છે.

કચેરીમાં જઇને પાંચ પચીશ ખેલ સારાસારા કરે છે, તેથી રજવાડાના રાજા તો કાળા અક્ષરને કુટી મારે એવા હોય છે, તે ખુશી ખુશી થઈ જાય છે. વળી લાલભટના હાથની ચપળતા એવી છે જે ભલા ભલા ભણેલાની પણ નજર ચુકાવી દે છે; તો એવા વગર ભણેલા રાજાઓમાં શું મુશ્કેલ છે! જેઓ ભુત અને પ્રેત, ડેહેરાં, મુઠયો, ચોટયો, નજર બંધી, મંત્ર, જંત્ર એવી એવી વાતોને સાચી માનીને બેઠેલા હોય છે અને આખો દિવશ વહેમમાં અને વહેમમાંજ કુટાયાંજ કરે છે, માટે કોઇ ફકીર, કોઇ જતી, અને કોઈ ભુવા, એવા એવા દરબારમાં પડેલાજ હોય છે. અને સરકારના સીધાંના મોદીખાનાં ચાલતાંજ હોય છે. અને રાજાના હાથે ૧ સેર માદળીઆં અને માથામાં દસ વીસ ચીડીઓ એતો અખંડ રહ્યાંજ કરે છે.

એવા એવા ભોળીઆ રાજાની કચેરીમાં કેટલાક ખેલ કરીને પછી બોલે છે, કે બે ચાર વાણીઆ કે બ્રાહ્મણની પાઘડીઓ આપો તો એની મંડીલો સોનેરી કરી આપું

એવું સાંભળી લોભીઆ લોકો મંડીલોની લાલચે કરીને હડફેહડફ પાઘડીઓ આપે છે, અને માથે બીજા ફેંટા કે એવું બાંધી લે છે.

પછી જેમ જેમ પાઘડીઓ આવતી જાય, તેમ તેમ બાજીગર પોતાના લુગડાં તળે દબાવતો જાય છે. અને તેમ તેમ બાજીગરના પગાં વચ્ચેથી પછવાડે સાગ્રીત પાઘડીઓ તાણી લેતો જાય છે. અને એ સાગ્રીત પાઘડી લેઇને બીજાને આપે છે, વળી બીજો ત્રીજાને આપે, ત્રીજો ચોથાને આપે છે, એ રીતે પાઘડીઓ વગે થાય છે, પણ કોઈ બીજા માણસોને ખબર પડતી નથી.

બીજા માણસની નજર તો પેલા જાદુગર સામીજ રહે છે, એટલે કાંઈ સાગ્રીતની ક્રીયા દેખાતી નથી, પછી થોડીક પાઘડીઓ ગઇ, અને થોડીક રહે છે એટલે લાલભટ ઉઠીને સાલના ફરદ હેઠે પાઘડીઓ પડી છે, એના પછાડી પ્રદક્ષણા કરે છે, અને મહોડે બોલે છે કે હે અંબા, આ ઢગલો પાઘડીઓનો કર્યો છે એમાંથી તારે જેમ કરવું ઘટે એમ કરજે.

એવું કહીને સાલ ઉપાડી લેઇને કહે છે કે સહુ સહુની પાઘડીઓ ઓળખી લ્યો. પેલા લોકોને તો સોનેરી મંડીલ લેવી હતી, પણ આમાંથી તો પાંચ સાત પાઘડીઓજ ઉપડી ગઇ.

પછી જેઓની પાઘડીઓ હતી તેઓએ તો ઉપાડી લીધી, પણ પેલા બીજા લોકોની પાઘડીઓ તો સાગ્રીતના સ્વાધીન થયેલી હોય છે, તે લાલભટ પાસે કયાંથી નીકળે ! પછી પેલા લોકો લાલભટને પુછે છે, અરે લાલભટ ! અમારી પાઘડીઓ કયાં ગઇ ? એવું જોઇને બીજા લોકો ખડખડખડખડ દાંત દહાડે છે, એમાં કાંઇ ઢોંગ નથી. પેલા પાઘડીઓના ધણી બોલે છે, વાહવા લાલભટ ! અમને ઉઘાડે માથે કર્યા કે ! એટલે બીજા લોકો જવાબ દે છે, મંડીલો પહેરવી હતી ને કયમ થયું ? એમ કહી કહીને જે હોય તે હસે છે.

લાલભટ—કહો તો તમારે ઘેરથી મંગાવું, કહો તો આકાશમાંથી

મંગાવું, કહે તો પાતાળમાંથી મંગાવું, કહેતા હોતો પેલા ઝાડ ઉપરથી પાઘડીઓ કહાડું, અને કહેતા હોતો દરબારના પછાડી તકીઓ છે તેમાંથી પાઘડીઓ કહાડું.

એવામાં રાજા પોતેજ બોલે છે, લ્યો મારા તકીઆ તળેથી કહાડો જોઇએ. એમ કહીને રાજા પોતાના તકીઆ પછાડી જોવા જાય છે, એટલે લાલભટ બોલે છે, જુઓ સાહેબ આપના તકીઆ પછાડી પાઘડીઓ ઘાલીને મારે ગળે પડોછો !

રાજાએ બરાબર જોયું તો પાઘડીઓ ખરેખરી, એવું જોઈ બધી કચેરી દંગ થઇ જાય છે, કે લાલભટની વિદ્યા સાચી હો ! પાઘડીઓ સહુ સહુની ઓળખીને લીધી, પણ એ વાતમાં કોઇને ખબર પડી નહિ.

હવે એ પાઘડીઓ કયાં ગઈ હતી અને કયારે તકીઆ પછાડી આવી તે નીચે લખું છું.

જ્યારે જાદુગરે સહુની પાઘડીઓ મંગાવી અને પછેડી કે સાલ તેની તળે ઢાંકવા માંડી, તેજ વખતે પોતાના બે પગો વચ્ચે થઇને એકે એક પાઘડીઓ કાઢતો ગયો હતો, તે પાઘડીઓ, પછવાડે સાગ્રીત બેઠેલો હોય તે લેઇ લે છે, અને એ સાગ્રીત બીજાને, બીજો ત્રીજાને એ રીતે તે ઉડાવે છે, અને છેવટ તકીઆ પછાડી પાઘડીઓ મુકી હતી, તે પણ કોઇ દેખે નહિ એવી રીતે તકીઆની પાછળ મુકી દે છે.

લાલભટને પણ ખબર રહેતી નથી, કે પાઘડીઓ કયાં છે ? પણ પેલા સાગ્રીત હાથની સાનમાં સમજાવે છે, કે ફલાણે ઠેકાણે મુકી છે, તેથી લાલભટ વરતી જાય છે, કે અમુક જગાએ પાઘડીઓ છે.

આપણા લોકો ધારી લે છે, કે એતો વીરવિદ્યા છે પણ તે વીરવિદ્યા ખોટી વાંત છે, કાંઇ વીર પાઘડીઓ કે બીજી વસ્તુ ઉડાડે અને લાવી આપે એ તમામ વાત જુઠી છે, અને એક રીતે વીર સાચા છે એવું પણ કહેતાં કાંઈ અડચણ નથી, તે કયમ સાચા છે તો સાગ્રીત છે એજ

વીર છે, વીર એટલે હુંશીઆર ,માટે સાગ્રીત પણ હુંશીઆરજ હોય છે, ને જેની પાસે ચાર સાગ્રીત હોય છે, તે ૧૦૦ માણસની નજર ચુકાવી દે છે. તો જેની પાસે એવા એવા ૫૨) સાગ્રીત હોય તે શું ન કરે। માટે ફ્લાણો તો બહુજ વીરવાળો છે, ત્યારે એમ સમજવું કે એની પછવાડી ઘણા સાગ્રીતો છે એજ વીરવિદ્યાનો ખુલાસો.

ખેલ ૬૮ મો.*

રૂમાલ બાળીને આખા કરવા વિશે.

વાદી લોકો સભામાં ખેલ કરે છે ત્યારે રૂમાલ બાળવાનો ખેલ પણ કરે છે, ત્યારે જે સભામાં બેઠા હોય છે તેમની પાસેથી રૂમાલ માગી લે છે, કે ભાઇસાહેબ અકેકો રૂમાલ આપો. હું બધાએ રૂમાલ સાંધી દેઊં છું, અને પાછા જુદા કરી આપીશ.

પછી પાંચ સાત રૂમાલ વાદીને પેલા લોકો આપે છે, તે રૂમાલ લેઇને બધાયનો એક દડો કરે છે, અને એ દડો નજર ચુકાવીને પોતે છુપાવી રાખે છે, અને એવા રૂમાલનો એક ગોળો પોતાની પાસે રાખેલો હોય છે, તે ગોળો સળગતી અગ્નીમાં નાંખીને બાળી મુકે છે, તેમાં ચીંથરાં અથવા ફાટેલાં લુગડાંનો દડો કરીને ઉપર એક સારો રૂમાલ વીંટેલો હોય છે.

પેલા રૂમાલવાળા તો એક એકના સામું જોઈ રહે છે કે રૂમાલ સાંધવાની વાત કરતો હતો અને આતો બાળી નાંખે છે. એમ સર્વેના જોત જોતામાં ગોળો બળીને રાખ થઇ જાય છે.

પછી બાજીગર બોલે છે, આટલામાંથી રૂ. ૫) ઇનામ મળી શકે તો એ બળેલા રૂમાલ સાજા થઇને સહુ સહુની પાસેથી કહાડી આપું એવું સાંભળી જોનારા તો દંગ થઇ જાય છે; કે બાળેલા રૂમાલ સાજા થાય

એ કાંઇ જેવી તેવી વાત કહેવાય નહી. માટે બાજીગરને પેલા લોકો કહે છે, કે જો એના એ રૂમાલ સાજા થશે તો બબે આના આપીશું, માટે તારી પાસે કાંઇ મંત્ર હોય તો ચમત્કાર દેખાડ.

પછી લાલભટ મંત્ર ભણે છે—આળ બાંધું, પાળબાંધું, વાચા બાંધું, કાયા બાંધું, નવખંડ બાંધું, સાત સમુદ્ર બાંધું હમેરા હુકમસે પોતપોતેકા રૂમાલ, સબ સબકી પાસ જાઓ. ફુળો મંત્ર ઇશ્વરી વાચા, વાચા ચુકે તો ઉભો સુકે, ઓર લુણા ચમારકા કુંડમે પડે, ઉહ્‌તસ્વાહા, એવું કહી પેલા કુંડામાં હાથ ઘાલીને એ હાથ ધોઈ નાંખે છે, પછી બોલે છે, સહુ સહુના રૂમાલ સંભાળી લેજો. જુઓ જુઓ ખુરશી હેઠે, કમાડ પુઠે, એ-ટલે પેલા લોકો જોવા જાય છે, તો રૂમાલ બધાય નિકળે છે.

રૂમાલવાળા વિસ્મે થઈ જાય છે, કે આપણા રૂમાલ બાળીને રાખ થઈ ગયા હતા અને પાછા આખાને આખા આવ્યા, જુઓને જરા ડાઘ પણ પડ્યા નથી, એવી રીતે મંત્રનો મહીમા સમજી બેસે છે.

હવે એ રૂમાલ શી રીતે આખા થયા, તેનો ખુલાસો નીચે લખી બતાવું છું.

પોતાની પાસે એક રૂમાલે બાંધેલો ધાભાનો દડો હતો તે બાળી નાંખ્યો, અને પેલા સારા રૂમાલ જે પારકા આદમીઓના હતા, તે પે-લાઓની નજર ચુકાવીને પોતાના સાગ્રીતને આપ્યા, તે સાગ્રીતે ખુરશી તળે તથા બીજી જગાએ મુકી દીધેલા, માટે ઉપર પ્રમાણે ખેલ બન્યો.

આવા આવા ખેલ જોનારા ભુલથાપ ઘણી વખત ખાય છે, પણ એ ભોળીઆ લોકોની આંખ્યો ઉઘડતી નથી, કે અગ્નીમાં બળેલા પદાર્થ કોઇથી સાજા થએલા છે ? કોઇથી થતાં નથી. માટે ઘણીક બારીક દ્રષ્ટીએ તપાસનારને તરત કપટ કળાય છે, પણ જાડી નજરે જોનારને એકદમ ખબર પડતી નથી.

ખેલ ૬૯ મો*

લુગડામાં રોટલો શેકવા વિશે.

ઢોંગી માણુસ તરેહવાર જાતનો પોતાનો વેશ રાખે છે, કેટલાક તો હાથમાં ત્રીશુળ રાખે છે, માથે પાટડી બાંધે છે વળી કપાળે સિંદુરનું ટીલું કરે છે, તે જાણે મોટો ભૈરવ આવ્યો એવો દેખાય છે.

એવો ડોળ જોઈ લોકો ઓળખી લે છે, કે આ કામણ-દુમણવાળો માણસ છે, પછી કોઇને કહે છે, કે મને માતા પ્રસન્ન છે, હું જેટલું બોલું એટલું સાચું પડે છે, હું જેને બાધા આપું તેના મનોરથ સફળ થાય છે. તે કામ થએથી જણાય છે, કે આગળથી કાંઇ ખબર પડે છે। એટલે પેલો ધુતો બોલ્યો—હા આગળથી પણ ખબર પડે છે, સવામણ ધઊંનો લોટ લેઇને તેનો રોટલો એક કરૂં છું. અને રોટલો જાડી પછે-ડીમાં બાંધીને દેવતાના ધખધખતા કોયલામાં નાખું છું. પછી એ કામ સીધ થવાનું હોય તો રોટલો ચઢે છે અને લુગડાને એક ડાઘ પણ ન અડે એ માતાનો પડછો છે. પછી ભોળા લોકો એની પાસે ધઊંનો રોટ-લો કરાવે છે તે રોટલો નીચે પ્રમાણે કરે છે.

પ્રથમ તો લાકડાં બાળીને એના કોયલા ખુબ કરી રાખે છે પછી પેલા લોટને તેલમાં મોહે છે, મોહીને ઊંના પાણીમાં કઠણ કણક બાંધીને સવામણનો એક લોઇઓ કરે છે. તે લોઇઓ એવો કઠણ બાંધે છે કે પરાણે ગોળો વળી શકે.

એ કણકની જાડી ખાદીની પછેડીમાં ગાંસડી બાંધે છે, તે ગાંસડી ખુબ ખેંની તાણી તાણીને કઠણ પથરા જેવી કરે છે, તે ગાંસડી પેલા અંગારામાં મુકી, અને એના ઉપર ચારે તરફ અંગારા ખડકે છે ને માંહી ગાંસડી ભારી મુકે છે.

પછી એક પહોર સુધી સીજવા દે. છે,' ચારે પાસે સધળા લોકો

જુએ છે, પછી એક પહોર કેડે ક્હાડે છે તો, સવામણનો રોટલો ચઢીને લાહુ કરવા જેવો થઇ જાય છે, પણ પછેડીને એક ડાઘો સરખો પડતો નથી, એવું જોઇને જોનાર લોકો બોલે છે, સાબાસ છે. રંગછેરે લાલ રંગ છે ઘણા ઘણા, તમારા ભૈરવદેવ ખરા, ને જો દેવનો હાથો ન હોય તો આ સવામણનો રોટલો લુગડામાં કયમ કરીને ચહડે ? વળી કોઈ બીજો આદમી બોલી ઉઠે છે, કે અરે ભાઈ દેવના આધાર વિના માણુસનો શો ભાર છે, કે સવામણનો રોટલો લુગડામાં શેકી શકે, અને કદાપી શેકે પણ લુગડું આખું રાખનાર કોણ છે ? એવી રીતે ભોળા લોકો ભ્રમમાં ને ભ્રમમાં ભીખ માગતા થાય છે.

એ રોટલો કરવામાં કાંઈ મુશ્કેલી નથી. જો આપણે પણ રોટલો કરીશું ને એજ રીતે શેકીશું તો લુગડું નહી બળે, એતો પેલા આટામાં પાણી આવે છે, તેનો ભેજ લુગડાને અડે છે, તેથી લુગડું બળી શકતું નથી, કદાપી ગાંસડી બાંધતાં નરમ રહી જાય તો જરાક ભરકલું પડે ખરૂં, અને જો મજબુત બાંધવામાં આવે તો ઇજા પણ આવતી નથી.

ખેલ ૭૦ મો.*

ચામડાનો સાપ કરવા વિશે.

વાદી લોકો રમે છે ત્યારે ઘણા ખેલ કરે છે, તેમાં સાપનો ખેલ પણ કરે છે, એક ચામડાની સાહય લેઇને સઘળા લોકોને દેખાડે છે, કે દેખો યારો ! મેરી પાસ ચામડા હે, એ મેદાનકી બીચમે ઉસકા સાપ કર દેખાઉંગા, જબ મેરે ઇલમકું સચ્ચા માનીઓ.

એવું કહીને પેલા ચામડાને વચોવચ નાંખે છે, પછી પોતાની કળા-

થી તેના ઉપર લુગડું ઓઢાડે છે, અને પોતાનો કંડીઓ તથા કોથળી તે પણ આઘું મુકે છે.

જે લોકો જોવા ઉભા હોય છે તેને બતાવે છે, દેખો ભાઇ મેરી પાસ કુછ હે ? જીસકુ વહેમ આવે એ કહીયો, કુછ છુપાકર રખા હોય તો ઓભી મેરેકુ કહીઓ, એવું કહીને તરત પલાંઠી વાળી લુગડું ઉપર ઢાંકીતે પોતાના પગનો અંગુઠો હલાવે છે, તે લોકોના દીઠામાં આવે છે, ત્યારે છોકરાં બોલી ઉઠે છે કે આ રહ્યો, તારા ખોળામાં સાપ ઊંચો નીચો થાય છે.

ત્યારે પેલો વાદી ઉભો થઇને બતાવે છે, કે દેખલો મેરી પાસ કહાં હે ? એસા જુઠ બોલતે હો, એમ કહીને પેલા સામા માણસને ઝાંખો પાડે છે, એટલે બીજા લોકો હસે છે.

પછી બાજીગર બોલે છે, દેખો ભાઈ દેખલો, ચામડાકા સાપ બનાતા હું, એમ કહીને તરતજ એક પછેડી કંડીઆના ઢાંકણા ઉપર ઓઢાડે છે. વળી ઢાંકણું પણ દેખાડે છે. પછી પોતાનો કીસબ અજમાવે છે, ને કહે છે દેખો અબ કેસા સાપ ચલતા હે.

એવું કહેતાં કહેતાં લોકોની નજર ચુકાવીને એક સાપ લેઇને પછેડી તળે કંડીઆનું ઢાંકણું હોય છે, તે ઢાંકણાની નીચે મુકે છે, પછી પોતાની ડુગડુગી તથા વાંસળી પણ વગાડે છે. વળી મુખે કહેતો જાય છે, કે ચામડેકા સાપ દેખકે જીને ત્રાંબાકા પેસા દીઆ ઉસકા નામકા જસ બજે, હીંદુ, મુસલમાન બડે બડે શેઠ શાહુકાર ઉસકા નામકા જસ બજે. જો મફતખોર તમાસા દેખકર ભાગ જાવે ઉસકી કમાઇમાં થુથુ, ઓર તમાસા દેખકર કોઇ ઇનામ દેતા હોવે ઉસકુ ઈદર ઉધર સમજાકર રોકે, ઉસકી ગાંડમે થુથુ, ઓર એ મેરી પાસ ચાડીયાહે ઉસકે નામપર થુથુ.

એમ લવતાં લવતાં પછી પછેડી વેગળી લે છે, મહીથી ફુ કરતો સાપ નીકળે છે. જોનારા લોકો અચંબો પામી જાય છે, કે ચામડાની સાઠય

મરીને સાપ થઈ ગયો, આ ઇલમ તે કેવો.! હવે એ બાજીગરે શી રીતે સાપ કર્યો તે નીચે જણાવું છું.

જ્યારે એવી રમત કરવી હોય છે, ત્યારે પ્રથમ પોતાને સાપ એક કોથળીમાં ઘાલી મુકે છે, તે કોથળી જ્યાં પોતાને રમત કરવી હોય છે, તે ઠેકાણે મુકી છાંડે છે, તેમાં કોઇને ખબર પડતી નથી. એ રીતે ગોઠવી મુકે છે. પછી પેલી ચામડાની સાઠ્ય જે કહાડી હોય છે, તે સહુને દેખાડે છે, ને પેલી કોથળી નહાની જે સાપવાળી તે પાસા ઉપર પડી રહે છે ને જ્યારે લુગડું લેઇને ઢાંકે છે, ત્યારે પેલી કોથળી પણ ઢંકાયામાં આવે છે, તે છાનીમાની કોથળી પોતાના પગ તળે ઘોચી દે છે, પછી જંબુરો જે છોકરો હોય છે તેને ભણાવી મુકેલો તે મોરો કંડીયો. તથા કાથળો પોતે વેગળો લેઈ જાય છે.

પછી પેલું લુગડું ઢાંકયું હોય છે તેમાં કોથળીનું મહો છોડીને સાપ કાઢીને મુકે છે, તે સાપ લેઇને કંડીયાના ઢાંકણા તળે દબાવે છે. અને કંડીઆ તળેથી ચામડાની સાઠય લેઇને પેલી કોથળીમાં ઘાલી દે છે, ને કોથળી પાછી પડી હોય ત્યાં મુકી દે છે, પછી લોકોને કહીને વાજું તુબી વગાડે છે, એટલે લુગડું ઊંચું કરવાથી માંહી પેલો સાપ દેખાય છે, એ સાપ પાળેલો હોય છે તે કરડતો પણ નથી.

લોક સાપ દેખીને આશ્ચર્ય માને છે, કે શું કર્યું છે ભાઈ! જુઓને ચામડાનો સાપ કર્યો છે. પણ કોઈ દીવસ થાયજ નહિ, અને એમ ચામડાના જીવતા જીવતા સાપ થતા હોય ત્યારે તો મરેલાં માણસના જીવતાં માણસ પણ થાય.

મુવાનું જીવતું કરવું તથા એક પ્રાણીનો બીજો જુદી તરેહનો પ્રાણી કરવો એવી શકતી માણસમાં ઇશ્વરે મુકીજ નથી.

ખેલ ૭૧ મો*

કીમીઆ કપટના ખેલ વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં લીલાધર નામે કીમીયાગર આવ્યો, અને ગામથી બે કોશ ઉપર નદી કાંઠે ઉતર્યો, તે રોજ શેહેરમાં જાય અને આવે ખરો પણ કોઇની સાથે બોલે નહિ, તેમજ કોઇની પાસે કાંઈ માગે પણ નહિ. હરરોજ રૂ. ૧) વટાવે, અને કોઈ દીવસ તો પાંચ તોલા ચાંદી પણ વેચે, એ પ્રમાણે એક મહિના સુધી થયું, એટલે તો લોકોને વિચાર થવા લાગ્યો કે, આ લીલાધર બાવા પાસે કાંઇક કીમીઓ હશે ખરો, જુઓને કાંઈ આવદાની તો છે નહિ, અને કોઇની પાસે માગતો પણ નથી, ને રોજ રૂપીઓ એક વાપરે છે, ને વળી ચાંદી પણ વટાવે છે, માટે કાંઈ કીમીઓ જાણે છે એમાં શક નથી, એવું કહ્યું એટલે બેએ કહ્યું, પછી દસે કહ્યું એ તો આખા શેહેરમાં વાત ચાલી, કે લીલાધર બાવાને કીમીઓ આવડે છે. પછી તો કોક વાણીયો આવ્યો ને જાણ્યું, કે કાંઈ બાવા પાસે સાચી વિદ્યા હશે માટે લોકો કેડે થયા છે પછી લીલાધર બાવા પાસે આવ્યો ને લાગ જોઈ કોઈ બીજું નહિ તે વેળા જઇને હાથ જોડ્યા, ને કહેવા લાગ્યો, માહારાજ આપની પાસે કાંઈ હોય તો એ વાત જોવાની મને ઘણી ઇચ્છા છે. કીમીઆગર બોલ્યો ભાઇ! તારૂં મન મેં પારખ્યું છે, કોઈ દીવસ લાગ આવશે ત્યારે બતાવીશું એમ કહ્યું. હવે એક દીવસ લીલાધર પેલા વાણીયા પ્રત્યે બોલ્યા, કે તારી પાસે પારોછે? વાણીયો કહેવા લાગ્યો કે માહારાજ એક શેર પારો મારી પાસે છે, બાવો બોલ્યા, કે શેર પારાને શું કરવો છે, એક તોલો પારો લાવજે તને કરી દેખાડીશું, પછી વાણીયો તો ઘેર ગયો, અને એક તોલો પારો લાવ્યો, ને બાવાજી-ને આપ્યો.

હવે બાવાજી પેલા વાણીઆને એક કોટડીમાં લેઈ ગયા અને એક તગારૂ વાણીઆ પાસે મુકાવ્યું તેમાં રાખ ભરાવી, પછી તેમાં ચાર ઈંટો મુકાવી તેમાં કોયલા ભર્યા, વચ્ચે એક કુલડું મુકયું, અને પછી તેમાં પેલો પારો મુકાવ્યો.

પોતે હાથ પગ લંગોટી ખંખેરીને બેઠા, હવે કોયલા પણ વાણીઓ પોતાના ઘરના લાવેલો હતો. તે પછી બાવાજીએ પોતાની પાસેથી નાળીએરના ઉઝખા ત્રણ કહાડ્યા તેમાં એક રૂપાની ખાખનો, બીજો સોનાની ખાખનો અને ત્રીજો લોઢાની ખાખનો.

બાવાજીએ રૂપાની ખાખ બહાર કાઢી ને વાણીઆના હાથમાં આપી ને કહ્યું કે એ રૂપાની ખાખ છે તે પારામાં નાંખો. પછી વાણીએ તે પ્રમાણે કર્યું; હવે બાવાજી પણ હાથ ખંખેરી, ચીપીઓ હાથમાં ઝાલીને કોયલા આઘા કરવા લાગ્યા, જેમ સોની લોકો સોનું ગાળતી વખતે કરે છે તેમ કરવા લાગ્યા, પછી એક બાજુપર બેશીને લીલાધર બાવો બોલ્યા, કે વાણીઆ રૂપુ તૈયાર થયું. એટલે વાણીઓ બોલે છે, હે માહારાજ રૂપુ થયું ? એમ કહીને જુએ છે. પછી બાવાજીએ રણી પાડી તો બરાબર ચાંદી થઇ. વાણીઓ પેટમાં વિચાર કરવા લાગ્યો, કે એક બાવા ગયા તો બીજા બાવા મળ્યા ખરા, હું નસીબનો તો જબરો ખરો, પછી હરખથી બાવાજીને સાસ્ટાંગનમસ્કાર કર્યો ને કહેવા લાગ્યો કે માહારાજ પેલા બીજા નાળીએરામાં સોનાની ખાખ છે તે શા કામની છે? લીલાધર બાવો બોલ્યા કે એક તોલો પારો હોય તેમાં એક રતી સોનાની ખાખ નાંખીએ એટલે કુંદન સોનું ૨૨) રૂપીએ તોલાનું બને. હવે વાણીએ વિચાર કર્યો કે આતો વાત ભારે કેહેવાય, એક તોલો સોનું હોય તેનું ૮૬ તોલા સોનું થાય. બાયડીની તુસી ભાગી હોય તો દસ તોલા સોનું નિકળે, તેની ખાખ બનાવીએ. પછી કુંદનનો ભાવ તો ઓછામાં ઓછો વીસ રૂપીએ તોલો હોય છે, માટે એટલી ખાખનું સોનું ઓગણીસ હજાર અને બસેં રૂપીઆનું બને, એ વાત પોતાના પેટમાં રાખીને ફરીથી

વાણીઓ તો પુછવા લાગ્યો, કે પેલા નાળીએરમાં લોઢાની ખાખ શા કામની છે ? એવું સાંભળતાં બાવો હસ્યા, ને બોલ્યા કે એ વાત તો કહેવાંની નથી, ને તમારે પુછવું પણ નહિ, એ વાતતો અમારા જોગી લોકના કામની છે.

પછી વાણીઓ કહેવા લાગ્યો, ના માહારાજ મને તો કહેવું પડશે, હું કોઇને નહિ કહું, માટે મારા ઉપર તો કૃપા કરવી જોઇએ. પછી બાવો બોલ્યા, ભાઇ રૂપાની ખાખ, સોનાની ખાખ એ સઘળી વાતો કટાકુટની છે, પારો સઘડી, ધમણ, ચીપીઓ, ભુંગળી એવા એવા સામાન અમે કયાં વેંઢારતા ફરીએ. એક શેર લોઢાનો ઢાંડો હોય તેને એક રતી લોઢાની રાખ પાણીમાં નાંખીને ચોપડીને અગ્નિમાં તપાવીએ એટલે કુંદન થઈ જાય છે.

એવું સાંભળી વાણીઓ તો ચમકયો અને હોરા લોકોની લોઢાની વખાર્યો ઉપર નજર પહોંચી, ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે જો બાવાજી બતાવે તો મારૂં બીડું પાર થઈ જાય, અને એટલું સોનું બનાવું. કે આખી વખારોને વખારો કુંદન ભરી નાખું.

પછી બાવાજી બોલ્યા, કેમ વાણીઆ શો વિચાર કરે છે ? પછી હાથ જોડી વાણીઓ બોલ્યો—માહારાજ ! બાપજી ! આપનું કાંઇ અજાણ્યું નથી તેરના આગળ ત્રણ તે શા હીસાબમાં ? પછી લીલાધર બાવો બોલ્યા રૂપાની ખાખ હું તને કરતાં બતાવીશ, માટે સો તોલા રૂપુ લાવ તને કરી દેખાડું એવું કહ્યું. હવે વાણીએ વિચાર કર્યો કે એકવાર ગોદા તો ખાધા છે ખરા પણ શું કરીએ તે બાળકદાસજીને કોઇકે રૂપાની લાલચે મારી નાંખ્યા, નહિતર એમની પાસે સાચો કીમીઓ હતો, એ કંઈ નાશી જાય નહિ, એમને શું કરવા નાસવું પડે ને આ લીલાધર બાવાએ કરી દેખાડયું તે સાચી વાત છે, એમ ઘડીએ ઘડીએ થાય છે ! જખ મારે છે એમ ડર રાખ્યે કાંઈ બને નહીં, એવી હીમત રાખી સો

રૂપીઆ પોતાની દુકાનમાંથી આણી બાવાજીને આપ્યા, પછી બાવાજી બોલ્યા કે ભાઇ આજ મંગળવાર છે, માટે ઘેર પાછા લઇજાં, આજ કાંઈ.ભઠી ધલાય નહિ. હવે લીલાધર બાવા પાસે પણ દશ પંદર આસામી શીખવા સારૂ આવે, તેઓને સર્વેને જુદી જુદી રીતના કીમીઆ. બતાવેલા હતા.

•હવે વાણીએ વિચાર કર્યો કે, માથું સુંપવું ને કાનનો ઉધારો એ કયમ બને ? એ તો રૂપીઆ પણ એમનેજ સુંપવા. એવો વિચાર કરીને વાણીઓ બોલ્યો કે માહારાજ ! રૂપીઆ તો તમારી પાસે રેહેવા દો, એટલે બાવાજી બોલ્યા ઠીક છે.

પછી બીજા લોકોને પણ કંઇક પ્રકારે ઠગેલા ખરા, માટે પાછલી આશરે દોઢ પોહોર રાત લેઇને રસ્તો પકડયો તે હજી સુધી આવ્યા નથી. સવારમાં વાણીઓ તથા બીજા લોકો આવીને બાવાજીનું મકાન જોવા લાગ્યા તો મકાન ઉજડ થએલું ખાવા ધાયું, હાય હાય બાવાજી તો જતા રહ્યા. હવે શી વલે થશે એવી રીતે કલપાંત થવા લાગ્યો.

હવે લતખરાબીદાસ તો પદાર્થજ્ઞાનાનંદને જઇને પુછે છે, કે તમને કાંઈ સમજણ પડે છે ? એ કીમીઆગરે રૂપું કરી દેખાડયું તે શું કર્યું હશે ? પછી જોગી બોલ્યા કે પેલા બાળકદાસે તો છાણામાં રૂપાની ગોળી ઘાલી હતી. પણ આ ઠેકાણે તો કોયલા તું લાવ્યો હતો, કપટ કર્યું હોય એમ જણાતું નથી, પણ કપટ હશે ખરૂં, લતખરાબીદાસ કહે છે માહારાજ જાણ્યા વિના શું સમજીએ, પછી જોગી બોલ્યા, ભાઈ ! હજી સુધી તારૂં જ્ઞાન પેલા ગધેડાની વાત સરખું છે, તે વાત સાંભળ.

એક વનમાં પગ ભાગેલો વાઘ બેઠો હતો, તેના હાથમાં એક શીઆળ આવ્યું, ત્યારે શીઆળે કહ્યું તમે રાજા થઇને મારા ખરાબ લોહીથી તમારો હાથ બગાડશો એ યોગ્ય નથી, ત્યારે વાઘે કહ્યું કે ભાઈ તું વાત તો ઠીક કહે છે પણ હું પાંગળો થયો છું અને વળી ભુખ્યોછું. અને તને જીવતો મુકું તો તું મારો શો ઉપકાર કરીશ ?

શીઆળ બોલ્યો—વાઘ ભાઇ ! હું વંચીશ તો તમને રોજ ભક્ષ આણી આપીશ, પછી વાઘ સમજી ગયો અને શીઆળને છોડી દીધું. પછી શીઆળ એક ગધેડા પાસે ગયું ને કહ્યું કે, હું તમને એક રૂપાળી કન્યા પરણાવું, પછી તે ગધેડો તો હરખમાં આવ્યો અને વાઘથી થોડેક દુર રહ્યો, એટલે વાઘે તો પોતાનું લુલાપણું વિચારતાં તડુકો કર્યો, એટલે ગધેડો તો દોટ મુકીને નાહાશી ગયો. પછી શીઆળે વાઘને ઠપકો દીધો કે લ્યો મારા સાહેબ લગારેક તમારા કબજામાં તો આવવા દેવો હતો પછી ગાજવું હતું, પછી વાઘ કહે છે, ભાઈ ભુલ્યા તે ભુલ્યા હવે તેનું કેમ કરવું ? શીઆળ કહે છે કે, કાંઇ ફીકર નથી, એકવારકો સમજાવીને તમારી પાસે હું એ ગધેડાને વળી લાવીશ, વાઘ કહે છે હવે તે સમજાવ્યો સમજશે ? શીઆળ કહે છે હા, જાતે ગધેડો છે માટે માનશે, એમ કહીને શીઆળ ગધેડા પાસે ગયો ને ગધેડાને કહ્યું જે જાઓ મારા ભાઈ નાશી આવ્યા એ તે તમે શું કર્યું ! ગધેડો ઉત્તર કરે છે—ઠીક ઠીક મારૂ કાટલું કરાવવું હતું.

એટલે શીઆળ બોલે છે, શુંશુંશું તમે શું સમંજયા છો ? એતો કન્યાની માએ વાઘનો વેશ ધર્યો હતો, હજી સમજતાએ નથી ? સાસુ હોય તે નખરૂં કરે ? અરે લ્યો મારા ભાઇ તમારી તો ત્યાં મશ્કરી થઈ છે, અને મને પણ ઘણો ઠપકો મળ્યો છે, કે તમે ગોર થઇને આવો બીકણ જમાઇ કયાંથી સોધી કાહાડયો. ચાલો ચાલો હેડો, હવે પેલા ગધેડાભાઇ તો પરણવાની લાલચે વળી ફરીને પણ ગયા એટલે લાગમાં આવવા દેઇને વાઘભાઈ ઉછળ્યા તે એકે અડબોથે રામશરણ.

પદાર્થજ્ઞાનાનંદ, લતખરાબીદાસને કહે છે, કે ફીમીઆના છંદમાં એકવાર ફસાયો અને પછી ફરીથી એ વાતને જે માણસ સાચી માને તેને પેલા ગધેડા જેવો માનવો જોઇએ, માટે નકી સમજવું, કે રૂપુ નાંખ્યાવિના રૂડું થાય નહિ, જેમ માબાપ વિના છોકરાં હોય નહિ. પછી

લતખરાબીદાસ પુછે છે, મહારાજ મનેતો સમજણ નપડી, રૂપુ માંહિ શી રીતે નાંખ્યું હશે? પછી જોગીરાજ કહેછે, સાંભળ! એણે પારો ઉકળયા મુકીને માંહ્ય ચીપીઓ ધાલ્યો, તે વખતે લીલા કરી લીધેલી. પહેલેથી એક. સાર પાડીને કુલડામાં રૂપાની કણી ઘ.લી મુકેલી હતી, તે ઉપર લગાર માટી લગાડેલી તે માલમ ન પડે એવી લગાડી હતી પછી માંહિ ચીપીઓ ધાલ્યો તે વખત તે રણીનો છેડો ચીપીઆવતે ખેંચી લઇને પારામાં નાંખ્યો, પારો ઉડી ગયો ને રૂપુ પડયું રહ્યું. માટે કીમીઆગરની ઠગાઇ કાંઈ બાજીગર કરતાં ઉતરતી નથી. પણ કાંઇક જરાકે ચઢતીઠગાઇછે.

ખેલ ૭૨ મો.

કીમીઆગરની ઠગાઇનો બીજો દાખલો.

એક શેહેરમાં પરદેશી જતી આવ્યો તેનું નામ ચંદ્રવીજે હતું અને તે શાવકના મ્હોલામાં આવીને રહ્યો. શાવક વાણિયાઓને ત્યાં વહોરવા જાય રાંધેલી રસોઈ માગી લાવે, અને પછી નીરાંતે પોતાના મકાનમાં બેશી રહે અથવા સોખ કરવા ફરવા નિકળે, રોજ રોજ છોકરાંઓને પેંડા, બરફી, મમરા, સેવો એવું એવું વહેંચે; અને રોજ નવાં નવાં ઝાડનાં પાંદડાં લાવીને વાટે કુટે એમ માથાકુટ કર્યા કરે. પછી શાવકોએ તો માંહોમાંહી વાતો કરવા માંડી, કે આપણા ગોરજી પાસે કીમીઓછે. પછી લોકતો પછવાડે પડ્યા, એટલે એક દિવસ કહ્યું, કે મારી પાસે એક બુટીની રાખ છે, તે એક તોલો સિસામાં નાંખી હોય તો તે સીસાનું સોનું થઈ જાય છે, એક દિવસ એક જણાને વાયદો કરીને સોનું કરવાનો ચોખો દીવસ ઠરાવ્યો. એ રીતે ઘણા જણાઓને જુદો જુદો વાયદો કર્યો.

હવે ચંદ્રવીજે જાતે જતી અને વળી મુળથી લખવાનો ચાલ વધારે

રાખ્યો હતો, તેથી લોક જ્યારે એની પાસે જાય, ત્યારે પોતે લખતાજ હોય તે શું કરી મુકતા કે કાળી જતાઈની લેખણોમાં પછાડે એક એક ગદીઆણા સોનાની રણીઓ ઘાલી મુકેલી હતી, એવી રીતે દસ વીસ લેખણોમાં સોનું ભરી રાખતા. અને એ લેખણને છેડે સોનું ઢાંકવા જરા મીણ ચોડીને ઉપર સહી ચોપડી મુકે.

એક ફેરો ધનપાળશાહ નામનો શેઠ આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે માહારાજ આજ પેલું બતાવશો? એટલે ચંદ્રજી બોલ્યા હા હું બતાવું તે પ્રમાણે કરો, એક સઘડી લાવો તેમાં કોયલા ભરો, અને વચમાં એક લોઢાનું કુલડું મુકો, અને પછી તેમાં એક ગદીઆણો સીસુ મુકો, પછી રૂપાની અક્ષીર હું આપું છું તે પેલા સીસા ઉપર મુકવી, પછી તેમાં હવા-નો અસર આવે એટલે જલદીથી બીજી અક્ષીર નાંખીએ પછી એક મેક કરી સીસાને સારી પેઠે ધમવું એટલે સોનું થશે.

બધી સામગ્રી તૈયાર કરીને કુલડામાં સીસુ મુકયું, એટલે ચંદ્રજીએ ગોરજીએ એક ડાબડીમાંથી એક વાલ અક્ષીર આપી તે એમાં મુકી, હવે સીસુ ઉકળીને એક રસ થયું, ત્યારે ધનપાળ કહે છે, મહારાજ! તમે આવીને જુઓની બીજીવાર અક્ષીર નાખવાની વખત થઇ? પછી ગોરજી આવ્યા તે એકદમ ઘાભરા થઈને સાંઠા લાવો, સાંઠા લાવો સાંઠા લાવો એમ બોલવા લાગ્યા.

પછી પોતાના કાનમાં લેખણ ઘોચેલી હતી તે ઊંધી લેખણુ ઘાલીને હલાવ્યું એટલે તો લેખણ થોડીક બળીને માંહેથી સોનાની રણી શીશામાં પડી અને વળી ગોરજી બોલવા લાગ્યા, કે ઘણુ ટહાડો પડયો, માટે સારી પેઠે ધમો, એટલે ધનપાળ તો વળી ભુંગળી લઇને સીસુ ફુંકવા મચ્યો સીસુ સારી પેઠે બળી રહ્યા પછી ગોરજી બોલ્યા, જો હવે તે થયું હશે જુઓ.

પછી ધનપાળે સીસુ કહાડીને જોયું, તો વીશ રૂપીએ તોલાનું સો–

નું બની ગએલું દીઠું, પછી વાણીઆનું કાળજું તો ઉથલ પાથલ થવા લાગ્યું કે આ કીમીઓ મને આવડે તો પછી બાકી શું રહ્યું? એવા હ-રખથી હાથ જોડીને બોલ્યો જે, ગોરજી! હવે તો શીખવ્યા વિના નહિ-ચાલે, પછી ગોરજીએ વાત કરી, કે ભાઇ? અક્ષીર બનાવવાનો ઘાણ નહાનો થતો નથી, ઓછામાં ઓછું પાંચ તોલા સોનું જોઇએ, ત્યારે એની અક્ષીર બનેછે. તે પાંચ તોલાનું ૧૬૦ વાલ વજન થયું, અને એક ગદીઆણો શીસામાં એક વાલ અક્ષીર જોઈએ છે, માટે એટલી અક્ષીર-માંથી એંશી તોલા સોનું થશે, તે ઓગણીસ રૂપીએ તોલો ગણીએ તો પંદરસેં ને વીશ રૂપીઆનું સોનું થયું.

પણ વળી એ કામમાં બીજું ખરચ કરવું પડેછે, તે સાંભળો વાં-સના ભુંગળાં હાથ હાથ ઊંચા હોય છે તે આણવાં, તેમાં વચે પારો ભ-રવો, અને આગળ પાછળ કસ્તુરી ભરવી, પછી એ ભુંગળાં ભુંઇમાં ૧૧ દિવસ સુધી દાટીને કહાડવાં, તેમાં પાંચ તોલા સોનું નાંખીને ભઠ્ઠી કરવી, તેમાં બુટીનો રસ નાંખતા જવું, એટલે અક્ષીર બને છે.

એક તોલો કસ્તુરી તથા અરધો તોલો પારો એટલું અકેકા ભુંગ-ળામાં ભરવું જોઈશે, માટે જાઓ સામાન લાવો, પછી તો તમારી મરજી. પેલો વાણીઓ તો ઝટ લઈને ઉઠયો તે પોતાને ઘેર ગયો, મારગમાં જતાં વિચાર કરેછે કે આ વાત કોઇ આગળ કરવી નહિ, શા માટે જે સરકાર જાણે તો પકડીને મને લેઇ જાય, અને મારી પાસે સોનું કરાવે. માટે ધીરે ધીરે સોનું કરીશું, ઉષુના વરસમાં તો એક લાખ રૂપીયાનુંજ પછી તો ચીનમાં દુકાન કરયા વિના ચાલનાર છે? ચીનમાંથી કટકડીની પેટીઓ મગાવીશ, અને મારા ઘરમાંથી કરોડો રૂપીઆનું સોનું વેચીશ એટલે લોક ધારશે કે એ તો ચીનમાંથી પેટીઓ આવી એમાંનું સોનું છે.

શેઠે તો ઘેર જતાં કે સામાન તૈયાર કરવા મંડયા, ચારસે રૂપી-આની કસ્તુરી હોરી, તેમાં જોઈએ એટલો પારો અને પાંચ તોલા કુંદન લીધું. એવામાં તાકડે સુંધુ મળ્યું માટે મણ ૧૦૦) સોએકને આશરે સીસુ

પણ હોરી બેઠા. પેલો સામાન લઈ જઇને ગોરજીને સુંપ્યો, ગોરજી તો એની એજ રાતે વેરાગીનો વેશ લઇને પોબારા ગણ્યા, તે હજી આવ્યા નથી.

પદાર્થજ્ઞાનાનંદ કહે છે લતખરાબીદાસને, કોઇ માણુસને સારૂ કુદતાં આવડતું હોય પણ વગર કારણે કુવો કુદવો એ શું કરવા જોઇએ. તેમ કદાપી આપણે, કીમીઆગર સાથે ઘણીજ સાવધાની રાખીએ. પણ પણ એ જુઠી વાતમાં ઉભા રહેવાનું કારણ શું.

માટે ડાહ્યા માણુસને તો નકી સમજવું જોઇએ, કે વાઘ, સાપ, સોમલ, કીમીઆગર, જાદુગર, ફાંસીઆ, ચોર, એ સરવે એક માના દીકરા છે, તેમાં પ્રથમના ત્રણતોસારા તે જીવ લીધે છુટકો કરે, પણ બીજા તો જીવ અને જોખમ (રૂપીયા વિગેરે સામાન) એ બેને લેનારા છે. માટે કીમીઓ જુઠા જાણીને એવા ઢોંગીઓથી દુર રહેશે એજ સુખી થશે.

ખેલ ૭૩ મો*

ભુત ધુણવા વિશે.

(આ વાત ભૂતનિબંધમાંથી લીધી છે.)

જ્યારે ભોળા માણુસનું મન કાંઇક વાયુ આદીકના રોગથી અથવા ચિતવિભ્રમ, સનીપાત, એવા એવા ઘણા રોગોછે. એ રોગે કરીને માણુસ મનમાં મુંઝાય, કાંઇ બોલે નહિ, તે સમે તેનાં સગાં તથા પાડોશી ભેળા થઈને પુછેછે.

ભાઈ તને શું થાયછે બાપ! આતો કાંઇ પંડરોગ છે, કે બીજું છે? ત્યારે પેલું માંદું માણુસ બોલેછે, કે મારો જીવ મુંઝાય છે અને મને આ રોગની કાંઈ ખબર પડતી નથી; અને વળી એમ થાયછે કે જાણે રોવા લાગું.

પછી પુછનાર લોકો કહે છે, કે કોઇ ઠેકાણે બીહીનો ઝબકયો હતો ! પછી તે માણુસ વિચાર કરવા લાગે છે, એવામાં ઉપરા ઉપરી માણુસ જોવા સારૂ આવે છે અને એ પણ એ રીતે પુછે છે. એવામાં પેલો માણુસ રોવા લાગે છે, એટલે બધા લોકો બોલી ઉઠે છે, કે આ તો કયાં-કથી વળગાડ વળગ્યો છે, એ માંદો માણુસ ભોળો હોય છે, તેના મનમાં પણ નિશ્ચે થઇ જાય છે, કે મને ભુત વળગ્યું છે.

પછી વહેમમાં શરીર ધુજવા લાગે છે, એમ થોડે થોડે ધુજ વધતાં ગણું ધુણવા માંડે છે, તે એવું છે કે ભુતના ભ્રમવિનાનું માણુસ, જાણીને પોતે એના જેવા ચાળા કરવા લાગે, તો તેના જેવું ધુણતાં આવડશે નહિ, અને ઝાઝા દિવસના અભ્યાસથી આવડે તે પણ ખરૂં જણાય છે. અને ભ્રમવાળો માણુસ જરૂર એમ સમજે છે, કે આ મારા શરીરમાં ભુત આવીને ધુણે છે, પણ હું ધુણતો નથી. અને એ ધુણવાનું કારણ એમ છે, કે જેમ મહોટી લડાઈ હોય તે સમે અથવા કોઇ પ્રકારના ભય-થી કેટલાએક માણુસોના શરીર થર થર ધ્રુજવા લાગે છે, અને કેટલાક ધીરજવાળા માણુસ નથી ધુજતા.

તેનું કારણ કે જેમ નાહાના બાળકો તોપનો ધમકારો સાંભળવાથી બહેરા થાય છે, પણ મોટા માણુસ બહેરાં થતાં નથી, સાથી જે તે બા-ળકોના કાન કાચા છે, તેથી બહેરાં થાય છે. તેમ કાચા હૈયાવાળો ભુતના ભ્રમથી ધ્રુણે છે, પણ કઠણવાળો ધુણતો નથી.

જુઓ એ ધુણનાર જાણીને પાખંડ કરતો નથી, એના મનમાં તો ભુતનો વળગાડ નકી છે. અને ધુણતી વેળાએ એ ધુણનારના શરીરનું અરધું ભાન રહે છે, પણ જાણીને શરીર ધ્રુજાવતો નથી, અને કેટલા-એક પાખંડી લોકો જાણીને પણ ધુણે છે, માટે એ ધ્રુણવાનું છે તે કેટ-લુંક વાયુના રોગનું બળ છે, અને બીજું વહેમ છે, માટે ભુત વળગીને ધુણે એ વાંત ખોટી છે.

ખેલ ૭૪ મો.*

ભુત કહાડવાના ઉપાય વિશે.

કોઈ આદમી ભુત આવે ત્યારે ભુવા લોકોને બોલાવે છે, પછી તે ભુવો આવીને બેસે છે, અને વળગાડવાળા આદમીને સામો બેસાડે છે, અને ડાકલાવાળાને કહે છે, કે મારી દેવીના દુહા બોલીને વગાડ, પછી ભુવા દુહા બોલે છે તેની રીત—

દુહા.

માનસરોવરની માય, ચાલ્ય ચુંવાળના ચોકની;
બરદાળી બેહુચરા, આવે ઉગમણા ગોખની. ૧

ખરી દેવી ખોડીઆળ, જેનો વાહો ડુંગરે;
સમરી સાચ્ય દેનાર, આવે માતા આકરી. ૨

ડાક સાંભળતાં દુર, દોડી અમારા દેહમાં;
તું હાજરા હજુર, માતા આવે મેલડી. ૩

એવું કહીને ડાકલાં ઢુંઢુંઢુંહ ઢુંઢુંઢુંહ એમ વગાડે છે, અને હોહોહો હોહો કહીને બુમો પાડે છે, માથાં ધુણાવે છે.

મરચાંની ધુણી કરે છે તથા કુતરાની વીષ્ટા અને ઘોડાનો નખ બાળીને પેલા માણસને ધુણી દે છે, એટલે ધુણનારૂં અકળાઇને ખુઃખુઃ ખુઃખુ? કરે છે, એટલે પાસે બેઠેલા બોલે છે, કે ભૂત ધુણીને જશે ખરૂં, નહિ તો ખુઃખુઃ ન થાત.

પછી ભુવો ધુણીને પૃથ્વી ઉપર હાથ પછાડે છે, તે ભુવાને માથે ચોટલો મોટો હોય છે, તે છુટો રાખીને ધુણે છે લોઢાની સાંકળો પોતાના વાંસામાં મારેછે, વળી કકડા સળગતા પોતાના મુખમાં ઘાલેછે એમ કરીને વળગાડવાળાને તે બીહીવરાવે છે, એટલે તેથી ભુત (વહેમી) બોલે છે, કે જાઉંછુંરે, જાઉંછુંરે, જાઉંછુંરે, એ રીતે બરાડા પાડે છે.

પછી ભુતને સમ ખવરાવીને કહાડે છે; અને વળી પોતાની દેવીની બાધા આપેછે, કે આટલા રૂપીઆ મારી દેવી આગળ આવીને વાવરજો, ત્યારે કેડે ખાધાની બાધા મુકજો.

પછી તેલનો વાડકો પેલા વળગાડવાળા ઉપર ફેરવીને પી જાય છે; એટલું કરવાથી પણ ભુત જાય નહિ તો ભુવો કહે છે, લાવોને બે કાકડા સળગતા. એક કાકડો હું ચાવી ખાઉ, અને બીજો એના હાથમાં આપું, એટલે એ પણ પોતાના મ્હોમાં ઘાલશે. પછી ભુતવાળું માણસ તો કાકડો હાથમાં નથી લેતું, કારણ કે ભુવાને અભ્યાસ થએલો હોયછે, તેથી સળગતા કાકડા દાંતે ચાવી જાયછે, અને પેલા માણસને તો અભ્યાસ નહિ માટે બીહે છે.

હવે ભુવો ધુણતાં ધુણતાં ભમવાળા માણસના મ્હોમાં સળગતો કાકડો ખોશી ઘાલીને તેને દઝાડીને અથવા લોઢાના ચાબકા મારીને ભુતને બોલાવે છે, તથા લીંબુ ચીરીને માંહિ સીંદુર ભરીને ચકલે મુકાવે છે, અથવા અડદના લોટનું પુતળું કરીને બાળેછે. વળી ઠાઠડી બંધાવીને ભુવો તેમાં સુવેછે, અને તેને ચાર જણા ઉપાડીને સમશાનમાં લઇ જાય છે,

એવો ઉપાય ઘણુંકરીને ગામડાના લોકો કરે છે, સમશાનમાં જતાં આગળ ડાકલાં વાગે છે, મતલબ કે પેલા માણસનું ભુત ભુવાના દેહમાં બેશીને સમશાનમાં જાય છે. એવી રીતે પાંચ અથવા સાત દહાડા સુધી મેહેનત કરે છે, અને ધુણનારાને કાયર કરી મુકે છે, અને છેલે દહાડે તો હાથમાં સળગતા કાકડા લેઈને તથા હાથમાં ઉઘાડી તરવારો લેઇને સામા છેડુ ઉતાર મુકી આવે છે, તેને વળામણું કહાડયું કહે છે.

એટલા ઉપાય કરતાં ભુત ન જાય તો ભુવો કહે છે, કે આને તો જન વળગ્યો છે, માટે મુસલમાની ઉપાય કરો, એટલે મુસલમાની ઇલમ જાણનારને ખોળી કહાડો. સૈયદ વિના આ ભુત જનાર નથી એવું કહે છે. પછી સૈયદને બોલાવીને સૈયદના ઉપાય કરાવે છે, જો સૈયદથી પણ આ-

રામ ન થાય તો, સૈયદ બ્રાહ્મણુને માથે નાંખે છે, કે આતો બ્રહ્મરાક્ષસ છે માટે મારાં ઇલમને નથી ગાંઠતો, માટે બ્રાહ્મણુ પાસે ચંડીના પાઠ કરાવો.

એમ સહુ સહુના ઉપાય તરેહવારના છે માટે એમ કરે છે, પણુ કોઈ એમ નથી બોલતો જે આતો તમને વહેમ છે, તેથી તમે છાંતી કઠણુ રાખીને ચાલો, એ રીતે ભુત સાચુ રહે, અને પોતે નીર્દોષ થાય છે, એ ધુણુવાની પુરી રીત થઇ.

ખેલ ૭૫ મો.

તેલીઆ રાજાની ઠગાઇ વિશે.

હવે તેલીઆ રાજાની વિદ્યા ઉપર ચઢાઈ કરીએ છીએ, તેલીઓરાજા ધુતે છે, એવું ધુતતાં કોઇ બીજાને નહિ આવડતું હોય, એવી મારા મનને ખાત્રી છે, શા માટે જે તેલીઆરાજાની વિદ્યા તરત તાજી દીઠામાં આવે છે, તેથી ભલા ભલા ભુલે છે.

જ્યારે તેલીઓરાજા બહાર ફરવા નિકળેછે, ત્યારે પોતાની સાથે બે ચાર સાગ્રીત રાખે છે, તે સાગ્રીત બહુજ હુશીઆર અને જુદી જુદી નાતના વેશ પહેરે છે. કોઇ બ્રાહ્મણુ થાય છે, કોઇ ફકીર થાયછે, કોઇ ભીખારી થાય છે, એવી રીતે તરેહવારના વેશ ધરીને તેલીઆરાજાની પછવાડે ફરે છે, પણુ કોઈ બીજા માણુસને ખબર પડતી નથી, કે આ લોકો તેલીઆરાજાના સાગ્રીત છે.

તે સાગ્રીત લોકોને તેલીઆરાજાએ નેત્રગલવી, ઠરપલવી તથા બીજી

પણ ઘણી પ્રકારની સમશાઓ શીખતી રાખેલી હોય છે, તે કોઇના ક-ળ્યામાં આવે નહિ.

એ તેલીઓરાજા પોતાને માથે મોરો ચોટલો રાખેછે અને રેશમી ઘાટડીવતે માથુ બાંધે છે, તથા કપાળમાં સીંદુરનું ટીલું કરેછે, અંગે જભ્ભો પહેરીને તે ઉપર તેલ રેડે છે, તેથી શરીર તેલમાં લથડપથડ થાય છે, હાથમાં એક ત્રીશૂળ ઝાલેછે, પગમાં પાવડીઓ પહેરે છે, અને પોળમાં કે શેરીમાં જઇને બોલે છે, કે તેલીઆરાજા આવ્યા છે.

પાછળ છોકરાં તો પચીશેક ફરતાં ને ફરતાં રહેછે. જ્યાં જાય છે ત્યાં માણસ વાડકીઓમાં તેલ લેઇ લેઇને દોડયાં આવેછે. વળી તેલીઆરાજા લોકોને સમજાવે છે, કે જેને પુછવું હોય તે આવજો, કોઇને શરીરે દુઃખ હોય, કોઈની કુખમાં દુઃખ હોય, કોઇને ભુત વળગ્યું હોય, કોઇને કામણ નડતાં હોય એટલા બધા રોગનો હું વૈદછું, જેને આવવું હોય તે ઝટપટ આવજો.

એટલે લોક આવી આવીને પુછેછે, વરશો વરશ તેલીઆરાજા તો ઘણું કરીને આવે છે, તેથી સર્વને માલુમ હોયછે, કે તેલીઆરાજા પાસે ઠાલે હાથે જવાય નહિ, એક પૈસો એક સોપારી અને ચોખા એટલું તો જરૂર જોઇએ, માટે સહુ લેઇ લેઇને આવે છે, તેમાં ઘણું કરીને તો બાયડીઓજ પુછવા મંડી પડેછે. કોઇ હાથ દેખાડે છે, પછી તેલીઓરાજા તેલની ધાર કરીને ધાર સામું જોઇને બોલે છે, કે તારા બાપનું નામ ફલાણું, તથા તારૂં નામ આ, તારી મા ભાઇ એ વગેરે દસ આઠ નામ દે છે, એટલે એકલા નામ ઉપરથીજ લોકોને તો આકીન ઠરે છે કે આ તેલીઓરાજા તો બીજી પણ બધી વાત જાણી શકે છે, માટે હવે જે જે વાતો મને કહેશે તે બધી વાત સાચી હશેજ.

એ તેલીઓરાજા નામ દે છે, એટલી વાતજ સાચી, અને પછી બીજાં ગપ્પાં મારવામાં મણા મુકતાં નથી, તું પેલે ભવે વાંદરી હતી તો

આડ ઉપર સમળીનાં ઇંડાં ફોડી નાંખ્યાં છે. માટે આ ભવે તું વાંઝણી રહી છે,' અથવા ફલાણું દુખ વેઠેછે. એમ લવારો કરતે થાકતો નથી.

બાયડીઓ પુછ્વામાં બાકી રાખતી નથી. કોઇ કહે છે મહારાજ મારે સાસુથી બનતું નથી. બીજી કહે છે મારા ધણી ને મારે રાશ આવતી નથી. ત્રીજી કહેછે મારે શ્રીમંત આવતું નથી. એવી રીતે જેમ જેમ પુછનારા પુછેછે તેમતેમ ફટોફટ ઉતર આપતો જાય છે તે॰સાંભ॰ ળનારા સર્વે સાચું માને છે.

હવે એ તેલીઓરાજે પેલાં નામ દીધાં એનું કારણ એટલુંજ છે, કે પેલા પોતાના સાગ્રીત ચાર પાંચ, હોય છે તે ખડકીમાં ઉભા રહીને બીજા લોકોને પુછતા જાય છે, કે પેલી તેલ લાવી એ બાયડીનું પી॰ યર ક્યાં છે? તથા તેનાં સગાં વગેરેનાં નામ પુછી લે છે, અને પછી પોતાની સમશામાં એ વાત તેલીઆને કહી આપેછે અથવા કરપલ્લવી કે નેત્રપલ્લવીમાં નામ કહી દે છે, એટલે તેલીઓ પેલી બાયડીને કહેતો જાય છે. તેલની ધાર કરીને પેલો સાગ્રીત સામો ઉભો હોય છે, એની સામું જુવે છે, પણ લોકના સમજવામાં એવું આવે છે, કે આતો તેલની ધાર સામું જોઈ રહ્યા છે.

એ રીતે જુગતી કરીને નામ દેઇ આપે છે, પણ એ જાદુ નથી તથા કરણપીશાચની દેવીની ઉપાસના નથી, કેટલેક ઠેકાણે ભણેલાને મ્હોડેથી પણ સાંભળ્યું છે, કે તેલીઓરાજા કાન ધરે છે, એટલે એના કાનમાં આવીને દેવી નામ કહિ દે છે, પણ એ વાત તમામ જુઠીછે, એ વાતમાં મેં સારો અનુભવ મેળવ્યો છે, તેથી છાતી ઠોકીને નકી કહુંછું કે એ તમામ ખોટું છે.

તેલીઆરાજા પાસે કેટલીક બાયડીઓ દોરા ચીઠીઓ કરાવે છે, જે આ દોરાથી મારી સાસુ કે ધણી વશ થશે, પણ એના દોરાથી કાંઇએ થતું નથી અને અમથા પઇસા ખુવે છે, કોઇની પાસેથી રૂ૧ અને

કોઇના અઢી અને કોઇના પાંચ એમ રૂપીઆ લેતો જાય છે અને દોરા ધાગા કરી આપતો જાય છે.

મેં એક તેલીઆ સાથે માયા કરી તેને સમખવરાવીને પુછ્યું હતું, કે તમારી પેદાશ કેટલી હશે, ત્યારે એણે કહ્યું કે એક મહીનામાં રૂ. ૫૦૦) સુધી મળે છે. માટે એવા એવા ઢોંગીઓને રૂપીઆ બાયડીઓ વિના બીજું કોણ આપે ! અને આદમી પણ વખતે ઠગાએલા છે, અને ઠગાતા જાય છે, પણ હવે દશવીશ વર્ષમાં એવા ઢોંગનો નાશ થશે એવી આશા રહે છે, ચારે તરફ સુધારાનો ફેલાવ થતો સંભળાય છે, અને તેથીજ આવી ચોપડીને મદદ મળી શકે છે. નીકર મદદ તો શાની મળે પણ એવા ધુતારા ભેગા થઇને વગર મોતે મારી નાંખે એટલા રીશે બળે પણ આજ સરકારનો તાપ જબરો છે તેથી દુષ્ટ માણસનો વિચાર અફળ જાય છે.

ખેલ ૭૬ મો.*

પુરૂષના સ્તનમાંથી દુધ કાઢવા વિશે.

કોઇ ફેરો મીજલસમાં અંબાના લાલ આવે છે, ત્યારે તેમની સાથે બેચાર સાગ્રીતો હોયજ, પછી થોડા ઘણા ખેલ કરીને મીજલસને રાજી કરે છે.

કોઇ ડહોડડાહ્યો હોય તે લાલને પકડવા જાય છે, ડહોડડાહ્યો એટલે આખું ડહાપણ એકલા પોતાની પાસે અને અરધા ડહાપણમાં આખુ જગત એવું સમજે એનુ નામ ૧૧ા ડાહ્યો કહેવાય છે. તે ડહોડડાહ્યો વારેવારે લાલની પ્રતિષ્ઠા લેવાનો વિચાર કરે છે, માટે લાલ પણ ધારી રાખે છે કે આ ભાઇને જરા ચમત્કાર દેખાડ્યા વિના નહિ ચાલે.

પછી લાલભટ પેલાના સામું જોઇને બોલે છે, કે અહોહોહો તમારા સ્તનમાં દુધ ઘણું ભેગું થએલું જણાય છે, એટલે પેલો ભાયડો તો બંડકતોને બોલે છે, હાય હાય ! મારી ધાઇઓમાં દુધ ક્યાંથી હોય !

પછી લાલ છે તે પેલા આદમીના સ્તન ઉપર હાથ મુકેછે, એટલે માંહીથી દુધની શેડો વછુટે છે તે જોઇને લોક તો હસવા મંડી પડે છે.

પછી પેલું દુધ આવે છે તે એક લોટામાં ઝીલી લે છે, તે આશરે પાશેરેક હોય છે. અને એ દુધ કહાડે છે તે વખતે બાજીગર પોતાની પાસેથી અંગરખુ, શાલ કે અંગવસ્ત્ર જે હોય તે ઉતારે છે ત્યાર પછી ફક્ત એક પાઘડી અને એક પહેરેલું પંચીયું એટલાંજ પોતાની પાસે રહે છે. તે એવી રીતે કળા કરે છે કે પ્રથમ પોતાના મકાનમાંથીજ એક લોટામાં દુધ ગાયનું, ભેંસનું, એક સાગ્રીતની પાસે આવે છે, તે જ્યારે પોતાની છાતી ઉપર તે નાખવાની અગાઉ પોતાની પાઘડીમાં આશરે અધોળ દુધમાં બોળીને એક વાદળીનો કકડો છુપાવી રાખે છે, એ વાદળી છાપખાનાના કામમાં આવે છે. એનો એવો ગુણ છે, જે પાણીમાં કે દુધમાં અથવા એવા પ્રવાહી પદાર્થમાં બોળીએ તો ચહ ચહ ચહ પી જાય છે, તે જ્યારે હાથમાં ઝાલીને જોર કરીને નીચોવીએ, ત્યારે પાછું નીકળે છે, માટે એ વાદળીનો કકડો દુધમાં બીજવીને પાઘડીમાં કે પોતાની સાથળો વચ્ચે એક જગોએ રાખી મુકે છે, તે પછી હાથમાં લેઈ છાતી ઉપર મુકીને દબાવે છે એટલે એમાંથી દુધની ધારા વછુટે છે, એ ધારા લોટામાં ઝીલી લે છે, એટલે અધોળેક દુધ તો વાદળીમાંથી નીકળી, અને બીજું દુધ હોય છે તે બે ભેગાં થાય એટલે લોટામાં વધારે દુધ જણાય, એથી લોકોને ઘણોજ અચંબો લાગ્યા વિના રહે નહિ. અને એ દુધનો લોટો પણ તેજ વખતે સાગ્રીત લાવીને આપે છે અને તે વખતની અંદર તો કોઈ જાણે નહિ એવી રીતે દુધનો લોટો રહે છે.

પેલો આદમી તો બીચારો શંકાઇને મરી ગયા જેવો થાય છે, કે

હાયહાય મારી છાતીમાં દુધ કયાંથી ? પણ એને બીજી કાંઈ ખબર પડતી નથી. કેટલાક બાળા વિદ્યાર્થિઓ આ ખેલ વીશે આશંકા ધરશે કે એ દુધમો લોટો મંગાવ્યો. વળી વાદળી માથામાંથી કહાડીને હાથમાં લીધી, અને લીધા પછી એ આદમીની છાતી ઉપર હાથ મુકયો, એટલું થતાં સુધીમાં કોઈ દેખેજ નહી એવું થાય ?

પણ કોઇને એવી આશંકા ના કરવી, કારણ કે એ લોકોની એવી ચપળતા હોય છે, જે આપણી કોટમાંથી ઉતરી કહાડી લે પણ આપણને ખબર ન પડે તો પોતાના અંગની વાતતો શી કરવી.

માટે એવો ખેલ જોનારા ભોળાઓ હોય છે, તે જાદુ વીદ્યા સાચી જાણીને વળી જરા એનાથી બીહીતા પણ રહે છે, જે આ જાદુગર તો વસમો છે ભાઈ આજતો આદમીની છાતીમાંથી દુધ કહાડયું પણ વખતે બાયડાના પગ વચ્ચેથી છૈયું કહાડે ખરો, એટલા સુધી વીચાર કરી વળેછે.

ખેલ ૭૭ મો.*

જતીલોક જુદી જુદી રીતે દાણા જુએ છે તે વિશે.

કોઈ એક શેહેરમાં શ્રાવક ઓસવાળની વસ્તી ઘણી હશે, તેમાંનો સંઘ જાત્રા કરવા ગયો, તે મારગમાં ભાતુ ખાવા સર્વે બેઠા, તે વખતે એક પ્રસન બાઇ વાણીયણ હશે તે પણ ખાવા બેઠી, અને ખાવાની રીત તો સૌ સૌનાથી છાનું ખાવું એવી હોયછેજ, એટલે લોકોના દેખતાં ન ખાવું. પણ મુસાફરી લોકોને એવો બંદોબસ્ત શી રીતે રહે તેથી પ્રસનબાઇ ખાતાં હતાં ત્યાં એક ભીખરાણ વાધરણ આવી, અને બોલી કે બાઇ મને કકડો આપ્યને, હું ભુખે મરૂં છું, તે વખતે પ્રસન-બાઇએ એક કકડો આપ્યો તો ખરો, પણ મનમાં ખરખરો રહી ગયો કે

એ ભીખારણ મને વળગી (ખાતાં નજર લાગી) અને પછી જાત્રા કરીને ઘેર આવ્યાં તો પણ જ્યારે ખાવા બેસે ત્યારે પેલી વાઘરણ સાંભરે એટલે ખવાય નહિ. એમને એમ પ્રસનબાઈ તો ખાધા વિના સુકાવા લાગ્યાં, એની માએ પ્રસન ઉપર અક્ષત ઉતારીને પોતાના ગોરજીને દેખાડવા ગયાં, પ્રસન પણ સાથે હતી.

પછી ગોરજીએ દાણાની બાર ઢગલીઓ કરીને કહ્યું કે લ્યો પ્રસન આ બાર રાશીઓનું ચક્ર છે તેના ઉપર પૈસો ત્રણ ફેરા ફેરવીને એક ઢગલીમાં મુકો, એટલે એ રીતે કરીને પૈસો એક ઢગલીમાં પ્રસને મુકયો.

પછી ગોરજી બોલ્યા પ્રસન આ ઢગલીમાંથી ધઊંના પાંચ દાણા લેઇને ચારે દિશાએ નાંખો અને એક દાણો મહારા હાથમાં મુકો, એટલે જેવું હશે તેવું જણાશે, પ્રસને તો એ રીતે કર્યું, પછી ગોરજીના હાથમાં એક દાણો હતો તે બે હાથ ભેગા કરીને મસળ્યા એટલે એ હાથમાંથી એક દાણાના વીસ દાણા થઈ ગયા.

ગોરજી બોલ્યા—પ્રસન કાંઈ ખબર પડી એટલે પ્રસન બોલ્યાં ! હા મહારાજ આટલાં વર્ષ કાઢયાં ને કયમ ન સમજીએ ? તમારા હાથમાં તો મેં ધઊંનો એક દાણો મુકયો હતો અને હવે વીસ દાણા થયા તે દેવાતણ વિના કાંઇ થાય છે ? અને વળી પ્રસન બોલ્યાં મહારાજ આટલુ કામ તો હાથમાં લેઇને કરવું પડશે એટલે ગોરજી બોલ્યા સાંભળો. આજ કાલ કરતાં આ વાતને છ મહીના થયા, પણ હજી સુધી તમારા કાન ઉઘડ્યા નહિ, જુઓ ! બહારની ઓઝટનું આવી લાગ્યું છે, મહા મેલું છે તમને જમતાં નજર લાગી છે. માટે અન્ન ઉપર ભાવ ન થાય, શરીરમાં સત્તા નહિ, રાત્રે તાવ પણ આવે છે, ઊંઘમાં સ્વપનાં આવતાં હશે, પગતો જાણે ભાગી ગયા, મુળગુ બળજ ન મળે, કેમ આ વાત કહું છું તેમાંનું કાંઈ મળે છે, કે નહિ ? એટલે પ્રસન બોલ્યાં—અરે મહારાજ તમારા કહેવામાં તે ભુલ પડે ? તમે કહોછો એજ રીતેજ થાય છે, માટે હવે તો એ લપ કહાડશો ત્યારે નીરાંત થશે.

પછી ગોરજી બોલ્યા, લપ કહાડવામાં ખરચ કરવાની શક્તિ હોય તો આ કામમાં મને ભેળજો, ને મફત કહડાંવવું હોય, તો જાઓ પેલા મારવાડી ગોરજી પાસે, જે પ્રથમતો તમને કરાર થશે, પણ પાછા બાર મહિના થશે એટલે હડાકયું બોલશે. એવું સાંભળી પ્રસન બોલ્યાં ના મા! બાર મહિને પાછું બોલે ત્યારે તો એનું એજતો! મુવા નહિને પાછા થયા! એમાં શો દહાડો વળ્યો.

ગોરજી બોલ્યા—પ્રસનબાઇ ખરચ તો વધારે થશે. પ્રસન—મહારાજ માહારી માતો ગરીબ છે, માટે ભીંત જોઇને ભાર મુકજો.

ગોરજી—દેવને નૈવેદ્ય જોઇશે, અને દોરા ચીડીઓમાં અષ્ટગંધ જોઇશે, અને માનભદ્રવીરને સારૂ સવા તોલા સોનાનો ઘોડો કરાવવો પડશે એમ અડચુણુ પડચુણુ થઇને ઓછામાં ઓછા રૂપીઆ ચાળીશેક થશે. જણુ ચાળીસ રૂપીઆ ખરચ કરશો તો શરીરે સારાં થશો, નીકર શરીરમાં રહીને ઘર કરશે તો પછી નિકળવાનું નથી. જુઓને તમારી પડોશણ ઉજમડોશીને કારણે ઘર કરયુંછે, તે હવે કાંઇ જાય છે? પછી પેલી બાપડી બાયડીએ જખમારીને રૂપીઆ ચાળીશનું ખરચ કરયું, તે શા માટે તો પેલો એક દાણો હતો અને એના વીસ દાણા થયા તેથી એનું આકીન ગોરજી ઉપર બરાબર ઠરી ગયું, હવે એક દાણાના વીસ દાણા શી રીતે થયા તે લખુછું.

પેલી બાયડીએ પાંચ દાણા હાથમાં લેઇને એકેકા ચારે દિશાએ નાંખવા માંડયો, તે વખતે ગોરજીએ પોતાની હાથેળી થુકાળી કરીને દાણા ઉપર મુકી. એટલે હાથેળીમાં આશરે વીશ દાણા ચોટયા આવ્યા અને એ દાણાવાળો હાથ પોતાનાઢીંચણુ ઉપર ઊંધો વાળીને મુકયો અને પછી ડાબા હાથમાં એક દાણો લીધો હતો, અને જમણા હાથમાંના બીજા દાણા એ બંને ભેગા થયા. અને મસળતાં ખરખર પડ્યા, એજ એની યુક્તિ છે, પણ બીચારી ભોળી પ્રસનબાઇ આવું કેમ કરીને કપટ વરતી શકે.

ખેલ ૭૮ મો.

જોશી લોકો વહેમમાં નાખીને દાણા જુએ છે તે વિશે.

એક સમે એક બાઇને પેટમાં દરદ થયું, તેથી તેની સહિપણીએ એને કહ્યું, કે તેં આટલાં ઓસડ કર્યાં પણ કાંઈ ટકી લાગી નહિ, માટે કાંઇ દાણા વાળો ને કોઇ સારો ભણેલો હોય તેને જઇને બતાવો.

પેલી બાઇએ બે ચાર ઠેકાણે તો દાણા દેખાડેલા તો પણ વળી ખરે ખરા જોશીને દેખાડવું બાકી રહેલું, પછી પેલી બાઇએ અક્ષત પોતાના ઉપર ઉતરાવ્યા, અક્ષત (દાણા) ઉતારતી વખતે બોલે છે, કે આપદ્રષ્ટ, બાપદ્રષ્ટ, ચોરાનું, ચકલાનું, ઘરનું, બહારનું, મુસાળનું, મસાણનું, જે હોય તે આ દાણામાં આવજો, જેમ ભણેલો બ્રાહ્મણ કહેશે તેમ કરીશું એમ કહીને માથા ઉપર દાણા ફેરવીને તે દાણા એક રૂમાલમાં નાંખીને (માંદા માણસના ઓશીકે અથવા જમણી ઈસે મુકેછે,) તેમ મુકયા.

પેલી બાઇ તો પેલો ખરેખરો જોશી હતો એને ઘેર ગઈ. અને દાણા આગળ મુકયા, અને પછી બાઇ બોલી—જોશી બાવા આટલા દાણા જોઇ આપોને એટલે જોશી બોલ્યા, અહોહો બેન તમે કયાંથી? પછી બાઈ—અરે મહારાજ તમને ખબરે નથી, મેં બે ફેરા તો, છોટીઆ (છોકરા) સંગાથે કહાવ્યું હતું, કે જોશીને પુછજે, પણ પીટયો તમને તો મળ્યો નહિ હોય ખરૂં? જોશી—ના મને તો છોટે કહ્યું હતું કે જીને શરીરે ઠીક નથી રહેતું પણ હું તો બહુ જંજાળી એટલે ભુલી ગયો, અને વળી હમણાં તો શેઠના ઘરના જપ ચાલે છે તેથી આજ કંસારને ઉપર ખાંડની નાત જમી પણ આપણે આવદાન કરયું નથી શામારે જે જેના જપ કરવા તેનું અન્ન ખાવું જોઇએ.

હવે જોશીએ ટીપણું માંથામાંથી કહાડયું અને પેલા દાણાની બાર ઢગલીઓ એક પાટલા ઉપર કરી, પછી જોશી બોલ્યા, બહેંતા મને તમારા નામની વિસ્મૃતિ થઇ ગઇ છે, એટલે પેલી બાઇ બોલી, કે મ્હારૂં જન્મનું નામ તો જેકોર છે, સાસરે તો સરવ જડાવ જડાવ કરેછે. પછી જોશી બોલ્યા, જન્મનું નામ તેજ ખરૂંછે, માટે જેકોર નામે મકરરાશી ઉપર જોવાશે, પછી પેલા ધઊંમાંથી પૈસો લઇને ત્રણવાર ધઊંની ઢગલીઓ ઉપર ફેરવાવીને એક ઢગલીમાં મુકાવ્યો. પછી એ ઢગલીના દાણા બે ચારેક હાથમાં લઇ ટીપણા ઉપર મુકીને વાચા વ-ખાવો જોયો, અને કહેવા લાગ્યા, કે પીત્રી દોશ આવતો નથી, તેમજ હોઝટનું પણ નથી, મરનારની સોકયનું પણ નથી આવતું, કોઇ કુંડાળા-માં પગ પડયો નથી, પણ એક વાનું જોવામાં આવેછે તે કહોતો કહું, અને ના પાડોતો ના કહું.

બાઈ—સુખેથી કહો, તમે ન કહો તો તમારી જનોઈના સમ, જેવું દાણામાં બોલતું હોય તે કહેજો, એટલે હવે જોશી બોલે છે, આ વરસમાં તમારે બારમો મંગળ છે તે નેષ્ટ કહેવાય, અને રાહુ પણ આઠમો છે, વળી ચોથો બ્રેહસ્પતી, એ ત્રણે મોટા ગ્રહ ઘણા કઠણછે,માટે એવું જોયામાં આવે છે કે તમને ચાર મહીનાથી અન્ન નથી ભાવતુ એવું બોલે છે, અને જાણે મગજમાં વેગ આવતા હશે, છાતીએ અમુજણ જેવું પણ હશે.

મંગળ રોગની ઉતપતિ કરે બ્રેહસ્પતી કાંઈ કામ ન થવાદે, અને રાહુતો બંધિખાનું આપે, એટલામાં પેલી બાઇ બોલી હા મહારાજ હા! પાંચ પાંચ મહિનાથી રગડાઊંછું એ મોટું બંધીખાનુંજ છેતો.

જોશી તમે ઠીક કહો છો, પણ આ પાંચ મહિના ગયા તે તો ઠીક ગયા અને હવે તો ગ્રહની નજર બગડેલી લાગેછે, માટે વેળાસર આનો ઉપાય કરજો, એટલે બાઇ હા જોશી મહારાજ! હું કાંઈ ગાંડી નથી, બધુએ

સમજુંછું. કહ્યુંછે કે રાજા દંડે તે બધું જગત જાણે પણ ગ્રહ દંડે તે કોઇ ન જાણે, માટે હવેતો એનો ઉપાય કરો.

જોશી—ઉપાય ઇશે કરી મુકયો છે તે ખરોછે. માટે એ ત્રણે ગ્રહના જપ કરાવો, નીકર વળી પનોતી આવનારી છે તે તમને શરીરે પીડા કરશે, કહેનારો કહી છુટે અને વહેનારો વહી છુટે, અમારે શું આ તો તમે પોતાનાં છો માટે ચેતાવીએ છીએ, પછી બાઇ બોલી મહારાજ એનું ખરચ શું થશે?

જોશી—અગીઆર બ્રાહ્મણની વરૂણી કરવી પડશે, અને લાડુ, વડાં, દુધપાક એવું ભોજન જોઇશે, અને માથાદીઠ અડધો અડધો દક્ષણા આપવીપડશે એટલુંજ, બીજું કાંઇ ઝાજું ખરચ વગર ફાંસનું શું કરવા કરાવીએ.

બાઈ—મહારાજ કયારે જપ કરવા બેસશો? એટલે જોશી—આવતે કાલે શનિવાર છે, માટે હનુમાનનો વાર સારો તેથી કરાવનાર અને કરનાર બંને સુખી થાય એવું છે માટે વહાણામાંથી આરંભ કરીશું, સીધું વાડીમાં પોચતું કરજો, વળી તમારે વાસણ કુસણના સંતાપ નહિ, રામશર બાવો સારો છે તે વાસણ આપશે.

પછી પેલી બાઇ ધણીથી છાના જપ કરાવેછે, અને છાનો સામાન ઘરમાંથી રૂપીઆ દશેકનો આપ્યો, પેલા બ્રાહ્મણો જે પોતાના સગા વહાલા મિત્ર હશે તેને કહીને વાડીનો વાયદો કરયો હતો તેથી તે સવારે ત્યાં આવ્યા એકાંત જગોએ આવીને જપ કરવા બેઠા, આસાનની ઉપર બેશીને ગઉમુખીઓમાં હાથ ઘાલ્યા એટલે વાતો ચાલતી થઇ દુર્ગાશંકર—અલ્યા બ્રાહ્મણો! લાડુને શેકીને કરશો કે તળ્યો? મણીરામ ઓહોહો તમ સરખા રૂવી વરૂણીમાં આવ્યા અને બળ્યો તે લાડુ થાય? શાસ્ત્રી ત્યારે તો આજે પાયસાન (દુધપાક) છે કે શું? દીનકર હા શાસ્ત્રી બાવા! તમને તો લાડુ નહીં ભાવતા હોય, માટે પાયસાન સંભારોછો.

એ રીતે ઘણી ખરી તો ખાધાની વાતો, બીજી કાંઇ ઘર સંબંધી

પોડીક ચોટાની વાતો, એ રીતે ગપ્પાં મારતાં મારતાં સાંઝ પડવા આવી. એટલે રસોઇઓ બોલ્યો, ભૂદેવો ! (બ્રાહ્મણો) રસોઇ તો બધી તૈયાર થઈ પણ ભજીયાં વીના કાચું રહી ગયું, અને મસાલો, વેશણ, રીંગણાં બધું તૈયાર છે, પણ હવે તેલ જજમાનના ઘરમાં રહ્યું.

પછી શાસ્ત્રી બોલ્યા, દુર્ગાશંકર ! હનુમાનને ચઢાવવાનું તેલ આવ્યું છે તેમાં ભજીઆં તળો. દુર્ગાશંકર—અરરર શાસ્ત્રી બાવા ! તમે એ શું બોલ્યા હનુમાનનું તેલ તે ખવાય ? શાસ્ત્રી—અરે બ્રાહ્મણ જમશે એટલે હનુમાન પૂર્ણ તૃપ્ત થશે, ધીબકારોને. પછી હનુમાનને ચઢાવવાનું તેલ હોય તેના ભજીયાં કરે છે. અને પાછલ્યો આશરે ચાર ઘડી દહાડો હોય એટલે જમવા બેસે છે, જમતાં જમતાં વાતોના તડાકા ખૂબ મારતા જાય છે અને જમતા જાય છે.

જમતાં જમતાં રસોઈ વખાણે છે અને વળી એમાંનો કોઈ બોલી ઉઠે છે, અલ્યા ભાઈ આજતો આ વાડીનું કલ્યાણ કર્યું, પણ કાલે તો ધર્મશાળામાં ડેરા નાકાય તો ઘણું સારૂ.

એમ વાતોમાંને વાતોમાં આખો દહાડો ગાળ્યો, જપને બપ કાનમાં પણ જમ્યા અને દક્ષણા લીધી, પછી ડોલતા ડોલતા ઘેર આવે છે પેલી બાઈ મુઈ કે જીવી તેની કોઇએ ખબરજ ન લીધી, એવી રીતે જોશી લોકોની દાણા જોવાની રીત છે.

ખેલ ૭૯ મો*

વીરવિદ્યાથી કોઇના ઘરમાંથી જણસ મગાવવા વિશે.

ભવૈયા લોકો રમે છે ત્યારે બીજા લોકોના વેશ કહાડે છે, તેમજ વાદીનો પણ વેશ કહાડે છે, તે વાદીના વેશમાં તપેલું ભરીને મોઢાઈ

કહાડે છે, વળી તેમાંથી થોડી મીઠાઈ વહેંચે છે પણ ખરા. લોકતો મીઠાઈ ભાળીને સમજી લે છે, કે આજ કોક કંદોઇની દુકાનમાંથી વીર જઇને મીઠાઈ લઇ આવ્યા. તે મીઠાઇ કહાડવાની જુગતી લખું છું.

એ મીઠાઇ કહાડવાની બે ચાર જુગતીઓ છે, તેમાં એકતો એ છે કે, એક વાંસનો કંડીઓ રાખે છે તે કંડીઆને કહાડવાનું ઢાંકણું હોય છે, તે ઢાંકણામાં બીજું ચોરખાનું હોય છે, જેમ વિલાયતી પેટીઓને ચોરખાનું હોય છે, એ રીતે એ કંડીઆના ઢાંકણાને ચોરખાનું હોય છે તેમાં મીઠાઈ ભરી રાખે છે, તે વખતે જોનારા લોકોતો છેટે હોય છે. અને વળી રાત્રો માટે નજર ચુકાવતાં ઘણી મુસ્કેલ નથી, તેથી નજર ચુકાવીને મીઠાઈ તપેલામાં નાંખી દે છે, અને પછી લોકોને દેખાડે છે.

બીજું એ છે, જે કાંચળીઓ સ્ત્રીનો સ્વાંગ પહેરીને આવે છે, એટલે પોતાના ઘાઘરામાં અથવા સાડીના સડકામાં જેમ ફાવે તેમ આશરે બશેરેક મીઠાઈ છુપાવી રાખે છે, અને વાદીની પાસે ઉભો થઇ રહેછે.

હવે તરકડીઓ હોય છે તે ચેતી લે છે કે કાંચળીઓ મીઠાઇ લાવ્યો છે તે મીઠાઇ વાદીને આપવાની છે, પણ મશાલનું અજવાળું મટીને અંધારૂં થઇ જાય તો આ કામ બને. પછી તરકડીઓ ખુબ તોફાન કરીને લોકોને દાંત કહડાવે છે, એમ કરતાં કરતાં પેલો મશાલ ઝાલીને હજામ ઉભો હોય છે તેની ઉપર પડે છે, એટલે મશાલ હોલી પડી જાય છે, તેથી લોક તો ઘણા દાંત કહાડીને કહે છે જે આતો જુઠણે નકતો કર્યો.

પણ જુઠણે નકતો કર્યો છે તે એના ડહાપણમાં કર્યો છે, હવે જ્યારે મશાલ ઝાંખી પડી કે હોલી પડી, તે વખતે કાંચળીઓ હોય છે, તે પેલા વાદીને મીઠાઇ આપે છે, અને એ વાદી છે તે તપેલામાં કે કથરોટમાં નાખી દે છે, અને પછી લોકોને દેખાડે છે, કે જુઓ મારા વીર લાવ્યા. એ રીતે પણ પકવાન કહાડે છે.

વળી એમ પણ થાય છે, કે જે ઠેકાણે ભવૈઆ રમવાના હોય છે, તે ઠેકાણે સમીસાંઝે ધુળવાળીને સાફ કરેછે, અને આશરે ઘડી ચારેક રાત્રી જાયછે, એટલે ભવૈઆ લોકોનાં છોકરાં તથા ભુંગળીઆ તથા મૃદંગી એ બધાય મળીને ઢબઢબુક ઢબઢબુક કરી મુકે છે, ત્યારે લોકો સમજી લે છેં, કે આ ઠેકાણે ભવૈ થવાની છે, માટે લોકોને ખબર થવા સારૂ આ છોકરાં કડાકુટ કરે છે.

પણ એ છોકરાં તો શું કરે છે તે સાંભળો, એ જગાએ ખોદીને ભુંઇમાં, મીઠાઇનું ભરેલું ડોઘલું એક છુપાવી દે છે, અને તેનાઉપર એક લુગડું ઢાંકીને લુગડા ઉપર ધુળ પાથરી દે છે, એટલે રસ્તા જેવો રસ્તો થઈ રહેછે ને મિઠાઇ ઘાલી છે એવું કાંઇ જણાતું નથી. પછી વાદીનો વેશ આવે છે ત્યારે વાદી લુગડાં ઉતારીને એક ઠાલું તપેલું લેઇને ચાદર ઓઢે છે પછી પેલું ડાટેલું ડોઘલું કહાડી મિઠાઇ કહાડીને તપેલામાં મુકે છે અને એ ડોઘલું ભુંઇમાંજ રહે છે માટે કોઇને એ વાત જાણ્યામાં નથી આવતી, પછી જે ઠેકાણે ડોઘલું ઘાલેલું હોય છે તે ઠેકાણેથી ડોઘલું કહાડી લેઇને તેમાં ધુળ ભરે છે એટલે બીજે દીવસે સવારમાં કોઇ જોવા જાય તોપણ કપટ કળ્યામાં આવતું નથી.

એવી એવી રીતેથી બરફી, પેંડા વિગરે નિકળે છે, તે જોઇને ભોળા લોકો તો બીચારા ભ્રમમાં ભરાઇ જાય છે પણ ભ્રમ તો એ ઉપર લખેલો છે એજ છે, એમ મીઠાઇ નીકળવાથી કોઇ વળી જોનારામાંનો બોલી ઉઠે છે, કે મીઠાઈ મગાવી એમાં હું તમારી સિદ્ધાઇ નથી જાણુતો, પણ મારા ઘરમાં મજુસ છે, અને એ મજુસમાં ડાબા હાથના ખાનામાં એક પેટી છે, તે પેટીમાં દાગીના છે તે દાગીના લાવી આપે તો હું વાદીનો વેશ ખરો જાણું.

એવું સાંભળીને એ વાદી બોલે છે, ભાઇસાહેબ ! અશલના ઘરડા-ઓ તો એવા કામ કરી જાણતા પણ હવે તો આ કળજુગના મહીમાએ

કરીને દહાડે દહાડે મંત્રમાંથી પણ દૈવત ઘટતું જાય છે માટે એ વાત તો મારાથી નહીં બને.

પછી પેલો સામો માણુસ ઉતાવળો ઉતાવળો ઉભો થઇને બોલે છે, કે જુઓ કહો છો ને અમે જાદુ વિદ્યા જાણીએ છીએ, પણ હું કેવો માથાનો મળ્યો કે તમારી આટલા માણુસમાં આબરૂ લીધી. એટલે પેલો વાદી બોલે છે શેઠ એવડું ચઢયું ચઢયું ન બોલો, માતાજી આબરૂ નહિ જવા દે બાનાની પત રાખશે, પણ સાંભળો તમારા ઘરની પેટીમાંથી અને તમે કહ્યા છે એટલા દાગીના, હાલ મંગાવી આપું તો રૂ. ૨૫) ની પાઘડી ખરી ત્યારે એ માણુસ કબુલ થાય છે, કે પાઘડી પચીસને ઠેકાણે પચાસની આપવી.

પછી એ વાદી છે તે લુગડું ઓઢીને બેસે છે અને પછી એ માણુસના દાગીના હાથમાં લેઇ મશાલવાળાને પાસે બોલાવીને, સહુ માણુસના દેખતાં સુંપે છે, અને બોલે છે, જોજો ભાઇઓ આટલી સભા સાંભળે છે મેં આટલા દાગીનાજ દેવ પાસે મંગાવી લીધા, તે આ તરત આપું છું. પણ કદાપી ઘરમાંથી નહાની મોટી જણુસ જશે તો મારે માથે ન પડે, મારે તો પારકા ઘરની જણુસ હરામ છે, ને જો જીવ બગાડીએ તો દેવ અમારૂં કામ કદી કરે નહિ, માટે પરમેશ્વરના ઘરનો હુકમજ એવો છે, જે વીર પાસે મંગાવેલી જણુસ વાદીએ લેવી નહિ.

આ ખેલ જોઇને જોનારા તો ભલભલા હોય છે, કદાપી થોડી ઘણી સુધારાની વાતો સાંભળી વાંચી હોય છે. તેનાં મન પણ ડોલવા લાગી જાય છે, કે જાદુવિદ્યા સાચી ન હોય તો આ દાગીના કેમ કરીને લાવી આપે.

હવે એ દાગીના મગાવ્યા છે તેની જુઠાઇ ઉઘાડી પાડું છું. એ ભવૈયા રમે છે, તે પહેલાં આગલે દિવશે કોઇ ગ્રહસ્થ માણુસની પાસે ભવૈયા જઇને કાલાવાલા કરે છે, કે ભાઇ ! આજ સાંજે આપણી પોળમાં રમવાનું છે, માટે બે ચાર હળવાશા દાગીના લાવો, અમે પાછા કાલે

સવારે આપને આપી જઇશું, અને તમો કચેરીમાં ગયા હશો, તો અમારી ભાભીને હાથોહાથ સુંપી જઇશું. એટલે ભાઈ બોલ્યા.

ભાઇ—નાએક ! દાગીના શું કરશો, વેશમાં પહેરવા છે.

નાયક—ના સાહેબ પહેરવાના દાગીના તો તમારે પ્રતાપે કરીને પુશ્કળ છે, પણ વાદીના વેશમાં એ દાગીના કહાડીએ તો બે રૂપીઆની મતા વધારે મળે અને વળી વેશ સારો શોભે.

ભાઈ—કેમ વારૂ મને કાંઈ સમજણ ન પડી, અમારા દાગીના કેહાડવાથી તમારો વેશ કેમ કરીને સારો શોભશે.

નાયક—અરે મહેરબાન ! આપની હોય, ત્યારેજ અમારી શોભા વધે એમાં નવાઈ નથી, રાત્રીએ વાદીનો વેશ આવે એટલે આપ સાહેબ સભામાં જોવા બેશશો ત્યાં એવું બોલજો, કે મારા ઘરમાંથી દાગીના મંગાવી આપો, ત્યારે તમે વાદી સાચા એટલે પછી આ દાગીના તમને આપીશું, તેથી લોકો જાણશે, કે વાદીના વીર લાવ્યા એટલે પેલો ગ્રહસ્થ સારો માણસ હોય છે તે વિચારે છે, કે બીચારા ગરીબ લોકને બે રૂપીઆની મતા વધારે મળતી હોય, તો એમાં મદદ કરવી એ કામ પરમાર્થનું છે એવું ધારીને પેલા ભાઇએ દાગીના આપ્યા.

હવે અગાઉથી આટલો બંદોબસ્ત કરી મુકયો હતો માટે એ દાગીના નિકળ્યા છે, પણ એમાં જાદુ બાદુ કાંઇ નથી.

પેલો ગ્રહસ્થ આ વાત કોઇના આગળ કરતો નથી, જે શાથી ગરીબ માણસના ઠીકરામાં ધુળ નાંખવી, એવું કામ સારા લોકો નથી કરતા એવા એવા ઉપાયથી બધો વાદીનો વેશ પુરો કરે છે.

ખેલ ૮૦ મો.

જતી લોકો જંત્ર કરે છે તે વિશે.

કોઇ એક શ્રાવકની સ્ત્રી વંઝા હતી તે જતીને અપાશરે દરરોજ જતી તે બાઇનું નામ વહેમકોર, તે એક દિવશે વહેમકોરબાઈ દાણા વાળીને ગોરજીને ઘેર ગયાં, અને વંદન કરીને પુછ્યું મહારાજ મને શો દોષ છે? કે મારે શ્રીમંત આવતું નથી.

પછી ગોરજીએ પેલા દાણાના વાચા વધાવા જોયા, અને પછી વહેમકોરને કહ્યું, વહેમકોર! લાવ્ય તારો જમણો હાથ જોઉં જોઉં, કેટલાં ફળ લખેલાં છે! પછી વહેમકોરે પોતાનો હાથ છીદરીને છેરુ લોહી ચોખો કરીને દેખાડયો. એટલે ગોરજી હાથ જોઇને બોલ્યા, તારા હાથમાં પાંચ ફળ છે, પણ માંહી સાપણ પડી છે. તે સાપણ બે ઠેકાણે હોય છે, એક વાંસામાં અને એક પેટ ઉપર.

પછી વહેમકોરે વાંસો અને પેટ દેખાડયું, તો સાપણ ગોરજીએ દીઠી નહિ. પછી વિચાર કરીને બોલ્યા, કે તારે સાપણ તો નથી પણ તારા પેટમાં સાત જાતના રોગ છે. એટલે વહેમકોર બોલ્યાં—મહારાજ! સાત રોગ કીઆ કીઆ? પછી ગોરજીએ પોથી છોડીને પાનાં કહાડ્યાં, એ પાનામાં શુકનાવળી હતી, એ પાનાની થોકડીમાં એક રૂપાની સળી ઘલાવી, તો એ શળીવાળા પાનામાં હનુમાનની મુર્ત્તિ આવી. પછી ગોરજી બોલ્યા વાહવા! શુકન તો સારો આવ્યો છે, હનુમાનજી અને અંજનીમાતા આવ્યાં છે.

હવે એ પાનામાં લખેલું છે તે ગોરજી વાંચી સંભળાવે છે, અને પેલી બાઈ સાંભળે છે. હનમાનજી પુછેછે અને અંજની કહે છે, એ કામ ભલું આદર્યું છે, એ કામ નિશ્ચે થવાનું છે, સુખ ઉપજશે, ચીંતા

દુર થશે. તારી ડાબી જંઘાએ તલ હોય તો સાચું માનજે, પેલી બાઇ તો સાંભળીને શંકાણી કે બળ્યું બળ્યું મહારાજ આવી એઅદબની વાત ક્યાંથી આવી. ગોરજી—શાસ્ત્રમાં આવ્યું તે ખરૂં, તું ભણી હોત તો તને વંચાવી દેખાડત, અને સાત રોગમાંનો એક રોગ તને છે, એવું શુકનાવળી ઉપરથી નક્કી થયું.

વહેમકોર—એ સાત રોગ કીઆ કીઆ ? એટલે ગોરજી બોલે છે. તે સાત રોગનાં નામ એક તો એ છે જે કમળ ઊંધું રહે છે, બીજું કમળમાં પાણી ભરાય છે, ત્રીજું કમળમાં વાયુની ગાંઠ ઉત્પન થાય છે, ચોથું કમળ ડાબી કુખમાં જાય છે, પાંચમું કમળમાં બીંદુ પડતાં રૂધીર ભરાય છે, છઠું એ છે જે, કમળમાં પાકું પડે છે એટલે માંહિ ગર્ભ રહી શકતો નથી, અને સાતમું એ જે કમળમાં ડાકણદોશ રહે છે.

એવા એવા સાત રોગ છે, તેમાંનો એક રોગ તારામાં છે, પેલી બાઇતો સાંભળીને દંગ થઈ ગઈ, કે ગોરજીની પોથીમાં તો સંસારની વાતો પણ આવતી દેખાય છે, પછી બોલી, કે મહારાજ ! હવે તો એ રોગ મટવાનો તમારા હાથમાં છે, હું જનમોજનમ તમારી દાશી થઇને રહીશ, પણ મારૂં વાંઝીઆમેણું મટાડો.

ગોરજી—તને એક દોરાચીઠી કરી આપું, તે માદળીયામાં રાખજે, એટલે કેશરીઓ તારા મનોર્થ પુરા કરશે, અને કમળનો દોશ કપાશે. પણ હું જેટલાં વાંનાં મગાવું એટલાં વાનાં લાવવાં પડશે, તે તારા વરને કહેજે એટલે એ જાણશે લાવી આપશે.

વહેમકોર—મહારાજ ! શું શું જોઇશે ? તે મને કહો. પછી ગોરજીએ બીજી પોથી છોડી, અને બોલ્યા. કે આ અસલની પોથી છે, તેમાં લખેલું છે, કે અષ્ટગંધ તથા બીજો સામાન પણ છે, માટે લે એક કકડામાં હું તને લખી આપું તે શેઠને, વંચાવજે એટલે ગુમાસ્તા પાસે મંગાવી આપશે. હવે એ સામાન એક કાગળના કકડામાં લખી આપે છે તેની વીગત—

કંકુ; કેસર, કપુર, હીંગળોક, મળીયાગર, કસ્તુરી, અગર, તગર, ભોજપત્ર, પાંચવાનું હીર, બત્રીસો ધુપ, એટલો સામાન જોઇશે, એનું ખરચ આશરે પાંચ રૂપીઆનું છે, કાંઇ લાંબી એહક નથી. અને ઘીતો ઘરમાં હશે માટે એક સવાશેરનો લોટો ભરીને લાવજો.

પછી વહેમકોર તો પેલો કાગળ લેઇને ઘેર ગયાં. સાંજે શેઠને કહ્યું કે આપણા ગોરજીએ, મારે શ્રીમંત આવવાનો ઉપાય બતાવ્યો છે, અને એમાં જે જે જણુશો જોઇએ તે મને લખી આપી છે. માટે પાંચ રૂ-પીઆનો સામાન મને લાવી આપો.

પછી શેઠ ગુસ્સો કરીને બોલ્યા—મેર રાંડ એ ગોરજીને અપાશરે નીતને નીત શું કરવા જાઉ છું, હુ તને ના કહી કહીને થાકી ગયો પણ તું એનો કેડો મુકતી નથી, બસ હવે એ ગોરજી પાસે જઈશ તો તારી વાત તું જાણીશ વહાલાભાઇના શરીરમાંથી તો હજારેક કમાયા હતા, પણ ફોકાભાઇએ તો કેડયો ભાગી નાંખી છે, તે હજી સમો વળ્યો નથી અને તારેતો પાંચ રૂપીઆનો સામાન જોઇએ છીએ, એવી રીતે ખીજીને થોડીક મારી અને ખુબ રોવરાવી, અને કહ્યું કે હવે દોરાચીઠીની વાત કરીશ તો તારે પીયર તગડી મુકીશ.

વહાણામાં જમીને શેઠતો દુકાને ગયા એટલે વહેમકોર વળી પાછાં ગોરજી પાસે આવ્યાં, એટલે ગોરજી બોલ્યા—આવો ! બા ભલે આવ્યાં પેલો સામાન લાવ્યાં.

વહેમકોર ઓશીઆળું મ્હો કરીને અરે મહારાજ મારા કરમના ભોગ છે, ઘરનો ભાયડો છે, તેતો મારવા દોડે છે, અને ગઈરાતે તો હાડાં ભાગી નાંખ્યાં છે, તે હીંડાતુંએ નથી, માટે હવે તો પેલી વાત જવા દ્યો, અને હમણાં તો એવું કરો જે મારો ભાયડો મારી આંખે દેખે ને મ્હારે વશ થાય.

ગોરજી—એમાં શું છે એતો આઠ દહાડાંમાં વશ કરી આપું. જોને

પેલી દીવાળીને અને એના વરને ઉભે રહે બનતું ? અને મેં ઉપાય કરી આપ્યો એટલે હવે દીવાળીની આંખેજ દેખે છે, આં તારાકોર, છતકોર, કંકુ, કાશી, જડાવ, સુરજ, ઉજમ, એ સરવેને મેંજ ઘર મંડાવી આપ્યાં છે કે બીજે? અરે કેટલા ગણાવું, ગણવા માંડીએતો પાર નાવે, માટે તારે જો ઘર માંડવાની મરજી હોય તો વેગાસર ચેત, એવું કરી આપું, જે કોઈ દહાડો તારા સામો હાથ ઉપાડે નહીં અને સામો ઉત્તર પણ ન આપે.

વહેમકોર—ખુશી થઈને ઓ મહારાજા એવું કરી આપો જે મારીજ આંખેજ દેખે, અને આ મારો જીવછે, તે તમારોજ છે, બીજું તો ઝાજું બોલતાં મને નથી આવડતું. પછી ગોરજી બોલ્યા, કે રૂપીઆ પચીશ ખરચના થશે, પણ કામ જંજીરા જેવું થશે.

ગોરજી—વળી બોલે છે, કે આ જુની પોથી બોલે છે સાંભળો વાઘરીને પાંચ રૂપીયા આપીને એક ઘુડનું બચ્ચું જીવતું મંગાવવું, તે ઘુડને કાળીચૌદસને આદીતવારની રાતે મહોડામાં ભુંગળી ઘાલીને દારૂ પાવો એટલે એ ઘુડ અડધી રાતે બોલે છે તે જેમ માણસ બોલે છે એ રીતે બોલેછે, કે મારી જીભ કોઇ આદમીને ખવરાવે તો તે મારા જેવો (મુરખ) થાય, મારૂં કાળજું ખવરાવે તે ખાનારાનું કાળજું ફટકી જાય, મારા પગની નળી ઘશીને પાય, તો પીનારાના પગે તોડ થાય, મારી આંખો તેલમાં તળીને ખવરાવે તો ખાનારની આંખો જાય; મારા દાંત ઘશીને કઢીમાં નાંખ્યા હોય અને એ કઢી બાયડી ખાય તો એને ફરીને અડવું ન આવે, મારી એબ (ઈંદ્રી) ચટણીમાં વાટીને ખવારે તો એ ખાનાર ગમે એવો મરદ હોય પણ ચીંથરા જેવો થઇ જાય છે.

એવું એવું બોલીને પછી કહે છે મને મારશો નહીં, પણ જેને જરૂર હોય તે મારીને રાખી મુકે છે, એ ઘુડના શરીરનો બધો સામાન ખપમાં આવે છે, માટે મારી પાસેથી એ ઘુડની જીભ લેઇ જઇને શેઠને

ખવરાવો, એવું સાંભળીને વહેમકોર તો અચરત પામી ગઈ, કે અહોહો એક ઘુડ ઉપરથી કેટલાં કામ બને છે. પછી ગોરજીએ કાંક રાતું રાતું વાઢીને આપ્યું, તથા એક દોરો કરી આપ્યો, તે દોરો માદળીઆમાં ઘાલવાનું બતાવ્યું, એની ખરાજાતના પચીશ રૂપીઆ લીધા, વળી એક પંદરીઓ જંત્ર કરી આપ્યો તે આ માદળીઆમાં ઘાલવાનો.

એ રીતે જંત્ર કરીને લોકોને ઠગી લે છે, માટે જંત્રથકી કાંઇ થાય છે એવું નથી, નાગા લોકો ખરચ કરેછે, એ રીતે જેવું માણસ ખરચ કરાવેછે. જો ગ્રહસ્થના ઘરનું માણસ હોય તો તેની પાસેથી ધારે એટલા રૂપીઆ લે છે, અને કહે છે, કે એ ઘુડની જીભ આબુના ડુંગરા ઉપર મળે છે, અથવા શામળાજીના મેળામાં મળે છે, એવી એવી રીતે ગપો હાકીને લોકોને લુટી લે છે.

ખેલ ૮૧ મો*

કાગળનાં પુતળાં નચાવવા વિશે.

કોઇ એક જાતના ફકીર આવે છે તે મીર કહેવાય છે, તે પોતાની પાસે પુતળાં રાખે છે, તે પુતળાં કાગળનાં હોય છે, ફુલીસકેપ કાગળ કરતાં ચાર ઘણા જાડા કાગળ હોય તેનાં પુતળાં થાય છે, તે એવી રીતે કે એ કાગળને રંગીને ઉપર છબીઓ કહાડે છે તેના નામ—ગણપતી, માતા, માહાદેવ, કનૈયાલાલ, અંબાજી, બહેચરાજી, કાળકા, ભૈરવ, જક્ષ, કીનર, નરસિંહો એવી એવી પંદર વીશ જાતની કાગળની કોરેલી છબીઓ હોય છે.

તે એક પોથીમાં બાંધી મુકે છે, તેને રંગનું ચિત્ર વિચિત્રપણું

એવું કરે છે, જાણે હમણાં હશીને બોલશે, પછી કોઇની મીજલસ હોય અથવા સભા હોય ત્યાં જઇને એ પુતળાં નચાવે છે. તે એવી રીતે રમાડે છે, કે એક પાટીઆ ઉપર કાગળ ભરાવીને તેની છબી વળી ચીત્રાવે છે, તે પાટીયું આશરે એક હાથ ઊંચુ હોય છે, તે પાટીયું પેલાં પુતળાં ભેળું રાખી મુકે છે.

એ રમત કરનાર બે ત્રણ માણસ હોય છે, કાંઇ એકલાની વતી એ ખેલ થઈ શકતો નથી. પેલું પાટીયું સામી ભીંતે ભરાવીને રમત ચાલતી કરે છે. પ્રથમ ગણપતીના પુતળાને બોલાવે છે, અને સર્વેને દેખાડે છે કે જુઓ આ ગણપતી આવ્યા, એ ગણપતીની છબી વચ્ચે મુકે છે, બીજી તમામ છબીઓ પાટીઆ આગળ મુકે છે; અને પાટીઆના સામો બે હાથને છેટે એ રમાડનાર બેસે છે.

વચ્ચે એક ચાદર પાથરે છે, લોબાનનો ધુપ કરે છે, પછી ધુણી ચાલતી થઈ કે બોલે છે, મહારાજ હે ગણપતી જો તમારૂં સત્ય હોય તો વહેલા વહેલા ઉઠો, અને આ ઠેકાણે નાચો એમ કહીને બે હાથની તાળીઓ પાડે છે, એટલે પેલું પુતળું ઉછળવા લાગે છે. વળી પેલો રમાડનાર બોલે છે, ગણપતી મહારાજ ! લુગડામાં તો નાચ્યા પણ અંત્રીક્ષ નાચો તારે ખરી વાત, એટલે ગણપતી ઊંચા થઇને અધર નાચે છે.

એ રીતે માતા પણ નાચે છે, કનૈયાલાલ પણ નાચે છે, કેઠામોર બધાંએ પુતળાં નાચે છે, એવું દેખીને જોનારા લોકો વીસ્મે પામી જાય છે, કે આતો મંત્રનું કામ જબરૂં દેખાય છે. પછી કોક માણુસ પાસેથી માળા માગી લે છે અને એ માળાને પણ નચાવે છે અને સાપની પેઠે ડોલવા લાગે છે, તેમ તેમ લોકો ઘણો અચંબો પામે છે.

વળી એક દાતણ મંગાવે છે તે દાતણને ચપાવતે ચીરીને તેને પણ નચાવે છે, અને એ રમાડનાર પોતે બોલે છે કે જુઓ ભાઈ મારી પાસે કાંઈ છે. દોરો કે તાર કાંઈ નથી ખરૂં ? વળી વહેમ આવતો હોય જે પુતળાં બાંધીને હલાવતો હશે, પણ એ પુતળાં તો સત્યના આધારે

ઉંચાં નીચાં થાય છે. હવે એ પુતળાનું સત્યપણું ઉઘાડું કરૂં છું.

પેલું પાટીયું સામું મુકાવ્યું તે પોતાની કરામત સારૂ મુકાવેલું છે, એક લોઢાનો વાળો ઝીણો, માથાના વાળ જેવો થાય છે, વળી ઘોડાના પુંછડાનો કાળો વાળ પણ પોતાની પાસે રાખે છે, વળી રેશમ જે ઘણું ઝીણું હોય છે તે પણ પોતાની પાસે રાખે છે.

પેલી ધુણી દીધી તે વખતે સામું પાટીયું મુકેલું છે, તે પાટીયામાં પેલો વાળો અથવા વાળ કે રેશમ મીણથી એક છેડો ચોંટાડી દે છે, અને એક છેડો પોતાના હાથની આંગળીએ વળગાડે છે, તે કોઇના જોવામાં આવતો નથી. હવે એ હાથે તાળીઓ પાડે છે તે પુતળું નાચવા સારૂ, જો તાળીઓ ન પાડે તો પુતળું ન નાચે, કારણ કે બે હાથ ભેળા કરીને તાળી પાડે એટલે આંગળીએ વળગાડેલો તાર હાલવાથી પુતળું નાચેછે.

પુતળાના ગળામાં કે બગલમાં એવી જગોએ જરા ખાંચો હોય છે તે ખાંચામાં પેલો વાળો કે વાળ ભરાય છે તેણે કરીને પુતળું નાચે છે. અને માળામાં પણ વાળો ભરાય છે તેથી નાચેછે, દાતણમાં પણ ચીરેલી જગોએ વાળો ભરાય છે માટે દાતણ નાચે છે.

જો વાળો, ઘોડાનો વાળ કે રેશમ એમાંનું પોતાની પાસે કાંઈ ન હોય તો આ ખેલ કોઈ દીવસ બને નહિ, માટે જેટલા ખેલછે તેટલા તમામ હસ્તક્રિયા અને નજર ભુલામણીના છે બીજું કાંઇ દૈવત નથી.

ખેલ ૮૨ મો.*

નદીમાં દુધની ધારા ચલાવવા વિશે.

જે કોઈ ઢોંગી બાવો હોયછે તે નદીના કીનારા ઉપર પોતાનો ઉ-તારો રાખેછે, તેની સાથે એક બે ચેલા હોય છે, તે ચેલા શેહેરમાંથી

ભિક્ષાવરતી કરી લાવે અને ઘેર ઘેર બાવાજીની સિદ્ધાઇ કહેતા ફરે, એમ કરતાં કરતાં બાવાને તો ગામમાં ઓળખાણું થઈ, એટલે બાયડીઓ દરશને આવવા લાગી, અને કોઇ પાકું સીધું લાવે, કોઈ દૂધનો લોટો લાવે, એમ કરતાં કરતાં બાવાજીની તો વધારે કીર્તિ ચાલી. કોઇ બાઇ દીકરો માગવા આવે, કોઇ ધણી વશ કરાવવા આવે, એમ કરતાં કરતાં બાવાજી પાસે તો આદમી પણ આવવા લાગે છે એટલે કોઇ સેવક બોલે છે, બાવાજી મહારાજ ! વસ્તીમાં પધારો તો ઘણું સારૂં, તમારી સેવા ચાકરી કરવાનો પણ અમને જોગ બને, આતો છેટું છે માટે દરશને આવતાં અમારી શ્રદ્ધા પણ ઓછી થાય છે.

એટલે બાવો બોલ્યા—હમસે બસ્તીમેં રહ્યા નહિ જાતા, જોગી લોકકું ઉહાં કયા ડર હે, હમતો એ ગંગાકી તટમેંજ, મુકામ રખંગે તેમ તેમ બાવાજીની તો સિદ્ધાઇ વધવા લાગે છે.

હવે બાવાજીએ તો ધીરે ધીરે ગપ્પો ચલાવવા માંડી, કે અમારા ગુરૂ રાતકું બાઘ હોતાથા, અમેરા ગુરૂભાઇ પાનીમે પાદુકા પહેરકે નદીકી ગોલી પાર જતા. ઓર અમેરી પાસ પણ થોડી થોડી ક્રીયા હોયગી, એ નદીમેંસે દુધ નીકસેગા, ને તુમ સ્નાન કરોગે, તો ગયા શ્રાદ્ધકી બરોબર ફળ પામોગે. એવું સાંભળી ભોળા લોકો બોલે છે હેં મહારાજ નદીમાંથી દુધ નીકળે? એટલે બાવો બોલ્યા—કયું દુધ નહિ નિકળે? આકાશમેંસે દુધકી ધારા લાઉ ઓર કહોતો પાતાલમેંસેં દુધકી ધારા લાઊં તો એ ગંગામેંસેં દુધકી ધારા ચલાવની હોવે તો કેતની બેર લગે.

સાંભળનારા તો મુન થઇ જાયછે, કે ઓ મારા બાપ, બાવાનું કામ તો આધું દેખાયછે, જુઓકને કહે છે કે નદીમાંથી દુધની ધારા કહાડું. પછી બાવાને લોકો પુછે છે, ત્યારે માહારાજ આપના સેવકને દુધની ધારાનાં દરશન કયારે કરાવશો? એટલે બાવો બોલ્યા—આજતો શનીબાર હુઆ, પણ પરસોં સોમવાર કે રોજ પ્રાતઃકાલમે સતીસંત સબ નહાનેકું આઓ, ગંગા તમકું પાવન કરદેગી.

લોકો તો બધા અરધા શહેરમાં વાત કરી, કે સોમવારને દિવસે બાવાજી નદીમાં દુધની સેર ચલાંવનાર છે, માટે જેને નહાવું હોય તે દુધની ગંગામાં નહાવા આવજો.

બાયડીઓ અને ભાયડા તથા રાંડીરાંડો તો તમામ એ તો બધા સંઘ ભરાય છે એટલું માણસ જવાનો વિચાર કરી તૈયાર થયું, વહાણામાં પેલા લોકો ગયા અને બાવાજીને પગે નમી નમીને બધાય બેઠા. બાવાજી બોલ્યા—બચ્ચા મત અકલાઓ, અભી દુધકી ગંગા હો જાયગી એવામાં તો બાવાજીએ ગંગાને લડવા માંડ્યું, કયું બે મેરી મશ્કરી કરતી હે । કાયકું જલદીસેં દુધકી ધારા નહી કહાડતી.

એમ કરતાં ઘડી અડધીક થઇ એટલે નદી વચ્ચોવચ દુધની શેર આવીજતો, એટલે લોકો તો જે ગંગા, જે જમુના કરી કરીને ધીબોધીબ પડયા, અને સરવે લોકોએ સ્નાન કરયું, તો પણ દુધની ગંગા આશરે એક કલાક રહી, એ જોઇને નાહાનાર લોકો તો એટલા બધા ગુલતાન થઇ ગયા કે આ બાવાજી તો સાક્ષાત ઇશ્વર જેવા ન હોય તો નદીમાં દુધની સેર બીજો કોણ લાવનાર છે.

પછી તો ઘેર ઘેર પધરામણીઓ ચાલી, કોઈના ઘરમાંથી પાંચ રૂપીઆ કોઈના દશ એ રીતે બે ચાર હજારની મુડી થઇ એટલે એ ઠેકાણેથી પોબારા ગણ્યા, અને વળી બીજા દેશમાં ગયા, લોકોએ જાણ્યું જે બાવો અંતરધ્યાન થઇ ગયા, અને બાવો તો જીવતો જાગતો રૂપીઆનો ડબ્લો લેઈને નહાશી ગયા. હવે એ દુધની સેર શી રીતે નિકળી તેની વાત નીચે લખું છું.

બાવાની પાસે બોકડીઆ જેવા ચેલા બે હતા, તે ચેલાઓને બાવે ચેતાવ્યા કે સોમવારના સવારમાં દુધની શેર કહાડવી છે, માટે હું બતાવું એ રીતે કરો. પછી એવું બતાવ્યું કે ૧૦ સેર ચોખા ખુબ ધોવા, ધોઇને રવીવારના સવારમાં પાણીમાં પલાળી મુકવા, અને સાંજે પાણી

નીતારી નાખીને કોરા કરવા, સારી પેઠે કોરા થયા એટલે રાત્રીએ પથરા ઉપર પથ્થરસુ ખૂબ વાટીને લોટ જેવા કરવા, તેની એક ગાંસડી બાંધીને તે ગાંસડી સોમવારની સવારમાં વહેલાં ઉઠીને દાટી આવવી. તે એવી રીતે કે ગાંસડી બાંધીને પછી તેને એક કાણું કરવું, અને ગાંસડી નદીની વચ્ચે વહેળામાં મુકીને ઉપર એક પથરો, મુકવો તે પ્રમાણે ચેલાઓએ કર્યું હતું.

પથરો મુકવાનું કારણ એ છે, કે ગાંસડી તણાઈ જાય નહિ, અથવા માછલાં તાણીને આડાઅવળી લેઇ જાય નહિ, એટલા માટે પથર મુકયો. ગાંસડીમાં કાણું પાડવાની એમ મતલબ છે કે એ કાણેથી ધીરે ધીરે પલળીને પેલો લોટ નિકળે એટલે દૂધના જેવો નદી વચ્ચે, રેલો દેખાય. એ રીતે દુધની સેર કહાડી. પણ દુધ તે કયાંથી લાવે, પેલા ચોખાનો આટો ધોળો માટે દુધના જેવો પાણીનો રંગ ધોળો થઇ ગયો. એમ દુધ નિકળતું હોય, તો બાવાજીને સારૂ દુધના લોટની શી જરૂર પડે, પણ દુધ તો ગાય કે ભેંશનુંજ થાય, નદીના પાણીનું દુધ કોઈ દીવસ થાય નહિ.

એવા એવા ઢોંગ જોઇને ભોળા લોકો ભરમાય છે, કે આતો મંત્રના બળથી કે દેવના હાથાથી આમ થયું, પણ બધો ઢોંગ છે એમ જાણવું. હવે આવા ઢોંગીઓનાં કપટનો અંત આવવાનો છે, ઝાઝી વાર નથી. જેટલા લોકો આ ચોપડી વાંચશે કે સાંભળશે, તેટલા જણા તો કપટને ઓળખી શકે એવા થઇ જશે એવી આશા છે.

ખેલ ૮૩ મો*

વગર માણસે નગારૂ વગાડવા વિશે.

એક શહેરમાં એક ફકીર હતો, તેની પાસે એવો ખેલ હતો, કે એક ઓરડીમાં એક નગરાનો એક ડંકો મુકી આવે તે એની મેળે વાગે, પણ

તે ફકીર એવા ગપ્પાં મારે, કે મ્હારી પાસે મંત્ર છે તે મંત્ર હું ભણુંછું. તેથી નગારૂં વાગે છે, એમ ઘણે ઠેકાણે વગાડે છે. ત્યારે બે ચાર આદમી એકઠા થઇને બોલી ઉઠે છે, કે સાંઇનું પારખું જોઈએ, અને જોઇએ. જે એ શી રીતે વગાડે છે.

પછી પાંચ સાત આદમી ભેગા થઇને સાંઈ પાસે ગયા અને કહ્યું, સાંઈ તમે નગારૂં વગાડી સંભળાવો એને સાંભળવાની ઈચ્છા છે. પછી સાંઇ બોલ્યા કે તુમ સબ બેઠો, અને એકાદો મરદ ઓરડીમાં અંદર દેખકે આઓ ઉસમેં કુછ હે? પછી પેલામાંથી બે જણા ઓરડીમાં જોવા ગયા, તો ઓરડીમાં તો એક નગારૂં પડેલું બીજું કાંઈ નહિ, તો આદમી કયાંથી હોય.

હવે સાંઇ ઓરડીમાં એકલા ગયા તે પોતાની ક્રિયા કરી રહ્યા એટલે બોલ્યા, કે જરા આગ લ્યા દો, મેરે ધુપ કરનાહે, એટલે એક નાળમાં થોડાક દેવતા લાવી આપ્યો, એ દેવતા ઓરડીમાં લેઈ જઇને ધુપ કરીને સાંઇ પણ કમાડ વાશીને બહાર નિકળ્યા, અને બારણા સામાં મંત્ર ભણવા બેઠા. મંત્ર ભણતાં ભણતાં તે સાંઈ બોલ્યા. અબે એક ડંકા બજાઓ, એટલે એક ડંકો વાગ્યો. વળી જરા વાર થઇ એટલે સાંઈ બોલ્યા અબ દો ડંકા બજાઓ, એટલે બે ડંકા વાગ્યા. વળી થોડીકવાર થઇ એટલે બોલ્યા પાંચ ડંકા બજાઓ. એટલે પાંચ ડંકા વાગ્યા. પછી દસ વાગ્યા, એ રીતે સાંઈ બહાર બેઠા બેઠા જેટલા ડંકા વગડાવે એટલા ડંકા નગારાના ઓરડામાં વાગે.

એવી રીતે નગારૂં વાગતું સાંભળીને પેલા લોકોને તો એટલો બધો વહેમ પડે છે, કે આ ફકીર તો સાક્ષાત પીર છે, અને મંત્રવાળો છે એમાં શક નથી, પણ એ ડંકા વગાડવાનું કપટ હું નીચે લખી જણાવું છું.

એ ફકીરે નગારાની પાસે ડાંડીઆ બે મુકયા હતા પણ કાંઈ ડાંડીઆથી

નગારૂં વાગતું નહોતું, નગારૂં વાગ્યું એતો બીજા ઉપાયથી, સાંઇએ માટીના લખોટા કરી રાખ્યા હતા, તે લખોટા વચ્ચેથી શારેલા માળાના મણકાની પેઠે, પછી એક દોરી સુતરની કે સૂતળીની, કે ગમે એની લેઇને એ દોરડીએ લખોટા પરોવી મુકેલા હતા તે દોરડી નગારા ઉપર લટકતી બાંધી હતી, તે એવી રીતે લખોટા ગોઠવેલા કે એક લખોટો અને દોરડીની એક ગાંઠ, પછી હાથેક દોરડી ખાલી અને વળી બે લખોટા હારોહાર બાંધેલા, વળી હાથેક દોરડી ખાલી અને ચાર પાંચ લખોટા પરોવેલા એ રીતે જુગતી કરીને લખોટા બાંધેલા હતા. પછી એ દોરડીનો હેઠલો છેડો પેલો દેવતા મગાવીને સળગાવ્યો અને ફકીર બહાર નિકળ્યો, પણ દોરડી બળતે બળતે લખોટાના થડમાં ગઈ એટલે લખોટો નગારા ઉપર નીકળી પડયો એટલે એક ડંકાની પેઠે વાગ્યું, એ રીતે જેમ જેમ લખોટા પડ્યા તેમ તેમ નગારૂં વાગ્યું અને કહેતો હતો કે અબી દો બજાઓ, ચાર બજાઓ, એવી રીતે બોલતો હતો તેનું કારણ એ જે, પેલા લખોટા સાંઇએ પોતે બાંધેલા હતા, માટે સાંઇ ગણતા હતા, કે બે લખોટા પડ્યા એટલે હવે આટલા પડશે, વળી આટલા પડશે, અને કેટલીવારે પડશે એ પણ સાંઇને ખબર હતી કે આટલી દોરડીને બળતાં આટલી વાર થશે, તે સાંઈ જાણતા હતા.

એ દોરડીને જરા ભડાકાના દારૂનું પાણી કરીને ચોપડેલી રાખતા. કે જેથી બળતાં બળતાં બુજાઇ ન જાય. માટે જગતમાં આવાને આવા જાદુવાળા હજારો ફકીર, અને ગોરજી તથા અતીત એવા સિદ્ધ પડ્યા છે. કાંઇ ખોટય નથી. એ નગારાનો ખેલ પુરો થયો.

ખેલ ૮૪ મો.*

માથામાંની જટામાંથી ગંગા કાઢવા વિશે.

કેટલાક બાવા એવા હોય છે, કે પોતાની જટામાંથી ગંગાજી કાઢે છે, તે બાવા ભોળા લોકોના દેશમાં નિકળી પડે છે, ત્યારે ભોળા લોકોનો રાજા પણુ ભોળો હોય છે, જોગીની પાસે ચેલા ચાર પાંચ હોય છે, પછી જ-ઇને કોઇક દેવની જગો હોય છે ત્યાં ઉતારો કરે છે.

કારણુ કે દેવની જગોએ ઉતરવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે, સહુ લોકો દરશન કરવા આવે, તેથી સીધા સામાનની ફીકર પણુ રાખવી મટે છે, કોઇ પુછેછે, કે આ બાવાજીને સીધું આજ આવ્યું છે કે નથી આ-વ્યું. એ વગેરે સંભાળના લેનાર દેવની જગોમાં મળે, માટે દેવના સ્થા-નમાં ઉતરે છે. પછી સ્ત્રીઓ અથવા પુરૂશો દરશન કરવા આવે છે તે પુછેછે. આ માહારાજને કયાં રહેવું, કયાંથી પધાર્યા છે, ત્યારે મહારાજને તો મુનીવરત હોય છે, તેથી પેલા ચેલા ઉતર વાળે છે અને મહારાજની ઉપમા વધે એવી એવી વાતો કરે છે.

માહારાજ તો આબુની ગુફામાંથી આવ્યા છે, પરમેશ્વર જેવા છે તથા દયાળુ છે, વાચા સિદ્ધીવાળા છે, કોઇને આશીર્વાદ કે શરાપ જે આપે તે તરત લાગે એવા છે, વળી જટામાંથી ગંગાજી નિકળે છે.

કોઇ સમે તો મુખમાંથી ગંગાની ધારા નીકળે છે, અને કેઈક ફેરા હાથમાંથી ગંગા કહાડે છે, એવા મહા સામર્થ છે, એટલે લોકો બોલે છે કે મહારાજ ! અમને એક વાર ગંગાજીનાં દરશન કરાવવાની મહેરબાની કયારે કરશો ? પછી ચેલા બોલ્યા કે તમે સરવે દરશન કરનારા એક દિવસ ભેળા થઇને આવો, એટલે અમે મહારાજને કહીશું, કે તરત દ-રશન કરાવશે, કાંઇ વાર નહી લાગે.

એક દિવસે દસ આઠ શેવક બેઠેલાં છે, એવામાં પેલી વાત યાદ

આવી એટલે પેલા ચેલાઓને કહ્યું, કે તમે મહારાજને કહો એટલે મહારાજ અમને ગંગાનાં દરશન કરાવે. પછી એક ચેલે મહારાજના આગળ હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરી, કે મહારાજ આ શેવકોને ગંગાના દરશન કરવાની ઇચ્છા થઈ છે.

એટલે બાવાજીએ પોતાની જટા છોડી તેમાંથી એક લટ ભુંઇ ઉપર નાંખી, અને વળી એ લટ ઉપર બીજી લટો પણ ભુંઈ પડીછે, એવામાં જટામાંથી જળની ઝીણી ધારા ખરખરખર વહેવા લાગી, અને પેલા લોકો તો એ પાણીનું આચમન કરવા મંડી પડયા. અને એ વાત તો બધા ગામમાં ઘેર ઘેર થવા લાગી, કે બાવાજીની જટામાંથી ગંગા નિકળ્યાં, પછી તો ખાંડના અને સાકરનાં શીધાં આવવા લાગ્યાં પછી કોઇ દોરો કરાવવા આવે, તથા કોઈ ચીઠી કરાવવા આવે, કોઇ છોકરો માગવા આવે, એ રીતે બાવાજીની પાસે તો હમેશાં પચાશ પચાશ માણુસ ભરાઇને બેસવા લાગ્યાં.

હવે મહારાજે કોઇની જણુસ, કોઈની રોકડ, કોઈનાં લુગડાં એવી રીતે ગોળો ગાંઠીને હજાર બે ચારેકનો ઠામ કરયો, અને પછી એ ઠેકાણેથી એક વાણીઆની છોડી વર્ષ અરાડેકની સારી રૂપાળી હતી, અને એ બાવા પાસે ભણવા આવતી હતી, ને તે રાંડેલી હતી, તેને લેઈને બીજા મુલકમાં જતા રહ્યા તે હવે આવશે!

મુલકમાં બાવા લોકો ન હોત તો બિચારી રાંડીછાંડી એઓની શી વલે થાત માટે હું તો જેટલા બાવા છે, એટલાઓને જોઇને ઘણો રાજી થાઉં છું, કે રાંડી છાંડીના પરમ આધાર છે માટે પાંચ દહાડા આ દુનિયામાં વધારે જીવે તો ઘણું સારૂં.

હિંદુના ધર્મશાસ્ત્રમાં લખ્યું છે, કે કળિજુગમાં બ્રહ્મચારી ન થવું, વાનપ્રસ્થ ન થવું, સન્યાસી ન થવું, એટલે અભિપ્રાય એવોજ છે, કે આખી દુનિયામા કોઇએ બાવો ન થવું, એમ છતાં લોકો શું કરવા શાસ્ત્રના વચનને કચરઘાણ કરી નાખે છે?

જેના ઘરમાં ખાવા ન હોય તથા જે માણુસ આળસુ બહુ હોય તથા જે કામી બહુ હોય, એ ત્રણ વિના ચોથો પુરૂષ હાલના વખતમાં બાવો થઇ જાય એવું જણાતું નથી, પણ એ ત્રણે જણે અકેકો સ્વાર્થ માન્યો છે માટે બાવા થાય છે, તે ફીઓ સ્વાર્થ તો જેના ઘરમાં ખાવા ન હોય તે, બિચારો ભુખે મરતો હોય તે જાણે છે કે બાવા થઇએ તો પેટ ભરીને ખાવા તો મળીએ, પણ એમ નથી ધારતો કે કળિજુગમાં બાવા થવાની શાસ્ત્રમાં, વેદમાંતો ના પાડી છે, એમ છતાં હું ખાધાસાર બાવો થઇશ અને લોકોનું હરામનું ખાઇશ તે કયાં છુટીશ એમ ધારતા નથી.

વળી આળસુ હોયછે તે સંસારમાં હોય તો રળવું પડે તથા કામ કરવું પડે એ દુખથી બાવો થાય છે, ને જાણે છે, કે પડયા પડયા ખાઇશું ને મઝા કરીશું, પણ મુઆ પછી ઇશ્વર એની પાસેથી ઇનસાફ લીધા વિના નહિ છોડે કે, કળિજુગમાં મેં બાવા થવાની ના પાડી છે, એમ છતાં તું બાવો થઇને લોકનું હરામનું ખાઈ ગયો.

જે કામીછે તે એમ જાણેછે, કે બાવા થઈએ તો બાયડીઓ ભોગવવાની ઘણી મળે, અને રોજ રોજ નવી બાયડીઓથી રંગભોગ કરીશું એવી ઇચ્છાથી બાવો થાય છે અને એમ કરે છે, પણ એ કાંઈ પેલા બે કરતાં ઓછો પાપી નથી, શા માટે તો સંસારમાં રહેતો હતો ત્યારે કાંઇક જાણે અજાણે કરમ થઇ ગયું હશે, તે કરમ ઇશ્વર માફ કરશે, પણ બાવો થઇને લોકોની બાયડીઓને બગાડશે એ ગુનો પ્રભુ સાંખનાર નથી.

માટે બાવા તો સારા કયાંથી હોય? તેથી પેલી ગંગા કહાડનારા બાવા પણ પેલી છોડીને લેઇને જાત્રા કરવા ગયા તે હજી આવ્યા નથી. હવે એ ગંગાજી કેમ કરીને માથામાંથી કહાડયાં તે વાત પ્રકાશ કરૂંછું.

બાવાની જટામાં એક ચામડાની ટોટી હોય છે, તે ટોટીનું મ્હો સાં-

કહ્યું હોય છે, અને એમાં આશરે પાશેર પાણી માય છે, અને કોઇની મોટી જટા હોય તો તેમાં વધારે માય છે, એ રોટીમાં પાણી ભરીને રાખી મુકે છે, જ્યારે નહાવા જાય ત્યારે ભરી રાખે, અને પછી એને મ્હોડે જરા મીણ દબાવી રાખે, એટલે પાણી જતું ન રહે, જ્યારે કોઇને સીદ્ધાઇ દેખાડવી હોય, ત્યારે પેલું મીણ છે તે આંગળીના નખે કરીને ઉખેડી લે, એટલે માંહીથી પાણીની સેર છુટે છે, પણ કોઇને ખબર નથી પડતી, કે આ જટામાં ચામડાની રોટી હશે. એવી રીતે પાણી નીકળતું જોઇને બીચારા ભોળીઆ માણુસ ગુલતાન થઈ જાય છે, પણ એમ નથી જાણતા, કે કમબખતે ઠગાઈ કરી છે, અને મંત્ર જુદા છે.

ખેલ ૮૫ મો*

ડાઢમાંથી કીડા કાઢવા વિશે.

હરેક માણુસની ડાઢ દુખે છે અથવા કાનમાં સણકા આવે છે, ત્યારે વહેમી લોકો હોય છે, તે વૈદનું ઔશધ પડયું મુકીને કોક ડોસીને પુછે છે, માજી ! હું તો મરી ગઈ ડાઢનું દુઃખ નથી ખમાતું.

પછી ડોશી બોલી—લ્યો મારી બાઈ બોલાવ્યકને પેલી રૂપલી વાઘરણને, જાણે કાનમાં કહ્યું, એતો એક ઘડીમાં જીવડા કાઢીને દેખાડશે, એટલે સાજીસમ થઇશ.

પેલી બીચારી દરદવાળીએ તો વાઘરણને તેડું મોકલ્યું, અને રૂ. ૦ાા આપવાનો પરઠયો એટલે વાઘરણ આવી. અને બોલી, કે કેઈ દાઢ દુખે છે, એટલે પેલી બાઇએ કહ્યું કે ઉપલી જમણી, પછી પેલી વાઘરણે પોતાની ભુંગળી ધોઇને ડાંઢમાં મુકીને પોતાનો શ્વાસ પાછો ખેંચવા લાગી,

એ રીતે દસબાર ફેરા શ્વાસ ખેંચીને પોતાના હાથમાં ભુંગળી ખંખેરી એટલે ભુંગળીમાંથી દસ પંદર મરેલા કીડા નીકળ્યા.

લોક જોઇને અચંબો પામ્યા કે આ રૂપલીને કીડા કહાડતાં બરાબર આવડે છે, જુઓને! મોટી જમેલો, કેવી કાઢી નાંખીને હાથમાં લીધીછે. એ રીતે બે ચાર ફેરા ભુંગળી મુકીને, પચાસ પુણોસો કીડા કાઢી બતાવ્યા. અને રૂ. ૦।। લેઇને પછી પોતાને ઘેર ગઈ, અને જે જીવડા કાઢયા હતા તે પણ પોતાને ઘેર લેઇ ગઇ.

પેલી બાઇને તો તોહે સુખ ન થયું, એટલે બે ચાર દહાડે ફરીથી કીડા કઢાવ્યા, એમ બે ચાર વખત કર્યું! પણ ડહાઢ દુખતી ન રહી, અને કદાપી ડાઢને આરામ થાય તોપણ શું થયું! જેમ વગર ઓસડે તાવ આવીને પાછો ઉતરી જાય છે. તથા જેમ ઢીંચણમાં કે કહેડોમાં ચસકા એક બે દીવસ આવીને, વગર ઓશડે નથી મટતાં? એમ ડાઢ પણ દુખે, અને વળી રહી જાય પણ ખરી. પેલી રૂપલી વાઘરણે જીવડા શી રીતે કાઢયા તે લખું છું.

જ્યારે વાઘરણને ઘેર માણસ બોલાવવા ગયું ત્યારે વાઘરણે કહ્યું જે હું એક ઘડી કેડે ઓસડ લઇને આવું છું, એટલે એ માણસ પાછું આવે છે અને સમજે છે કે વાઘરણના ઘરમાં ઓશડ થઇ રહ્યું હશે તે કરવા રહી હીંડો હમણાં આવશે, એમ કહીને આવે છે.

પેલી વાઘરણ પેલું માણસ આવીને ગયું તેજ વખતે જીવડા સોધવા લાગી, તે જો છાણના પોદળામાંના જીવડા મળે છે, ત્યાં સુધી તો બીજા જીવડા નથી લેતી, અને કદાપી એમ જોગ ન આવે તો બીજા જીવડા જેમ ઉધેઈ અથવા મોટી કીડીઓ, એવા જીવડા પોતાની પાસે લે છે. ઘણું કરીને તો જીવડાવાળી કે એક બે વસ્તુઓ વાઘરી લોકો પોતાને ઘેર રાખી મુકે છે, જેમ ખરાબ થએલું આરીણું, તુરીણું, અથવા સંઘેસરા ઝાડનું લાકડું, એવાં ફળ તથા લાકડાં પોતાને ઘેર

રાખી મુકે છે તે ફળમાં જીવડા પડે છે, અને લાકડામાં ડોળ. પડ છે, ડોળ પણ એક જાતના મ્હોટા કીડાજ છે.

પોતાના ઘરમાંથી વાઘરણે કીડા મારીને પોતાના મ્હોડામાં ઘાલી લીધા તે કોઇના દીઠામાં આવતા નથી. પછી જ્યારે હાથેળીમાં ભુંગળી મુકીને ફુંકી તે વખતે મોહોમાંથી કીડા ભુંગળીમાં મુકયા એટલે હાથમાં આવીને પડ્યા, એ રીતે થોડા થોડા કીડા બે ચાર વખત ફુંકીને દેખાડે છે, એટલે લોક ધારે છે, કે આ કીડા તો ડાઢમાંથી કહાડ્યા.

વળી કોઇની આંખો દુખતી હોય છે તે આંખોમાંથી પણ કીડા કઢાવે છે, માટે એ કીડા કાંઇ માંદા માણસના શરીરમાંથી નથી નીકળતા એ તો વાઘરણ પોતાના મોહોમાંથી ભુંગળીમાં ફુંકે છે.

વળી કેટલાક લોક વાત કરે છે કે વાઘરીની પાસે તો કીડા મારવાના મંત્ર હોય છે, તે મંત્ર પ્રતાપે કરીને જીવડા કહાડે છે, પણ મંત્ર બંત્ર કાંઇ નથી એ તો ઉપરની વાત પ્રમાણેજ છે.

ખેલ ૮૬ મો.

પીર આગળ બેડી તુટવા વિશે.

ગુજરાતમાં ઘણાજ લોકો વહેમી હોય છે, તેનું કારણ એવું લાગે છે કે જ્યારથી મુસલમાની રાજ્ય ગુજરાતમાં થયું ત્યારથી લોકના મનમાં બહુ વહેમ ઠસતો ગયો, અને સત્તર બાદશાહો થયા તેમણે પોતાના રાજ્યનો નજરમાં આવે એવો બંદોબસ્ત કર્યો, તેમ તેમ પોતાની રૂચી પ્રમાણે ધર્મ સંબંધી મતમાં પણ તફાવત કરી નાંખ્યો. એ બાદશાહોનાં નામ—કામરાન, બાબર, હુમાયુ, અકબર, જહાંગીર, શાહજાં, ઔરંગજેબ બહાદુરશાહ, જહાંદાર, મોજુદીન, ફરોકશીર, મહમુદ, અહમદ, આલીમ,

આલમગીર, આલીમઘોર, એ બાદશાહો થઈ ગયા તે દીવસથી આપણા લોકોમાં બહુજ વહેમ પેશી ગયો છે.

મુસલમાન લોકોમાં એવો ચાલ હોય છે કે કોઇ માણસ માંદુ પડે છે, કે તુરત પીરની માનતા માને છે, કે મલીદો કરીશું અને વળી પગમાં બેડી પહેરવાનો ચાલ છે, તે બેડી એવી રીતે પહેરાય છે કે જ્યારે માનતા કરવા પીરના આગળ જાય છે, ત્યારે પગમાં લોઢાની બેડી પહેરીને પીરના સામા જાય છે, એટલામાં પેલી બેડી ખડંગ દેઇને તુટે છે, અને બે કકડા જુદા જુદા પડે છે, પછી મીઆંભાઇ બોલે છે કે રંગ હે. પીર તો બડા ચમત્કારી હે. એમ અન્યોઅન્ય પીરનાં વખાણ કરે છે, એવી વાત સાંભળીને કેટલાક હિંદુ લોકો પણ એવી રીતે બાધાઓ રાખે છે, અને હિંદુઓની બેડીઓ પણ તુટે છે.

આ કપટ મજાવર અને લવાર એ બંને જણા જાણે છે, પણ બીજા કોઇને ખબર પડતી નથી, લવારના ઘરમાં પણ સર્વે માણસ જાણતાં નથી. તેમજ મજાવરના ઘરનાં પણ કોઈ જાણતાં નથી, એવી રીતે છાની વાત રાખે છે, લવાર બેડી ઘડે છે, તે કાંઈ હું કપટ કરૂં છું, એવું સમજીને નથી ઘડતો, પણ એ તો એનો બીજો અર્થ લે છે, કે કદાપી કોઇ ખરેખરો ચોર હોય અને ખલાસી પીર એ ચોરની બેડી ન તોડે, તો એ ચોરને પોતાની નાત બહાર કહાડે છે, તથા સરકાર દંડે અથવા ગરદને મારે, માટે બિચારાના ભોગ થાય એવું ધારી માણસના ઉપર દયા રાખવા સારૂ લવાર એવી કપટની બેડી કરે છે, કે જે બેડી પહેરવાથી સાચો તથા જુઠો બંને જણ સાચા થાય.

માટે એ બેડી તુટવાનું કારણ ઉપર લખ્યું તેજ છે, અને કદાપી પીર બેડી તોડતા હોય, તો બીજા લવારની ઘડેલી બેડી, તથા બીજા ગામમાં ઘડેલી બેડી, પીર કેમ નથી તોડતા? અને વળી એ બેડી લવાર પોતાના હાથે કરીને પહેરાવે છે, તેનું પણ એજ કારણ છે, કે લવાર

બાળવીને પગમાં પહેરાવે છે, ને બીજો અજાણ્યો પહેરાવવા જાય તો પગમાં બેડી પહેરતાં તુટી જાય તો મશ્કરી જેવું થાય.

મને નિશ્ચય થઈ ગયો છે કે મંત્ર માત્ર જુઠા છે; અને જાદુથી કોઇ દિવસ બેડી તુટે નહિ, અને જો કદાપી તુટે છે તો તેમાં કાંઇક કપટ છે હજી સુધી બેડીની બાધા ચાલે છે.

ખેલ ૮૭મો.*

મંત્રવાળા દેવને બોલાવે છે તે વિશે.

કોઇ એક શહેરમાં મંત્ર જાણનારો એક બાવો આવ્યો અને તે બાવાની સાથે દસ પંદર ચેલા હતા, એ બાવો ચેલા સુદ્ધાં એક મકાન લેઇને રહ્યો. એ પોતાના મકાનમાં હનમાનની અને કાળભૈરવની, ભેં-સાસુરની, એવા એવા વિકાળ દેવની મુર્તિયો હારોહાર ગોઠવી દીધી.

પછી લોકોને કહેછે, કે, આ દેવનાં પુતળાં છે તે સજીવન થઇને પ્રસાદી જમી જાયછે, તથા વાતચીત કરવી હોય તો બોલી શકે છે અને એ પુતળાં બળીદાન જમી જાયછે, એ વાતમાં તમોને વહેમ હોય તો પ્રત્યક્ષ દરશન કરાવીએ. આવી વાતો સાંભળીને પેલા લોકોને તો દેવના દરશન કરવાનો લોભ ઉત્પન્ન થયો, પણ બાવાજીએ એવી જુ-ગતી કહાડી કે જાઝા માણસો હોય તો દેવ દરશન નથી આપતા, એતો એકાએકીનું કામછે, અને એક ફેરો દરશન કરે તેને ઓછામાં ઓછા ૧૦૦ રૂપીઆ, બળિદાન વગેરે ખરાજાત થશે.

ગરીબ લોકો તો આવા કામમાં કેમ ફરીને ભળે, પણ એક ધનપાળ મેંશ્રી વાણીઓ હતો, અને દયાવાન પણ સારો હતો, એ ધનપાળને ઘેર

દરરોજ પાંચ દસ બાવાતો કાળી રોટી (માલપુડા) બનાવતાજ રહે એવો શેઠ હતો, તેને હનમાન વગેરે દેવનાં દરશનની ઈચ્છા થઇ.

એક દીવશ ધનપાળશાહ પેલા બાવાની પાસે બેઠેલો છે, એવામાં ધનપાળશાહે પુછયું મહારાજ! તમારા મંત્રથી બોલે છે એ વાત સાચી છે? પછી બાવાજી બોલ્યા—કયું એ ધનીએ સચ્ચિ બાત નહિ હોવે તો જુઠી હોયગી? અગ્નીકા મંત્રમેં અગ્નીકું બોલાતા હું, ઓર જલકા મંત્રસે જલ આતે હે, ઓરે દુસરે મંત્રસે દુસરે દેવ આતાહે.

પછી ધનપાળ શેઠ બોલ્યા, માહારાજા! કીએ ઠેકાણે દરશન કરાવશો ને કયારે? તે મને કહો તો મારા મનને જરા નીરાંત થાય, પછી બાવાજી બોલ્યા, કે સુન ધનીઆ! એકાએકી તુમ આઓ, કોઇ દુસરેકું બોલાઇઓ મત, ઓર કોઇકી આગે એ બાતભી કરની નહિ. નેં શેહેરકે દરવાજાકી બહાર જાના પડેગા. પીછે આધી રાતકુ હનમાન, ઓર ભેસાસુર, ઓર ઘંટાસુર, ઓર દેવકું દેખનેકી તેરી શ્રદ્ધા હોવે તો ઓ દેવ બી આવેગા.

ધનપાળ શેઠ બોલ્યા—માહારાજ! રૂપીઆ સો ખરચ થશે, એવું આપે કહેલુંછે, પણુ તેમાં રોકડા કેટલા જોઇયે, અને કેટલાનો સામાન, એટલે હવે બાવાજી બોલે છે—અએ ધનીઆ! સુન સુના બલીદાન તો અલબત ચહિએગા, ઉસકી બીગત—આધામણકા લડુ, ઓર સવાણુ દુધકા દુધપાક, સવાદસ સેરકાં બરાં (વડાં) ઓર સવાદસશેરકી કાલીરોટી, ઓર સવાદસ શેરકી પુરી, ઓર સવાદસ શેરકી સુખડી, ઓર અઢાઈ શેરકા બાકળા, ઓર ડેઢશેર નાગર બેલીકે પત્તે (પાન) સવાશેર બતીસા ધુપ, ઓર હનમાનકા લંગોટ કીનખાબકા, સવાશેર સીંદુર, ઓર પકા તીન શેર ઉડદ, (અડદ છશેર) તુમતો ઇતનાજ સામાન લાઓ દુસરા સામાન હમેરી પાસ હે.

ધનપાળશાહે વિચારયું, કે આટલો બધો સામાન મારે ઘેર શી રીતે બને મારે લેને આંઇજ સીધું અપાવું તે ઘણાય ચેલા રાંધશે, એવું ધા-

રીને મોદીને ઘેરથી ઉપર લખેલો તમામ સામાન લાવીને બાવાજીને હવાલે કર્યો, અને કહ્યું કે મહારાજ! અમારા ઘરનાં બઇરાં મેલાંઘેલાં હોય વળી રાંધતાં રાધતાં છોકરૂં ચાખી જાય, માટે આપના ચેલાઓ પાસે શુદ્ધ રસોઈ કરાવો.

એટલે બાવાજીએ રાજીખુશીથી એ વાત કબુલ કરી, અને શેઠને કહ્યું, કે જાઓ સાંજકી બખત આના (આવવું) હો! એટલે શેઠ પોતાને ઘેર ગયા, શેઠ જાતે બહુ શોખી જીવડો, તેણે વિચાર્યું કે ઠીક છે, જીવ્યાથી જોયું સારૂં, દેવનાં દરશન થશે એટલે ઘણુંએ છે, સો રૂપીઆ ખરચ ખાતે થશે તો થા.

પેલા બાવાએ થોડાઘણા સામાનની રસોઈ કરાવી અને બીજું રાખી મુકાવ્યું, કે આગળ ઉપર ખાવા થાય, હવે સાંજ પડી એટલે શેઠ તો વાળુપાણી કરીને, પાનસોપારી ખાતા ખાતા બાવાજીની પાસે આવ્યા, અને ઘેર શેઠાણીને પણ કહેતા આવેલા, કે આજની રાત હું બાવાજી પાસે ગીતા સાંભળીને ત્યાં સુઈ રહીશ, માટે કોઈ મહારી વાટ જોશો નહિ. હવે શેઠે તો બાવાજીને કહ્યું કેમ છે મહારાજા! હવે પેલા કામની કેટલી વાર છે? એટલે બાવાજી મહારાજ બોલ્યા.

બાવાજી— શેઠ! મત ડરના હો! એક કુંડાલેમે તમકું બેઠાવેગા, ઓર દો તરફ દો ચેલા બેઠેગા, તુમારી ચોકી કરનેકે બાસ્તે, ઓર એ કુંડાલેકી બહાર તુંમ એક પગબી મત ડાલીઓ.

વાણીએ બધુ સાંભળી લીધું, અને કહ્યું કે સારૂં મહારાજ કુંડાળામાંથી બહાર હું નહિ નિકળું, કુંડાળામાંજ બેસી રહીશ, પછી પહોરેક રાત ગઈ એટલે પેલો સામાન ઉપડાવીને, બાવાજી વાણીયાને સાથે લેઇને નદી ઉપર ગયા, એ નદી ગામથી આશરે એક ગાઉ છેટે હતી, ત્યાં સમશાનની જગો હશે, તે ઠેકાણે જઇને એક કુંડાળું કાઢીને શેઠને કુંડાળામાં બેસાડયા, અને શેઠની બે બાજુએ બે ચેલા બેઠા, ઘેરથી ફકત ચાર

જણુ સમસાનમાં ગએલા, અને બળિદાનનો ભાર તો આશરે મણુ ચાર પાંચ લીધેલો, તે પેલા બે ચેલા પારકી ઘંટીઓનો આટો ખાઈ ખાઇને પાડા જેવા થએલા તેથી એટલો ભાર તો જણાયો પણુ નહિ.

અંધારી રાત્ય હમહમહમહમ બોલવા લાગેલી, તથા નદીનું પાણી ખળખળખળખળ થાયછે, પહેલે પહોરે શીઆળવાં હોકાહોકા કરી રહ્યાં છે. પેલા વાણીઆને તો ભુંઇ ખાવા ધાઇ, અને મનમાં લણુક લણુક થવા માંડયું, અને ચારે તરફ ધનપાળશા તો જોવા લાગ્યા, કે અહિંથી ભૂત આવશે, કે ભૈરવ આવશે, અને કાળજું ઉથલપાથલ થવા લાગ્યું, પછી બાવાજી બોલ્યા—અએ શેઠ ! મત ડરીઓ હો ! ખબડદાર રહેના ! અબ ગનપતિ દેવ આવેગા, પછી વાણીઓ તો મમતનો મારયો છાતી કઠણુ કરીને કુંડાળામાં બેસી રહયો, અને વિચારયું, કે આ ત્રણે જણા (બાવો અને બે ચેલા)ની જે વલે થશે, તે મારી થશે. એમ કરતાં કરતાં રાત્ય અરધી જવાનો સમો થયો, એટલે બાવાજીએ ગણપતીનું આવાહન કરયું, તે આવાહનનો મંત્ર નીચે લખ્યો છે.

ઓહોંગ ગણુગણુગણુપતં ગુણુ સમુદ્ર ફટ ફટ ઝટં ઝટં
હઠં હઠં ભટં ભટં ચટં ચટં આઓ આઓ આઓ સ્વાહા. ૧

એ મંત્ર બોલીને ધુપ કર્યો એટલે તો ગણપતી દેવ આવ્યાજ તો તે ગણુપતી કેવા છે, તો દુંદાળા, ફાંદાળા, સુંઢાળા, ઉંદર ઉપર બેઠેલા, ચાર હાથમાં ચાર હથીઆર ઝાલેલાં, ગળામાં સાપ ઘાલેલા, એવા ગણુપતી વરંખુહી વરંખુહી કરતા આવ્યા, વાણીઆની ડાગળી ફરી જવા લાગી કે અહોહો મારા પામર સુધી આ ગણુપતીનાં દરશન કયાંથી! એવું ધારીને બે હાથ જોડીને પગે નમ્યો.

પેલા ગણુપતી બોલ્યા, કે ભોજન લાઓ, એટલે પેલો લાડુનો ટોપલો ભરી મુકયો હતો તે આપ્યો, એટલે લેઇને અલોપ થઈ ગયા. પછી હનુમાનનો મંત્ર જપવા માંડયો, તે મંત્ર નીચે પ્રમાણે.

અંજની ગર્ભ સંભુતો, વાયુપુત્ર મહાબળં;

કુમારો બાળ બ્રહ્મચારી, હનુમંતાય નમોસ્તુતે. ૧

એ મંત્ર ભણવા માંડયો એટલે હનુમાનજી હુકાહુક બોલતા ઠેકડા ભરતા આવ્યા; શરીરે સીંદુર ને તેલ ચોળેલું, કોટમાં આકડાના ફુલના હાર, હાથમાં ધોકો, મોટું પુછડું, એવા હનમાનજી આવ્યા અને બોલ્યા, કે માગ્ય માગ્ય, પછી બાવાજીએ હાથ જોડીને માગ્યું કે મહારાજ ! આ ધનપાળશાહ શેઠના ઉપર મેહેરબાની રાખજો, અને વળી જ્યારે બોલાવું ત્યારે વહેલા પધારજો. પછી હનુમાનજીએ ભોજન માગ્યું એટલે એક ટોપલામાં વડાં, સુખડી, એવો સામાન તૈયાર રાખેલો હતો તે આખો ટોપલો આપ્યો એટલે લેઇને અલોપ થઇ ગયા, એ હનુમાનજીની આંખ્યો ફાટેલા ડોળા, અને મહા બીહામણું વદન દેખીને શેઠનું તો જરા પોતીયું પણ પલળી ગયું ખરૂં. પછી ઘંટાસુરનુ આવાહન કરયું, તેના મંત્ર નીચે લખ્યા છે. તે

ૐ ઘંટા કરાય બંટા ઘંટા, જંટા વંટા કંટા પંટા;

ઘણઘણઘણઘણઘણણણણણણ સ્વાહા. ૧

એ મંત્ર ભણવા માંડયો એટલે પાડા ઉપર બેશીને ઘંટાસુર આવ્યો, પાડાને બે શીંગડે સળગતા બે કાકડા બાંધેલા છે, હાથમાં એક ઘંટડી વગાડે છે, અને પાડાની કોટે પણ એક ઘંટ બાંધ્યો છે, પેલો ઘંટાસુર ખાઉ ખાઉ ખાઉ ખાઉ બોલી રહયો છે, પાડો તો હઆંય, હઆંય, કરી રહયો છે. એવો ઘંટાસુર ભાળીને ધનપાળશેઠ તો થરથરથરથર ધ્રુજવા લાગ્યો, કે ઓ મારા બાપા ખાધોરે મારી મા હાય હાય આ ઘંટાસુર તે ચારે જણાઓને ખાશે કે શું?

પછી ઘંટાસુરને બીજો સામાન વધેલો હતો તે આપ્યો એટલે પાડો બચડબચડ ખાવા મંડી પડયો, અને પોતાનુ બળિદાન લેઈને ઘંટાસુર અંતરધ્યાન થઇ ગયો.

એ રીતે બીજા વીર પણ આવ્યા, ભેંસાસુર, નારસંગો, એવા એવા દેવનાં દરશન શેઠને થયાં, પછી પરોઢિયું થવા લાગ્યું, એટલે પાછા બાવાજીને મકાને ચારે જણા ગયા. વાણીયાની કાયામાંથી તો જીવ નિકળી ગએલો હોય, અને એકલા પ્રાણ રહ્યા હોય, એવી રીતે બીહીનાથી થઇ ગયો. પણ જરા છાતીવાળો તેથી જીવતો રહયો. પણ જો એટલું તોફાન બીજા વાણીઆએ દીઠું હોય, તો તરત કાળજુ ફટકી જાય એમાં શક નહિ.

વહાણું વાયુ એટલે શેઠને જરા ધીરજ આવી કે હવે તો જખ મારે છે, પછી બાવાજીના પગમાં માંથુ મુકીને શેઠ બોલ્યા, કે મહારાજ તમારા પ્રતાપથી દેવનાં દરશન થયાં, પણ હવે જોજો કોઇ બીજાને દરશન કરાવતા, ત્યાંના ત્યાંજ પ્રાણ નીકળી જશે. હવે શેઠ વહાણામાં પોતાને ઘેર ગયા, પછી તે દિવસથી બાવાજીને પરમેશ્વરની માફક જાણીને સેવા કરવા માંડી, ને હજારો રૂપીઆ બાવાજીને ખવરાવ્યા, એવી રીતે ઢોંગી લોકો બધી પૃથ્વી લુટી ખાય છે.

એ દેવ શી રીતે આવ્યા; અને પાછા શી રીતે અંતરધ્યાન થયા. તે વાત નીચે લખી જણાવુંછું, કે જેથી વાંચનારા મિત્રોને ખબર પડશે.

બાવાજીએ બે મહીના અગાઉ સામાન તૈયાર કરવા માંડયો હતો, તે શો સામાન, તો ગણપતીના જેવો વેશ થાય, તથા હનુમાનજીનો વેશ થાય, એવી રીતે દેવતાઓનાં રૂપ, માણસનાથી લઇ શકાય એવો ઢોંગ મચાવ્યો હતો, જેમ ભવૈયા લોક તરેહ તરેહ વારના વેશ મુકે છે, એમજ બાવાજીના ચેલાઓ, સમશાનમાં દેવ થઇ થઈને આવેલા હતા. પછી બળિદાન લઇને આડાઅવળા ખશી ગયા હતા, પાડો આવ્યો હતો એ તો સાચો હતો, અને ઉપર બાવાનો ચેલો બેસીને આવ્યો હતો.

ગણપતીની સુંઢ કાગળની કરેલી અથવા લુગડાની અને ઊંદર પણ લુગડાનો કરેલો હતો, તેમજ હનુમાનના પુંછડા વગેરે જેવું જેવું જોઈએ એવું સ્વરૂપ કાગળ અને લુગડાથી કરી રાખેલું હતું, તે પેહેરી લઇને આવેલા હતા.

માટે દેવએવ કોઈ નહોતા આવ્યા, એતો બાવાના ચેલાઓ દેવ થ-ઈને આવેલા હતા, એવો ઢોંગ કરીને બિચારા ધનપાળશેઠને ઠગી લીધો એવી રીતે મંત્રવાળા દેવને બોલાવે છે.

ખેલ ૮૮ મો.

સિદ્ધ લોક રાજાને ઠગે છે તે વિશે.

કોઈ એક નગરમાં દસ પંદર આદમી એકઠા થઈને, ઉધમનો વિચાર કરવા લાગ્યા, કે કહો ભાઈઓ, આપણે કેમ કરવું? કોઈક રાજાને જઈને ઠગીએ તો લાખો રૂપીઆ મળે, કહેવત છે કે મારવો હસ્તી અને લૂ-ટવો ભંડાર, માટે રાજસ્થાનમાં આપણે જવું.

એ પ્રમાણે સંપ કરીને સર્વે જણા નિકળી પડ્યા, તેમાં એક સ્ત્રીને સાથે લીધી તથા તે સ્ત્રીના સ્વામીને પણ સાથે લીધો, પછી પંદર જણમાં સારો શોભિતો હતો તેને સિદ્ધ કર્યો, એ સિદ્ધની પાસે બે જણ ચેલા થઈને રહ્યા. બે જણે પારથીપુજાનું કામ કરયું, બે જણે ઘોડા ખેલાવવાનો (ચાબુકસ્વારનો) વેશ લીધો, બે જણા ટેલીઆ બ્રાહ્મણ થયા, બે જણા વૈદ્ય થયા, બે જણા ખાખીબાવા થયા, એવી રીતે જુદા જુદા વેશ લેઈને ચાલ્યા, તે કાઠીઆવાડમાં ગયા, કારણ કે કાઠીઆવાડ બહુ ભોળો મુલક છે, પછી એક શેહેર આવ્યું તે શેહેરમાં રાજા રહેતો હતો તે પણ ભો-ળીઓ પાદશાહ હતો.

એ રાજાના શેહેરમાં બધાય જણા ગયા અને સહુ સહુના ઉધમ સંભાળવા માંડયા, બે જણ ચાબકસ્વાર થયા હતા તે રાજાના દરબારમાં જઈને ઘોડાઓ સુધારવા સારૂ નોકરી મંડાવીને રહ્યા, પેલી બાઈ પોતાનો પાંચ વર્ષનો દીકરો લઈને, એક ઓરડી ભાડે લેઈને તેમાં રહિ. એ

બાયડીનો ધણી ભિક્ષા માગી આવે, ખાયપીએ ને આનંદ કરે. પેલો સિદ્ધ થયો હતો તે તો કોઇ દેવની જગામાં પડદા બંધાવી જપ કરવા બેઠો એ સિદ્ધની સેવામાં બે માણસ રહ્યા તે ગામમાંથી સીધું સામાન લાવે, તે ખાઇને આનંદ કરે, પેલા ખાખી હતા તે ચકલા વચ્ચે ધુણી ધખાવિને બેઠા, એ રીતે પંદર જણા સંપ બાંધીને રહ્યાં, વેળાકવેળા પરસ્પર વાત ચીત કરે, પણ શેહેરના લોકોમાં કોઇને પડપંચની ખબર ન પડી.

પછી પેલી બાઇએ પહેલો વેશ મુકયો, અને છોકરાને ભણાવી મુકયો કે, તારી દાહડી બાંધીએ પણ તારે બોલવું ચાલવું નહિ, અમો રોઇશું પણ તારે જવાબ આપવો નહિ, અને જ્યારે ફલાણા કાકા આવીને પાણી છાંટે એટલે ઉઠીને બેઠો થજે.

છોકરો પણ એ સિદ્ધને ઓળખતો હતો કે મારા ગામના છે અને એતો મારા કાકા છે, એતો અન્યોઅન્ય આંતરે ચોથે ભેગાં થાય, વાતચીત કરે એવી રીતે સર્વે રહેતાં હતાં.

પછી પેલી બાઇએ છોકરા ઉપર લુગડું ઓઢાડીને સુવાડી મુકયો, અને તાણીને પોક મુકી, અરેરે, મહારૂં બેઠું રહ્યું, આ છોકરાને સાપ કરડયો તે મરી ગયો, એમ કરીને રોવા લાગી, એવામાં છોકરાનો બાપ બીખ માગીને આવ્યો તો પોતાની સ્ત્રીને રોતી દેખીને છોકરા સામું જોઇને એ પણ રોવા લાગ્યો. અરે બાપરે ઓ મારા દીકરા બેટા એકવાર બોલ, તને પરદેશમાં ધોળારો નાગ કેમ ડસ્યો, અરે બેટા ઉઠય હિંડ આપણા મુલકમાં જઈએ, આપણાં સગાં તને મળવાની વાટ જોતાં હશે. એવી રીતે બાયડી પણ વૈરાગનાં વેણ કહાડી કહાડીને રોવા લાગેલી તે કોઇનાથી છાની ન રહે.

એવું બે જણનું રોવું સાંભળીને આડોશી પાડોશી ભેગાં થયાં કે, બિચારા પરદેશી બ્રાહ્મણનો છોકરો મરી ગયો, માટે એકેકો કડકો લાકડાનો આપો અને હિંડો એ છોકરાને અગ્નિસંસ્કાર કરાવીએ. પાડોશીની

સ્ત્રીઓ હતી એ પણ બિચારી વિલાપ કરવા લાગીઓ, કે અરે દૈવ આ બીચારાં ધણીધણીઆણી પરદેશમાં આવી રહ્યાં હતાં, તેમ છતાં ભીખ માગીને પેટ ભરનારાં દુખીઆં માણસ, તેને એકજ છોકરો તે છોકરો પીટયો પોપટ જેવો હતો. તેને સાપ ડસ્યો, આતે પ્રભુને ઘેર ડોળીયાના દીવા કેમ છે ! એવા લોક વિલાપ કરવા લાગ્યા. એતો આખા શેહેરમાં વાત ચાલી, કે બ્રાહ્મણના છોકરાને સાપ કરડયો છે.

પછી એ છોકરાને એના બાપે ખભે લીધો, અને બાયડીએ સળગતુ છાણું ઝાલ્યું, મારગમાં જતે બાયડી ઝટીયાં તાણતી જાય રોતી જાય, અને હિડતી જાય, બીજા લોકે અકેકો લાકડાનો કકડો લીધો, અને સમસાન સુધી ગયા. પેલા બ્રાહ્મણે મસાણમાં જઇને ચિતા ખડકી; અને પોતાની બાયડીને કહે છે, હું તો આ છૈયા ભેગો બળી મરીશ, તું સંગાથ જોઇને આપણા દેશમાં જજે, અને સર્વને અમારા બાપ દીકરા બેના સ્નાન કરાવજે. એવું સાંભળીને બાયડી બોલી, કે તમે બે જણ બળશો ત્યારે હું ધોળાજરણ જીવીને શું કરીશ, હું તો તમારા પેહેલી બળવાની છું. એવી એવી બંનેની વાતો સાંભળીને પેલા સમશાને આવેલા લોકોની આંખમાંથી પણ આંસુ ચાલવા લાગ્યાં.

વળી કેટલાક પેલાં સ્ત્રીપુરૂષને શીખામણ આપે છે, કે થવા કાળ હતું તે થયું, પણ હવે તમે બળી મરશો નહિ, એવામાં પેલો સિદ્ધ થચેલો હતો એના બે ચેલા સમસાનમાં આવેલા હતા, તે કહેવા લાગ્યા, કે આ ગામમાં ચૌટામાં મહાદેવવાળી ધર્મશાળામાં એક સિદ્ધ રહે છે, તે સિદ્ધ અહિં સુધી આવે તો આ છોકરો જીવે, અને તમારો ત્રણનો જીવ ઉગરે.

એટલે પેલી બાઇ બોલી ! ભાઇ વીરા ! ત્યારે તમે જાઓ ને એ સિદ્ધને અહિં બોલાવી લાવો, એટલે પેલા ચેલા બોલ્યા, કે અરે બાઇ ! બાર મહીનાથી આ ગામમાં એ સિદ્ધ આવ્યા છે, પણ હજી સુધી રાજા સરખાને દરશન થયાં નથી; તો તારા છોકરા સારૂ મારા તેડ્યા કેમ આવે.

એવામાં કોઈ પરમાર્થિ હશે. તે બોલ્યો, અલ્યા ભાઇઓ ચાલો આપણ દસવીસ જણા થઇને બાવાની પ્રાર્થના કરી તેડી આવીએ, પછી દસવીસ માણસ ચાલીને સિદ્ધની પાસે ગયા પણ શું કરવા બોલે. પછી પેલા લોકો ઘણી રીતે નમી પડ્યા. કે માહારાજ ! બીચારા બ્રાહ્મણ નો છોકરો મરી ગયો છે, તેને જીવતો કરવા સારૂ આપ પધારો, એમ કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે આંખ ઊંચી કરી પડદો ખોલ્યો, તો જાણે બ્રેહ-સ્પતી બેઠો હોય, એવો રૂપાળો ગોરોગફ્ફ જેવો દેખાને લોક તો વિસ્મે પામ્યા, કે જરૂર આતો કોઈ જોગીરાજ છે, પણ કાંઈ ઢોંગી માણસ નથી, એટલે વળી કોઈ બીજો માણસ બોલી ઉઠ્યો અરે જુઓકને ઘીના દીવા અખંડ બળી રહ્યા છે, ધુણી પણ અખંડ ધીખતી જણાય છે, આવું કામ કાચાપોચાથી બને ?

બાવાજી તો પડદામાંથી ઉઠયા. માથે મોટી જટા, કોટમાં રૂદ્રાક્ષની માળા, પગમાં પાવડીઓ, કસબની શાલનો જોટો ઓઢી લીધો છે, એવા લટકલટક કરતા નીકળ્યા, પછી બાવો બોલ્યા—અરે બાબુ ! ચલો કહાં બ્રાહ્મનકા લડકા હે ? એટલે તો પેલા લોકો બોલ્યા, માહારાજ ! ચાલો. અમારી સાથે પધારો, પછી સિદ્ધ તો નદી ઉપર આવ્યો.

હવે પેલા છોકરા ઉપર શાલ ઓઢાડી, અને એના ઉપર પાણી-ના છાંટા નાખીને કહ્યું બચ્ચા ઉઠ, એટલે છોકરો તો આળસ મરડીને બેઠો થયો. અને બાવાજીના પગમાં માથુ મુકીને હાથ જોડયા એટલે બાવે માથે હાથ મુકીને કહ્યુ કે બચ્ચા જીતા રહે.

પેલા સમસાને આવેલા લોક તો એટલા બધા વિચારમાં પડયા, કે આતો ગરીબ બ્રાહ્મણી ઉપર દયા કરીને પરમેશ્વર આપો આપ આવ્યા છે કે શું ? નહિ તો કેની મગદુર છે, મુવું માણસ જીવતું કરે ! પછી પેલો બ્રાહ્મણને બ્રાહ્મણી ગાતાં ગાતાં છોકરાને ઘેર તેડી આવ્યાં.

પેલો સિદ્ધ તો વળી પાછો આવીને ઓરડીમાં પડદે બેઠો, અને

લોક તો એકદમ દરશને આવવા લાગ્યા, કે ૧૦૦ ગાડાં ભરાય એટલાં તો બાવાજીની ભેટનાં નાળીએર એકઠાં થયાં ને પૈસા અને પાઇયોનો શુમાર તો નથી કહાડયો. જેમ મધપુડાને માંખ્યો વળગે એવી રીતે લોકો તો બાવાની પછવાડે થયા, આખો દહાડો અને આખી રાત બાવાની ઓરડી આગળ હજારો માણસ બેઠેલાંજ રહે. એ ખબર રાજાને થઈ; કે આપણા શેહેરમાં કોઇ બાવો આવ્યો છે તેણે બ્રાહ્મણના છોકરાને મુવેલો જીવાડયો.

તેથી તે રાજા પગે ચાલીને કચેરીમંડળ સુધાં બાવાજીના દરશને ગયો, એટલે બાવો તો ઓરડીનાં કમાડ વાશીને માંહેથી સાંકળ બીડીને બેઠો. પછી પેલા ચેલાએ પ્રાર્થના કરી કે મહારાજ ! કમાડ ઉઘાડો રાજા સાહેબ દરશને પધાર્યા છે. પછી બાવાજીએ ઓરડીમાં બેઠે બેઠે ઉત્તર આપ્યો, કે ઇહાં રાજાકા કયા કામ હે? સાલા રાજા કૌન હોતા હે, હમકુ અબી મત બોલાઇયો, હમતો પુજામે બેઠે હે.

પછી ધીરે રહીને રાજા બોલ્યો—મહારાજ ! કૃપાનિધી ! આપનાં દરશન વાસ્તે હું પગે ચાલીને આવ્યો છું, તો જરાક મહો દેખાડો એટલે હું કૃતાર્થ થાઊં. પછી બાવો બોલ્યો—તેરી સાથ દુસરા કોઈ હે, મૈ જો હોવે તો સબકું દુર કર દે, ફક્ત એકીલા તુજકુજ દરશન દેગા એવું સાંભળી બીજા લોકોને વિદાય કરીને એકલો રાજા રહ્યો, એટલે કમાડ ઉઘાડીને રાજાને ઓરડીમાં બોલાવ્યો. રાજાએ એક મુઠી ભરીને સોનાની મહોરો બાવાજીના પગ આગળ ઢગલી કરી, અને પગને અંગુઠે પોતાની આંખો અડાડી, પછી બાવાજીએ રાજાને માથે હાથ મુકયો.

રાજા—મહારાજ ! આપને આ શહેરમાં પધારે કેટલા દિવસ થયા ?

બાવો—એક બરસ હોયગા, તેરા શેહેરમે આએ.

રાજા—અરે બાવાજી ! મારા બાપ ! બાર મહીનાથી પધાર્યા છો, ત્યારે મને કયમ જાહેર ન કર્યું ? જો મને ખબર થઈ હોત તો તમારા

ખાવાપીવાનો બંદોબસ્ત કરત, તમારે રહેવા સારૂ એક સાર મકાન આપત.

બાવો—અબ ખબર હુઈકે નહિ? કુછ ફીકર નહિ, સીધાપાનીકા બંદોબસ્ત અબ કરદો. એટલે રાજાએ પેલા બે ચેલાને કહ્યું, કે તમે કચેરીમાં આવજો, એટલે હું મોદી ઉપર ચીઠી લખાવી આપીશ. પછી ખાંડ તથા સાકર તમને જે ગમે તેનાં શીધાં તમારે જોઇએ એટલાં દરરોજ લાવજો. એવું સાંભળીને બાવો બોલ્યા, કે હમેરા ખરચ તો બોત હે, તો એ દરરોજ મેરી પાસ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રૂદ્ર એસા દેવ આતા હે, તો એ દેવ કયા ખાયગા? ઇસબાસ્તે દરરોજ એક મણ સીધેકી ચીઠી કરદે, નહિ તો તેરા સીધા તેરે ઘર ધરા રખ, હમેરા ખરચ તો કુબેરભંડારી પુરા કરતા હે.

પછી રાજા બોલ્યા—અરે મહારાજ મણને ઠેકાણે બે મણની ચીઠી લખાવી આપું, શી ફીકર છે! પણ મારા ઉપર કૃપા રાખજો.

હવે રાજા સામું જોઇને બાવો બોલ્યો—અરે રાજા! દેખ આજ રોજસે તીસરે મહીને તેરા લડકા મરજાયગા ઓર લડકા મરેગા ઓ—દીનસે તીસરે મહીને તું મરજાયગા. એવું સાંભળી રાજા તો ગળીવરણુ થઈ ગયો, કે દરશને આવ્યા હતા ત્યારે કાંઈ આશીર્વાદની આશા રાખવી જોઇએ, તેને બદલે આતો મારૂં નખોદ જાય એવું બોલ્યો એવું વીચારી રાજા કહે છે, મહારાજ! આપ આવું કયમ બોલોછો? એટલે બાવો બોલ્યો મેરા બચન મીથ્યા નહિ હોયગા અલબત તું, ઓર લડકા દોનુ મરજાયગા, અને તેરે પરીક્ષા દેખની હોય તો ખબર રખીયો, આજસે તીસરે રોજ તેરે ચઢનેકા ઘોડા મરજાયગા. જો ઘોડા મરેગા તો દુસરી બાત સચ્ચી, નહિ તો જુઠી માનીઓ.

રાજાતો ઉદાશ થઇને નીસાસા નાંખતો દરબારમાં ગયો, પણ કાંઈ ખાવું, પીવું, બોલવું, ચાલવું, કશું ગમે નહિ, મનમાં મરવાની બીક પેશી ગઈ તે મટેજ નહિ. રાણીઓ તથા કારભારી સર્વે વિચારમાં પડ્યા, કે રાજા

કેમ ઉદાશી લેઇને બેઠા છે, એ વાત કોઇના આગળ રાજાએ કરી નહિ, રાત્રીએ ઊંઘ પણ ન આવે.

હવે પેલા બાવાએ પોતાના જોડીઆ બે જણા જે ચાબકસ્વાર થયા હતા તેમને બોલાવીને કહ્યું, કે રાજાને મરવાની બીક સારી પેઠે મેં પાસી છે, પણ જે ઘોડા ઉપર રાજા ચઢે છે તે ઘોડાને પરમ દહાડે છુપીતો (મારવો) કરવો છે માટે આ સોમલનું પડીકું લેઈ જાઓ, તે એ ઘોડાને ગોળમાં દહાડે ખવરાવજો એટલે વગે થશે.

પેલા ચાબુકે તો એ રીતે કર્યું એટલે ઘોડો દર્દીમ લેઇને રડી પડયો, પછી રાજાને ખબર કરી, કે આપ સાહેબને ચઢવાનો ઘોડો મરણ પામ્યો છે, એ વાત સાંભળી ઘોડાની વેદના તો ભુલી ગયો, પણ રાજા તો થર થરથરથર ધ્રુજવા લાગ્યો, કે હવે તો ત્રીજે મહીને કુંવર મરશે અને છઠે મહીને હું મરીશ એમાં જરીએ ભુલ નથી.

હવે તો સિદ્ધ જીવાડે તો જીવાય, નિકર મહોતના મ્હોડામાં હાથ ઘાલીને બેઠા જેવું થયું છે. એવો વીચાર રાજાએ પોતાના મનમાં કર્યો અને ચોથે દીવસે રાજા તો પાછો સિદ્ધની પાસે આવ્યો. હવે રાજા બોલે છે, માહારાજ ! તમે કહ્યું હતું તેમ થયું, હવે મારી સંભાળ લેવી જોઇએ. ત્યારે સિદ્ધ બોલ્યા, કે અરે રાજા ! એક બડા જગ્ન કરના ચહીએ પીછે મરનેકી ફીકર નહિ, એવું સાંભળી રાજા બોલ્યો, માહારાજ ! જેમ કહો એવી રીતે જગન કરીશ પણ મને જીવાડો. એટલે જોગી બોલ્યા કુછ ફીકર નહિ, પણ જગન કરનેકા ખરચ એકલાખ રૂપીઆ લગેગા ને જગનમેં ધર્મરાજાકું બોલાઊં, ઓર પીછે તેરા મોહોતકી મને કરાઉં, હવે રાજાએ વિચાર્યું કે એક લાખ રૂપીઆ ખરચ થશે, તો બળ્યા પણ મારો જીવ ક્રોડ રૂપીઆનો ઉગરશે, માટે કાંઇ ફીકર નથી. વળી કુંવર જીવશે એ લાભ કાંઈ ઓછો ન કહેવાય, પછી રાજાએ એ બધી વાત કબુલ રાખી; એટલે તરત સિદ્ધ બોલ્યા—અબે કોઈ બડા શાસ્ત્રી હોવે તો

બોલાઓ એટલે પેલા પોતાના ચેલા હતા, તે જઇને શહેરમાં પોથીપુજા કરતા હતા, એઓને બોલાવી લાવ્યા.

રાજા પાસે બેઠા છે એવામાં પેલા શાસ્ત્રીએ આવીને બાવાજીને તથા રાજાને આશીર્વાદ દીધો, પછી બાવો બોલ્યા—અબે બ્રહ્મદેવ! એક મહારૂદ્ર કરના હે. ઉસકી સામગ્રી તુમ લીખાઓ. પછી પેલો બ્રાહ્મણ પણ બાવાજીનો ભાગીઓ હતો, તે લખવામાં શું કરવા કસુર કરે.

શાસ્ત્રી—મહારાજ! યજ્ઞના ખરચનું કાંઈ પ્રમાણ નથી, એતો યજ્ઞના કરનારની શક્તિ ઉપર આધાર છે, માટે આ યજ્ઞમાં તમારે કેટલા રૂપીઆ ખરચવા ધારયા છે, તે મને કહી દો, એટલે એ ઉપરથી હું બધી રીતભાત બતાવીશ. પછી રાજા બોલ્યો કે એક લાખ રૂપીઆ ખરચવાની બાવાજીની મરજી છે, માટે એક લાખનો મેળ આવે એવું કરો, પછી દશ હજાર ઓછા વધતાની કાંઈ ચિંતા નથી. હવે શાસ્ત્રીબાવા સામાનની યાદી કરે છે.

૧ સોનાનો ઘડો.	૧૨૫ રૂપાનાં કોડીઆં.	૧૨૫ ધોતીજોટા.
૫૦ રૂપાના ઘડા.	૧૨૫ મોતી.	૧૨૫ પીતાંબર.
૧૨૫ રૂપાની થાળીઓ.	૯ હીરા	૧। મણ કંકુ.
૧૨૫ રૂપાની દીવીઓ.	૧૨૫ રૂપાના વાડકા	૧। મણ સોપારીઓ.
૧૨૫ સોનાની જનોઇઓ.	૧ ગાડુ શ્રીફળ.	૧૨૫ બ્રાહ્મણનું વરૂણ.
૧૨૫ મણ ઘી હોમવાનું.	૯ કુંડ કરવા પડશે.	૧૨૫ મણ તલ.
૧૨૫ મણ જવ.	૧ મોટો મંડપ રચવો અને તે મંડપને જરીઆનની ધજાઓ જોઇએ.	

એ વગેરે સામાનની સુચના તમને આપીએ છીએ, અને એક યાદી મોટા કાગળપર કરી દરબારના કારભારીને આપીશું, તેમાં બાકીનો સામાન લખીશું, અને ૧૨૫૦ બ્રહ્મભોજન કરાવવું પડશે. વળી એટલા બ્રાહ્મણોને દક્ષણા આપવી પડશે, તથા વરૂણમાં બેસશે એટલા બ્રાહ્મણોને

મનમાની દક્ષણા આપવી પડશે, અને એ યજ્ઞ રેવાકાંઠે કરવો જોઇશે.

એવું સાંભળીને રાજા બોલ્યા, કે મહારાજ ! આપણા ગામમાં યજ્ઞ થાય એવું નથી ? રેવાકાંઠે બધો કબીલો લેઇને જવું પડે એ મોટી અડચણ આવી, શા માટે તો અમારે રજવાડાનાં બૈરાંથી બહાર નીકળાય નહિ. પછી બાવો બોલ્યા—અબે રાજા બહાદુર ! મેરી બાત સુન ? જજ્ઞકી પુર્નાહુતી કે રોજ, તુજ એકીલા ફક્ત આના, રાણી બાનીકી કુછ જરૂર નહી હે. જજ્ઞકી સામગ્રી સબ તૈયાર કરકે ગાડે ભરાઓ, પીછે એ સબ સામાન લેકર હમ જાયગા, ઓર પીછેસે તુમ, કારભારી, જમાદાર, જીનકે દીલમે જજ્ઞનારાયનકા દરશનકી ઇચ્છા હોવે ઉસકુ લેકર આઇયો.

રાજા બીચારો ભોળીઓ તે કાંઈ વિચાર ન કર્યો. અને ઉપર લખેલા સર્વે સામાનનાં ગાડાં ભરાવીને બાવાજીને હવાલે કરી રેવાકાંઠે એ ગાડાં મોકલ્યાં. રેવાકાંઠે જઇને સામાન એક ધર્મશાળામાં ઉતાર્યો, અને પછી ગાડાને રજા આપીને વિદાય કર્યાં. હવે પેલા પંદર આશામી એ ઠેકાણે ભેગા થયા, અને જેટલો સામન ખપ્યો એટલો હાલ વચી નાખ્યો. એમ છતાં પણ પડયો રહ્યો એટલો બ્રાહ્મણોને પુન્ય કર્યો. અને એ આશામી અગાઉથી ગયા હતા, તેઓએ બંદોબસ્ત કરી મુકયો હતો શું, તો પાંચ સાતેક ઊંટ અને પાંચેક ઘોડા લઈ મુકયા હતા, એ ઉપર બેશીને પોતાના દેશમાં બમકાવી મુકયાં ને પંદરજણાં જતાં રહ્યાં, ઘેર આવીને ભાગે પડતો સરવે સામાન વહેંચી લીધો પછી ખાધાં પીધાં ને મજા કરી.

રાજા પુર્નાહુતીને દિવશે રેવાકાંઠે ગયા, તો જગનને ફગન કાંઈ નહિ. તેમજ બાવાજીને પણ ન દીઠા, પછી રેવાંજીમાં મુછો મુડાવીને રાજાએ શ્રાદ્ધ કર્યું, અને પાછો પોતાને ઘેર ગયો.

હવે પેલે ધુતારે રાજા ઉપર કાગળ લખ્યો, તે કાગળ કંકુથી લખ્યો અને એક સાગ્રીતને આપ્યો, તે કાગળ રાજાના ધુંજામાં દાખલ કર્યો,

એ કાગળ સંસ્કૃતમાં લખેલો તેનો ગુજરાતી તરજુમો નીચે પ્રમાણે છે.

સ્વસ્તશ્રી શેહેર ફલાણાંના રાજા અમુકસંગજી જોગ લખીતંગ જમપુરીના રાજાશ્રી ધર્મરાજાના આશીર્વાદ. જત તમોને તથા તમારા દીકરાને અત્રે બોલાવવાનો હુકમ મારા ઉપર, અખીલ જગતના રાજા શ્રીરામચંદ્રજીનો થએલો હતો, માટે એ હુકમ અમલમાં લાવવાની તૈયારીમાં હું હતો, પણ તમે મહારૂદ્ર કર્યો, તેના પુણ્યે કરીને તમારા ઉપર મહારૂદ્રદેવ (શીવ) પ્રસંન થયા. તેથી મહારૂદ્ર રામચંદ્રજીના રૂબરૂ જઇને તમારૂં આયુષ્ય વધાર્યું છે; માટે હવે ઘણા વરસ સુધી રાજમાં રહીને પ્રજાને પાળજો. તમારા બાવોજી પણ હમણાંના અત્રે પધાર્યા છે, તે બાર મહીના રહીને પછી મૃત્યુલોકમાં આવનાર છે. આ કાગળ, વૈવસ્વતમનુના અઠાવીસમા કળજુગમાં પ્રથમ ચરણમાં લખ્યો છે. લખીતંગ કારભારી ચિત્રગુપ્ત.

જમપુરીના અધીપતિ
રાજા શ્રી ધર્મરાજાની સહી.

તાજા કલમ જે—

તમારો જગ્ન રેવાકાંઠે કર્યો છે. પણ એ પાતાળના રેવાજી સમજવાં, આ વાત બાવાજીએ કહેથી લખાવી છે. તા. મજકુર. દા. ચિ.

એવો કાગળ લખીને ધુતારે પોતાના સાગ્રીતને આપ્યો, અને એ સાગ્રીતે રાજાના હજુરી ખવાસને આપ્યો, અને એમ કહ્યું જે આ કાગળ રાજાના હાથમાં આવે એવે ઠેકાણે મુકવો. પછી ખવાસે રાજાના ધુંસામાં ઘાલ્યો, તેને પેટે ખવાસને રૂ. ૨૫) રોકડા મળ્યા હતા.

પછી રાજા તો ધુંસામાં હાથ ઘાલવા ગયા તો હાથમાં કાગળ આવ્યો, એ કાગળ કારભારી પાસે વંચાવી જોયો, તો ઉપર પ્રમાણે વાત સાંભળી રાજા ઘણો રાજી થયો, જે આપણે ધાર્યું હતું કે બાવાજી સામાન લેઇને નાશી ગયા, પણ બાવાના કહેવામાં અને આપણા સમજવામાં ત-

ફાવત પડયો. તે શી તફાવત, તો બાવાજી સામાન લેઇને પાતાળમાં ગયા, અને આપણું તો મૃત્યુલોકના રેવાંજી છે તેને કાંઠે ગયા, માટે ક્યાં ભેગા થઇએ? વળી એક સારી વાત સાંભળી કે બાર મહિના પછી બાવાજી આપણા શહેરમાં પધારશે, એવું ધર્મરાજાનો કાગળ વાંચતાં જણાય છે.

પછી એ કાગળને રાજાએ પોતાની દેવ સેવામાં રાખ્યો, તે દરરોજ કંકુના છાંટા નાંખીને રાજા પગે લાગતો. એવા એવા ભોળીઆ રાજા હિંદુસ્તાનમાં ઘણા છે, અને એ રાજાઓને ઠગનારા ધુત્તા પણ અસંખ્ય છે,

---

ખેલ ૮૯ મો.*

પેટીમાંથી વીંટીઓ તથા રૂમાલ કાઢવા વિશે.

ટોપીવાળા લોકો બાજીગરના ખેલ કરેછે, તેમાં કેટલાએક ખેલ તો આપણા કાળા બાજીગર કરેછે, તેવાજ કરેછે, અને કેટલાએક ખેલ આપણાથી ઘણા સારા થાય છે, તેમાંનો એક હું લખું છું.

એક પેટી મોટી હોય છે, તેની અંદર એથી નહાની પેટી, વળી તે પેટીમાં પણ એક પેટી, એ રીતે છેલ્લી પાંચમી પેટી હોય છે, એ પેટી બીજી પેટીઓથી નહાની હોય છે, જે નહાની પેટી છે તેમાં કારસ્તાન કરી રાખેછે. પહેલેથી જેમ ગોઠવી હોય એમજ રાખે છે, પછી પોતાની પાસે એક પીસ્તોલ રાખે છે.

પહેલેથી પોતાનો એક રૂમાલ એ બાજીગર, જોવા આવનાર સાહેબો બેઠા હોય છે, તેમાંનો એક સાહેબને એ રૂમાલ તથા પોતાની બે વીંટીઓ એટલું આપી મુકેછે, પછી તે ખેલ કરનારો કહેછે, કે કોઇની પાસે રૂમાલ હોય તો મને આપો. ત્યારે જે સાહેબને રૂમાલ તથા વીંટીઓ આપેલી હોય છે તે સાહેબ, એ ત્રણે ચીજો પછી આપેછે. પછી

લોકોના દેખતાં પેલા રૂમાલને ફાડીને ચીંદરાં કરી નાંખે છે. તે અરધી ચીંદરીઓ પિસ્તોલ જેવું ભુંગળુ હોય તેમાં ભરેછે, અને પછી પેલી વીંટીઓ માંહિ નાંખેછે. અને રૂમાલની અડધી ચીંદરીઓ બાકી હોયછે તે પાછી ઘાલેછે, પછી તેના ઉપર રોટી મુકેછે, પહેલેથી પેલી વીંટી ટેબલ ઉપર ગોઠવી હોય, તેના સામી પિસ્તોલ છોડે છે પછી પોતાની પાસે એક આદમી રાખ્યો હોય તે આદમી એ પિસ્તોલને પડદામાં લેઇ જાય છે. અને જે આદમી કારસ્તાનનો કરનાર છે, તે પેટીને વેગળેથી ઉપાડી લાવી પોતાની પાસેથી ચપ્પુ લઈને તેના બંધ કાપીને ઉઘાડે છે. ત્યારે તેમાંથી એક બીજી પેટી નિકળે છે, તે પેટી ઉઘાડી એટલે તેમાંથી વળી ત્રીજી નિકળે છે. વળી ત્રીજીમાંથી ચોથી નિકળેછે, તેને તાળાની કુંચી હોય છે. તેની કુંચી પણ તેમાંજ રહે છે, તેથી વળી પાંચમી પેટી ઉઘાડે છે, ત્યારે તેમાંથી પેલો રૂમાલ અને એ વીંટીઓ નિકળે છે તે સઉને દેખાડે છે. ત્યારે લોકો એ ખેલ જોઇને ઘણા વિસ્મે પામે છે, ને કહે છે, કે વાહવાહ! ધન્ય છે. આ જાદુ ખરૂં, કે બળેલો રૂમાલ પેટીમાંથી સાજો થઈને નીકળ્યો.

એવી રીતે આપણા લોકો બોલે છે, અને જે યુરોપિયન લોકો છે, તે તો ખચીત સમજે છે, કે જાદુ વિદ્યા જુદી છે. એ લોકોમાં ક્રિયાબળ આપણા કરતાં વધારે છે; પહેલી આકર્ષણક્રિયા, બીજી લોહચુંબકકળા ત્રીજી હાથની ચાલવણી, ચોથી રસાણક્રિયા, પાંચમી ફોટોગ્રાફના પત્તાની ક્રિયાઓથી અદભુત ખેલ બની શકે છે.

ખેલ ૯૦ મો*

બ્રાહ્મણ લોકો માતા કહાઢે છે તે વિશે.

કોઇએક શહેરમાં બેચાર બ્રાહ્મણો મળી સંતલસ કરીને ઉદ્યમનો

આરંભ કરે છે કે આપણે માતા કહાડવાનો ઉદ્યમ કરો ત્યારે બીજો બોલ્યો—ભાઈ! આપણે શું શું જોઇએ તો કે શેર કંકુ લ્યો, બે નાળીએર લ્યો, તે નહાનાં નાળીએર લેવાં, બે ચાર આંટીઓ નાડાછડીની લ્યો બે ચારેક ઘાટડીઓ, પાંચસાતેક સોપારીઓ જોઇશું એક દીવાસળીની પેટી.

હવે ત્રીજો બોલ્યો, કે એક નગારૂં લ્યો જેથી ડંકો સાંભળીને ઘરમાંથી બાયડીઓ દોડી આવે, એવો મનસુબો ચારે જણે કર્યો, અને જે ખરચ થાય તે ચારે ભાગે, અને જે ઉપજ થાય તે પણ ચારે ભાગે એવો ઠરાવ કરીને ગામ, પરગામ, શહેરમાં, શેરીઓમાં, અથવા પોળમાં રમવા જાય છે.

પછી વાણીઆ, કણબી, ઘાંચી, બ્રાહ્મણ એઓની પોળમાં જઇને પોળ વચ્ચે ઉભા રહીને ચારે જણા સાથે બોલે છે કે બોલો અંબે માતકી જે, બહુચર માતકી જે, ચાચર ચોકકી જે, વલ્લભ ધોળાકી જે, એમ કહીને પોળ વચ્ચે એક ત્રીશૂળ ભુંઇમાં ઘોચે છે. એ ત્રીશૂળને પણ સિંદુરનાં ટીલાં કરેલાં અને ઘાટડી બાંધેલી હોય છે, પછી પેલા નગારાનો ડંકો કરે છે, એટલે છૈયાં છોકરાં ભેળાં થઇને દોડતાં આવે છે. વળી બીજો હોય તે એક પીતળની થાળી લેઈને પૈસાથી ખણ ખણ ખણ ખણ વગાડે છે, વળી ત્રીજો હોય તે ગરબો ગાવાજ મંડી પડે છે, એ રીતે ચારે જણા મળીને કાંગારોળ કરી મુકે છે. અને એમ કરીને માણસ ભેગાં કરે છે.

એવું એક ઘડી સુધી કર્યા પછી એક જણો બોલી ઉઠે છે, કે અલ્યા ભાઇઓ, આજ આપણા ફળીઆમાં, આપણા મ્હોલામાં, આપણી શેરીમાં એટલે બીજો કહે છે, કે ધન્ય માતાજી કોડેને જોડે, કંકુને પડે, નાડાને છડે શ્રીફળની સાથે, ફળફળની ભાત્યે ત્યારે પેલો હુંકારો દે છે, કે હા મા હા. અલ્યા કૃપા કરીને અંબાને બહુચરા, કાળકાને તુળજા ચુંવાળના ચોકની ઉગમણા ગોખની, ઓ મા માનસરોવરવાળી, તેડાની

ધણીઆણી; તું વહેલેરી આવજે. પછી પેલા ત્રણે સાથે બોલે છે કે ધન્ય માતા જે અંબે જે અંબે જે અંબે.

જેટલું એ બ્રાહ્મણો બોલે છે, એટલું બધું લખું તો પાર આવતો નથી અને આ ગ્રંથ વધી જાય છે. માટે થોડું થોડું લખી ટુંકામાં પાર લાવું છું, પછી પેલા ચારમાંથી એક જણો જીભનો છુટો હોય છે, તે બોલે છે ને ગપાં મારે છે કે ગયા વર્ષમાં રાજા રવી હતો, ત્યારે બાવીશેરની બાજરી ને સોળશેરના ઘઊં હતા, વરસાદનો વાસો વાણીઆને ઘેર હતો બે દાંડીએ બરાબર રાખ્યું. પણ આ વર્ષમાં રાજા શુક્ર અને પ્રધાન ચંદ્રમા છે, નક્ષત્ર સમુદ્રે પડ્યાં છે, મેઘનો વાસો માળીને ઘેર આવ્યો છે, માટે બે મણની બાજરી અને દોઢ મણના ઘઊં થવા જોઇએ, ચારશેરનું ઘી થશે, અઢી રૂપીએ મણ ગોળ થશે, પણ ખાવાં પીવાં કરમના હાથમાં છે.

એક થાકે છે એટલે બીજો સાંધે છે—જીવશે તે જોશે, આપશે તે પામશે, કરશે તે ભોગવશે, વાવશે તે લણશે, એવું કહીને પાછો ગપાં મારવા માંડે છે. અલ્યા ભાઇઓ વળી સાંભળજો, એક આપણી શેરીમાં પીયરની પનોતી, ધણીની માનીતી બે ચાર જણીઓને સંગાથે લેઇને કુવાના પનઘટ ઉપર ચકોરબાઈ, વીજળીબાઈ, જમનાબાઈ, જડાવબાઈ જળ ભરી માથે બેડાં મુકીને આવશે, તે વેળા એક બેડા ઉપર કાગડી આવીને બોલશે, અને પાણી પીને ત્રણ શબ્દ કરશે, તે શબ્દમાં શું કહેશે તો કોઈ બાઇને દસ માસ થયા છે, તેને ઘેર આજથી સાતમે દિવસે દીકરાની વધામણી આવશે.

અલ્યા આવું આવું કહીશું તો પાર નહિ આવે, માટે લાવ્ય પેલી થાળી માતાજી કંકુ આલે, તે હું સૌને ચાંલ્લા કરૂં. પછી બીજો બ્રાહ્મણ થાળી આપે છે, તેને માથે પાઘડી હોય છે, તે માથે ચાદર ઓઢીને એક હાથમાં થાળી ઝાલીને એક હાથમાં પાઘડી ઝાલે છે.

ત્યારે કોઈ લોક બોલી ઉઠે છે, કે પેલો હાથ ચાદર ઓઢીને ભટજીએ પાઘડીમાં ઘાલ્યો, ત્યારે પેલો બ્રાહ્મણ પાછો પછેડી કહાડી નાંખીને બોલે છે, કે અલ્યા ભાઇઓ ! તમો સર્વેને વહેમ આવે છે, કે બ્રાહ્મણ મોટાં મોટાં પાઘડાં બાંધીને આવ્યા છે, તેમાં કંકુનાં પડીકાં ઘોચેલાં હશે. માટે હવે તો પાઘડી ઉતારીને મુકીએ છીએ, વળી અંગરખાં ઉતારીએ છીએ લાંબા લાંબા ધોતીયાં બદલીએ છીએ.

પછી અંગરખું તથા ધોતીયું બદલીને એક નહાનુ પંચીયું પહેરે છે ને તે પંચીયું કહેડ સુધી ઊંચું કરીને સૌને દેખાડે છે ને બોલે છે—કહેશે કે બ્રાહ્મણ કહેડે કંદોરા બાંધીને કંકુ લાવ્યા હશે, માટે બતાવીએ છીએ એવું કહીને પછી કહે છે કે, અલ્યા શેવક ! એકવાર નહાનાં મોટાને મારા નામની તાણી ગાજીને જે બોલાવ્ય, એટલે બીજો હોય છે તે ઊંચા હાથ કરી લોકોને કહે છે, કે બોલો અંબે માતકી જે.

જે બોલ્યા પછી પેલો, બ્રાહ્મણ પોતીયું પહેરી ચાદર ઓઢીને માથાની ચોટલી છુટી મુકે છે, અને ધીમે ધીમે જેમ કંપવા હોય એ રીતે ધ્રુજવા લાગે છે, વળી પગ પછાડતો જાય છે, ને કહેતો જાય છે કે અલ્યા શેવક ! તો કહે હાં મા ! આપણા મહોલામાં હું પધારી છું તો ખરી, મારો ગરબો ગાય એટલે મને હેત આવે છે, માટે ગરબો ગા.

એટલે પેલા ત્રણે જણા ગરબો ગાવા મંડી પડે છે, તે જેમ નીચાં નમીને બૈરાં ગાય છે, એ રીતે તાળીઓ પાડીને ગરબો ગાય છે. તેમાંનો એક ગરબો નીચે મુજબ.

રાગ મોસાળાના ધોળની દેશી.

માજી કોડેથી તમને હું કરગરૂં, માનો ચુંવાળમાં છે ચોક, બહુચર ભલે આવીયાં. માને કંકુને કેસર અતી ઘણાં, માને પાએ ઘુઘરનો ઘમકાર; બ૦
માને અતલસની છેરે ઓઢણી, માને ટીલડી શોભે છે ભાલ; બ૦
માને પાંચપટાનોરે ઘાઘરો, માને સાળુડે છે કસબી કોર; બ૦

માને ચોળીએ ચીત્ર તે ચળકતાં, માને અંબોડે મ્હોટા છે મોર; બ૦
માના શણુંગાર સુંદર શોભીતા, માના મુખડામાં ભરીયા તંબોળ; બ૦
માની નખશીખ શોભા નરખતાં, માનું રૂપ છે ઝાકઝમાળ; બ૦
માજી શેવક તુજને સંભારતાં; માજી આવીને પુરો આશ; બ૦

એવી એવી રીતે ઘણાક ગરબાને છંદ ગાય છે. ત્યાં સુધી પેલા ત્રીશુળના આગળ પછેડી ઓઢીને ઉભો ઉભો થરથરથર ધ્રુજે છે,. અને માંહિ પોતાનું કામ કરે છે, અને ચાદરમાં રહ્યો રહ્યો રાગણી કરે છે.

માતા—(ધુણનારો બ્રાહ્મણ) અલ્યા શેવક ! ઉત્તરમાંથી આવું છું. દક્ષીણમાં જાઊં છું, ચોધારી દીવાની જોત્યો બળે છે, મરઘડા ઉપર બેઠી છું, હાથમાં ઉઘાડું ખડક ઝાલ્યું છે, અલ્યા શેવક ! પછી બીજો કહે છે હાં મા ! અલ્યા ગયા વરસમાં કોઇએ મારાં નૈવેદ કર્યાં નથી, મને કોઇએ ગણગારી નથી, માટે ખબડદાર ઉઘાડું ખડક લેઇને ખપર ભરવા નિકળી છું, માટે માગ્ય તારી શી ઇચ્છા છે.

પછી સેવક (બીજો બ્રાહ્મણ) બોલે છે કે મા પધાર્યાં છો તો ખરાં પણ આપણા ફળીઆમાં સૌને અમીના છાંટા નાંખો.

બાળ ગોપાળ, નહાનું મ્હોટું, જેટલું દરશન કરવા આવ્યું છે એટલાને તમારી પાસેથી કંકુના ચાંલ્લા કરવાની ઇચ્છા છે, માટે બચ્ચાની આશા પુરી પાડો.

પછી જે ધ્રુજતો હોય છે તે પાછો બોલે છે, અલ્યા શેવક ! આટલા ફળીઆમાં એક બાઇ છે તે ઘરમાં બેઠી બેઠી મારી નિંદા કરે છે, કે બ્રાહ્મણ પાખંડ કરીને આવ્યા છે, પણ અલ્યા શેવક ! જો તારી ઇચ્છા હોય તો એને મારૂં પારખુ બતાવું, એમ ઉટંગ બાંધીને બોલે જાય છે, ના મા કોઈ નિંદા કરતી નથી, અને કરશે તો એના કરમ લેખે, પણ માજી ! તમે તો બધા ફળીઆમાં અમીના છાંટા નાંખો.

એટલે જેને માતા આવ્યાં હોય છે તે બોલે છે, કે લેલ્યા શેવક આ

શ્રીફળ આપુંછું, એમ કહીને એ શ્રીફળ ધાટડીએ વીંટેલા પેલા ત્રીશુળ આગળ મુકે છે. પછી એક નાડાછડી વીસં પચીસ હાથની લાંબી તે પણ મ્હોડામાંથી કહાડે છે, પછી થાળી મંગાવે છે, તે થાળીમાં આશરે અઢશેર પુણોશેર કંકુ પણ કહાડે છે, તે વેળા આંખ્યો એવી ચહડાવે છે, કે સામા માણસને તો એ આંખ્યો જોઇને બીક લાગે છે.

પછી કહે છે કે અલ્યા શેવક ! આ ફળીયામાંથી ઘી મગાવ્ય, તને હું દીવા કરી આપું, પછી ધી મગાવે, એટલે વગર દેવતાએ પછેડીમાં પેશીને દીવો કરી આપે છે. અને એક મુઠી ચોખા લઇને તેને કંકુવાળા કરી પોતાની પાસે રાખીને ચારે દિશાએ વધાવે છે અને વળી બોલે છે—અલ્યા મારૂં કંકુ, શ્રીફળ, ધાટડી વેચાય નહી, અને શ્રીફળ ફોડાય નહિ, એટલે પેલો કહે છે સારૂં મા.

વળી એનો એ બોલે છે, કે અલ્યા જેને બાધા આખડી લેવાની ઇચ્છા હોય, તેને મારી પાસે મોકલ્ય, આ વેળા જેને જેવી ઇચ્છા હશે, તેના મનોર્થ પુરા કરવા આવી છું. એટલે પેલો શેવક સર્વેને સંભળાવે છે. કે જેને કાંઇ ઇચ્છા હોય, તે સુખેથી માજીની પાસે આવજો. પછી કોઈ સ્ત્રીઓ પુત્રની ઇચ્છાએ આવે છે, કોઈ વળી ગમે તે માગે છે, પછી મ્હો એવી લપડાક કરે છે, કોઇને કંઈ બતાવે છે, અને વળી કોઇને કંઈ બતાવે છે, પણ મુરખા લોકો એટલું નથી સમજતા, કે જે આપણને આપવા આવ્યો છે, તેનેજ ભીખ માગવી પડે છે, તો એ આપણને શું આપશે ! !

હવે પેલો શેવક બોલે છે, કે જેણે માજીના નૈવેદમાં સીધુને પૈસો સકમાઇનો ખરી મહેનતનો હશે, તે સુપડામાં પુરીને, તેમાં એક મીઠાની કાંકરી ઘીનો છાંટો મુકીને જે પહેલું આવશે તે માતાની અક્ષત અને કંકુએ ઊંબરો વધાવીને ઘરમાં પેસશે તેના ઘરમાં રોજગાર પાણી માતાજી વધારશે, રળ્યામાં રસકસ મેલશે, કુશળતા રાખશે એવી રીતે જેટલું સાભરી આવે એટલું બોલે છે.

પછી ફળીઆમાંથી ચોખા, દાળ, પૈસા, થાય છે તે લેઈને છેડે બાંધે છે, હવે એ કંકુ તથા શ્રીફળ, ને નાડાછડી કયાંથી કહાડ્યાં તેની રીત નીચે મુજબ છે.

એક કોથળીમાં કંકુ અને ધાટડીને છેડે શ્રીફળ બાંધી મુકે છે, તેમાં નાડુ પણ ગુંડી કરીને રાખી મુકે છે, તે નાડાની ગુંડી કરવાની રીત એ છે કે એક ત્રાકના જેવો સોઇઓ રાખે છે તેના ઉપર ગુંડી વીટે છે, તેનો છેડો બહાર રાખે છે, અને ઉપલે છેડે જેમ જાળી પડે એ રીતે સોઇઆને ફેરવતો જાય છે, ઉપર નાડુ વીંટતો જાય છે તે કઠણ વીટે છે. વીસ પચીસ હાથ થયું એટલે તે છેડાની ઉપર આંટી નાંખે છે, અને તે ત્રાક ઉપરથી ઉતારી લેઈને, તે ગુંડીને છાનીમાની મ્હોમાં રાખીને મહીલો દોરો ખેંચે છે, તે વેળા પેલું નાડું ધુંચાય નહિ, અને કોરૂંને કોરૂં ખરખરખરખર ચાલ્યુંજ આવે છે, એ રીતે નાડુ કહાડે છે.

હવે કંકુની રીત કહીએ છીએ. કંકુની કોથળી પગ વચ્ચે રાખે છે, પછી એક મુઠી ભરીને પોતાની છાતી આગળ એ મુઠી દબાવી રાખીને ધીરેધીરે માંહીથી ગેરવે છે એમ કંકુ ક્હાડે છે, અને શ્રીફળ પણ પગ વચ્ચે રાખે છે તે કહાડતી વખતે મ્હોડામાં મુકીને કહાડે છે. દીવો કરે છે તેતો અંગ્રેજી દીવાસળીઓથી. માટે આવા આવા ઢોંગ કરીને લોકોને જાદુ સાચું, સાચું, સાચું મનાવી નાખ્યું છે. એજ રીતે માતા કાઢે છે. જો એજ રીતે દામ દામ માતા સાચાં આવતાં હોય, તો કોઇની પાસે સીધુ પૈસો માગવો પડે નહિ.

ખેલ ૯૧ મો*

એક ઓરડીમાં હજરત ભર્યાથી દીવા પ્રગટ થાય છે તે વિશે.

કોઈ શાહુકારના ઘરમાંથી ચોરી થાય છે, ત્યારે તે લોકો ભુલા ભમે છે, અને વાદી, જતી, ભુવા, હજરત ભરનારા, એઓની પછવાડે ભટકે છે, કે કાંઈ કરતાં કોઈ ચોરનું નામ દેઈ આપે તો ઘણું સારૂં, અને જો નામ કાઢી આપે તો તેને રૂ. ૨૦૦) આપું, એમ કહીને હજરત જોનારાની પાસે જાય છે.

હજરત ભરનાર મુસલ્લા લોકો, ખાત્રી લોકો, અને સૈયદ લોકો ઘણું કરીને હોય છે, તેમાંનો કોઇક ઢોંગી પેલા વાણીઆને મળી આવે છે, કે તારી ચોરી કરનારનું નામ હું શોધી કહાડું, પછી પેલો ભોળો માણુસ હોય છે તેને ભરૂસો પડે છે, કે પીર પેગંબર કે ઓલીઆનો હાથો હોય તો નામ શોધી કહાડશે એમાં શક નથી.

પેલો શાહુકાર બોલે છે, કે ચોરનું નામ કયારે દેશો ? એટલે પેલો સૈયદ બોલે છે, કે કલ મેરી જમેરાત હે, તો રાતકું મેં હજરત ભરકર ચોરકા નામ દેઉગા, પણ શેઠ ! એ હજરત ભરનેકા સામાન તુમ લાઓ જદ કામ બનેગા. પેલે શાહુકારે કહ્યું, કે કહો ભાઇ શો શો સામાન જોઇશે.

હવે સૈયદ સાહેબ સામાન લખાવે છે, દેખો સવાપાંચશેર તો ઘી, ઓર સવાશેર ચંબેલીકે ફુલ, ઓર સવાશેર લોબન, ઓર સવાશેર ગુલાલ, ઓર સવાશેર અબીલ, ઓર બીસ ગજ લીલી જગંનાથી, ઓર સવાસો કોડીએ દીવા કરને કે, ઓર સાત લીંબું ઓર સવાશેર મીઠાઈ, એમ કરીને આશરે રૂપીઆ દશેકનો સામાન ચીતરાવ્યો.

ઉપર પ્રમાણે સામાન તૈયાર કરીને બીજે દીવસે શેઠ તો ગયા, એટલે સૈયદ બોલ્યા—અબી કાયકું આયેહો, જાઓ રાતકું આઇયો અને

એ સામાન હે સો કબરકી પાસ ધરદો. પછી વાણીઆએ સામાન ઘો-રની પાસે મુકયો અને ઘેર ગયો.

હવે સૈયદે કર્યું તે સાંભળો ! પછી સૈયદે તો સવાસો કોડીઆમાં ઘી પુરાવ્યું, અને માંહી બત્તીઓ મુકાવી. એ કારસ્તાન એક ઓરડીમાં કર્યું. ઓરડીમાં એક કબર કરી તેના ઉપર લીલું લુગડું હોડાડયું, વળી કબર આગળ મીઠાઈ મુકી, લોબાનનો ધુપ મુકયો વળી પેલાં ચંબે-લીનાં ફુલ ચઢાવ્યાં, તેના ઉપર અબીલ નાંખ્યો, પેલાં કોડીઆં ગોઠવ્યાં તેના મ્હોડા આગળ ગુલાલ નાંખ્યો, પણ કોડીઆં સળગાવેલાં નથી. હવે સંધ્યાકાળ પડી એટલે શેઠ તો ગુમાસ્તાને તેડીને આવ્યા, અને બોલ્યા કેમ સૈયદ સાહેબ ! હવે કેટલી વાર છે? એટલે સૈયદ બોલ્યા મેરે કબરકી બેર ? તુમારી બેરે બેર, આઓ આઓ આઓ શેઠ ! એ કોટડીમે દેખલ્યો, પછી શેઠ તો ગુમાસ્તાને લેઇને કોટડીમાં પેઠા અને ચારે તરફ નજર કરીને જોયું તો એકલી કબર અને પેલો સામાન પડેલો, બીજું કોઈ માણસ ઓરડીમાં દીઠું નહિ, સૈયદે શેઠને કબરનાં દરશન કરાવ્યાં. પેલાં સવાસો કોડીઆં દેખાડ્યાં, પછી શેઠ ગુમાસ્તો, અને સ-ઇયદ ત્રણે જણ બહાર આવીને બેઠા, ઓરડીએ વાણીઆની પાસે તાળુ વસાવ્યું, અને સૈયદે બહાર બેશીને મંત્ર ભણવા માંડ્યા, તે નીચે લખું છું.

અલ્લા ખુદા બીસમલ્લા રહેમાન રહીમ. પીરપેગંબર અલીશેર, સ-હાઆલમ સમસેરીયા, દરીયાખાના સમશેર લેકર આઓ, ઓર ચોરકું બાંધકર લાઓ. જો ન લાવે તો તીજેકું ઔરંગજેબકી દુહાઇહેં. એવું એવું ભણે છે એટલામાં પેલા દીવા ઝડપોઝડપ સળગી ઉઠયા, અને ઓ-રડીમાં તો ઝમ ઝમાટ થઈ ગયું.

પછી સૈયદે શેઠને જાળીએથી દેખાડયું, કે શેઠ ઉઠો ! પીરકે દર-શન કરલો. પછી શેઠે તો જાળીમાંથી જોયું તો આખી ઓરડીમાં ઝગઝગ ઝગઝગ, દીવા બળી રહેલા છે, એવુ જોઇને શેઠ તથા ગુમાસ્તો બંને

દીગમુઢ થઈ ગયા, કે રંગ છે સૈયદને, ઓરડીમાં કોઈ માણુસ તો છેજ નહિ. અને એની મેળે દીવા થયા, માટે ઇલમ સાચો તો ખરો.

પછી ઓરડીનું તાળું ઉઘાડયું, અને માંહી ગયા તો દીવા ચક ચક ચક ચક થઇ રહ્યા છે, શેઠ તોં પીરને પગે નમ્યા, અને સૈયદને કહ્યું કે હવે ચોરનું નામ દેશો ? એટલે સૈયદ બોલ્યો—શેઠ ! તુમ બડા આદમી હોકર કુછ બીચાર નહિ કરતા; ચોરકા નામકી ખબર અભી કહાંસે હોય ? આજરોજસે સાતમે દીનકું મેં તમકું કહેદુંગા, કે તમારી જીનસકા ચોર ફલાણુા માણુસ હે, પણ દુસરા પાંચ રૂપીઆ ખરચ લગેગા.

શેઠે જાણ્યું કે દસ રૂપીઆ ખરચ કર્યું તેમાં વળી રૂ. ૫) વધારે. હશે ખાતર ઉપર દીવેલ, મલીદાના રૂ. ૫) સૈયદે વાણીયા પાસેથી લીધા, પછી સાતમે દહાડે શેઠ આવ્યા. તો કહ્યું કે સબુર રખો અલ્લા અછા કરેગા. એ રીતે બેચાર વર્ષ ટાંપાં ખાઈ ખાઇને શેઠે આશા મુકી અને ચોરનું નામ સૈયદથી દેવાયું નહિ.

હવે પેલા દીવા શી રીતે પ્રગટાયા એની હીકમત લખુંછું. જ્યારે પેલાં કોડીઆં સૈયદે મુકયાં ત્યારે એ કોડીઆઓમાં જે દીવટો મુકી હતી, તે દીવટોના મોઘરા ગંધકમાં બોળેલા હતા, અને એ દીવા સરખા એક હારે ગોઠવેલા હતા, ને તે કોડીઆના મ્હો આગળ એક પલીતો મુકયો હતો, તે પલીતો ભડાકાના દારૂથી પાએલો હતો, અને હાથ બેચારેક પલીતાનો છેડો દારૂએ પાયા વીનાનો હતો. એક નાળમાં અંગારા મુકીને તે અંગારામાં અડાડીને પેલો પલીતો મુકયો હતો, અને એ નાળામાં ધુપ કર્યો હતો, એ વાતનું શેઠને એવું સમજાવ્યું હતું, કે આતો પીરના આગળ ધુપ કર્યો.

પછી ઓરડીનું તાળું વાશીને બહાર નીકળ્યા કેડે, ધીરે ધીરે પેલી દોરડી, સળગી, તે સળગતે સળગતે દારૂના પલીતા સુધી ગઈ તેથી દારૂનો પલીતો એકદમ સળગી ઉઠયો, એટલે ગંધકથી પાએલી દીવટોએ ઝડપો ઝડપ દીવા થઈ ગયા.

એ રીતે હજરત ભરે છે, પણ પહેલાના સૈયદો ઉપર પ્રમાણે હજરત ભરતા પણ હવે તો હજરત ભરવામાં કાંઈ મુશ્કેલ નથી, શાથી જે ફોસફરસથી તે કામ સારી રીતે બની શકે એવું છે, અસલ તે ફાસફરસ આ દેશમાં મળતો નહિ, અને હવે તો મોટા મોટા શેહેરમાં હોરાની દુકાનોમાં વેચાય છે.

હજરત ભરવાની રીત લખી રહ્યા, હવે કેળાંની કથા ચાલશે.

ખેલ ૯૬ મો*

કેળામાં છરીઓ ઘાલી પથરો લટકાવવા વિશે.

જ્યારે મુસલ્લા લોકોના મહોરમના દિવસો આવે છે, ત્યારે એ લોકો મશીદના આકારે તાબુત કરે છે, જેમ હિંદુ લોકોમાં બાધા આખડીનો ચાલ છે તેમજ મુસલમાનોમાં તાબુત કરવાનો ચાલ છે.

જે ઠેકાણે તાબુત કર્યું હોય તે ઠેકાણે એ લોકો ભાતભાતના ઢોંગ કરે છે, તે હાલનો વખત જોતાં ઢોંગ લાગે છે, પણ અસલ એમ કરવાનો ચાલ શાથી થયો છે, તે વીચારીએ છીએ તો વાજબી જણાય છે. તે શું, તો જ્યારે એ લોકોના રોજાના દીવસો આવે છે ત્યારે સંસાર સંબંધી સર્વે ક્રિયા મુકીને એક ઇશ્વરનું ભજન કરવું, માટે ઇશ્વરનું ભજન ઘરમાં બેઠે બની શકતું મુશ્કેલ છે, તેથી મશીદે જવાનો ચાલ કર્યો હશે. હવે મશીદે જવું એ પણ સમજણા માણસનું કામ છે; પણ સાધારણ માણસથી અથવા નહાનાં છોકરાઓથી મશીદે જઇ બેસી રહેવું, એવું કામ ન બને ત્યારે એવા અણસમજુ માણસોને ગમ્મત ઉપજાવીને મશીદે તેડી જવાં, એટલા સારૂ એવા એવા નુકતા નાટકની માફક કરી રાખેલા હશે, એવું મને તો ભાસે છે, અને તે દીવસે કાંઈ એવી ગપો નહિ ચલાવતા હોય, કે મારા મંત્રના જોરથી કર્યું છે.

તાબુતના વખતમાં એક નકતો થાય છે તે લખું છું. તે શો નકતો થાય છે, તે એક લાંબુ કેળુ લાવીને, તે કેળામાં નહાની નહાની બે છરીઓ ઘાલે છે, તે એવી રીતે કે એક છરીની ધાર ઊંચી અને પુંઠીયું નીચું, તથા એક છરીનું પુઠીયું ઉચું અને ધાર નીચી; એવી રીતે બે છરીઓ કેળામાં ઘાલે છે, પછી ઉપરની છરીની અણીએ તથા હાથે એક દોરડી બાંધે છે, અને તે દોરડી મોભારે અથવા નકુચે કે કડે ભરાવે છે. અને તેમજ નીચેની છરીની અણીએ તથા હાથે દોરડી કે સાંકળ બાંધીને, પછી તે સાંકળે એક ઘંટીનું પડીયું લટકતું મુકે છે, અથવા મણ દોઢેક વજનનો પથરો લટકાવી દે છે, પછી પડદો કરીને માંહે એ લટકતું રાખે છેં, કોઇ આવે ત્યારે પડદો ખોલીને દેખાડે છે કે જુઓ પીરકે સતસેં કેલેમેં પથર લટકતા હે. જોનાર તો વિસ્મે પામી જાય છે, કે કેળાની જાત બહુજ સુંવાળી તેમ છતાં વળી ઝગઝગતી બે પાળીઓ, એક ધાર ઉપર અને એક ધાર નીચે એવી રીતે છે તેમાં આટલો બધો બોજો લબડે છે, માટે પીરનું સાચ બરાબર છે, પણ એમ કરવાથી પીરની મશ્કરી થાય છે, એમાં કાંઈ આબરૂ વધતી નથી.

હવે એ છરીઓથી કેળું કેમ ન કપાયું તેનું કારણ નીચે લખુછું— એ છરીઓ ઘડાવે છે તે વખતે અથવા ત્યાર પછી, પણ એ બે છરીઓની ધારો હોય છે તે તો એમની એમ રહેવા દે છે, પણ એ છરીના પુંઠીઆમાં બબે કાણાં પડાવે છે, તે છરીઓનાં કાણામાં પીતળનો વાળો ઘાલી દે છે, પછી કેળામાં બે છરીઓ ઘાલે છે, ત્યારે પેલો વાળો છે તે કેળાની અંદર રહે છે, પણ કોઇના દીઠામાં આવતો નથી, તેણે કરીને ભ્રમ પડે છે, અને જોનારા માણસની નજરે ફક્ત બે છરીઓ અને કેળું આવે છે, તેથી પીરની મહતા વખાણુતા વખાણુતા ઘેર જાય છે.

ખેલ ૯૩ મો.

ફકીર લોકો ગુરજ મારે છે તે વિશે.

મુસલ્લા લોકોમાં પીરની જગો હોય છે તે ઠેકાણે લોકો માનતા માનીને લાકડાનાં ઘોડીઆં, તથા લુગડાના ઘોડા ચઢાવે છે. ત્યાં એક બે મજાવર હમેશ પડ્યા રહે છે, અને લોકોના આગળ ગપ મારતા રહે છે, કે જબ હમકુ પીર આતાહે, તબ હમ ગુરજ મારતા હે તોબી ઇજા નહિ આતીહે, એસા પીરકા પરતાપહે, ઓર સીરબી કાટે તોબી પીર સાજા કરતાહે, એવાં એવાં ટાઢાપોરનાં ગપાં હાંકે છે.

એ ગુરજને ધુત્રાનો ઘાટ હોય છે, અને ખખડાવવાને ઠેકાણે ઝીણી ઝીણી સાંકળો હોય છ, અને મારવાને ઠેકાણે બુઠી અણી હોય છે. જો માથામાં તથા આંખ્યમાં મારે પણ અણી વાગે નહિ. અને માથે મોટા ચોટલા રાખે છે, તે વાળને છુટા કરીને, અલ્લાઇલીલ્લા, બીશમલ્લા એમ કહીને પગનો ઠેકડો ભરતા કે પેલો ગુરજ છે તે મારે છે.

એ ગુરજ જોઇને લોકો જાણે છે, કે અરેરે બીચારાને વાગતું હશે, પણ એ બીચારો તો એવો પકો હોય છે, જે તમામ જોનારા લોકની આંખો ફોડીને પોતે એકલો એની આંખો જાળવી શકે એવો હોય છે, કે એ ગુરજ મારવાની છટા, અને હાથની ચાલવણી એવી હોય છે, કે જોનારા લોકોને કશું કપટ વરતાતું નથી.

મુસલમાનો એવી વાતો કરે છે, કે જેણે પીરનો પ્યાલો પીધો હોય છે, તેને ગુરજ વાગતો નથી, પણ એ વાત તમામ જુઠી છે, ને જો એમ હોય તો સરકારને લાખો માણસની ફોજ રાખવી પડે છે, તે એવા એવા પ્યાલા પીધેલા સો બસેં આદમી રાખે, એટલે પ્રતીવાદીને મારી નાંખે, કારણ જે પીરના પ્યાલાવાળાને ઝટકો, તીર, ગોળી, એવું તો વાગે

નહિ, માટે એટલી ફોજ જ્યાં જાય ત્યાંથી જીતીને આવે, પણ એમ નથી એતો ઠગાઈ છે.

એ ગુરજ ઘડનારની એવી કારીગરી છે કે એના હાથમાં કળા હોય છે, તે ગુરજ ઉપાડીને પેટ ઉપર કે છાતીએ કે માથામાં જ્યાં મારવા જાય છે, એવામાં હાથના વેગથી અણી છે તે હાથમાં જતી રહે છે, અને વળી હાથ ઊંચો લે છે, એટલે જાણે આખો ગુરજ દેખાય છે એવું લાગે છે, અણી હાથમાં જાય છે, એટલે બીજા લોકો એવું ધારે છે, કે આ ગુરજની અણી આના શરીરમાં પેસી ગઈ છે, માટે એ સર્વે હાથની ચપળતા છે, પણ જાદુ કે પીરનો ચમત્કાર નથી.

ખેલ ૯૪ મો.*
મેજમાં કંકુ ઉતરવા વિશે.

કોઈ જગોએ ખેલ કરનાર માણસ જાય છે, ત્યાં એક કંકુના ચાંલ્લાનો ખેલ કરે છે, તે ખેલ જોનારાઓને અજાએબ સરખો લાગે છે, એ ખેલ એવો થાય છે, કે એક મેજ ઉપર કંકુના ચાંલ્લા ત્રણ કરે છે, અને તે ચાંલ્લા ઉપર એક રૂમાલ ઢાંકે છે, પછી એ મેજના હેઠે ડાબો હાથ ઘાલે છે, અને જમણો હાથ પેલા રૂમાલ ઉપર ઠોકે છે, એટલે ડાબા હાથની હાથેળીમાં ત્રણ ચાંલ્લા થાય છે.

એવું જોનારા જાણે છે કે આતો જક્ષણીદેવીની સાધના છે, અથવા પીસાચણી દેવીની સાધના છે, ને જો એમ ન હોય, તો આપણે દેખીએ છીએ, અને જેમ ઉપર ત્રણ ચાંલ્લા કર્યા અને એના એજ ચાંલ્લા મેજના હેઠે કેમ કરીને ઉતર્યા. હવે એ જક્ષણીની સાધના લખુંછું.

જ્યારે એ ખેલ કરવાની શરૂઆત કરીને મેજ ઉપર કંકુના ત્રણ ચાંલ્લા કર્યા, પછી તેજ વેળા નજર ચુકાવીને ડાબા હાથની ત્રણ આં-

ગળીઓના નખ થુંકાળા કરીને કોરા કંકુમાં દબાવે છે, એટલે એ નખ કંકુવાળા થાય છે, પછી મેજ ઉપર રૂમાલ ઢાંકીને રૂમાલ ઉપર જમણો હાથ રાખે છે, અને ડાબો હાથ ચતો કરીને સહુને દેખાડે છે, કે જુઓ ભાઈઓ મારા હાથમાં કાંઈ છે ? પછી નખતો ઊંધા રહે છે, એટલે કંકુ દેખાતું નથી. ત્યાર કેડે ડાબો હાથ મેજ હેઠે ઘાલી દે છે, અને જમણો હાથ રૂમાલ ઉપર ઠોકે છે, પછી ડાબો હાથ મેજ હેઠેથી કહાડે છે, એ-ટલે ડાબા હાથની હાથેળીમાં કંકુના ચાંલ્લા ત્રણ પડે છે. તે જોઇને સર્વે વિસ્મે પામી જાય છે, કે રંગ છે દેવીની મેહેરબાની પુરી દેખાય છે હો, એ ચાંલ્લા તો મેજ ઉપર કંકુ હતું એના નથી પડતા, એતો પેલા નખ પર હતા તે હાથેળીમાં મુઠી વાળીને દબાવ્યા, એટલે નખનું કંકુ હાથે-ળીમાં વળગે છે, એજ એની કળા છે.

ખેલ ૯૫ મો.

એક હાથમાં લાકડી ઝાલી પલાંઠી વાળી અદ્ધર રહેવા વિશે.

કોઈ વખત હિંદુસ્તાનના અથવા મક્કાના મુસલમાન લોકો વડો-દરા સરખા શહેરમાં રમવા આવે છે, ત્યારે બડાઇ હાંકવા માંડે છે કે અમારી પાસે એવું જાદુ છે, તથા એવી એવી સાધનાઓ છે, કે તરવારોની અણીઓ ઉપર ઉભા રહીએ છીએ, વળી એક લાકડીને હાથમાં ઝાલીને અંત્રીક્ષ પલાંઠીભેર અદ્ધર રહીએ છીએ.

પછી કેટલાક લોકો બોલે છે, કે વગર આધારે અધરપધર પલાંઠી વાળીને બેસો, જોઇએ તો ખરા. પછી એ બાજીગર લોકો રમત કરે છે, એક મેદાન જગોમાં આગળ પાછળ કનાત બંધાવે છે, પછી એક વળી જેવી જાડી લાકડી લે છે, પછી ત્રણ જંણા સંધ્યાકાળે જઇને એક મા-

ણસને કફની પહેરાવે છે, માથે ચીરો, દોપટો, વળી જામો એવાં લુગડાં ડુબડુભા પહેરાવી એ આદમીના હાથે એક લાકડી ઝલાવીને પલાંઠી વ-ળાવી અંત્રીક્ષ બેસાડે છે.

પછી પેલી કનાત છોડી મુકીને બતાવે છે, કે જુઓ ! અમેરા કેસા ઇલમહે ? દેખો અંત્રીક્ષ આદમી બેઠા હે, ત્યારે સર્વે લોક જોઇને આશ્ચર્ય પામે છે, કે વાહવા ! ધન્ય છે, આવી જાદુ વિદ્યા કોઇ દીવસ અમે જાણી નથી.

હવે એ લાકડીની જુગતી લખું છું, જેથી સંશય મટશે.

લાકડી નીચે ડાટેલી હોય છે, અને તેમાં લોઢાની પાટીની ચીપ ક-રાવી મુકેલી, તે પાટીનો આંકડો લાકડીમાં ઘોચ્યે છે, અને પોતાના હાથ-માં લાકડી લેઇને જેમ હાથ વાળ્યો હોય, તે રીતે લોઢાની ચીપ વાળેલી હોય છે, તે પહેલેથી બંદોબસ્ત કરી રાખેલી હોય, તે પોતાના અંગની સાથે પ્રથમ લપેટ જેવી કરાવીને, પછીથી તેના ઉપર લુગડાં પહેરાવે છે, અને તેની ગાંડ નીચે લોઢાની તલી રહે છે, તે પણ લપેટ કરાવી રાખી હોય છે, આદમીને અંગમાં લુગડાં પહેરાવે છે. માથે, હાથે, કેડે જ્યાં જ્યાં જેવાં ઘટે તેવાંજ પહેરાવીને રાખે છે, અને પછી પેલી લાકડીમાં આંકડો ભરાવી દે છે.

પછી લોક નજરે જુએ છે તો અંત્રીક્ષ આદમી બેઠો હોય એવું દેખાય છે, તે જોઇને લોકો સમજે છે, કે આતો કોઇ સિદ્ધનો હાથો હશે અથવા કોઈ વીરની સાધના હશે, અથવા ખરેખરા મંત્ર હશે, માટે આવો ખેલ બને છે. સર્વે હાથની ચપળતા અને જુગતી છે, પણ એમાં જાદુબાદુ એવી વાતજ નથી.

ખેલ ૯૬ મો*

માથું કાપીને થાળીમાં મુકવા વિશે.

કોઈ દેશાંતરના બાજીગર લોકો આવે છે, તે માણસ ઘણા હુંશીઆર અને કસરતવાળા હોય છે, ત્યારે તેને આપણા લોક જાણે છે, જે આતો જાદુવાળા આવ્યા છે. પણ તે લોકો એવી રીતના તમાસા કરે છે કે કોઇને માલમ પડતી નથી.

એક ખેલ એવો કરે છે, જે ધડ ઉપરથી માથું વહાડી નાંખે છે, અને વળી ધડ સાથે પાછું માથું સાંધીને આદમી જીવતો કરે છે. તે ખેલની રીત લખું છું. એક મોટો તંબુ ઠોકે છે, તેમાં વચ્ચે એક કનાત બાંધે છે તે કનાતમાં પોતાના છોકરાને લઈ જવા સારૂ તૈયાર કરીને તેને લુગડાં સારાં સારાં પહેરાવે છે. પછી લોકોને પેલી કનાતમાં દેખાડે છે કે જુઓ ભાઈઓ, કોઇને વેમ આવતો હોય તો આ કનાતમાં જોઇ લેજો.

પછી તમામ લોકો જોનારા ઉભા થઇને ચારે તરફ કનાતમાં જોઈ લે છે, પણ કનાતમાં કશું કારસ્તાન માલુમ પડતું નથી, પછી પેલો વાદી બોલે છે કે દેખો અબ મેં એ લડકેકા શીર કાટતા હું એવું કહીને પોતાના હાથમાં ઉધાડી તરવાર અને એક થાળી લેઇને કનાતમાં જાય છે.

પેલા છોકરાને પણ પોતાની સાથે કનાતમાં લેઇ જાય છે, અને તે વેળા પેલા છોકરાને એવો ભણાવી મુકયો હોય છે, કે નાના હું નહિ આવું, એમ કરીને પેલા જોનારા લોકો બેઠા હોય છે તેને કહે છે કે અરે ભાઇઓ ! આ મારૂં માથું કાપવા સારૂં મને કનાતમાં લેઈ જાય છે, એવું કહીને છોકરો રોવા લાગે છે, ત્યારે તે બચાને રડતું જોઇને લોકોને દયા આવે છે.

હવે પેલો બાજીગર છે તે પોતાના છોકરાને ઘસડતો તાણીને કનાતમાં લેઈ જાય છે, અને કનાતમાં ગયા પછી એ છોકરાનું માથું કાપવા

માંડે છે, તે વેળા છોકરો ઘણીજ બુમો પાડે છે, તે બુમો સાંભળતાં લોકોને દયા ઉપજ્યા વગર રહેતી નથી. જરાવાર થાય છે એટલે ધડને માથુ જુદું કરીને લોકોને દેખાડે છે, તે એવી રીતે કે થાળીમાં માંથુ મુકે છે, અને ધડ જરા છેટે પડે છે, અને તે ધડમાંથી રૂધિર ચાલ્યું જાય છે; અને રૂધીરવાળી તરવાર પણ થાય છે

એવો દેખાવ જોઇ સઉને મોટો અચંબો લાગે છે, કે પેલું ધડ પડયું છે. એમાંથી લોહીના રેલા ચાલે છે માંથુ તો થાળીમાં કાપીને મુકયું છે, અરરર ! આતે એણે શું કરયું ! એવી રીતે જોનારાઓને કંટાળો પણઆવે છે, અરે બિચારા બાળકનું માથુ કાપી નાંખ્યું તે હવે શી રીતે સંધાશે એતું કાંઇ સમજાતુ નથી.

હવે આવો ડોળ દેખીને પેલા લોકો તો ઘણીજ ઉતાવળ કરેછે, કે અરે ભાઈ, આ છોકરાને જીવતો કરી દે, એટલે પછી કનાતનો પડદો નાંખીને પેલા છોકરાનું માથુ ધડ ઉપર મુકી મંત્ર ભણીને ચોટાડે છે, તે મંત્ર નીચે મુજબ ભણે છે.

અલ્લા બીસમલ્લા બલબલ્લા ગલગલ્લા એવા એવા શબ્દો બોલીને કનાતમાં રહ્યો રહ્યો લોકોને સંભળાવે છે. એવામાં થોડીક વાર પછી પેલો છોકરો કનાતમાંથી બહાર નીકળીને સરવે લોકોને સલામ કરે છે.

લોકો તો એટલા બધા દંગ થઇ જાય છે, કે આપણે હમણાં શું દેખ્યું હતું, અને આ વળી શું દેખીએ છીએ, આતો સ્વપ્નું આવ્યું કે સાચી વાત છે ! એવી રીતે વીસ્મય પામીને લોકો ઘણા ખુશી થાયછે તેઓ ખુશી થાય છે એટલુંજ નહિ, પણ કોઇને ખબર પડતી નથી કે તેઆવી રીતે કરયું છે. સઉના મનમાં વિશ્વાસ બેઠો કે આતો નજરબંધીછે. તેથી આપણને એવું દેખાડયું. પણ એ શી રીતે છોકરો મુવો અને વળી જીવતો થયો. એ વાત ખુલાસાની સાથે વાંચનારા મીત્રોની શેવામાં મુકુંછું.

જ્યારે એ લોકો રમવાનો તમાશો કરવાના હોયછે, ત્યારે જે ઠેકાણે ખેલ કરવો હોય છે તે ઠેકાણે આગલે દીવસે ખાડો ખોદી મુકે છે, તે ખાડામાં આદમીનું ધડ લુગડાનું બનાવીને મુકે છે, તે લુગડાના ધડને પોશાક પહેરાવે છે, તે જેવો પોશાક પેલા છોકરાને પહેરાવવાનો હોય છે, તેવોજ પોશાક એ લુગડાને પહેરાવે છે. લુગડાના ધડમાં માંસને ઠેકાણે

૨ ભરે છે, જેવો આદમીનો ઘાટ હોય તેવોજ ઘાટ એ ધડનો કરે છે, અને તે ધડ આગલે દિવસે પેલા ખાડામાં મુકી આવે છે.

બીજે દિવસે એ ઠેકાણે આગળ પાછળ કનાત બાંધે છે, અને એ ધડ ઘાલ્યું છે તેના ઉપર બીછાનું પથરાય છે, પણ બીછાનામાં એટલો સાંધો હોય છે, તે બોરીઆં ભરાવીએ એટલે બીછાનું આખું દેખાય, ને જો બોરીઆં કહાડીએ તો દાદરાની પેઠે લુગડું જુદું થઇ શકે.

હવે જ્યારે પેલા છોકરાને લેઇને કનાતમાં જાય છે, ત્યારે આગળ છોકરો, એક હાથમાં ખડગ ને એક હાથમાં થાળી લેઇને જાયછે. જઇને પેલા ખાડામાંથી ધડ બહાર કહાડીને સુવારે છે, અને પેલો છોકરો ખાડામાં પેસે છે, તે ખાડામાં પેશીને બેસેછે; એટલે પોતાનું તમામ અંગ, હાથ પગ વગેરે ખાડામાં સમાઇ રહે છે, અને એકલું માથું ઉઘાડું રહે છે

એ માથાના ગળામાં એક થાળી ગોઠવે છે, તે થાળીના બે કકડા હોય છે, તે એવી રીતના હોય છે, કે તે બે કકડા આદમીના ગળામાં બેસાડીએ એટલે જાણે માથું કાપીને થાળીમાં મુકેલું છે એવોજ ઘાટ દેખાય છે. માટે છોકરાના ધડનો ભાગ પેલા ખાડામાં સમાયો, અને માથુ ગળા સુદ્ધાં થાળીમાં રહ્યું, અને તે થાળી બીછાના ઉપર રહે છે, એટલે એવો ડોળ દેખાય છે, કે જાણે છોકરાનું માથુ કાપીને થાળીમાં મુક્યું છે, અને ધડ પેલા લુગડાનું છે, તે છોકરાના ધડની કલ્પના થાય છે. થાળીમાં થોડોક પોથીનો રંગ રેડે છે, એટલે જાણે છોકરાના ગળામાંથી લોહી નીકળ્યું છે એવું દેખાય છે.

હવે ધડના ઉપર શી જુગતી કરે છે, તો બહુજ ઝીણી અને જાળમાળ એવી જગન્નાથીની ચાદર ઓઢાડે છે. અને ધડની ટોચમાં કોળાનો ગર્ભ થોડોક નાંખે છે, અને તે ઉપર પોથીનો રંગ અને જરાક મધ છાંટે છે. એટલે કોળાના ગર્ભમાં પોથીનો રંગ પડવાથી એવું જણાય છે, કે જાણે માણસનું માંસ અને લોહી છે; અને મધ છાંટવાથી ગળપણને લીધે ઉપર માંખ્યો આવીને બેસે છે એટલે જોનારના દીલને ખરેખરી ખાત્રી થાય છે કે માંસ અને લોહી છે, માટે એના ઉપર માંખ્યો બેઠી છે.

પોથીના રંગની શીશી, મધ, કોળાનો ગર્ભ તથા પેલી થાળી એ

બધો સામાન લુગડાના ધડની સાથે આગલે દીવસે ખાડામાં પાલી આવે છે, પેલી સાજી થાળી હતી તે ખાડામાં નાંખીને થાળીના કકડા કહાડી લે છે, જો રાત્રી હોય છે તો આવી રીતે કરે છે, અને દીવસે ખેલ કરવાનો હોય ત્યારે તો એ છોકરાને આખોને આખો ખાડામાં ઉતારી દે છે, અને એક મીણનું માથું એ છોકરાના જેવુંજ રાખે છે અને મીણના માથાને એ છોકરાના જેવીજ પાગડી બંધાવે છે તથા એ છોકરાને ગ્હોડે તલ કે લાખુ એવી જે જે નિશાની હોય છે, તેવી એ મીણના માથાને નિશાનીઓ કરે છે. પછી તે મીણના માથાને થાળીમાં મુકીને બધે ફેરવે છે, અને એ છોકરાનું ધડ તો પેલું બીછાનામાં પડયું, એવી કલ્પના કરે છે. અને જ્યારે એ છોકરાને પાછો બહાર કહાડે છે, ત્યારે પેલું ધડ તથા થાળી એ વગેરે જે જે સામાન હોય છે, તે તે સર્વે સામાન પેલા ખાડામાં નાંખી દેઇને ઉપર બીછાનું ઢાંકી દે છે, એટલે કોઈનાથી વરતી શકાતું નથી, અને એ ખાડામાં નાંખેલો સામાન એ બીછાનામાં વાળીને પાછો લેઇ જાય છે. અને ખાડો પાછો પુરી નાંખે છે.

માટે કોઇનાથી મુવા માણુસ જીવતાં થતાં નથી, અને બાજીગર એવા ખેલ કરી બતાવે છે, તેતો હાથની ચપળતા તથા નજર ચુકાવવાની ચંચળાઇ છે, પણ એનું કારણ બીજુ કાંઈ નથી.

ખેલ ૯૭ મો.

નાળીએરમાંથી માંસ કહાડવા વિશે.

કોઇ માણુસ માંદુ હોય ત્યારે ત્યાં સૈયદને બોલાવે છે, એટલે સૈયદ પોતાની સાથે એક ચેલો લેઇને એ માંદા માણુસને ઘેર જાય છે. સૈયદ દાણા જોઇને કહે છે, કે ઉસકુ માથાબીના ખબીસ બલગા હે, પછી પેલો ઘરધણી પાઘડી ઉતારી હાથ જોડીને નમે છે, કે સાંઈ! આટલું કામ તો કરવું પડશે પછી સૈયદ બોલે છે, કે ભલા કામ તો કર દેંગે, પણ ઉસકા ખરચ લગેગા, હમકું તુમ કયા દોગે, ઓર પીરકા મલીદા

ચઇએ, સોબી દેણે પહેગા. પછી પેલો ઘરધણી ખાતરી અને ખાતરણ બાપડાં ગરીબ, માટે એમની શક્તિ ઝાજું ખરચ કરવાની નહિ, તેથી બોલ્યાં, કે સૈયદ સાહેબ ! બધા મળી પાંચ રૂપીઆ ખરચ કરીશું. પછી પેલો સૈયદ વીસ રૂપીઆ અડાવીને બેસે છે, કે પાંચ રૂપીઆમેં તે કયા હોવેગા, પીરકા મલીદા ઓર સાડેબાર ગજકી ચદર, લોબાન, ફુલ, અત્તર એસે એસે તો બોહોત ચીજાં ચઇએગી. પછી છેવટ જખ મારીને રૂપીઆ દસ આપવા કબુલ કરે છે, તેમાં પાંચ પહેલા અને પાંચ કરાર થયા પછી.

સૈયદે તો પાંચ રૂપીઆ લઇને ઘરમાં મુકયા, અને રૂ. ૦ાા નો સામાન લીધો, શ્રીફળ તથા લોબાન, સોપારીઓ, મીઠાઈ અને જુમ્માની રાતે વાયદો કરેલો તે રાત્રીએ સૈયદ આવ્યા, પછી સૈયદ બોલ્યા કે એક ઘડામાં ચાવલ લાઓ, ઓર સકર લાઓ, એમ કહીને એક કુંડામાં દેવતા મગાવ્યો તેમાં લોબાન નાંખ્યો એટલે ધુણી થઈ, તેથી દસ ઘરનાં પાડોસીએ તો જાણ્યું કે ખરેખરા સૈયદ આવ્યા છે.

પછી સૈયદે માથા ઉપર ફુલ મંત્રીને નાંખ્યાં, પછી પછી પાન; મીઠાઈ માથા ઉપર ઉતારીને મ્હો આગળ મુકીને પછી પેલાની પછવાડે હાથમાં નાળીએર ઝાલીને ફરવા માંડયું, અને પોતાને મ્હોડે બડબડ કરેછે.

અલ્લા, બીસમલ્લા, અલ્લી, એવી રીતે ખુદાનાં તથા પીરોનાં નામ ભણે છે. પછી સૈયદ બોલ્યા કે એ ખવીસનું કાળજુ આ નાળીએરમાં આવ્યું છે. અને જો તુમ ન માનો તો દેખો એ નાળીએરકુ તોડકર દેખાઉ, ત્યારે બીજા બોલી ઉઠ્યા, કે હા સાહેબ કાળજું દેખાડો ત્યારે તો મહોટી મહોટી મહેરબાની.

પછી પથરો મગાવીને સૈયદે નાળીએર ભાગ્યું તો તેમાંથી એક માંસનો લોચો નીકળ્યો. ત્યારે સૌના મનને ખાત્રી થઈ કે ખરી વાત, હવે ખવીસ મરી ગયો અને એનું કાળજુ આ નાળીએરમાંથી નીકળ્યું, પછી સઇયદ બોલ્યા, કે એ કલેજા નીકાલતે હમકુ બહોત મહેનત હુઈ હે, જદ કલેજા નીકાલા હે.

પછી સઇયદને રાજી કરીને ઘેર મોકલ્યા અને પેલા ભાઇને કરાર થવાનો હતો તે થયો.

હવે એ શ્રીફળમાં માંસ શી રીતે નિકળ્યું તેની ક્રિયા લખું છું. પાણીચું નાળિએર લેવું, લેઇને તેની ચોટલીના થડમાં એક કાણું છે તે કાણામાં ગાંધીની દુકાનેથી એખરો લાવી ઝીણો વાટીને આશરે નવટાંક એ શ્રીફળમાં ભરવો, ચપટીએ ચપટીએ નાખીને એક ત્રાકથી કે સળીથી પછી ઠાંસવું એ રીતે એખરો ભરવો. વળી તે શ્રીફળમાં અંગ્રેજી રાતો રંગ આશરે ચાર વાલ નાંખવો, પછી એ કાણા ઉપર મીણ દબાવી દેવું.

જ્યારે અંગ્રેજી રંગ નહોતો ત્યારે પોથીનો રંગ શ્રીફળમાં રેડતા, પણ અંગ્રેજી રંગથી તો અસલ માંસનો આકાર થઈ જાય છે. પછી એ શ્રીફળને પાંચ સાત દીવસ સુધી રહેવા દઇને ફોડીએ તો માંહિથી માંસનો આકાર નિકળશે.

કાંઇ માંસ થતું નથી, પણ એ એખરાથી એવું દેખાય છે, માટે સઈયદ ભાઈએ આટલા એક કિસ્સા ઉપર તો ઉમર સુધી રળી ખાધું.

ખેલ ૯૮ મો.

લુગડાં વચે ગોળી કહાડવા વિશે.

આ ખેલ છે તે જાણ્યા પછી કોડીનો થાયછે, તેમજ અજાણ્યો કાયદો લાખોનો એમાં પણ શક નથી, આ ખેલ એવો છે કે ભલભલા ડાહ્યાના કળવામાં પણ નથી આવતો; પણ નહાના છોકરાંઓના અંતરમાં ઉતરીને વહેમ ટળે એવો તો મને ભરૂસો છે, માટે એની હકિકત લખું છું.

બાજીગર લોકો ખેલ કરેછે તેમાં એક એવો ખેલ કરે છે, કે લુગડાની અંદર થઈને બંદુકની ગોળી જાય, અને એ લુગડાને ઇજા પણ ન આવે, વળી એ ગોળી જઈને એક ઘડાને ફોડી નાંખે છે.

એક પીસ્તોલમાં દારૂ ભરે છે, અને એ દારૂ ભરી રહ્યા પછી એક

સીસાની ગોળી સહુને બતાવીને એ પીસ્તોલ પોતાના હાથમાં લે છે, ને પીસ્તોલથી આશરે પાંચ હાંથને છેટે એક મોટી ચાદર બંધાવે છે, પડદો બાંધે છે એ રીતે ચાદર બાંધે છે, અને એ ચાદરથી આશરે પાંચ હાથને છેટે એક પાણીનો ભરેલો ઘડો માટીનો મુકાવે છે, પછી પેલી પીસ્તોલનો ભડાકો કરે છે, અને તેમાંથી ગોળી નીકળીને ચાદર વચે થઇને ઘડાને ફોડી નાંખે છે.

હવે ચાદરમાં જરા જેટલું પણ કાણું પડતું નથી, અને માટલાના કડકેકડકા થઇ જાય છે. આ ખેલ જોઇને સરવે જોનારા તો દંગ થઇ જાય છે, કે ચાદર બળી નહિ તથા તે ચાદરમાં એક કાણું પણ પડ્યું નહિ ત્યારે એ ગોળી શી રીતે પસાર થઇ તે કોઇના સમજવામાં આવતું નથી, તેથી લોક ધારે છે, કે આ તો જાદુ વિદ્યા છે; પણ જાદુ નથી. હસ્તક્રિયા છે તે વાંચો નીચે લખું છું.

પિસ્તોલ પણ ખરેખરી એમાં કાંઇ ભુલ નથી, તેમજ દારૂ ભર્યો એ સાંચો પણ ગોળી ભરી છે એમાં કપટ થયું છે, એ શું કપટ છે તો પોતાની પાસે બે ગોળીઓ રાખે છે, તે મધે એક ગોળી સીસાની અને એક ગોળી પારાની એવી એવી રીતે બનાવે છે. વળી પિસ્તોલમાં માય એવડું એક મીણનું કુલડું કરે છે, અને એ કુલડામાં પારો ભરીને પછી એ કુલડું મીણથી સજ્જડ કરે છે. આની મતલબ એવીજ છે, કે મીણમાં પારો રાખવો, અને મીણની ગોળી થઇ, પણ ઉપરની તરફથી મીણ રહે, માંહી પારો રહે એવી ગોળી કરે છે.

દારૂ ભર્યા પછી લોકોને પેલી શીસાની ગોળી દેખાડે છે, દેખો આ ગોળી ભરૂંછું, એમ કરીને પેલી ગોળી અદલબદલ કરીને પારાની ગોળી પિસ્તોલમાં ભરી ભડાકો કરે છે, એટલે પારાની જાત પ્રવાહી છે માટે જેમ પાણી ગરણામાં ઉતરે છે, એ રીતે પેલો પારો છે, તે પેલી ચાદરના વચે થઇને નીકળી ગયો અને પેલા માટલાને પારો અથડાયો તેના ધકાથી એ માટલું ફુટે છે.

એજ એની ક્રિયા છે, બીજું કાંઇ ઝાઝું ડહાપણ ડોળવા જેવું નથી. આ ખેલ કોઇ કરવા ધારશે તો કાંઈ લાંબી કડાકુટ નથી.

ખેલ ૯૯ મો.

ગ્લાસમાં રૂપીઓ કહ્યાં પ્રમાણે કુદવા વિશે.

કેટલાક જાદુગર લોકો ખેલ કરવા આવે છે, ત્યારે એક ખેલ એવો કરે છે કે પડદો બાંધીને માંહી એક મેજ મુકેછે. અને એક ગ્લાસ તથા એક રૂપિઓ હાથમાં લઈને જોનારાઓને દેખાડે છે, કે જુઓ ભાઈઓ આ ગ્લાસને રૂપીયામાં કાંઇ કપટ નથી, પછી કહેશો જે કપટ કર્યું. એમ કહીને રૂપીઓ ગ્લાસમાં નાંખે છે.

પછી જાદુગર બીજા માણસોની પાસે એક રકેબીમાં પાસા નંખાવે છે, તે પાસા દાંતના થાય છે અને રમવામાં આવે છે એ પાસા સમજવા. રકેબીમાં પાસા નાંખ્યા કેડે બાજીગર સામા માણસને પુછે છે, કે કેટલા દા પડ્યા? ત્યારે એ માણસ બોલે છે, પાંચ કે સાત દા પડ્યા છે, એટલે પેલા ગ્લાસમાં રૂપીઓ નાંખેલો છે, તે રૂપીઆ સામું જોઇને બાજીગર બોલે છે, અપે રૂપીઆ! પાસાના દા પાંચ પડ્યાછે હો એટલે ગ્લાસમાં પાંચ ફેરા કુદે છે.

વળી બાજીગર પાસા નંખાવે, અને જેટલા દા પડયા હોય છે, તેટલા દા રૂપીઆને સંભળાવે છે. એટલે રૂપીઓ પણ એટલા ફેરા કુદે છે, એવી રીતે જેટલીવાર પાસા નંખાવે એટલી વખત રૂપીઓ કુદે છે. તે એવી રીતે કુદે છે, કે પાસાના દા હોય છે એટલા ફેરા કુદે છે.

ઉપરનો ખેલ જોનારા માણસો નકી સમજે છે, કે આતો કાંઇક જાદુવિદ્યા છે ખરી, ને જો જાદુ ન હોય તો આ રૂપીઓ કેમ કરીને કુદે પણ એ રૂપીઓ કુદવાની વિદ્યા નીચે લખી જણાવુંછું.

જે રૂપીઓ પહેલેથી લોકોને દેખાડે છે, તે રૂપીઓ જુદો છે, અને જે રૂપીઓ કુદે છે તે રૂપીઓ પણ જુદો છે. જ્યારે લોકોને રૂપીઓ તથા ગ્લાસ બતાવ્યા, તે વખતે ખરેખરો રૂપીઓ બદલીને પોતાની પાસે રાખે છે અને જે રૂપીઓ વચ્ચેથી સારેલો હોય છે તે રૂપીઓ ગ્લાસ-

માં મુકી દે છે. પણ એ રૂપીઓ બદલતાં કોઇને ખબર પડતી નથી. એ રૂપીઆને એક વાળો ઝીણો વાળ સરખો બાંધે છે તે વાળાનો એક છેડો રૂપીઆમાં હોય છે, અને એક છેડો હાથમાં લઈને એક આદમીના હાથમાં પડદામાં આપે છે; તે પડદામાં રહી પેલો વાળો હલાવેછે એટલે રૂપીઓ કુદેછે, તે જેટલા ફેરા રૂપીઓ કુદાવવો હોય છે એટલા ફેરા કુદી શકે છે.

જેટલા દા પડે છે તે પેલો બાજીગર રૂપીઆ સામું જોઇને કહે છે કે આટલા દા પડ્યાછે; એ વાત પડદામાં પેઠેલો સાંભળે છે એટલે પેલો વાળો હલાવીને એ દા પડયો હોય છે એટલા ફેરા રૂપીઆને વાળાના જોરથી કુદાવે છે. એજ એનો ખેલ છે.

ખેલ ૧૦૦ મો*

મુસલમાનમાં પીર આવવા વિશે.

જ્યારે મુસલમાન લોકોના તાબુતના દીવસ આવે છે ત્યારે એ લોકો તરેહતરેહવારના ખ્યાલ કરે છે. કોઈ બે હાથે છાતીઓ કુટે છે, કોઇ તો એક હાથે છાતી કુટે છે, બઇરાં, છોકરાં, બુઢા, જુવાન સર્વે બેભાન થઈને પ્રથમ તો એક મહીના પહેલાં કુટતાં હતાં પણ હાલના રાજ્યના પરીબળથી એ કામ ધીમે ધીમે ઘટવા માંડ્યું છે.

વળી લોકોમાં પીર, પેગમ્બર, ઓલીઆ, જાહુસન એવા એવા પીર થાય છે, પણ એમ જો પીર થતા હોય તો, કોઈ હીંદુ લોકો માણસને બાળેજ નહિ, સબબ કે ખોદી ઘાલે એટલે પીર થાય.

એ તાબુતના દીવસોમાં જ્યાં પીરની જગા હોય છે ત્યાં ત્રીશુળના જેવડા ઝંડા હોય છે, તે ઝંડાએ સપેત લુગડાં બાધે છે અને તેના ઉપર ફુલના હાર ચડાવે છે; અને દસ પંદર ઝંડા હારબંધ ખોસી

મુકે છે, તે ઠેકાણે લોબાનના ધુપની ધુણી કરે છે, અને મેદાન જગા હોય છે, ત્યાં એક ખાડો ખોદીને તેમાં લાકડાં બાળે છે તેથી ખાડામાં દેવતાના અંગારા ધીખધીખતા થાય છે. તે ઠેકાણે પેલા ઝંડામાંનો એક ઝંડો લઇને દુલ્લા, દુલ્લા, દુલ્લા, દુલ્લા, કરે છે, અને એ આદમીના હાથ બગલમાંથી બે જણ થઇને ઝાલી રહે છે.

હવે ઝંડાનો ઝાલનાર એટલો બધો બેભાન થઈ જાય છે, કે જાણે સોલજર લોકો બ્રાનડી પીને બેભાન બને છે એવા એ પણ થાય છે. તે માણસ લોકોને દેખીને ઘણોજ કુદમકુદા કરે છે, અને પેલો ખાડો કતલની રાતે અંગારાથી ભરેલો હોય છે તેમાં એ માણસ પડવા જાય છે એટલે પેલા બે જણા હાથ ઝાલી રહ્યા હોય છે તે પડવા દેતા નથી ને ખેંચી ખેંચીને વેગળે તાણી જાય છે, જો અગ્નીમાં પડવા દેતા હોય તો ખોરો ખરો જણાય, પણ પેલા ઝાલી રહે છે એટલે એમ થતું નથી.

એવું દેખીને મુસલમાન લોકો એવી ગપ મારે છે, કે આ તો એ આદમીને પીર આવ્યા છે, માટે દેવતામાં પડવા જાય છે. એવું સાંભળી હિંદુ લોકો પણ એવું સમજે છે, કે આ તો પીરજ આવ્યા છે, નહિ તો દેવતામાં તે જીવતું માણસ પડે તો મુવા વીના રહે? એવી રીતે ઘણા ઘણા ખ્યાલ તાબુતના દીવસોમાં થાય છે.

ખેલ ૧૦૧ મો*

ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા બતાવવા વિશે.

કેટલાક લોક એવી રમત કરે છે કે જે રમત દેખીને દેખનારાના અંતરમાં જાદુની અસર થયા વીના રહે નહિ. એ રમત એ છે, કે કોઈ બાજીગર એવું બોલે છે, કે મારી પાસે આગીઓવેતાળ છે, માટે હું ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા કરૂં છું, એવું સાંભળી લોકો બોલે છે કે એ ચમત્કાર તો અમને દેખાડો, પછી એ બાજીગર ખેલ કરી બતાવે છે, તે એવી રીતે કે, દસ આઠ આદમીને રાત્રીએ સાથે લેઈ જઇને એ બાજીગર કહે છે કે જુઓ કીયા ઝાડને પાંદડે દીવા કરવા છે? ત્યારે પેલા

માણુસો કહે છે કે આ પીંપળો, લીંબડો કે આંબો અગર ગમે તે પછી એક ઘરમાં પેલા માણુસોને બેસારે છે અને પેલા ભોળા માણુસોને એવું સમજાવી મુકે છે, કે તમે ઘરમાંથી બહાર નીકળશો નહિ, અને કદાપી બહાર નીકળીને જોશો તો એમાંથી જોનારાનું મહોત થશે, ને પછી મારો વાંક નીકળશે.

એમ કહીને એ બાજીગર ઝાડ પાસે જાય છે, અને પોતાની પાસેથી એક શીશી કાઢીને એ શીશીમાંથી ઝાડ ઉપર પાણી છાંટે છે, કદાપી ઝાડ નહાનું હોય છે ત્યારે તો હેઠે રહીને પાંણી છાંટી શકાય છે, પણ કદાપી ઝાડ ઊંચું હોય તો, શીશીનું પાણી પીચકારીમાં ભરીને એ પીચકારી ઝાડ ઉપર મારે છે એટલે બધે પાંદડે એ પાણી અડે છે.

એમ કરીને પેલા આદમીઓને ઓરડીમાંથી કે ઘરમાંથી બહાર બોલાવીને દેખાડે છે, તો પાંદડે પાંદડે દીવા બળે છે, અને અંધારી રાત્ર હોય અથવા અજવાળી હોય પણ ઝઘઝઘાટ થઈ જાય છે. એવું દેખીને દેખનારા જરૂર દીગમુઢ થઈ જાય છે, કે આટલા દીવા શી રીતે થાય. હવે એ દીવા શી રીતે થયા તેની ખબર આપું છું.

એક જાતની અંગ્રેજી ઔશધી છે, તેનું નામ સલફ્યુરીક ઇથર એટલે એક જાતનો તેજાબ છે. એ તેજાબ છાંટવાથી દીવા દેખાય છે, એ પાણીમાં એવો ગુણ છે કે જ્યાં પડે ત્યાં દીવા જેવું દેખાય. જેમ અંગ્રેજી દીવાસળીઓ ચોમાસામાં હવાય છે, એટલે ઘશીએ છે પણ ભડકો થતો નથી અને એ ઘસવાથી ભુંઈ ઉપર કે જ્યાં ઘશી હોય ત્યાં અજવાળુ થાય છે, તેમ એ ઔશધીમાં એવો ગુણ છે કે રાતરે દીવા જેવું દેખાઇ આવે છે.

વળી બીજી રીતે પણ થાય છે, તે એવી રીતે કે ટોપરાનું તેલ તથા વીલાયતી સીંગોનું તેલ તેમાં ફાસફરસ નાંખીને દેવતા ઉપર ઊંનું કરીએ તો તેથી પણ બળી શકે છે. પછી તેને એક શીસામાં ભરી તેના ભેગું સલફ્યુરીક ઈથર નાંખવું. તે તેલનો લેપ કરીએ તો અંગે ભુત જેવુંભાસે છે, અથવા ઝાડ ઉપર છાંટીએ તો ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા જેવું ચળકે છે. પણ ઝાડ અથવા માણુસના કોઇ પણ ભાગને નુકશાન થતું નથી એવો એ ઔશધીમા ગુણ રહેલો છે.

માટે એ દીવાનો ખેલ પણ ઐશધીથી બને છે, પણ એમાં જાદુ-વિદ્યા બિલકુલ નથી.

ખેલ ૧૦૨ જો*

પાણી ભરેલા કોડીયામાં દીવો થવા વિશે.

એક માટીનું કે ત્રાંબાનું કે પીતળનું કોડીયું લઇને કોઇ જાદુગર એવું કરી બતાવે છે, કે જુઓ હું પાણીમાં દીવો બાળું છું. એવા એવા મારી પાસે મંત્ર છે. ભોળા માણસો આવું સાંભળીને બહુજ આશ્ચર્ય પામે છે, કે વાહવા ધન્ય છે! જો એ રીતે દીવો કરી આપો ત્યારે તો તમને ઇશ્વરની પેઠે માનીએ.

વળી એમ પણ થાય છે, કે બે ચાર બાઇઓ મળીને એ જાદુગર પાસે જાય છે, અને બોલે છે, કહો મહારાજ! આ જમનાબાઇના હાથમાં કેટલાં ફળ છે? અને એમને કયારે દિવસ ચઢતા થશે? પછી પેલો ધુતારો બોલે છે કે ઉભાં રહો, હું મારી વિદ્યાના ચમત્કારથી સરવે કહી આપીશ. એવું કહીને પોતાના ઘરમાંથી એક કોડીયું લઇને તેમાં પાણી પુરેછે, અને રૂની એક પુણી આપીને પેલી બાઇને કહે છે, કે તમે આની દીવેટ વણી આપો. પછી તે બાઈની પાસે દીવેટ વણાવીને એ બાઈના હાથે કોડીઆમાં પાણી પુરાવીને તેમાં દીવેટ મુકાવે છે. પછી એ દીવેટ સળગાવે છે એટલે ઝગઝગઝગઝગ દીવો બળે છે તે થોડીકવાર સુધી રહે છે, પછી પેલો દીવો હોલાવાનો થાય છે એટલે જાદુગર બોલેછે, કે અલ્યા દીવા હવે તું રાજ થઇ જા એટલે રાજ થાય છે.

પેલી જનારી બાઇઓ તો એકદમ અચંબો પામે છે, કે આતે શી વાતા વાહરે વાહ મહારાજ! તમારૂં ભણતર તો કાશીનું દેખાયછે, એટલે પેલો જાદુગર બોલે છે કે આ ભણતર તો કાશીનું ન હોય. આ તો કામરૂદેશની વિદ્યા છે; કામરૂદેશમાં એકલી બાયડીઓ રહે છે, ત્યાં કોઇ પુરૂષ

જાય છે તો તેને માંખ્ય કરી નાંખીને પોતાના ઘરના ગોખલામાં મુકી છાંડે છે, અને રાત પડેછે એટલે વળી પાછો પુરૂષ કરે છે, એવી વાત સાંભળે છે એટલે તો પેલાં બૈરાંને ઘણો મહિમા સમજાય છે, કે આ માહારાજ તો ઇશ્વર જેવા છે.

હવે પેલો ધુતારો બોલે છે, કે મેં પાણીનો દીવો કરયો તે શુકન બોલે છે કે તમારે પુત્ર થશે પણ પચાશ રૂપીઆ મને આપો ત્યારે દીકરો થશે, શા માટે કે એટલા રૂપીઆમાં હું મારે ધુપધુંવાડા, દેવનું બળીદાન કરીશ એટલે દહાડો ચઢતો થશે.

હવે છોકરાની લાલચે પેલી બાઇએ બધી વાત કબુલ કરીને પચાશ રૂપીઆ આપ્યા, તેથી એક દોરો કરી આપ્યો તે દોરો એક માદળીઆમાં ઘલાવ્યો, અને પુત્ર થવાનું તો ઇશ્વરના હાથમાં છે, એ કાંઈ માણસના હાથમાં નથી, માટે એવો ઢોંગ કરીને પેલી બાઈને ઠગી લીધી. હવે એ દીવો શી રીતે થયો તેની રીત લખુંછું જેથી સરવે વાંચનાર સજ્જનોને ખાત્રી થશે.

કપુર વાટીને તે કપુરમાં રૂની દીવેટ ખુબ મસળીને કરી રાખવી, માટે એ દીવેટ એ ધુતારે પાસે રાખી મુકેલી તે કોડીઆમાં નાખતી વખતે પેલી બાઈની વણેલી દીવેટ અદલબદલ કરી નાંખી, અને પેલી કપુરવાળી દીવેટ કોડીઆમાં મુકી માટે કપુરના જોરથી દીવો થયો તે કપુર બળી રહ્યું એટલે ઓલવાઈ ગયો.

માટે એમાં જાદુબાદુ કાંઇ નથી, એ તો કપુરની દીવેટ થકી દીવો થાય છે, પણ એકલા પાણીમાં દીવો કરનાર નથી.

ખેલ ૧૦૩ જો.

સુકા લાકડામાં પીંપળો વાવવા વિશે.

કોઈ એક શેહેરના બાગમાં બંગલો હશે ત્યાં એક સન્યાશી આવ્યો

તેનું રૂપ—મસ્તક બોડું રોડું તે ઉપર કસ્બીગરનો ભગવો રૂમાલ બાંધતો હતો, અને કસબીકારનું અબોટિયું અંગે પહેરતો હતાં, અને વળી બીજી ધોતી કસબીકારની ઓઢતો, પોતાની પાવડીઓ સુખડની હતી. અને એક રૂપાનું કમંડળ પાસે રાખતો હતો, અને એની કાંતિ ગોરી યુરોપિયનના જેવી હતી.

અને જીભની બોલવાની છટા ઘણીજ સુંદર હતી, તેને જોઈને ઘણા ઘણા લોકો મોહ પામતા હતા, અને એ સન્યાશીની ઉમર પચીશ વર્ષની હતી. હવે ભોળા લોકો એ સન્યાશી પાસે મોહની વિદ્યા જાણતા હતા તેથી સર્વે લોકો તેને પરમેશ્વર જેવો માનવા લાગ્યા. અને એ સન્યાશી વિષયમાં પુરો હતો. (કામી હતો) તેથી ઘણોજ વહાલો હતો.

એ સન્યાશીની સેવામાં બાયડીઓ પણ પુશ્કળ રહેવા લાગી, કોઈ રાંડી છાંડી, ગરજવાન દરદવાન, એવી એવી સ્ત્રીઓ સેવામાં રહેવા માંડી, એતો ગોકુળમાં જેમ કહાનજી મહારાજ રાસ રમ્યા હતા, એ રીતે સન્યાશીએ તો રાસરમણ કરવા માંડયું.

કોઈ દીવસ એક ગ્રહસ્થ અને તેની સ્ત્રી બંને જણાં એકાંતે સન્યાશી પાસે ગયાં, અને પગે નમીને બોલ્યાં—મહારાજ આપની પાસે સરવે વિદ્યા સંપુરણ છે, માટે અમને કાંઇક ચમત્કાર દેખાડવાની મહેરબાની થવી જોઇએ.

પછી સન્યાશીએ કહ્યું કે તમે સુકા પીપળાનું લાકડું લાવો, તો એ સુકા લાકડાનો લીલો પીપળો થશે, એટલે એથી કાંઇ બીજો ચમત્કાર મોટો નથી, એવું સાંભળી પેલા ગ્રહસ્થે તો સાચું માન્યું, અને પીપળાનું એક સુકુ છોડીયું લાવીને મહારાજને આપ્યું.

સન્યાશીએ એ લઇને તેના ઉપર પાણી છાંટયું, અને પેલાને કહ્યું કે આજથી દશમે દિવસે વિસ્નુનાં (પીપળાના) દર્શન કરાવીશ, એમ કરતાં કરતાં દશ દિવસ થયા. એટલે પેલા સન્યાશીએ પીપળો જોયો તો ફણગો ફુટીને ઊંચો થયો. પછી પેલા ગ્રહસ્થને લાકડામાં ઉગેલો પીપળો બતાવ્યો ત્યારે પેલાં બને જોઈને વિસ્મે પામ્યાં ને બોલ્યાં—વાહવા! ધન્ય છે માહારાજ! તમે તો આજના સમયમાં પરમેશ્વર જેવાછો. જે આ સુકા લાકડામાં પીંપળો ઉગાડયો, તેથી બંને જણ વશ થઇ ગયાં.

પેલાં બીચારાં ભોળિયાં માણસ માટે એમને ખબર પડી નહિ. કે આ સન્યાશી હરામખોર છે નહીતો એ વશ થાત નહિ. સન્યાશીને તો પોતાની દોલત તમામ અર્પણ કરી દીધી.

હવે એ પીપળો ઉગવાનો પડપંચ ઉઘાડો કરૂંછું.

પેલો આદમી પીંપળાનું લાકડું લાવ્યો એવુંજ પોતાની પાસેથી એક પીંપળાનું લાકડું બદલીને એ લાકડાને બદલે પોતાનું લાકડું વાવ્યું. એ લાકડું કાંઇ બહુ મોટું નહોતું પણ એક છોડિયું હતું માટે બદલતાં શી વાર ! હવે પોતાની પાસેથી છોડિયું વાવ્યું તેમાં પણ એક જુગતી કરી હતી તે શી જુગતી છે, તો પીંપળાનાં ફળ હાડીઆને ખવરાવીને એ હાડીઆની હઘાર લેઇને પોતાની પાસે છોડિયું છે તેમાં નાંખેલી હતી. એ છોડિયામાં તઇડ હતી તે તઈડમાં હઘાર રાખી મુકેલી માટે એ હઘારમાં પીંપળાનાં બીજ હોય છે, તેથી પાણી સિંચાય છે એટલે પીંપળો ઉગે છે, માટે એવી રીતે બીજું કોઈ માણસ પીંપળો ઉગાડશે તો ઉગશે.

પીંપળાનાં બીજ લેઈને એમને એમ વાવીએ તો નથી ઉગતાં એ તો પંખીની હઘારમાં બીજ આવે છે ત્યારેજ ઉગે છે, માટે એ કાગડાનો ખપ આ ખેલમાં પડયો છે.

ખેલ ૧૦૪ થો*

એક ડાભડીમાંથી દસ ડાભડીઓ નીકળવા વિશે.

કોઇ એક વાદી ગામમાં રમવા આવે છે ત્યારે તેની પાસે કાંઇ કાંઇ જાતની કળાઓ હોય છે, તે લોકો ઘણા ઘણા ખેલ કરે છે, તેમાં એક ખેલ રમુજીનો એવો છે કે ડાભડીમાંથી ડાભડીઓ નિકળેજ જાય છે.

બાજીગર પોતાનાં લુગડાં ઉતારીને વેગળાં મુકે છે; અને પોતાની પાસે ફક્ત એક પંચિયું કે ચોરણો રાખે છે, પોતાની પાસે એક છોકરો હોય છે તે પણ લુગડાં વેગળાં લઇ જઈને બેસેછે.

પછી એ બાજીગર પોતાના ઉપર એક પછેડી ઓઢીને ઓચિંતાનો મોઢામાંથી એક ડાભડી કહાડે છે તે ડાભડી સઉ લોકોને બતાવે છે.

પછી એ ડાભડી હેઠી મુકી વળી મહોડામાંથી બીજી દાભડી કહાડે છે. વળી ત્રીજી કહાડે છે, એ રીતે દસ ડાભડીઓ કહાડીને હારોહાર મુકી દેછે. એકલો મેદાનમાં એ રીતે ડાભડીઓ કહાડે છે અને એ ડાભડીઓ એક એકુથી ઉતરતી (નહાની) હોય તે જોઇને જોનારા લોકો ઘણાજ ખુશી થાય છ. આટલી બધી ડાભડીઓ કયાંથી કહાડી?

વળી કેટલાક જણા તો વાતો કરે છે, કે આતો ભાઇ નજરબંધીના મંત્ર શિખેલો હશે, કોઈ વળી બોલે છે, કે નજરમજરનો શો ભાર છે કે ડાભડીઓ કહાડે! આતો વિરવિદ્યાની વાત જણાય છે. એવી એવી રીતે તડાકા મારે છે અને બાજીગરને વખાણે છે.

હવે એ ડાભડીઓ કયાંથી નીકળે છે તેનો ખુલાસો આપું છું એક મોટી ડાભડી હોય છે અને બીજી ડાભડી એથી નાહાની હોય છે, માટે પ્રથમની ડાભડીમાં સમાઇ રહે છે. તેમજ ત્રીજી ડાભડી બીજી કરતાં નહાની હોય છે માટે એ વળી એમાં રહે છે. એ રીતે એકમાં એક એમને એમ કરતાં છેલ્લી દશમી ડાભડી હોય તે સરવે ડાભડીઓથી નહાની હોયછે.

હવે ચાદર ઓઢી એ વખતે પોતાના બે પગ વચ્ચે ડાભડીઓનો ગંજ રાખી મુકયો હોય છે તે લઇને કહાડી બતાવે છે, જેમ ભુજ માંડવીમાં ગંજના વાડકા થાય છે તે એક વાડકો દેખાતો હોય પણ એમાંથી બીજા આઠ દશ વાડકા નીકળે છે, એ રીતે ડાભડીઓની જુગતી હોય છે. પણ જાદુવિદ્યાથી નજર બાંધે છે અથવા વીર સાધના થાય છે એ તમામ વાત જુઠી છે, એ ડાભડીઓ મેળવીને ગંજ કરવો હોય તો મોટા વેપારી હોરા લોકોની દુકાને જઇને ડાભડીઓ મેળવવા માંડીએ તો મળી શકસે.

ખેલ ૧૦૫ મો*

પુજારા લોકો નવા દેવ ઉત્પન્ન કરે છે તે વિશે.

ગોસાંઇ, વૈરાગી, બ્રાહ્મણ કે ભયડો એવા લોક ચાર પાંચ ભેગા થઇને મસલત કરે છે કે અલ્યા આપણે ભણ્યા ગણ્યા નથી માટે કાંઇક ઉધમ કરીને લોકોની પાસેથી દ્રવ્યની ઉપજ કરીએ, એવો ઠાઠ રચે છે. પછી ઉધમને વાસ્તે નીકળે છે, ને કોઇક સલાટને પાંચ રૂપીઆ આપીને એક મુર્ત્તિ ઘડાવે છે, અને એ મુરતી તૈયાર થયા પછી શેહેરની બહાર જઈને કોઇના ખેતરમાં એક માથોડું ખાડો ખોદીને એ મુરતીને દાટી આવે છે. અને આવીને શહેરમાં કાંઇક સારી જગ્યા હોય તે ધારી મુકે છે, જો આ જગ્યાએ બેસાડીશું તો આપણને ઘણી ઉપજ થશે, એમ મનસુબો ગોઠવી મુકે છે.

પછી એક બે વરસ વીતી જાય છે એટલે પેલા ચારે જણા પાછો મનસુબો ગોઠવે છે, કે આપણે ચારે જણાએ એક દીવસે સાથેથી ગપ ચલાવવી કે ફલાણી જગ્યાએ નરસિંહજી છે તે નરસિંહજીએ અમને સ્વપ્નામાં દરશન દીધાં છે, અને વળી નરસિંહજીએ એમ કહ્યું કે અમને કહાડો, શાથી જે આ ઠેકાણે ભુંઇમાં મને ૫૦૦ વરસ થઇ ગયાં માટે હવે હું ઘણો અકળાઉં છું, અને વળી જગત માત્રનું મારે કલ્યાણ કરવું છે, માટે મને કહાડો.

એવી રીતે પોતાના ઘરમાં નહાનાં છોકરાં હોય તેને શીખવીને એ ધુતારા લોકો વાત કરાવે છે. પછી પેલી નહાની છોડી કે છૈયો હોય તે સો બસે લોકોના આગળ ઉપર પ્રમાણે વાત કરે છે. એટલે નહાનાં છોકરાંના બોલવા ઉપરથી સરવે લોકોને ખાત્રી થાય છે કે આ છોકરાં કાંઈ ગપ મારી શકે નહીં માટે સાચી આ વાત હશે, એવો ભરૂંસો રાખી એ ખેતરમાં જઇને ઓડ લોકો પાસે ખોદાવે છે, એટલે એમાંથી પેલી દેવની પ્રતમા નીકળે છે, પછી એ દેવની મુરતીને ગાજતે વાજતે વસ્તીમાં પધરાવે છે.

પેલા ચાર જણા ભાગીદારો હોય છે તે માનતા વધારે છે. એમ કરતાં કરતાં લોકોનો ભાવ વધારે બેસતો જાય છે, એટલે તો કારખાનું વધી પડે છે. પછી તો એ દેવના ઉપર મોટું દેહેરૂં થાય છે તથા ધર્મશાળાઓ તેમજ બીજા બાગબગાચા થએજ જાય છે. પેલા ભાગીદારો ઉપજ થાય છે તે લેઈ ખાય પીએ ને મજા કરે છે.

એવા એવા ઢોંગી લોકો તોફાન કરી જગતને ઠગી લે છે, તે ઉપર અંખા ભગતે એક સાખી કહી છે તે નીચે લખુછું.

ગુરૂ કીધા મેં ગોકુળીનાથ, ઘરડા બળદને ઘાલી નાથ;
ધન્ય હરે અને ધોખો ન હરે, તે ગુરૂ કલ્યાણ શું કરે ? ૧

માટે આ સાખી પેલી વાતને લપેટ થઇ જાય છે. આગળના વખતમાં આજના કરતાં ભોળા લોકો ઘણા હતા, પણ હવે તો ધીરે ધીરે ભોળપણામાં ભંગાણ પડવા માંડયું છે. કારણ કે હાલમાં સુધારાનું બળ જોર પકડતું જાય છે તેથી વિદ્યાર્થિઓ દિવસે દિવસે સુધરતા જાય છે. દેવતાની પ્રતમા નિકળવાનો ખેલ પુરો થયો.

ખેલ ૧૦૬ ઠો*

કેળના-પાંદડે હિંચવા વિશે.

કોઇ એક રાજસભામાં નટ લોકો કે બાજીગર રમવા આવે છે, ત્યારે એક ખેલ કેળના પત્રનો કરે છે, તે નીચે મુજબ—

એ ખેલ એવી રીતનો કરે છે, કે જેમાં એક કેળના ચાર પત્રની અણીઓ ઝાલીને ચાર છોકરાં હિંચે પણ તે કેળનાં પત્ર તુટી જતાં નથી.

પ્રથમ એ લોકો પડદો બાંધે છે અને એ પડદામાં ચાર છોકરાઓને ઘાલે છે, તે પડદામાં એક કેળનું ઝાડ દોરેલું હોય છે તે ઝાડને ચાર પાંદડાં હોય છે તે ચાર પાંદડે ચાર છોકરાં વળગે છે, પછી પડદો ઉપાડી લેછે તો એ છોકરાં પાંદડાની અણીએ લટકતાં દેખાય છે, ફક્ત પાંદડાંનોજ આધાર બીજો કાંઈ આધાર જણાતો નથી. ફક્ત અદ્ધર ચાર છોકરાં હિંચે છે.

આ ખેલ જોઇને જોનારા લોકો સમજે છે, કે આ તો કાંઈક જાદુ-વિદ્યા છે, તે જાદુના જોરથી આ કેળનાં પાંદડાં તુટતાં નથી.

હવે છોકરાઓનો ભાર કેળના પાંદડે શી રીતે સહન કર્યો તેની વિગત નિચે લખું છું.

એક વાડીમાં અથવા બાગમાંથી કેળ લાવે છે, તે કેળની વચ્ચે એક લોઢાનો ગજ ઘાલે છે તે ગજને લોઢાની પાટી ભરાવે છે, તે પાટી એવી રીતની હોય છે કે ગજને ભરાઇને પેલા છોકરાના અંગરખાની બાંહ્યમાં થઇ પછી પેટને ઘસાઇને સાથળ પાસે થઇને પગની આંગળી-ઓમાં જતે ભરાય છે, તે આંગળીઓમાં સજ્જડ થઇને એ પાટી બેસે છે એટલે એના આધારથી પેલાં છોકરાં અદ્ધર હિચે છે. એ રીતે ચાર લોઢાની પાટીઓ હોય છે. દરેક છોકરાંને દર એક પાટી હોય છે, એ પાટી કેળનાં પાંદડાંને સજ્જડ મેળવી દે છે, કદાપી પાંદડાંથી પાટી ઉઘાડી પડે છે અને દેખવામાં આવે એવું હોય છે, તો એ પાટીને રંગ ચોપડે છે તેથી એમ જણાય છે કે આ તો કેળનાં પત્ર છે. માટે કેળના સ્તંભમાં લોઢાનો ગજ ઘાલે છે, અને પાંદડામાં લોઢાની પાટી ઘાલે છે, એજ એનો કિસબ છે બીજું કાંઈ નથી. આવા ભારે ખેલ કરવા પડે છે તે સહેજ રીતે બનતા નથી એ તો લોહચુંબક ક્રિયા છે, અને એવાં એવાં રાચ લવારની પાસે ઘડાવી મુકે છે ત્યારે એ ખેલ બને છે, એ ખેલ કરનારા હાલ વડોદરામાં મરેઠા લોકો છે. તે તાબુતના દિવસોમાં એ ખેલ કરે છે, એમાં આકર્ષણક્રિયા છે.

ખેલ ૧૦૭ મો.

ચોર પકડવાની રીત વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં અતીત બાવો રહેતો હશે તે બાવો પોતાના અંગે કસબી શાલજોટો ઓઢે, માથે એક કસબી રૂમાલ બાંધે, રેશમી ધોતી પહેરે, પગમાં પાવડીઓ પહેરે.

પોતાના અખાડામાં કોઇ દિવસ મલપુંવા, કોઇ દિવસ દુધપાક અને કોઈ દિવસ લાડુ, કોઇ દિવસ શીરોપુરી એવાં એવાં ભોજન ચાલે. વળી એ અખાડામાં, સો બસેં બાઇયો ચેલીઓ થયેલી તે પડીજ રહે. રાંડીછાંડી, જવાનબુઢીઓ, તન, મન અને ધન અર્પણ કરીને પડી પાથરી ત્યાંની ત્યાંજ રહેવા માંડેલી; અને રાત દિવસ બાવાજીની સેવા કરે, પગચંપી કરે, નવરાવે, રસોઈ કરે, એવું એવું ઘણુંક તોફાન ચાલ્યું જાય અને સઉ લોક જાણે કે બાવાજીને ભગવાન મળ્યા છે, એમ કરતાં કરતાં એક વાર એ ગામમાં ચોરી થઇ, તે સાહુકારના ઘરમાંથી મોતીની માળા ચાકરના હાથમાં આવેલી. શાહુકારે તો જતી, ભુવા, જોશી એવા એવા એકઠા કરીને તપાસ કરાવ્યો પણ ચોર હાથમાં આવ્યો નહિ. પછી એક દિવસ પેલા શાહુકારની સ્ત્રી દરશન કરવા બાવાજી પાસે ગઇ. પછી એનું મુખ ઉતરી ગએલું જોઇને બાવાજીએ પુછવા માંડયું કે અરે જમનાંબાઇ! આજ તેરા મુખ કયું ઉતર ગયા હે? બોલ બચ્ચા સત બોલીઓ જુઠ મત બોલીઓ.

પછી પેલા શાહુકારની વહુ બોલી મહારાજ! તમારૂં કાંઇ અજાણ્યું નથી, પણ આપની મરજી છે તો લ્યો કહું, બાપજી! મારા ઘરમાંથી ચાર જણ વચ્ચે મોતીના હારની ચોરી થઇ છે, તે ચાકરે લીધો હશે કે ધરતી ગળી ગઇ, તેથી આજ મારો જીવ ઉદાશ છે. પછી બાવોજી બોલ્યા કે તમારા ઘરમાં જેટલાં માણસ હોય એટલાંને મારી પાસે લાવો. અને જેના ઉપર તમોને વહેમ આવતો હોય એને પણ મારી પાસે લાવો.

અરે જમનાંબાઈ! મત ફિકર કરિયો, તેરા મોતીકા ચોર મેં પકડ દેઊંગા, એવું સાંભળીને શેઠાણી તો શેઠની પાસે આવ્યાં, અને વાત કરી કે આપણા દરવાજાના મ્હોડે હજુરદાસનું મંદીર છે, તે મંદીરમાં આપણે સરવે ચાલો, મહારાજ વિદ્યાના જોરથી ચોર પકડી આપશે, પછી ચાકર, લુંડી, કામ કરનારા સરવેને એકઠાં કરયાં, અને હજુરદાસને મંદિર ગયાં.

હજુરદાસે અદશેર ચોખા મંગાવ્યા. હવે પેલાં પાંચ જણ હતાં માટે પાંચ ઢગલીઓ કરી. પછી એક ઢગલીમાં પોતાની વીંટી ઘાલી, પછી બાવાજી બોલ્યા—દેખો મેં બહાર જાતાહું એકેકી ઢગલી તુમ લીજીએ. ઓર જીસ ઢગલી મેં વીટી આવે સો છુપાકર રખિયો, પીછે મેં

ચાકર બતાઉંગા, કે બીંટીકા ચોર એઇ હે. પછી શેઠ બોલ્યા—સાચી વાત જાઓ. મહારાજ એકેકી ઢગલી અમે ઉપાડી લઇએ છીએ. પછી બાવા બહાર ગયા એટલે એકેકી ઢગલી સઉએ ઉપાડી લીધી. જેની ઢગલીમાં વીંટી હતી તે આદમીએ પોતાની પાસે વીંટી સંતાડી.

પછી કહ્યું કે હવે બહારથી બાવાને બોલાવો, પછી બાવાને બોલાવ્યા, બાવાજીએ આવીને લોબાનનો ધુપ ધુતારાની પેઠે ધુણવાનો કર્યો, પછી બાવાજીએ આવીને સઉને સમ ખવરાવ્યા કે કોઇ મને સાનમાં સમજાવે, અથવા કોઇ કહિ દે તો તમોને બ્રહ્મહત્યાનું પાપ છે પછી બાવાજી આવીને બેઠા, બેશીને એકેકી ઢગલીઓ સઉને પાસેથી લેવા માંડી. પેલા ચોખા જેમ જોશી લોકો અક્ષત જુએ છે એ રીતે જોવા માંડેછે. પછી પાંચે જણની ચોખાની ઢગલીઓ જોઈને બાવાજી હજુરદાસ બોલ્યા, કે કહો કેમ હવે જે ધણીએ વીંટી સંતાડી છે, તે ધણીનું નામ દેઉંછું. એમ કહીને નામ દીધું કે ફલાણી બાઇ પાસે વીંટી છે. એવું જોઈ પાંચે જણ વિસ્મય પામ્યા કે બાવાજીએ તો હદવાળી જેણે વીંટી લીધી હતી તેનુંજ નામ લીધું છે, રંગ છે બાવાને. હવે જે પેલો ચાકર ચોર હતો તેનું મન તો થરથરથરથર ધ્રુજવા માંડ્યું, કે ઓ મારા બાપ! બાવા જબરા દેખાય છે, આ તો વીંટી ચોરનારનું નામ લેતાં વાર લાગી એટલીજ વાર હાર ચોરનારનું નામ લેતાં પણ થશે.

હવે બાવોજી બોલ્યા કે આજનો દિવસ મને રજા આપો. તમારા પાંચ જણમાંથી એક ચોર છે, પણ આજથી ત્રણ દિવસમાં મોતીની માળા લાવીને મને સોંપશે તો એ માણસની આબરૂ રહેશે નહિતો કાન પકડીને ચોર આપીશ. પછી ત્યાંથી શેઠ તથા શેઠાણી ગયાં પેલો ચાકર એકલો હજુરદાસની પાસે આવીને કહે કે, મહારાજ મારી એક અરજ સાંભળો, એમ કહીને ચાકર બોલ્યો—મહારાજ તમે જેમ વીંટીનું કહી આપ્યું તેમ હારના ચોરનું નામ દેશો તો મારો જન્મારાનો રોટલો જશે. અને મારી નાતજાતમાં આબરૂ જશે. પણ તમે કોઇને કહો નહિ તો એ માળા હું તમને લાવીને આપું, પછી બાવાએ એ ચાકરની આંખ વરતી કે આજ ચોર છે, પણ ત્રણ દિવસ પુરા થયા વિના કહેવું નથી.

એટલામાં તો ચોર ગળીગરણુ થઈ ગયો અને બાવાજીના પગમાં માથુ મુકીને કહ્યું, કે બાપજી મારો કે જીવાડો હવે તો તમારા હાથમાં છે; હું ફલાણા ખેતરમાં જઈને દાટી આવ્યો છું. પછી બાવોજી બોલ્યા, તું ગમે ત્યાં સંતાડી આવ્યો હોત તોપણ મારૂં અજાણ્યું રહેત નહિ, શાથી જે મારી પાસે જક્ષણીની ઉપાસના છે. પણ કાલે મેં તારૂં નામ શા. સારૂં ન દીધું કે બિચારા ગરીબનું ઠીકરૂં ફુટી જાય એમાં શો માલ છે? એવું ધારીને તારૂં નામ દીધું નહિ.

પછી પેલે મોતીની માળા લાવીને આપી, બીજે દીવસે હજુરદાસ શેઠને ઘેર ગયા. અને એ માળા હતી તે શેઠને આપીને કહ્યું કે મારા મંત્રથી આ તમારી માળા મગાવી છે, એવું જોઇને બધા શહેરના લોકો તો દંગ થઇ ગયા, કે આહાહા! બાવો તો ઈશ્વર જેવા છે. અને બાવાજીને કોઈ દેવતા હાજરાહજુર છે એમાં શક નથી. એવી રીતે બાવાની સિદ્ધાઈ ચાલી. એ ચોર પકડવાની રીત નીચે લખું છું.

પેલા ચોખાની ઢગલીઓ કરીને જે ઢગલીમાં વીંટી ઘાલી હતી તે ઢગલીમાં એક તલનો દાણો નાંખ્યો હતો, એ ઢગલીઓ પાછી તપાશી લેતી વખતે જેની ઢગલીમાંથી તલ નિકળ્યો તેણે વીંટી લાધી છે એવું કહ્યું.

કદાપી ચોખા ન હોય તો ઘઊંની ઢગલીઓ કરીને એક ઢગલીમાં જારનો દાણો કે ડાંગરનો દાણો એવી કાંઇ નિશાની રાખે છે તેથી પણ ઓળખી શકાય છે.

વીંટીનું સાચું પડે છે એટલે પેલી જણસ ચોરનારને ધીરજ નથી રહેતી એટલે માની દે છે.

ખેલ. ૧૦૮ મો.

દુધને પાણી એકઠાં કરેલાં જુદાં કરવા વિશે.

યુરોપિયન જાદુગરો હિંદુસ્તાનમાં ખેલ કરવા આવે છે, તેઓ આ ખેલ પણ કરે છે.

લાકડાના ટેબલ ઉપર એક ગ્લાસ મુકે છે, તેમાં દુધ અને પાણી એકઠું કરેલું હોય છે, અને તેની સામા બીજા બે ગ્લાસ ખાલી મુકે છે, તે બે ગ્લાસ ઊંચી દાંડીના હોય છે; પછી સૌ લોકને કહે છે કે જુઓ, આ ગ્લાસમાં દુધ પાણી એકઠું છે તે મારા ઇલમથી એકમાં દુધ આવશે ને એકમાં પાણી આવશે. એવું કહીને તે ગ્લાસના ઉપર ઢાંકણાં ઢાંકવાનાં હોય છે તે ઢાંકે છે પછી ઢાંકણા ઉપર લીલી અથવા રાતી ઝીણી પાટી હોય છે તેના દસ દસ આંટા વીંટે છે. અને મહોડે મંત્ર ભણે છે ને હાથના ચાળા કરે છે. પછી પાંચ મિનિટ થઇ એટલે સઉ લોકના દેખતાં પેલાં ઢાંકણાં ઉઘાડીને ત્રણે ગ્લાસ દેખાઢે છે કે જુઓ મારા મંત્રથી દુધને પાણી જુદાં કરી આપ્યાં. હવે જાદુ જુઠું કે સાચુ? ત્યારે ભોળા લોકો જોઇને વિસ્મય થાય છે અને બોલે છે, કે આ જોતાં તો જાદુ સાચું માનવામાં આવે છે, હવે એ જાદુ ઉઘાડું કરૂંછું.

એ ત્રણે ગ્લાસની ઉપર જે ઢાંકણાં ઢાંકયાં તેમાં કરામત છે તે એવી રીતે છે, કે તે ઢાંકણામાં લોઢાની સળી હોય અને તેમાં વાદળીના કકડા ભરાવી મુકે છે. જે ગ્લાસમાં દુધને પાણી એકઠું હતું તેમાં વાદળીનો કડકો કોરો હતો તેણે ચુશી લીધું, એટલે તે ગ્લાસ ખાલી થઇ ગયો હવે પેલા બે ગ્લાસ ખાલી હતા તેના ઢાંકણાની સળીઓમાં અગાઉથી એકમાં દુધ ભરેલી વાદળીનો કડકો, અને બીજીમાં પાણી ભરેલો એ રીતે હતા, તેથી પેલી પાટી વીંટી તે વખત સળીઓ દબાવી એટલે વાદળી પણ દબાઇ તેથી જેમાં દુધની વાદળી હતી તેમાંથી દુધ નીકળ્યું, ને પાણીના વાદળીવાળા ગ્લાસમાંથી પાણી નીકળ્યું, એજ એની વિધા છે.

ખેલ ૧૦૯ મો.*
પેટીમાંથી ઘાલેલું પતું ઉડી જાય તે વિશે.

જાદુગર લોકો પોતાની પાસે એક લાકડાની અથવા ચામડાની નહાની પેટી રાખે છે તેમાં એક પતું જોનારામાંના કોઈ એક આદમી પાસે નંખાવે છે, ને એ પેટી એક લાકડાની ટેબલ ઉપર મુકીને તેના સામી પિસ્તોલ છોડીને કહેછે કે પતું ઉડી ગયું, એટલે મિજલસમાંથી એક આદમી ઉઠી તે ઉઘાડી જુવે છે તો પતું માંહિ માલમ પડતું નથી પછી બાજીગર તે પેટી વાશીને તેના સામી ફરી બંદુક ફોડે છે ને કહે છે જે જુવો પતું પાછું આવ્યું, એટલે વળી એક જણ ઉઠીને જુવે તો પતું માંહી દેખાયછે, જોનારા તો અજબ થઈ જાય છે કે આ મંત્રક્રિયા તે કેવી છે કે પતું ઉડી ગયું ને વળી પાછું આવ્યું. હવે એ જાદુ વિદ્યા ઉઘાડી કરૂંછું.

આ પેટીમાંથી કાગળ જેવું એક પાતળુ પાટિયું હોય છે, તેને એવી રીતે ગોઠવેલું હોય છે કે માલમ ન પડે. હવે જે વેળા પતું નંખાવી પેટી વાસે છે તે વેળા ઠોકે છે કે પેલું પતું પાતળા પાટીઆ તળે રહે છે એટલે જોનારા લોકોને માલમ પડતુ નથી, બાકી હોય છે તો માંહિતું માંહિ, ફરીથી પાછી પેટીને ઉલટાવી કે પાતળું પાટિયું ખશી જઇ પડતું દેખાય છે એજ મંત્ર અને એજ ક્રિયા છે.

ખેલ ૧૧૦ મો.*
એક ડાભડામાં ગુલાબનું ઝાડ ઉગાડવા વિશે.

જાદુગર એક દાભડો વહેંત ઉંચો લાવીને સભાને દેખાડેછે કે જુઓ આમાં કાંઇ છે? પછી સઉ લોકો જુવે છે તો ખાલીખમ દેખાય છે. પછી એ ખાલી પ્યાલો લઈ તે ડાભડામાં મુકીને બોલે છે, કે જુવો હવે જાદુના જોરથી એમાં એક ઝાડ બનાવું છું, એવું કહી વેગળેથી પોતાના

હોઠ ફફડાવેછે ને બોલેછે, કે મેરે ઇલ્મસેં ઝાડ ન હોવે તો બાવન વીર ચોસઠ જોગણીકી દુવાઇ હે, એવું કહી ઉપલું ઢાંકણું ઉઘાડે છે કે માંહિથી ગુલાબનું ઝાડ નીકળે છે. જોનારા લોકો તો અજબ થઈ જાય છે, કે આ જાદુ તો સાચું. હવે એ જાદુ ઉઘાડું કરૂંછું.

એ ડાબડાની માંહી પડદો હોય છે ને તેમાં ગુલાબનું ઝાડ પ્રથમથી ઘાલી રાખેલું હોય છે. પણ એવી જુગતી કરી મુકેલી હોય છે કે જોનારા લોકોને જરાકે ખબર પડતી નથી. જે વેળા ઢાંકણું ઉઘાડ્યું તે વેળા પેલો પડદો ઉચકી લીધો તેથી ઝાડ નીકળ્યું, એમાં જાદુબાદુ કહે છે તે તમામ ખોટું છે.

ખેલ ૧૧૧ મો.

એક ચાહદાનીમાંથી દુધ અને ચાહા કાઢવા વિશે.

યુરોપીયન બાજીગર લોકો ખેલ કરતાં કરતાં બોલેછે, કે કોઇને ચાહા પીવાનું મનછે? ત્યારે કેટલાએક હા કહે છે એટલે બાજીગર ચાહાદાની તથા એક ગ્લાસ લાવે છે, તે ગ્લાસ એ સભામાં યુરોપીયન લોકો હોય છે તેના હાથમાં આપે છે, અને તેમાં ચાહદાનીમાંથી ઉનીઉની ચાહા રેડેછે ત્યારે તે લોકો પીએછે, તેમાંથી કોઇક બોલી ઉઠેછે કે ચાહા તો ખરી પણ મોળી છે ત્યારે તેણે ઢાંકણું ઉઘાડીને માંહિ સાકર નાંખી, એટલે બીજાને દુધ પીવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારે તે જાદુગર બોલ્યો કે જાદુથી ચાહાનું દુધ કરી નાખું એવું કહીને ગ્લાસમાં રેડ્યું કે દુધ નીકળ્યું તે જોઈને સભાના લોકો તો વિસ્મય પામી ગયા. હવે એ જાદુ ઉઘાડું કરૂંછું.

એ ચાહદાનીમાં પડદો હોયછે તે પ્રથમથી એકમાં ચાહા અને એકમાં દુધ ભરેલું હતું. ચાહદાનીને નાળચું સળંગ હોય છે અને નીચે પડદો હોય છે, અને ઉપર ઝાલવાને ઠેકાણેથી ઝીણો શાર હોય છે, ને ઝાલતી વેળા તેના ઉપર અંગુઠાનું દબાણ રહેછે. હવે ચાહા કહાડવી હોય તો ચાહના પડદા ઉપરથી અંગુઠો ખસેડેછે, અને દુધ કહાડવું હોય

તો. દૂધના ઉપરથી ખસેડે છે. એ અંગુઠો દબાવવાની કળા એવીછે કે જાણે ચાહાની તો ઝાલી રહ્યા છે, પણ પેલો અંગુઠો ઉપાડે અને મૂકે તે કોઈના દીઠામાં આવતો નથી. કાંઇ ન કહાડવું હોય તો એ શારના ઉપર અંગુઠાનું દાબણ રાખે તેથી ચાહા ન નીકળે તેમ દુધ પણ ન નીકળે એજ એના મંત્ર છે.

ખેલ ૬૬ રમો*

દેવતા ઉપર ચાલે તથા હાથમાં ઝાલે પણ દાઝે નહિ તે વિશે.

એક શેહેરમાં એક જોગીરાજ પધાર્યા તેમણે વિચાર્યું, જે કાંઈ ઢોંગ કર્યા વિના લોકો આપણને ગાંઠશે નહિ, ને પાકાં સિધાં મળશે પણ નહિ, એવું વિચારી નદીને કાંઠે દેવસ્થાનની જગો હતી ત્યાં મુકામ કર્યો. એક દિવસે બે ભંગી આવ્યા તેમણે ચલમ ભરીને બાવાજીને પાઈ એટલે બાવાજીની જોડે પેલા ભંગીઓને માયા થઇ. પછી બાવાજી તો પોતાની સિદ્ધાઈ વધારવા બોલ્યા, કે મેરી પાસ એસા મંત્ર હે કે હમ આગપર ચલે ઓર આગ હમ હાથમેં પકડે તોભી જલે નહિ. ત્યારે પેલા બે જણ બોલ્યા કે મહારાજ! અમને તો બતાવો એટલામાં તો લોકો ભેગા થઈ ગયા. પછી બાવાજી ઉઠયા ને મંત્ર ભણી ખોબે ખોબે હાથમાં દેવતા લીધો અને પછી તે દેવતાના અંગારા ઉપર ચાલ્યા, પણ બાવાજી તો જરાએ દાઝયાએ નહિ ને બળ્યાએ નહિ, એવું જોઈ લોકો દંગ થઇ ગયા ને કહેવા લાગ્યા કે આતો કોઇ અલોકીક પુરૂષ છે.

હવે એ વાત આખા શેહેરમાં ચાલી, ને મહારાજને તો સાકરનાં સિધાં આવવા માંડયાં. બાવાજી તો હમેશ દેવતા લાવે તે ખોબામાંજ લાવે તેમ તેમ લોકોનો ભાવ વધતો જાય, ને લોક જાણે જે બાવાજીની પાસે સાચા મંત્ર છે પણ એ મંત્ર કેવા છે તે પ્રકાશ કરૂંછું.

એ બાવાજી હાથે અને પગે દવા ચોપડી રાખતા હતા તેથી દાઝતા નહોતા, એ દવા એ હતી કે સુરોખાર કુંવરનો રસ અને મીઠું એ ત્રણેને એકરસ કરીને પોતે ચોપડી રાખતા તે કોઇના કળ્યામાં આવતું નહોતું એજ એના મંત્ર છે.

ખેલ ૧૧૩ મો*

સળગતી બતી મહોમાં ઘાલીએ પણ દઝાય નહિ તે વીશે.

કોઇ એક શેહેરમાં એક ભુવો આવ્યો તે ઘણાઘણા લોકોનાં ભુત કાંહાડે ને ડાકલાં વગાડે, વળી પોતાને માથે ચોટલો મોટો છુટો મુકે ને કપાળમાં સિંદુરનું ટીલું કરે, અને પછી કોઇ બાઈ માણસ હોય અને તેને ભુત આવતું હોય તે ઠેકાણે જઇને કહેશે કે મને ભુત કહાડતાં આવડેછે ને હું ભુત પ્રત્યક્ષ બોલાવી શિશામાં ઉતારીને નદીની પાર શિસો દાટી આવું, એટલે ગમે તેવું ભુત હોય તોપણ હું કહાડી શકુછું. એવામાં એક ગામમાં વહાલજીની દીકરી મટુબા કરીને હતી, તે છ મહિના ઉપર સીમમાં ગઇ હતી ત્યાંથી જંદ વળગ્યો હતો, ત્યારે તેણે ભુવાને બોલાવ્યો તે બોલ્યો કે રૂપીઆ દસ લઉ ને એના મ્હોમાં ખાસડું ઘાલીને આપણી ખારી નદીની પાર મુકી આવું તમે સામાન લાવો. ત્યારે વહાલજી બોલ્યા, કે હુ તો મારે રૂપીઆ આપી જાણું તમે તમારે સામાન જોઇએ તે લાવજો, પછી પેલો ભુવો એક શિસો, શ્રીફળ, તેલ તથા ઘીનો દીવો લઇને પેલી બાઇના ઉપર કાકડા સળગતા ઉતારીને પોતાના મ્હોડામાં ચાવી ગયો ત્યારે લોકો જોઇને વિસ્મય પામ્યા કે જુઓ ભાઇ, આના મંત્ર કેવા છે કે કાકડા સળગતા પોતાના મહોડામાં ચાવી ગયો, માટે એ કાકડા સળગતા કાંઈ મંત્ર વિના કે જાદુ વિના ચવાય નહિ. એની વિદ્યા ને એના મંત્ર સાચા છે. અને કાળી ચઉદસની રાતે એ સાધના કરવા પણ જાય છે માટે એણે કાકડા ચાવીને ભુત કહાડ્યું.

હવે એ કાકડા ચાવવાની ર્ તભાત નીચે હું લખી જાણવું છું— એ ભુવાએ તમામ ઢોંગ કરીને પેલા વહાલજીના પૈસા છોડી લીધા ને ખાલી મટુબાને માથે લીબું કાપ્યાં ને નાળીએર મગાવ્યું, તે સરવે એણે પાખંડ કરયું, અને પોતાના મુખમાં બળતા પલીતા ઘાલ્યા તેની રીત એ છે કે કાંઇ એમાં મંત્ર ભણવાનો નથી, પેલા પલીતા આપણી આંગળી જેવા જાડા હોય અને આપણા મહોમાં ઘાલીશું, એટલે એ પલીતા સળ-

તો બુજાઇ જશે શાથી જે મુખની અંદરની હવા એવી છે કે મ્હોમાં ઘાલતાં તરત બુજાઈ જશે એમાં કાંઇ મંત્ર કે સાધનક્રિયા નથી:

ખેલ ૧૧૪ મો.*

કરેણાનું ફુલ રાતાનું ધોળું થાય ને ધોળાનું રાતું થાય તે વીશે.

કોઈ એક જાદુગર આવે છે ને કહેછે કે મારી પાસે એવા મંત્ર છે કે કરેણાનું ફુલ રાતાનું ધોળું કરી આપું ને પાછું ધોળું થયું હોય તો તેને રાતું કરી આપું એવી વિદ્યા છે. ત્યારે જોનારા લોકો બોલી ઉઠયા કે એવું કરી બતાવો અમારે જોવાની ઇચ્છા છે, એટલે જાદુગર કહે છે કે લગાર દેવતા લાવો મહારે ધુપ દેવો છે પછી દેવતા મગાવીને ધુપ દેછે અને પોતાના હોઠ ફફડાવેછે, સામા આદમીને એવું દીઠામાં આવે કે જાણે મંત્ર ભણે છે પછી પેલા ફુલને ધુણી લાગી કે તરત લાલ હોય છે તે સફેત થાય છે, તે ફુલ લોકોને દેખાડે છે કે જુઓ મારા મંત્ર કેવાછે કે લાલનું સફેત થયું અને પાછો બીજો મંત્ર એવો છે કે સફેતનું પાછું લાલ કરી આપું, એવું કહીને પોતાની પાસે પાણી હોય છે તે પાણીમાં ફુલને બોળે છે કે પાછું જેવું હતું એવું લાલ થાય છે, તેથી લોકો જોઇને વિસ્મય પામે છે કે ભાઇ એનો મંત્ર સાચો ખરો. જે રાતા ફુલનું ધોળું કરયું ને ધોળાનું પાછું રાતું કરયું માટે એ મંત્ર સાચા વિના થાય નહિ. પણ એ મંત્રનું કારણ નીચે મુજબ છે.

હવે દેવતા મગાવ્યો ત્યારે તેના ઉપર ગંધક નાંખીને. પેલા ફુલને ધુણી દીધી એટલે તે ધુણીના જોરથી ફુલ ધોળું થયું, અને ગંધકની ધુણી આપણે મંત્ર ભણ્યા વિના દેઇશું તો પણ ફુલ ધોળું થશે, અને તે ધોળા ફુલને પાછું ફટકડીના પાણીમાં બોળીશું તો રાતું થશે એમાં કાંઇ મંત્ર કે જંત્રનું કામ નથી.

ખેલ ૧૧૫ મો.*
એક હાથમાંથી રૂપીઓ ઉડે ને પૈસો થાય તે વીશે.

કોઇ સભાની વચ્ચે અથવા કોઈક ગામમાં રાવણું હોયછે ત્યારે લાલભટ જેવો દગારો અથવા વાદી આવીને સભાની વચ્ચે બેસેછે, ત્યારે તે રાવણાના લોકો ઉઠીને રામરામ, રામરામ કરે છે, એવી રીતો હજુ ગામોમાં ઘણીક ચાલે છે.

લાલભટ પોતાની પાસેથી એક રૂપીઓ અને એક બેવડો પૈસો પાઘડીમાંથી કહાડે છે, અને એક હાથમાં પૈસો અને બીજા હાથમાં રૂપીઓ સૌ લોકોને દેખાડે છે, કે જુઓ, આ એક હાથમાં પૈસો છે ને એક હાથમાં રૂપીઓ છે. પણ હાથેહાથ અડશે નહિ ને એની મેળે પૈસાનો રૂપીઓ થઇ જશે, ને રૂપીઆનો પૈસો થશે તે તમે જુઓ એવું કહીને તરત બે હાથ વેગળા રાખે છે અને પોતાનો હોઠ ફફડાવેછે, કે હું મંત્ર ભણુંછું. પછી બે હાથમાં મુઠી વાળેલી હોય છે તેને ફુંક મારે છે એટલે પૈસાનો રૂપીઓ થાય છે ને રૂપીઆનો પૈસો થાય છે. પછી લોકોને દેખાડે ત્યારે જોનારા લોકો જોઇને વિસ્મય પામે છે, કે વાહવા ધન્ય છે કે બે હાથ એકઠા કરયા નહિ ને એની મેળે પૈસો થયો. માટે કાંઇક ઉપાસના અથવા કાંઈક સાધના છે ત્યાર વિના હાથમાં આમ થાય નહિ માટે લાલભટને કોઈક દેવનો હાથો ખરો, અને કાંઇક એમના મંત્રનું જોર પણ ખરૂં, વળી અંબાજીની કીરપાએ ખરી, નીકર આવાં આવાં કામ કાંઇ થાય નહિ. ત્યારે કાશીકાકે પુછ્યું જે લાલભટ આવા રૂપીયા કાહાડો તે તમારા કામમાં લાગે? લાલભટ બોલ્યા કે ના એતો માતાના રૂપીયા તે પાછા માતા મગાવી લેછે. માટે એ રૂપીયો કે પૈસો અમારા કામમાં લાગે નહિ. જો કદાપિ એવા રૂપીઆ કામમાં લાગતા હોય, તો અમે કોઇની આશા રાખીએ નહિ અને કોઇનો સરપાવ પણ લેઇએ નહિ એતો અમારી સાધેલી માતા અમને આપે છે ને પાછી લેછે એમાં તમને કોઇને જાણ નથી. હવે એ પૈસાનો રૂપીઓ થયો ને રૂપીયાનો પૈસો થયો એની સમજ લખી જણાવુંછું.

લાલભટ જેમાં રાણીની છબી હોય છે એવી જાતના બે પૈસા રાખે

છે. તે પૈસાના ઉપર જે બાજુ રાણીની છબી હોય છે તે બાજુ રૂપાનો ગીલીટ ચઢાવે છે, તેથી એક બાજુ ત્રાંબાનો દેખાય ને એક બાજુ રૂપાનો ગીલીટ દેખાય છે એવા બે ઢબુ રાખી મુકે છે. જ્યારે લોકોને છેતરવા હોય ત્યારે પેલા બે પૈસા ગીલીટ કરેલા કહાડે છે અને પોતાના હાથમાં રાખે છે, તેમાં એક હાથમાં રૂપાનું પાસુ રાખે, અને બીજા હાથમાં ત્રાંબાનું પાસુ રાખે પછી લોકોને કહે છે કે જુઓ, આ પૈસો છે તેનો રૂપીઓ થશે અને રૂપીઓ છે તેનો પૈસો થશે, પણ તે વેળા બીજો હાથ આઘોપાછો કરતો નથી, અને એ એની મુઠીમાંને મુઠીમાં ઉલટસુલટ કરે છે તેની કોઇને ખબર પડતી નથી, તેથી ઘણા ઘણા લોકો અચંબો પામે છે ને ભુલવણીમાં ભુલે છે.

ખેલ ૧૧૬ મો.*

એક ભમરડામાંથી ચકરડીઓ નીકળે છે તે વિશે.

કોઇ એક દેશમાં યુરોપિયન લોકો જાદુના ખેલ કરવા આવે છે, ત્યારે કાંઈ કાંઇ જાતની રમતો અથવા તરેહવારનાં રમકડાં તથા તરેહતરેહવારના હુનરો પોતાની પાસે રાખે છે, એ લોકો જાદુને સાચું તો માનતા નથી પણ જાદુના જેવા ખેલ કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે, અને આપણા હિંદુસ્તાનમાં રમવા આવે છે ત્યારે પોતાની પાસે ઘણી ઘણી જુકતીઓ રાખે છે, તેમાં એક જુકતી એવી રાખે છે, કે સામા જોનારા આદમીના કળ્યામાં વાત આવતી નથી.

એક પીતળનો ભમરડો ઘડાવી રાખે છે તે ભમરડાના ઉપર લોઢાનો ખીલો અને તેની જોડે કડી જડેલી હોય છે, અને તેની નીચે પાતળા પીતળના પતરાની ચકરડીઓ માંહિ રાખે છે. જે ઠેકાણે પોતે જાદુ કરી અથવા જાદુ જેવા ખેલ કરી બતાવવા હોય છે તે ઠેકાણે પેલો ભમરડો ફેરવે છે, અને લોકોને કહે છે, કે જુઓ આ એક ભમરડો છે

પણ મારા ઇલમને જાદુના જોરથી મહીંથી છ ચકરડીઓ નીકળશે. પછી એક હાથમાં દોરી લેઇને પેલા ભમરડાને વીંટીને ફેરવે છે તેજ વેળા પેલા ભમરડામાં ફરતી ફરતી છ ચકરડીઓ નીકળે છે, તે આશરે પંદર તથા વીશ મીનિટ સુધી ફરયા કરેછે ત્યારે તે જોઇને લોકોને ઘણું આશ્ચર્ય લાગે છે કે વાહવા ! ધન્ય છે, ભાઇઓ આપણને એક ભમરડો બતાવ્યો ને એમાંથી ફરતી ફરતી કેવી ચકરડીઓ નીકળી છે. માટે આ ખેલ તો જાદુના જેવો છે પણ આપણા કળ્યામાં આવતું નથી. ત્યારે બીજા લોકો જોનાર જોડુ બેઠા હોય છે તે બોલી ઉઠે છે કે આપણા લોકોમાંથી તો જાદુ ગયું અને હવ ટોપીવાળા લોકોમાં થયું, માટે એ લોકની તો મુકીને વાત કરવાની છે શાથી જે જુઓ. અગનગાડી કરી, વળી તાર કરયો, બીજા ઘણી જાતના સકંચા કરયા, માટે એ કામ કાંઇ જાદુ વિના બની શકે? ત્યારે બીજા લોકો બોલે છો ભાઇસાહેબ હજુ તો તમે જાદુના વહેમમાં ફરોછો, પણ જાદુનો કહોતો તમને ખુલાસો કરી બતાવું તેથી તમને સમજ પડશે.

એ પીતળનો ભમરડો હતો. પણ તેની નીચે પતરાની ચકરડીઓ પીતળની કરી રાખે છે, તે એક એકને મહિ બેસતી રાખેછે તેથી કોઇના જાણવામાં આવતી નથી ને ભમરડો જ્યારે ફેરવીએ છીએ તે વેળા ફરતી ફરતી ભમરડાના જોરથી અકેકી જુદી જુદી થાય છે, તેથી કોઇના કળ્યામાં આવતી નથી. અને લોકોને એવો વહેમ આવે છે, કે આપણને એક ભમરડો બતાવ્યો હતો, ને આ નીચેથી ફરતી ફરતી ચકરડીઓ નિકળી પણ એ ભમરડો જ્યારે ફેરવવાને હાથમાં લીધો તે વેળાજ પેલી ચકરડીઓ નીચે ઘાલેલી હતી તે કોઇના જાણવામાં આવી નહોતી અને ફરતી વેળા નીકળી એજ એની ક્રિયા છે.

ખેલ ૧૧૭ મો.

કોઇના ઘરમાં મહોરો બતાવી ઠગી લેછે તે વિશે..

કોઇ એક શહેરમાં અથવા ગામમાં જોગી, સન્યાસી કે ધુતો આવે

છે તે એક બે ચેલા પણ પોતાની સાગ્રીતીને સારૂ રાખેછે. તે કેવા ભણાવી મુકેલા હોય છે, કે નેત્રપલ્લવી અથવા કરપલ્લવી વિદ્યાનો અભ્યાસ કરાવી રાખેલો હોય છે, તે કોઇક શહેરમાં જઇને જ્યાં દેવસ્થળની જગ્યા હોય છે તે ઠેકાણે જઇને પોતાના ધામા ધુણીના ઘાલે છે. પછી તે દેવસ્થળમાં લોકો દરશન કરવા આવે તેને પેલા ચેલા પ્રમોદ દેછે અને મહારાજ પણ કહે છે, જે હવે આવા પાપી લોકો થઇ ગયા જે આજ ત્રણ ત્રણ દિવસથી આવ્યા છીએ પણ કોઇ ખબર જોતું નથી. જંગલમાં મંગલ અને બસ્તીમાં કડાકા એ રીતે પેલા ચેલા બોલી ઉઠે છે, ત્યારે લોકોને દયા આવે છે કે કાંઇ ફીકર ન કરશો આપનાં પગલાં અમારા શહેરમાં થયાં છે તો આપણે ઘેરથી શીધાં લ્યો અને સુખેથી ભોજન કરો ને સુખેથી રહો. ત્યારે સિદ્ધ બોલ્યો નારે ભાઈ. હમકુ તો કુછ નહિ ચઇતા હે અમેરી પાસ તો ઠાકોરજીકા ભંડાર ભરપૂર હે દેખ ઓ ચલમમેં કુછ હે ચેલો બોલ્યો, હા મહારાજ એક મોહોર હે જા બે બચ્ચે ઉસકુ બટાઓ અને જો ચઇએ સો લાઓ. ચેલો મહોર લઇને ચૌટે ગયો અને વટાવીને જે સામાન જોઇએ તે લાવ્યો, ત્યારે પેલા આદમી મહારાજની પાસે બેઠાં હતાં તે જોઇને દિગમુઢ થયાં, કે મહારાજની પાસે દૈવત છે, માટે એ મહારાજની કાંઈ ખુસામત અથવા ચાકરી કરેલી અફળ નહી જાય તે સમે રાતે તે મહારાજની પાસે એક શેઠ આવ્યા, તે શેઠનુ નામ રૂપાસા અને શેઠાણીનું નામ સોનબાઇ તે બે જણને સિદ્ધના ઉપર પ્રેમ આવ્યો તેથી પોતાને ઘેર ભોજનનું કહ્યું. મહારાજ જમવા ગયા તે વેળા શેઠ બોલ્યા, મહારાજ વેપાર તો ઘણા ઘણા કરચા પણ કોણ જાણે શું છે કે કોઇ વેપારમાં લાભ મળતો નથી, જે વેપાર કરીએ છીએ તેમાં ખોટની ખોટ. ત્યારે ભોજન જમી રહ્યા પછી મહારાજ બોલ્યા કે શેઠજી આપણું ઘર ઘણુંજ જુનું છે તેથી મને આપણા ઘરમાં વહેમ આવે છે, કે ડાબા હાથના ઓરડાની પાસે એક ઘોઝાર છે તે ઘોઝારની નીચે ચરૂ દાટેલો છે, અને તે ચરૂમાં તમામ મહોરો ભરેલીછે, તેમાં લક્ષ્મી ઘણાક દિવસથી રહેલી છે તે અકળાય છે. માટે શેઠજી તમારા ઘરમાં મેં તપાસ્યું તેથી મારા મંત્રથી ને ઇષ્ટદેવના જોરથી જાણ્યામાં આવ્યું છે. એવું સાંભળતાં શેઠે તો ખુશી થઇ મહારાજને પુછયું

જે મહારાજ આતે સાચું બોલોછો, કે જુઠું. અરે શેઠ મને તેં જુઠો ધારચો, તમારૂં અન ખાધું ને તમને તે જુઠું કેમ કહેવાય. શેઠ બોલ્યા મહારાજ ત્યારે તે કયારે બતાવશો, મહારાજ કહે છે જે ભાઇ, હજુ સાત દિવસની વાર છે મારે ઉતાવળ કરયાનું કામ નથી, અને તમને દેખાડું ત્યાર પછી એ ધનને દીન પંદર પછી કહાડજો, જો મારા કહ્યા વીના કહાડશો અથવા ખોદશો તો એ દ્રવ્ય અલોપ થઇ જશે. ત્યારે શેઠ બોલ્યો નારે મહારાજ તમારા કહ્યા વિના એ કામ કેમ કરી શકું.

એમ કરતાં ૭ દિવસ ગયા એટલે શેઠ તો મહારાજની પાસે આવ્યા કેમ મહારાજ હવે પેલી આપણી વાતને કહાડી નાંખી કે શું ? ત્યારે મહારાજ બોલ્યા કે કલ રવીવારકા દીન હે, જબ રાતકું અમકું બોલાવીયો અને તેરે મનમેં એમ હે સો તેરેકું મેં નજરે બતાઊંગા તબ તેરા વહેમ મીટેગા. શેઠ બોલ્યા બહુ સારૂં, એમ કહીને વહેલા વહેલા ઘેર આવ્યા એમ કરતાં રાત પડી ત્યારે પોહોર રાત્રીએ મહારાજ શેઠને ઘેર આવ્યા આવો આવો મહારાજ આપની વાટ જોતો હતો. રાત્રીએ મહારાજે ઘીનો દીવો કરાવ્યો. પછી થોડાં ફુલ મંગાવ્યાં તે મહારાજે મંત્રીને નાંખ્યાં અને કહ્યું જે શેઠજી આ જગાએ ખોદો. શેઠ તો લઈ કોદાળીને મચ્યા પણ ખોદાતું નથી, કાછડી ઘાલે ત્યારે પાટલી નીકળે ને પાટલી ઘાલે ત્યારે કાછડી નીકળે. રાતે ચાકરને ઉઠાડયો, ચાકરે એક માથોડું ખોદયું ત્યારે ત્યાં એક જુનું હાંલું દીઠામાં આવ્યું તે જોઇને શેઠ ખુશી થયા ના ના, મહારાજની વાત તો સાચી ખરી. પછી મહારાજ મહિ ખાડામાં ઉતરચા ને ખોબો ભરીને મહિથી મહોરો કહાડીને શેઠને બતાવી, તે લેઈ શેઠ કહે કે મહારાજ એને કહાડયાનો હુકમ કયારે. ત્યારે મહારાજ બોલ્યા કે દિવસ ૧૫ પછી કહાડજો. અને જો હમણાં કાડશો તો મહિ નાગ છે તે કરડશે.

હાલમાં તો આપણા ઘરમાંથી લઇને વાવરો અને એમાંની આશા રાખશો નહિ. પછી શેઠ પોતાના ઘરની સીલકમાંથી લેઇને વાવરવા મંડ્યા કેટલીક તો ઉજાણીઓ ખાધી, હજારનો માહારાજને સામાન કરી આપ્યો, અને રૂ ૨૦૦૦ મહારાજને રોકડા આપ્યા. પછી એમ કરતાં કરતાં દિવસ ૧૦ ગયા કે મહારાજ પોતાના ચેલાને લેઇ અગીયારા ભણી ગયા. શેઠને ખબર થઇ જે મહારાજ તો અલોપ થઇ ગયા એવી પોતાના ચાકરે વાત

કહી, કે અરે શેઠ એ તો મહારાજ કાંઇ નહાનાસુના નહોતા એ તો સાક્ષાત દેવમુર્ત્તિ હતી. શેઠ બોલ્યા અલ્યા ચાકર મહારાજને ગયે તેને ૧૫ દિવસ વીતી ગયા. હવે આપણે પેલી મહોરો કહાડીશું, ચાકર બોલ્યો, હા શેઠજી હવે તો કહાડવી જોઈએ. પછી પેલા ચાકર ને શેઠ બે જણુ રાતે ઘોઝારમાં ગયા, ને ખાડો ખોદીને જોવા લાગ્યા તો મહિ કાંઇ મળે નહિ. શેઠ બોલ્યા અલ્યા ચાકર, આ તે શું થયું એ મહારાજ આપણને ઠગી ગયા કે શું શેઠની આંખમાં આંસુ આવ્યાં અને મનમાં પરણ્યા ને મનમાં રાંડ્યા. કહેવત છે કે “ ચોરની મા કોઠીમાં પેશીને રૂવે ” તેમ શેઠને થયું. હવે એ મ્હોરો શી રીતે બતાવી તે ઉઘાડું કરૂંછું.

પેલો ઢોંગી માણસ શેઠને ઘેર આવ્યો તે દિવસે પેલા ચાકરને સાન કરીને પોતાને ઉતારે બોલાવી સઘળી વાત કહી, કે અલ્યા ચાકર તારે વશ શેઠને શેઠાણી બે જણુ થાય એવો ઉપાય કરી આપું, ને વળી રૂ.૨૦૦ આપું પણ આટલું કામ કરજે ત્યારે ચાકરે હા કહી હતી તેથી જુનું ડોઘલું બનાવટની મહોરો ભરીને પેલા ચાકરને આપ્યું હતું તે ચાકરે ઘરમાં ઘો-ઝારમાં દાટયું, તેમાં તમામ મહોરો બનાવટની ત્રાંબાની ને સોનાનો ઢોળ ચડાવેલી બતાવી તે જોઈને શેઠ લલચાઇ ગયા, પણ પછી તો મહારાજનું પોગળ દીઠામાં આવ્યું. ને રૂ ૫૦૦૦નો માલ લેઇ ગયા તે ઘણું ખરૂં ચા-કરને ફોડયો તેથી એ કામ બની શકયું છે, એમાં કાંઇ મોહીની કે ઇ-લમ અથવા નજરબંધી કે જાદુ નથી.

ખેલ ૧૧૮ મો*

એક પાણીનો ઘડો ભરેલો ભોંયમાં અલોપ થાય તે વીશે.

કોઈ એક શહેરમાં લાલભટ જેવો ઢોંગી માણસ આવે છે, અને આવીને એવાં ગપ્પાં મારે છે, જે મને એવાં માતા પ્રસન છે, કે અહિઆં પાણીનો ઘડો દાટું અને અહિંથી તે ઘડો ભુંઈમાં ને ભુંઇમાં ચલાવું તે

અહિંથી ગઉ એક ઉપર કહાડી બતાવું એવો મારી પાસે ઈલમ છે. ત્યારે એ ચાર આદમી જોવાને તૈયાર થયા. અરે લાલભટ એ તો ખેલ અમને જરૂર બતાવવો જોઇએ. ત્યારે લાલભટ બોલ્યા કાંઇ સરપાવ મળે તો એ ખેલ બતાવું.

ત્યારે એ ચાર બોલ્યા કે એ ઘડો અહિંથી અલોપ થાય તો તમારી વિદ્યા સાચી માનીએ. પછી લાલભટે એક ઘડો મગાવ્યો તેમાં તેમાં પાણી ભર્યું પછી તે ઘડાને એક ગજ ખાડો ખોદીને ભુંઇમાં દાટયો ને તેના ઉપર માટી પુરી અને તેના ઉપર પોતાનું ધોતીયું ઢાંકીને પોતાનો મંત્ર ભણવા માંડયો. ઉમઠાલી કલકત્તાવાળી, ખડગ મસાણમાં વગાડે નાળી, કામકર કામકર, ઘડેકુ દુર કર, ચલચલચલ સ્વાહા.

પછી ઘડી એક થઇ કે લાલભટ બોલ્યો કે અલ્યા ભાઈઓ, જુવો મહારા મંત્રથી એ ઘડો અલોપ થયો. પછી લોકોએ ખોદી જોયું તો ઘડો દીઠો નહિ ત્યારે સરવેને આશ્ચર્ય જેવું દીઠામાં આવ્યું કે ભાઇ આ વાત તો ખરી અને આ મંત્ર લાલભટનો જુઠો કહેવાય નહિ, અને જે જુઠો કહે છે તે જખ મારે છે. એમ સૌના મનમાં સાચું દીઠામાં આવ્યું.

પછી લોકો બોલી ઉઠયા કે લાલભટ એ ઘડો બીજે ઠેકાણે કહાડી આપો તો સત્ય માનવામાં આવે. પછી લાલભટ બોલ્યા ચાલો હવે એ ઘડો તમને બીજે ઠેકાણે બતાવું. પછી સરવે ત્યાંથી અદગાઉ ખેતરમાં ગયા અને ત્યાંથી એ ઘડો ખોદીને કહાડયો, તે જોઇને લોકોને અચંબો લાગ્યો કે વાહવા ધન્ય છે! લાલભટ તમારી વિદ્યા અને મંત્ર સાચા ખરા જે કયાંઘડો દાટયો ને કયાંનો કયાં ઉડાવ્યો માટે તમારી વિદ્યા સાચી ખરી. હવે એ વિદ્યા પ્રકાશ કરૂં છું.

લાલભટે લોકોને દેખાડી જે ઘડો પાણી ભરી દાટયો તે કાચો હતો પણ તેને રંગ દીધેલો તેથી પાકા જેવો દેખાતો હતો, તેથી થોડી વારે ગળી ગયો તેથી માટીમાં માટી ભળી ગઈ ને પાણી પૃથ્વીએ સોશી લીધું. તેથી દેખાયો નહિ હવે બીજી જગાએથી કહાડયો તે પોતાના સાગ્રીત પાસે દટાવેલો તે ખોદીને કહાડી દેખાડયો.

ખેલ ૧૧૯ મો.

નાકમાં દોરો ઘાલી ગળામાં કહાડવા વિશે.

કોઇ એક મદારી કોઇ રાજ દરબારમાં રમવાને કાજે આવ્યો અને ઘણી ઘણી રીતના તમાશા કરવા માંડયા તેથી લોકો જોઇને ઘણા ખુશી થયા. પછી પોતાના હાથમાં સઉ લોકોને બતાવીને એક સુતરનો દોરો લીધો તે દોરો આશરે લાંબો હાથ ચારનો હતો, પછી તે દોરાનો છેડો પોતાના નાકમાં ઘાલ્યો, અને પોતાને મહોડે મંત્રની પેઠે કીતાબ ભણવા માંડી કે અલ્લા બીસમલ્લા રહેમાન રહિમ એવાં એવાં ગપ્પાં મારે છે તે. જોઇને લોકોએ જાણ્યું કે એણે મંત્ર ભણવા માંડયો પછી નાકે વાયુ ખેંચવા માંડયો. જેમ કોઇ છિકણી સુંઘે એ રીતે સુંઘવા મંડયો તેથી પેલો દોરાનો છેડો ગળામાં આવ્યો તે સરવે લોકોને બહાર કહાડીને બતાવ્યો કે જુઓ ભાઇઓ મારા મંત્ર ને મારો ઈલમ કેવો છે, આ તો મેં નહાનો ઈલમ કરયો છે, પણ હજુ મારી પાસે એવો ઈલમ છે કે કાનમાં દોરો ઘાલીને આંખમાં કહાડું ને આંખમાં ઘાલીને આગળીમાંથી કહાડું એસે એસે ઇલમ બહુત હે એવાં એવાં ગપાં સાંભળીને લોકોના કાન ઘણાક બહેરા થઈ જાય છે, ને ભોળા માણસ પણ સાચું માને છે જે આ દોરો વાદીએ નાકમાંથી ગળામાં કહાડયો તે જાદુથી કહાડયો પણ એ જાદુનો ખુલાસો નીચે મુજબ છે.

જ્યારે એ વાદીએ દોરો લઇને નાકમાં છેડો ઘાલ્યો તેથી શ્વાસની પેઠે દોરાનો છેડો વાયુના જોરથી નાકમાં થઇને ગળામાં આવ્યો પછી ગળામાં ખુંખારીને મહોમાં કહાડયો, અને પછી લોકોને દેખાડયો જે દેખો મેરા મંત્રસે કેસા દોરા નિકાલા હેં, પણ એમાં મંત્ર કે જાદુનું ચલણ નથી. એ દોરો કહાડવાની હિકમત છે, કહેશે કે જાદુથી નિકળ્યો એ વાત તમામ જુઠી છે.

ખેલ ૧૨૦ મો

જાદુના જોરથી પાણીમાં ભડકા થાય છે તે વિશે.

કોઈ એક શેહેરમાં જોગી, જતી કે સન્યાશી જાયછે ત્યારે તે લોકો જાદુનો વહેમ ઘાલેછે. કોઇને કહેશે કે તમને વશ કરી આપું, કોઇને કહેશે કે તમને મુઠ મારતાં શિખવું, કોઈને કહેશે કે દિવસ ચઢતો કરૂં અથવા છોકરાં આપું, પેથી તે પરમેશ્વરની પેઠે પુજાવાને મંડાયછે, કોઇ કોઇ લોકોને બાધા આખડી આપે તેથી કેટલાંક એના ઉતારા ઉપર નાળીએર ફુટે, કેટલાક તો ઘીના દિવા આવે તેથી રોજનું આશરે દસસેર ઘી એકઠું થાય તેમજ બે ચાર મણ ચોખા પણ થાય. એ રીતે એનો તો રોજગાર ચાલ્યો, પણ તે ગામમાં બીજા બિચારા ઢોંગી હશે તેમનો આ ઢોંગીના આવ્યાથી રોજગાર ભાગી પડવા લાગ્યો, ત્યારે તે લોકોએ અદેખાઇ કરવા માંડી પણ તેમનું કાંઈ ચાલી શકયું નહિ. પછી પેલો સન્યાશી લોકોને ઘણા ઘણા ચમત્કાર બતાવે તેમ તેમ તેના પર લોકોને ભરૂસો પડે. એક દિવસ પોતાને ઠેકાણે બે ચાર લોકોને એવું દેખાડયું કે લોક તો જોઈને રાભા થઇ ગયા જે આતે આણે શો ચમત્કાર કરયો, એ ચમત્કારની રીત એવી કરીકે કોઇના કળ્યામાં આવી નહિ. પ્રથમ તો એ સન્યાશીએ પાણીનો લોટો મગાવ્યો અને પાણી એક કુંડામાં રેડયું ને પછી તેમાં એક દીવેટ મુકી મંત્ર ભણીને પાણી સળગાવ્યું તેથી તે પાણીમાં ભડકા કેવા થવા લાગ્યા, કે કોઈથી એની પાસે પણ જઈ શકાય નહિ, ને મુખે મંત્ર ભણીને લોકોને પાણીમાં ભડકા દેખાડ્યા, તે જોઇને ઘણુંજ આશ્ચર્ય જેવું લાગ્યું કે વાહવા ધન્ય છે, ભાઈ એતો મંત્રનાં કામ છે માટે એ કાંઇ મંત્ર વિના બની શકતું નથી. હવે એ મંત્રનાં મુળ નીચે મુજબ ખોળી કહાડયાં છે તે વાંચવાથી તમારો ખુલાસો થશે.

જે વેળા પેલું લોટામાંથી પાણી કુંડામાં રેડયું તે વેળા તેના ભેગો તેજાબ પણ માંહિ નાંખ્યો તે કોઇના દીઠામાં આવ્યો નહિ તે તેજાબનું નામ ટરપીન્ટર ઓઇલ અંગ્રેજી કહેવાય છે તેને પાણીના ભેગું નાંખ્યું તેથી પાણીના ઉપર તે તેજાબ તરતો રહ્યો ને પછી તેમાં એક બત્તી

મુકીને પેલું પાણી સળગાવ્યું. જ્યાં સુધી તેજાબ હતો ત્યાં સુધી બળ્યું ને પછી તેજાબ થઇ રહયો કે તુરત ઓલવાઈ ગયું.

ખેલ ૧૨૧ મો.

અંધારી રાતે ભુતાવળ બતાવવા વિશે.

બાવા લોકો ભોળા લોકોને ઘણી ઘણી યુક્તિયો કરી ઠગી લે છે. તેઓ કાંઈ કાંઇ તરેહના પોતાની પાસે ઢોંગ રાખેછે. એ લોકો મહેલ્લામાં જાય છે ત્યાં જઈને બાયડીઓને ઠગવાના ઠાઠ કરે છે, પ્રથમ તો હાથ જોવા મંડી જાય છે, પછી હાથ જોતાં કોઇ બાઈ બોલે છે, કે મહારાજ, મારે છોકરાં થતાં નથી એટલે બાવાજી બોલે છે, કે તે નાનપણમાં નાગણનું બચ્ચુ ચગદી નાંખ્યું છે. તેથી તે નાગણે શ્રાપ દીધો છે ને વળી તારા શરીરમાં બે ભુત છે તેથી છોકરાં થતાં નથી માટે એ નાગણનો દોશ તથા ભુત કઢાવે તો તને છોકરાં થાય.

એ રીતે બાવાનું બોલવું સાંભળી પેલી બાઈ તો લલચાઈ પછી મહારાજને કહ્યું કે એ દોશ મટાડવાને શું ખરચ લાગશે? એટલે મહારાજ બોલ્યા કે તોલા સોનાનું નાગણનું બચ્ચુ કરી આપે, તથા રૂપીઆ વીસ રોકડા આપે તો એ ઉપાય હું કરૂં, ત્યારે તે વાત પેલી બાઇએ કબુલ કરીને કહ્યું, કે મહારાજ પ્રથમ તો બે ભુત કહાડો પછી મહારાજે કહ્યું કે મારે ઉતારે આવજો હું હાજરાહજુર ભુત કહાડી બતાવીશ. પછી પેલી બાઇ તથા તેનાં સગાં રાતે તેને ઉતારે ગયાં, એટલે માહારાજે કહ્યું, કે બીહીશ નહી ને બીહીક લાગે તો આંખો મીચજે ને કહું ત્યારે ઉઘાડજે, એવું કહીને મહારાજે પોતાના મકાનમાં એક હનુમાનની મુર્ત્તિ હતી ત્યાં દીવો કરયો, પછી ધુપ કરીને મહારાજ મંત્ર ભણવા બેઠા, તેને થોડીવાર થઈ કે બે ચુડેલો બળીરે, બળીરે, જાઉછું રે, જાઉછું રે, એમ બુમો પાડતી ચાલી એટલે બાવાજી બોલ્યા જુઓ, પેલી બે ચુડેલો બળતી બળતી ચાલી જાય છે;

તેમણે નજરે જોઈ કે બે બાઇડીઓ શરીરે ભડકા બળતી નાઠી જાયછે, એવું જોઈ તે લોકો અજબ થઇ ગયા.

પેલી બાઇને તો નક્કી થયું કે મહારાજે મારા શરીરમાંથી ભુત કહાડ્યાં. તે ઉપરથી પોતાના ધણીને કહ્યું કે એક તોલાની નાગણુ કરાવી આપો પછી તેણે નાગણ કરાવી આપી, તેમ છતાં ધણીથી છાના રૂપીઆ વીસ મહારાજને પેલી બાઇએ આપ્યા તે લઇને બાવાજી ચાલતા થયા. હવે એ ભુત દેખાડ્યાં તેનું કપટ પ્રકાસું છું.

ફોસફરસ તોલો અડધો તથા સલફ્યુરીકઆસીડ તોલા બે અને ટોપરાનું તેલ એ રીતે ત્રણે ચીજોને એક ખલમાં ખુબ ઘુંટીને શીશીમાં ભરી રાખવું. જ્યારે કોઇને ઠગવું હોય ત્યારે તે શીશીમાંથી આદમીને શરીરે ચોપડવું એટલે અંધારી રાતે એવું દેખાશે, કે ભુત, ચુડેલો કે ડાકણો, બળતાં બળતાં જાય છે એ રીતે આ ધુતારાએ પ્રથમથી બે વાઘરણોને રૂપીઓ એક આપવો કરી બોલાવેલી, પછી તેને શરીરે પેલી શીશીમાંથી ચોપડી બુમો પાડતી કહાડી એટલે પેલાં જોનારાઓએ તો નક્કી ભુત માની લીધાં. આ દવામાં એવો ગુણ છે, કે આદમીને શરીરે ચોળે તો ઠંડક લાગે ને સામા માણસના દીઠામાં તો ભડકા આવેછે, માટે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કરી શકશે તે પણ ભુતાવળ બતાવી શકશે. એમાં મંત્ર કે બંત્ર કાંઇ નથી.

ખેલ ૧૨૨ મો*

મુઠ મારવા વિશે.

એક શેહેરમાં બે મોટા વેપારીઓ રહેતા હતા તેઓને માંહોમાંહિ વેપાર બાબતની અદા પડી તેથી ઓછી પુંજીવાળો વેપારી હતો તેણે ધાર્યું જે આ સાળો મારા ઉપર પડીને મને કમાવા દેતો નથી, માટે કોઇ ઇલમી મળી આવે તો એને મુઠ મરાવી ધાટ ઘડાવી નાખું, એવું ધારી પોતાના એક હજુરી ચાકરને કહ્યું, કે તું ખબર રાખતો રહેજે કોઇ

જોગી, ખાતરી, કડીઓ, ગોલો, ફકીર, કુંભાર કે રાવળીઓ મુઠ મારી જાણતો હોય તેને મારી પાસે લાવજે તે ઉપરથી પેલો ચાકર શોધ કરતો હતો એવામાં એક જોગી દીઠો, તેને હાથે કડાં, કપાળમાં કાળી બનંગી તથા સિંદુરનો ચાંલો કરેલો, એવો વેશ જોઈ પેલો ચાકર બોલ્યો મહારાજ તમે કાંઇ મંત્રવાળા છો, માટે મારા શેઠ પાસે ચાલો પછી તે બંને જણુ શેઠ પાસે ગયા શેઠે બહુમાન દીધું ને કહ્યું કે મહારાજ આજ સાંજે આપ મારા બાગમાં પધારો તો હું તેડવા ગાડી મોકલું પછી મહારાજે તે વાત કબુલ કરી.

સાંજની વખત થઇ એટલે શેઠ બાવાજીને લેઇ બાગમાં ગયા ને એકાંતે ખુરશીઓ નાંખી બેઠા. પછી શેઠ બોલ્યા, કે અમારે વેપારી લોકોમાં ઝેર વેર વધી ગયાં છે, માટે આપની પાસે કાંઇ મુઠચોટની વિદ્યા છે? ત્યારે બાવાજી બોલ્યા, કે આપણી પાસે તો ભગવાનનું નામ છે. ત્યારે શેઠ બોલ્યા, મહારાજ આપની તારીફ તો ઘણાને મહોડેથી સાંભળી છે કે મહારાજ તો ઉડતું જનાવર પાડે એવા છે, તેમ છતાં આપ નામુકર જાઓછો તે ઠીક નહિ. પછી બાવાજી બોલ્યા શેઠ આ વખતમાં કોઈનું કામ કરવામાં માલ નથી. ગુમડું ફાટયું કે વૈદ વેરી એવા સ્વાર્થિ લોક રહ્યા છે. નહિતો હું મુઠ મારી જાણુંછું, માંદો પણ પાડી જાણુંછું, ૨૧ દીવસનો છલો પણ સાધી જાણુંછું, ૪૨ દહાડાની સાધના પણ કરી જાણુંછું, એવું સાંભળી શેઠ તો હરખાઇ ગયા. પછી શેઠ બોલ્યા મહારાજ શામળશા શેઠ મારૂં સરાડે ચઢવા દેતો નથી માટે એને બરાબર કરો. બાવાજી કહે કે ઇસમે કયા કરના હે દેખ શેઠ તેરેકું એક પારખા દેખાઉં, તું કહે તો ઓ ઝાડકુ ૭ દીનકી મુઠ લગાઉ, પછી શેઠ બોલ્યા, હા મહારાજ આપણી વાડીમાં આ એક બાવળીઆનું ઝાડ છે તેને મારો, ને તે સુકાઈ જાય તો પછી મને નકી થાય એટલે બાવોજી બોલ્યા કલસેં દેખના! પછી સાત દિવસમાં ઝાડ સુકાઇ ગયું, એટલે શેઠને તો નકી થયું પછી મહારાજે જે જે માગ્યું તે તે શેઠે આપ્યું એટલે બાવો લઇને ચાલતો થયો હવે એ ઝાડ શાથી સુકાયું તે પ્રકાશ કરૂંછું.

મહારાજે સાત દીવસની મુઠ મારી તેજ રાતે શેઠના બાગમાં જઇ પેલા બાવળના ઝાડ નીચે ખાડો ખોદી તેના મુળમાં ગંધકનો તેજાબ

નાખ્યોં તેથી તે ઝાડ સુકાતું ગયું, સાતમે દીવસે તો પાંદડાં પણ ખરી પડ્યાં એવીજ રીતે મુઠના મંત્ર છે ને જાદુ બાદુ સઉ થોથાં છે.

ખેલ ૧૨૩ મો*

યુરોપિયન જાદુગરો ટોપીમાંથી (બોલ) દડીઓ કહાડે છે તે વીશે

આપણા હિંદુસ્તાનમાં યુરોપિયન સાહેબ લોકો જ્યારે રમવા અથવા ખેલ કરવા આવે છે ત્યારે તે લોકો તરેહતરેહવારનો પોતાની સાથે સામાન લેતા આવે છે. તે લોકો મેજ રાખે છે. તે જુગતીવાળો રાખે છે ખેલ કરે છે તે વારે સાહેબ લોકો જોવા આવ્યા હોય છે તેમાં જેની ટોપી લાંબી હોય તેની માગી લેછે. તે ટોપી લઇને મેજ આગળ ઉભો રહેછે, ને લોકોને ટોપી ખાલીખમ બતાવીને કહેછે કે જુઓ, આ ટોપીમાં કાંઈ છે? જોનારા જુવે છે તો કોઇના દીઠામાં કશું આવતું નથી, અને પછી એક એક લીંબુ જેવજેવડી દડીઓ એકદમ કહાડી બતાવે છે. વીસ પચીસ કહાડી કે થાકી જાય છે, અને કહે છે, કે જુઓ જુઓ, હજુ તો નીકળતી જાય છે. તે તમામ દડીઓને મેજના ઉપર ગોઠવતો જાયછે. એમ કરતાં ઓછામાં ઓછી ચાળીશ પચાશ કહાડે છે, અને પછીથી એક મોટો દડો કહાડે છે, તે દડો ટોપીમાં સમાય એવડો તે આશરે નાળીએરના જેવડો હોય છે. પાછી ખાલીખમ બતાવીને વળી મેજ આગળ જઈને કહે છે, કે અહો હજુ તો મહી રહી ગયો છે. વળી પાછો આવીને પેલી ટોપીમાંથી દડો કહાડીને ધીબાક લઇને પૃથ્વી ઉપર પછાડે છે ત્યારે જોઇને લોકો ઘણા ખુશી થઇ હશીને તાળીઓ પાડવા મંડી જાય છે, પણ એ ખેલ કોઇના કળ્યામાં કે વરત્યામાં બિલકુલ આવતો નથી ને આપણા લોકો જોવા ભરાયા હોય તે તો જાણે છે, કે આ તો જાદુ વિના બની શકે એવું નથી પણ એ જાદુ પ્રકાશ કરૂંછું.

જ્યારે જાદુગરે સાહેબની ટોપી લીધી તેવી ટોપી એક બીજી જાતની પોતાની પાસે રાખી મુકે છે તેમાં પ્રથમથી પેલી દડીઓ માંહી

ભરી મુકે છે તે દડીઓ રબરના ચામડાની થાય છે, અને તેના ઉપર બનાતના કડકા ચોડે છે, એ દડી જો દબાવીને મુકે તો ચપટી થાય અને ફુલાવીને મુકે છે, તો લીંબુના જેવડી થાયછે, પણ એ ફુલે છે તે હવાના જોરથી ફુલે છે પેલો નાળીયર જેવડો દડો કહાડયો તે પણ હવાના જોરથી ફુલે છે. ને પાછો ચપંટો થઈ જાય છે એમાં કરામત બધી હવાની આવે છે. અને છેલીવાર જે ટોપી બદલી તેમાં ગોળો એક લાકડાનો ઘડાવી રાખે છે તે ગોળાને મેજ આગળ ગોઠવી રાખીને આડો કાચ મુકે છે. એટલે કોઇ સામા માણસ જોવા બેઠા હોય તો તેના દીલમાં પેલું લેતાં મુકતાં આવતું નથી. માટે એનું કારણ એ છે કે પોચી દડીઓ ટોપીમાં ભરી મુકેલી હોય છે પણ એમ સમજવું નહી કે આ જાદુના જોરથી દડીઓ તથા બે દડા નિકળ્યા તેમાં છેલ્લો દડો લાકડાનો, કહાડયો તે પછાડવાનો અને પેલો દડો પોચો માટે એ લોકો પછાડતા નથી એનું કારણ ઉપલી બીના પ્રમાણે છે એમાં કાંઇ જાદુ કે મંત્ર નથી.

ખેલ ૧૨૪ મો.*

યુરોપિયન જાદુગરો ટોપીમાંથી રૂપીઆ કહાડે છે તે વિશે.

યુરોપીયન અથવા ફ્રેંચ જાદુગર લોકો આપણા હીંદુસ્તાનમાં જાદુના ખેલ કરવા સારૂ આવે છે. ત્યારે તે લોકોની કસરત, હાથની ચાલાકી, અને સામાન પણ તરેહવારનો હોય છે. તે લોકો એક સારા મકાનમાં કે પોતાના તંબુના તરેહતરેહવારના ખેલ કરે છે તેમાં એક ખેલ એવો કરે છે કે કોઈ સાહેબ લોક બેઠા હોય ત્યારે તેને માથે ટોપી હોય છે ને ટોપી તેને માથેથી લેઇને પોતાના હાથમાં ઝાલે છે અને પછી એક રૂપીઓ લેઇને લોકોને દેખાડે છે કે જુઓ આ રૂપીઓ ઉડીને

આ ટોપીમાં પડશે પછી પેલી ટોપીવાળો હાથ ઊંચો રાખે છે ને એક હાથમાં રૂપીઓ લેઇને બોલે છે કે વંન એવું કહીને તરત નાંખે છે કે જઈને પેલો રૂપીઓ ટોપીમાં પડે છે.

એવા એવા દસ વીસ રૂપીઆ કહાડે છે તે રૂપીઆ પરાયા આદમીની પાસેથી લે છે. તે એવી રીતે કે કોઇની ડાઢીમાંથી, કોઇની મુછોમાંથી, કોઇની પાઘડીમાંથી અને કોઇના ખીસ્સામાંથી લેઇને છેલીવારે પાછો ટોપીમાંથી એ રૂપીઓ નીકળે છે. વળી દસ વીસ રૂપીઆનો ઢગલો કરીદે છે, તે જોઇને આપણ સર્વેને જાદુ જેવું લાગે છે. આપણા લોકોમાં તો મંત્ર કે વીદ્યા નથી પણ આજને સમે યુરોપીયન લોકોમાં વિદ્યા ને મત્ર રહ્યા છે, આપદેશી વાદી તો બે ચાર રૂપીઆ કરે છે પણ એણે તો દસ-વીસ રૂપીઆનો ઢગલો ટોપીમાં કાંઇ નહોતું ને કર્યો માટે સાહેબ લોકો પાસે સાચી વીર વિદ્યા છે." હવે એ વિદ્યા પ્રકાશ કરૂં છું.

આ ખેલમાં ફકત હસ્તક્રિયા સીવાય "બીજું" કાંઈ નથી, કારણ કે એણે જે વખત પેલી ટોપી લીધી તે વખતે હાથમાં ટેબલમાંથી રૂપીઆ લેઈ લીધા હતા તે એકે એકે પડતા હતા, ને બીજા હાથમાં જે એક રૂપીઓ હતો તે એનો એજ રૂપીઓ હતો વંન કહીને નાંખ્યો એટલે ખડંગ થયું તે વખત આ હાથમાંનો રૂપીઓ ગયો એવું દેખાયું. પણ તે રૂપીઓ હાથેળીના દબાણમાં રાખ્યો ને પેલી ટોપીમાં હાથ હતો તેમાંથી રૂપીઓ પડયો માટે જાદુની વાત તમામ જુઠી છે.

ખેલ ૧૨૫ મો.*

એક પેટીમાં આદમી ઘાલીને બાળી નાંખે ને પાછો જીવતો થાય તે વિશે.

કોઇ એક શેહેરમાં યુરોપીયન લોકો જાદુના ખેલ કરવા આવેછે, ત્યારે

તે પોતાની પાસે તરેહવાર આદમી, તરેહવાર પેટીઓ ને સામાન ઘણોક સારો રાખે છે. તેઓ એક મોટો તંબુ તાણીને મેદાન જગોમાં ટીકીટનો ભાવ લઇને સારા સારા રાજવંશીઓ વગેરેને ખેલ કરીને બતાવે છે, તેથી તે લોકો જોઇને વિસ્મય થાય છે કે ધન્ય છે. આ તે પરમેશ્વરના જેવા ખેલ કરનાર છે. પછી પેલા તંબુમાં લોકો જોવા આવ્યા હોય છે તેમની આગળ પહેલા નાના જાદુના ખેલ કરે છે. અને પાછળથી મોટા રમુજી એવા ખેલ કરે છે કે કોઇ માણસના અથવા રાજાના કે મોહોટા સાહેબોના પણ કબ્જામાં આવતા નથી, તો આપણા હીંદુ લોકોના કબ્જામાં ક્યાંથીજ આવે. એ લોકો રમતી વેળા પોતાની પાસે એક દેવદારની પેટી મોટા કબાટના જેવી રાખે છે તેમાં સૌ લોકોના દેખતાં માણસને ઘાલે છે. પછી પરાયા આદમીને બોલાવીને તે પેટીએ તાળું દેવરાવે છે અને પછી ચારે પાસે અગ્ની સળગાવે છે, તેથી પેલી પેટી બળી જાય છે અને બળતાં બળતાં પેટીના પાટીઆં હેઠાં પડે છે તે વેળા પેલું આદમી પણ માંહિ બળતું દેખવામાં આવે છે, તે જોઇને જોનારા લોકોને ઘણોજ મનમાં ત્રાસ ઉત્પન્ન થાય છે, કે અરેરે આ બિચારાને પેટીમાં બાળી નાંખ્યો હવે એની શી વલે થશે; વળી કોઇકની તો આંખોમાંથી આંસુની ધારા વછુટે છે. પછી પેલો ખેલ કરનાર સૌ સભાના લોકને આવીને સંભળાવે છે, કે જુઓ આ પેટીમાં આદમી બળી ગયું હવે શી વલે થશે, પણ હવે મહારી હિકમત અને જાદુના જોરથી જે આદમી બળ્યું છે તેને પાછું પેદા કરીને બતાવુંછું. માટે જો જો સરત રાખજો. એવું સાંભળીને લોકોને ઘણોજ અચંબો લાગે છે કે જોઇએ તો ખરા એ આદમીને શી રીતે બોલાવે છે.

ખેલ કરનાર છે તેણે ઘાંટો પાડયો ભાઈ બળી ગયોછું પણ હવે તું પાછો આવીને આ રાજાબાહાદુરોને સલામ કર, તે વેળા પેલો આદમી તંબુની પછાડીથી તરતજ આવીને રાજા વગેરે સૌને સલામો કરે છે ત્યારે સર્વે જોઇ હસવા લાગે છે ને તાળીઓ ટપોટપ પાડવા મંડી જાય છે, વળી વાહવા કરે છે ને સાબાશી ઘણીજ આપે છે, કે આ તો નવાઇનો ખેલ પરમેશ્વરના જેવો કર્યો, કે આદમી બાળી નાંખ્યું ને પાછું જીવતું કર્યું માટે મંત્ર, જંત્ર કે જાદુ વિના એ કામ બની શકે નહિ. હવે એ યુરોપીયન લોકોનું જાદુ નીચે મુજબ જાહેર કરી બતાવું છું.

જ્યારે એ આદમીને પેટીમાં ઘાલ્યો અને જે ઠેકાણે એ પેટી ગોઠવી હતી, તે ઠેકાણે આગલે દીવસે ખાડો ખોદીને માંહિ ભુંઇમાં સળંગ ખોદેલી હતી, તેથી આદમી પેટીનું પાટીયું ખશેડીને નીચે સળંગમાં ઉતરી ગયો. ને મીણનું આદમી ઢોરના હાડકાં ઘાલી બનાવેલું તે પેટીમાં મુકેલું હતું તે જ્યારે દેવદારના પાટીઆં બળી ગયાં ત્યારે મીણનું આદમી લોકોની નજરે એવું દીઠામાં આવ્યું કે જાણે આદમીજ બળે છે. પણ પેલું મીણનું આદમી બળ્યું, ને હાડકાં ઉપર પાણી છાંટી લાવીને લોકોને બતાવ્યું તેથી લોકોએ તો સાચું માન્યું કે બરાબર આદમી બળ્યું પણ એ આદમી બળ્યું નથી પણ મીણનું આદમી બળ્યું છે માટે જાદુની વાત આ જગતમાં જુઠી જાણજો. આગળ લોકો કહેતા જે જાદુ સાચુ, મુઠચોટ સાચી, પણ હાલમાં શોધ કર્યો પણ કાંઈ અમારા દીઠામાં જાદુ બીલકુલ આવતું નથી. માટે મેં આ ગ્રંથ રચ્યો છે તે જે જે આદમી વાંચશે ત્યારે તેના પણ અંતઃકરણમાંથી વહેમ જશે. આ સુધારાની શાખાની મતલબ મળતી આવીને સૌનાં મન રંજન થવાને આ ગ્રંથ મેહેનત કરીને સૌ લોકોના ઉપયોગમાં આવે તેવું સાધન કરીને રચ્યો છે. માટે જે કોઈ મહારા મીત્રો વાંચો ને કાંઈ હરેક વાતની ભુલચુક હોય તો માફ કરશો.

समाप्त.

અમદાવાદની લાયબ્રેરીમાં સાંજના સાત વાગે દર શનીવારે સભા થતી હતી તે દીવસે હું પણ મારા ભજન કીરતનની ચોપડી લેઇને ગયો હતો પછી તે સભાની અંદર સારાસારા સજ્જનોએ, ભાષણ કર્યાં. પછી ભોગીલાલભાઇએ મને પણ સાન કરી કે હવે તમે પણ ઉઠો, પછી હું પણ મારી ચોપડી લેઇને મેજ ઉપર મુકીને ઉભો રહ્યો ત્યારે તે સભાની અંદર મી. કરટીસ સાહેબે પુછ્યું કે તમે કોણ છો? ત્યારે મેં જવાબ આપ્યો જે અમે વ્યાસ માંણભાટલાની કથા કહીએ છીએ અને શીઘ્ર કવીતા જોડીએ છીએ ત્યારે કરટીસ સાહેબે કહ્યું જે આ તમારી ચોપડી ઊંદરડાંએ કરડી ખાધી છે ત્યારે તેના ઉપર કવીતા કરો ત્યારે તે વેળા મેં સવાલ તથા જવાબની કવીતા કરી તે નીચે મુજબ.

ઊંદરના કીરતન વિશે સ્વાલ તથા જવાબ.

રાગ વનમાં ભુલી પડીરે.

જવાબ—ઊંદર કેર કરેછેરે, દુખડાં કોને કહેવા જઇએ;
અમને બહુ નડેછેરે, અમે ઘરમાં તે કેમ રહીએ. ટેક
છાપરામાંથી દોડ્યા આવે, ઉપર આવી પડે છે;
ફુંકી ફુંકી ચાંચો મારે, ઊંદર એમ નડેછે. ઊંદર૦ ૧
સ્વાલ—ત્યારે મને કહ્યું જે કાંઇ તમારા ઘરમાં ઢોળ્યું, કાંઇ ફોડયું શું જાન કર્યું!
જબાબ—પાણી પીવાનું ઓટી ગયા, ને તેલ ઢાળી દીધું;
બરણીમાં બાકી રહ્યું તે, સરવે મળીને પીધું. ઊંદર૦ ૨

સ્વાલ—એટલા બધા તમારા ઘરમાં કેમ પડ્યા ને તમે શું કરવા સુનું ઘર મૂક્યું?

જવાબ—જે દીવસના ગામ ગયાતા, તે દીવસના પડીઆ;
કોઠી પેટી કરડી ખાધી, એ રીતે મને નડીઆ. ઊંદર૦ ૩

સ્વાલ—લુહારાની દુકાને લોઢાના વાળાનાં પાંજરાં મળે છે તેમાં રોટલી
ઘાલીને મુકો ને પકડીને જંગલમાં મુકી આવો.

જવાબ—પાંજરાં મુકીને થાકયો, તો ઝાલ્યા નવ ખુટે;
ખાવાનું ઉઘાડી નાંખી, જાણે ગોળનું ગાડું લુંટે. ઊંદર૦ ૪

સ્વાલ—એ ઊંદર બોલે છે કે નથી બોલતા, તમે રાત્રીએ હાંકતા કેમ નથી?
લાકડી લઇને સુઓ.

જવાબ—ચુંચું ચુંચું ચીસો કહાડે, લીંડી ઝાઝી પાડે;
હું રાતમાં ઉઠીને હાંકું ત્યારે, દોટો દોદશ કહાડે. ઊંદર૦ ૫

સ્વાલ—ત્યારે નગરશેઠે કહ્યું જે ગણુપતી ચોથને દીવસે ઝીણી ઝીણી
લાડુડીઓ કરી હશે મોટા લાડુ નહી કર્યા હોય તેથી થયા.

જવાબ—ગણુપતીની ચોથ કહીએ, તે નથી કરતાં ચુકયા;
મોટા મોટા લાડુ કરી, મેં ઊંદર મામાને મુકયા. ઊંદર૦ ૬

સ્વાલ—ત્યારે વકીલે કહ્યું જે એ વાતનું કોઇ તમારૂં શાહેદી છે; મેં
કહ્યું જે શાહેદી ઊંચે એક છે; લોકો તો ઊંઘે છે.

જવાબ—ધોતી પોતી કાપી ખાધી, દોરી કાપી આખી;
અબોટીઊં અંગરખું કાપ્યું, તેના ચંદ્રમા સાખી. ઊંદર૦ ૭

સ્વાલ—એ ઊંદરને જંપવાળીને તમારા ઘરમાં બેસવાનું ઠેકાણું છે
કે નથી?

જવાબ—ચાર પોહોરની રાતમાં તો એક ઘડી નવ જંપે;
ઊંઘમાંથી જાગી ઉઠું, ત્યારે કાયા મારી કંપે. ઊંદર૦ ૮

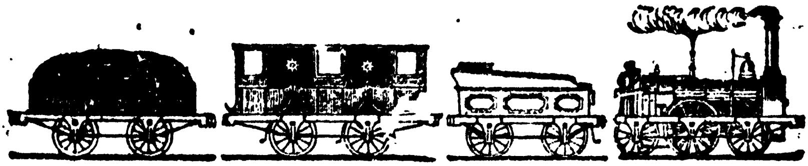
સ્વાલ—સાહેબ લોકો બેઠા હતા તે સરવે બોલી ઉઠયા જે તમારા ઘરમાં
આખી રાત દીવો રાખો અજુવાળાથી નહી આવે.

જવાબ—દીવો ને બળતો રાખું તો, દીવેટ તાણી જાય;
એમ કરતાં ઊંઘી ગયા તો, લંકા જેવું થાય. ઊ:૨૦ ૯

સવાલ—સત્ય સભાએ મને કહ્યું કે એનો ઉપાય કાંઇ તમે ખોળી કહાડયો છે? ત્યારે મેં કહ્યું જે એક છેલ્લો ઉપાય મેં છાશનો કર્યો કે ભયત્રીના પ્રીત કદી થઈ શકે નહી.

જવાબ—નીત નીત ઉઠી દુ:ખ એમ દેછે, કયાં જઇએ ઘરમાંથી નાશી;
વ્યાસ ઇચ્છારામે હારીને ઘરમાં રાખી વાઘની માશી. ઊંદર કેર કરે છે રે દુ:ખડાં કો આગળ જઇને કહીએ, અમને બહુ નડેછેરે હમે ઘરમાં તે કેમ રહીએ. ૧૦

સંપુર્ણ.

આગગાડી વિશે.

કટાવ છંદ.

રંજયતને રૂડે ભાવી ।। ધન્ય આગની ગાડી આવી ।। ટેક.
અગનગાડી, ન જાય આડી ।। આસપાસતો શોભે ઝાડી,
ભુધરંતીને, બાર પઇડાં ।। વચ્ચે ભુંગળું તેમાં ધુમાડો.
ઉડે આડો સળગે ઝાંડો ।। ગેટા પાહાડો ત્યાં ફડફડતી,
સડ સડ સડતી ।। કટ કટ કટ કટ, કટ કટ કટ ધરા ધરતી ધમ ધમતી.
શીશુડાની બોલે વાણી ।। લક્ષધા લોકને લાવે તાણી,
જુગતી જાણી ભરતા પાણી ।। ધોળી ધજા ધરે નાઠી જાએ.
દોડતે ઘોડે ।। ચાલે જોડે નહી પકડાએ,
લીલી ધજાએ ધીમે ચાલે, મોટી મગદળ જેવી મહાલે.
લાલ ધજા ધરે ઉભી રાખે ।। ભલુંજ ભાખે જ્યાં ઇસ્ટેશન,
બહુ બારીયો પહેલી બીજી બેસે રીજી.
ટીકીટ લેતાં જવાબ દેતાં ।। હુકમ લેતાં ખડ ખડ ખડ ખડ ખડ ખડ
ધીનીકીટી ધીનાકીટી ધમ ધમાટ શડ શડાટ સરરરરર-
રરર એ શોભા જોઇ.
કવી ઇછારામ મન ભાવી ધન્ય આગની ગાડી આવી. ૧

વ્યાસ ઇછાશંકર અમથારામ સહી દા૦ પોતે.